THE SLAVIC COLLECTION

Harvard College Library

GIFT OF

Archibald Cary Coolidge, Ph.D.

(Class of 1887.)

Received 1 July, 1895.

Parlor Library
editor Ferdinand Schulz

No LIV

Nobility

a novel by Ferdinand Schulz

Prague 1888

(Bohemian)

SALONNÍ

BIBLIOTÉKA

REDAKTOR

FERDINAND SCHULZ

ČÍSLO LIV

DVORSKÉ PANSTVO

V PRAZE

NAKLADATELSTVÍ J. OTTO KNIHTISKÁRNA

1888

DVORSKÉ PANSTVO

POVÍDKA

FERDINANDA SCHULZE

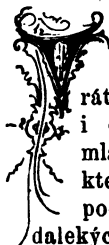
V PRAZE

NAKLADATELSTVÍ J. OTTO KNIHTISKÁRNA

1888

Tiskem J. Otty v Praze.

I.

rátně obou dvorských stodol byly na obou stranách, i do zahrady i na dvůr, dokořán otevřeny. Oba mlaty byly plny husí, slepic, holubův a vrabcův, kteří z celé vsi sem se sběhli a sletěli, aby sobě pochutnali na zlaté, plnozrné pšenici, která s nedalekých prostranných polí panských za nejkrásnějšího počasí srpnového sem se svážela. Nejdotěrnější byli husy a vrabci, před jichžto zobákem zde holub tam slepice co chvíle uskakovali a nadletovali. Zvláště od některé chvíle, co ani na jednom ani na druhém mlatě nikdo je nezaplašoval, ta havěť počínala sobě jako na svém.

Však netrvalo dlouho, a jakoby do té drůbeže střelil, všechna v největším spěchu opustila mlaty. Nejdříve ovšem vrabci, kteří se usadili v hustých korunách nejbližších švestkových stromův a hruší na zahradě; za nimi holubi, jichžto těžký, tleskavý let stichl na spuchřelých latích, položených podél hřebenu obou vedle sebe postavených stodol; pak vyběhly slepice na dvůr různo skrývajíce se mezi pluhy, košatinami a snopy povřísel pod kolnou se všech stran otevřenou, a nejpozději batolily se husy, jedna za druhou, s nataženými krky, ze dvora ven, až do úvozu, některá ještě vlekouc za sebou dlouhé stéblo pšeničné, jehožto klas cestou vydrobovala. Těsně za nimi vyběhl z nádvorních vrat do vesnického úvozu krátkosrstý Ořech a zastavil se teprv u protějšího příkopu, přes nějž pod rozložitými jabloněmi těžkým zdvihem svých křídel byly

se přenesly na vysokou mez cizího pole. Pak ve vědomí své řádně vykonané povinnosti otočil hlavu na levo a na pravo, jakoby chtěl přesvědčiti se, viděl-li někdo jeho hrdinství, a postřehnuv v trávníku vedle blízké sošky Panny Marie Sýkorovic děti, jak si tam na stupánku z bláta dělaly misky, poskočil a chtěl k nim.

Ale v tom zakřikl jej pánovitý mladý hlas: „Ořech, tady buď!“

A pod nádvorními vraty objevil se s dlouhým bičem v ruce asi desítiletý klučina, s černými hustě kudrnatými vlasy, přihnědlou pletí a silně ohnutým nosem. Měl veliký bílý límec a myslivecký oblek.

Spatřivše jej, pětiletý Vena a šestiletá Tonička, oba růžových tváří, silně plavých rozcuchaných vlasův, bosí a v chudičkých, pestře záplatovaných šatičkách, zatleskali ručičkama a zvolali jeden za druhým:

„Pojď si s námi také hrát! Podívej se, teď uděláme z této hluboké mísky bouchačku!“

A na potvrzení svých slov Venouš napřáhl ruku vysoko přes rameno a už mrštil hliněnou mískou tak prudce o kámen stupátka, že dno její obrácené vzhůru vnitřní bublinou vzduchu s výbuchem se protrhlo.

Prozpěvujíce obě děti pojaly se za ruce a jaly se obskakovati sochu.

„Pojď, pojď,“ Tonička milým hláskem zvala chlapce, stojícího posud ve vratech, „ukážeme ti, jak se to bouchá.“

Pozvaný se rozběhl a stanuv na několik krokův před dětmi, máchnul bičem a švihl Toničku do bosých nožiček, že leknutím i bolestí vykřikla.

„Tak se to bouchá,“ směje se zvolal černovlasý chlapec a pohrával dlouhým bičem nad hlavami obou dětí, které tulíce se těsně k sobě mrkaly očima při každém švihu. „Já vás naučím, mně pořád tykat!“ vyhrožoval malý urputník, těše se z úzkostí ubohých bytostí, které pod blesky jeho biče byly jako v zajetí. „Já nejsem žádný

váš *ty*, já jsem váš *pán*, a musíte mi říkati *pane* Moric. Však beztoho zde dlouho nebudete, papa už včera povídal, že všechnu tu nahou žebrotu ze dvora vyžene, aby někde za plotem pošla. A kdybych na vás žaloval, že jste teď nehlídali stodolu, že tam bylo tolik hladových holubův a husy z celých Všelib, a že máme k vůli vám zas takovou velikou škodu na pšenici, musili byste ještě dnes večer pryč!“

Postavil dlouhé, na obou koncích leskle kované bičiště kolmo podle sebe a zachytiv hedbávný konec koženého biče, prohlížel, neroztřepil-li se příliš.

„A co byste tu dělali s naším Vojtíškem, kdyby naše maminka, náš tatínek a my také už zejtra zde nebyli?“ ozvala se Tonička, jednou rukou stírajíc slzu s tváře a druhou tisknouc k sobě svého bratříčka. „Vždyť teprv zejtra odpoledne ho dáme do hrobečku,“ dodala žalostně.

„Toho byste si musili vzíti s sebou na záda a zakopali byste ho někde v lese do roští, jako cikáni,“ dal se *pan* Moric opět do hlasitého smíchu.

„A když mu náš tatínek už dnes v noci udělal hrobeček tamhle na hřbitově, tak ho nedáme nikam do roští, víš ty!“ vyčítal mu Venouš, hněta kousek bláta na novou bouchačku, „a nemusíš naši Toničku švihat přes nožičky,“ pokračoval, „však my také zas o tobě a o vás všech něco víme.“

„A to je něco horšího, než co tvůj tatínek povídal o nás!“ dodala po něm Tonička.

„Co byste *vy* věděli o mně a o nás, aby to bylo něco horšího, než od rána do večera buď orat nebo mlátit, míti hlad a choditi v hadrech a bos?“ vyzvídal Moric zpoly pohrdlivě, zpoly rozpačitě.

„Viď, rád bysi to věděl?“ škádlivě namítla Tonička, sedajíc s Venoušem na stupníček. „A bude vás to všechny zeti, až se to stane. Jemináčku, já bych pak nechtěla ti na vašem místě, viď, Veníku?“

Veník mlčky přikývnul hlavou, šilhaje toužebně po Moricovu biči.

„Půjč mi ten bič, abych si třikráte zapráskl, já ti to povím,“ zvolal, nespouštěje se žádoucího pokladu ani oka. Tonička jej tajně šťouchla, jakoby byl v něčem pochybil.

Moric několikráte zašvihnul, aby v malém Sýkorovi vzbudil tím větší závist, pak pokročiv až k samým dětem pravil:

„To neudělám; ty s takovou panskou věcí neumíš zacházeti; ale když mi řeknete, co o nás víte, nebudu na vás doma žalovati, že jste nehlídali naše stodoly a že jsme přišli k vůli vám o tolik nejlepší pšenice. Budete tady moci zůstati ještě přes noc a zejtra budete směti pochovati zde na hřbitově toho svého chlapce. Chcete-li to říci, honem, nebo za malou chvilku ani nebudu chtít to slyšeti.“ Jízlivý úsměv zkřivil mu odulé rty.

„Dobrá,“ odvětila Tonička, „když slíbíš, že nebudeš žalovati, povím ti to. Tedy poslouchej: naše maminka povídala, že náš Vojtíšek přijde do nebe, ale vy všichni že musíte přijíti do pekla. A přijdete do pekla, když naše maminka to řekla,“ dotvrzovala svou řeč a ujímajíc Venouše za ruku odcházela přes ouvoz na strniště s těmito slovy: „A teď si hlídej vaši stodolu sám, na nás žalovati nesmíš, když jsi to slíbil.“

„Řekni vaší mamince, že jest hloupá,“ Moric ušklíbl se za odcházejícími dětmi a pohodiv hlavou šlehal do sochy Marianské.

„Řekni ty si to vaší mamince,“ odvětila Tonička přes rameno; „naše maminka jest hodná a jen pořád pláče, proto že ji trápíte. Já jsem to všechno dobře slyšela, jak včera v noci u mrtvého Vojtíška s tatínkem venku v síni naříkala. Musila jsem v komoře také plakati. To je všechno jen k vůli vám, že jste zlí lidé; maminka to povídala, a proto musíte do pekla, rozumíš ty!“ A modré očko sla-

bounkého, chudobného dítěte zahořelo spravedlivým rozhorlením a tvářičky až po samé čelo se zapýřily.

Mrskaje do sochy vždy prudčeji, právě přes hlavu, tak že popraskaná zelená barva s vlasův jejích se sypala, Moric s hrdým posměchem odpověděl:

„Peklo je jen pro vás; máte je tamto namalované na kostele, jak z plamenův vám koukají jen hlavy a vzpjaté ruce, těžkými řetězy spoutané. Nám do toho nic není! Na našich kostelích to nikde není namalováno.“

„Však on vás pánbíček tam přece hodí a budete se tam škvařit, abyste věděli, jak jste naši maminku trápili,“ volala Tonička zpět s hořejší meze za úvozem.

„S vaším pánbíčkem,“ Moric pokračoval s týmž pustým smíchem, „nemáme my co dělati, a náš je velmi daleko, daleko odtud, až za mořem.“

Při tom tak mocně šlehl pískovcové soše po hlavě, že nos deštěm po obou stranách nahlodaný daleko odletěl a prostřed šedé tváře zasvítila bílá skvrna.

„Tu máš ode mne na památku!“ prohodil rouhavým hlasem. „A vy také ještě něco dostanete, abyste mne podruhé nezlobili,“ a už se hnal, Ořech za ním, po Sýkorovic dětech, jež davše se před ním na útěk, s úpěnlivým voláním: „maminko, maminko!“ obě najednou tváří do strniště padly.

Moric několika skoky stál nad nimi. Už zdvihl bičiště, když tu z blízkého stromořadí, kudy vedla silnice, zahřměl mužský hlas:

„Necháš je, ty darebo! Jak na ně jen sáhneš, ruce ti na třísky spřerážím!“

Na silnici zastavil se vůz, a v nejbližším okamžiku už stál na mezi téhož strniště silný muž v dlouhém šedém plášti vojanském, vysoko nad hlavou hrozivě potřásaje tlustou dlouhou holí, kdežto druhou podobnou pevně tiskl pod paždím k sobě.

Moric sotva zaslechl první slovo, pádil zpět. Však děti po témž zvuku mžikem se zdvihly a dychtivě ohlížejíce

se kolem, odkud asi ten hlas se ozval, daly se do radostného volání:

„Váca, Váca!“

„Jsem tu,“ zaznělo od silnice daleko po polích, „nic se nebojte, děti, nikdo z těch proklatců̊v se neopováží vás se dotknouti, když já tu jsem, sic bych ho pokřtil tam v té kaluži, že by ho ani Abraham nepoznal.“

Když ode dvora rozléhalo se za prchající ze stodol drůbeží křiklavé lání Moricovo na ničemnou chasu a na celou hladovou ves, děti Sýkorovic už obskakovaly svého nenadálého osvoboditele.

„Byl už také svrchovaný čas, že jsem se ukázal,“ vítal je Váca, „a teď pojďte domů, každému něco nesu, Vojtíškovi, Venoušovi a Toničce.“

„Vojtíšek nám umřel,“ smutně oznamovala Tonička, „včera, když ani maminka ani tatínek nebyli doma, jen my děti samy; a teď tam leží sám, v síňci pod ohništěm na prkně, co na něm děláme placky. Zejtra ho dáme do hrobečku.“

Udiven Váca dal si tu dvorskou novinu ještě jednou povídati a prohodiv něco o ubohém lidu, který musí své děti rovněž nedbale přiváděti na svět jako sprovázeti se světa, už houpal se mezi dvěma dubovými berlemi jako těžký šedý zvon po strništi zvolna ke dvoru. Děti každé s jedné strany držely se za jeho vetchý vojanský plášť. Ten měl pod obojím paždím velikou koženou záplatu, na loktech a jinde tu i tam lišil se na něm kus buď temnější neb světlejší látky. Barva výložkův už dávno vyrovnala se a splynula s ošumělostí límce, dolejší okraj byl zvláště podle berlí silně roztřepen a napřed sešla se dlouhá řada knoflíkův různé velikosti, rozmanitých tvarův a kovův. Mezi dvěma největšími z nich křižovaly se dva hrubé popruhy, které sbíhající s mohutných ramenou zatáčely se za kyčle, kde na nich hluboko k zemi visely dvě široké torby z režného plátna.

K těm děti upřely dychtivé zraky dříve, než Váca se zmínil, že jim něco přináší. Však mimo obsah už známý ostatní zůstal jim tajemstvím. Z levé torby rohem vzhůru Vácovi po zádech vyčníval smyčec o sporých učazených žíních; obrys na hrubém plátně prozrazoval skryté housle. Na plnějším dně torby druhé při každém kroku či spíše zahoupnutí se Vácovu ozval se slabý chřestot; však toho děti ani sobě nevšímaly.

Odpolední slunce srpnové lilo s čistého blankytu svůj nejprudší žár, jímž z temných borův rozplývala se po pahorkovité a lesnaté krajině libá, osvěžující vůně. Blaze rozechvělý vzduch pohrával sobě s rozkolébanými vlnami bohaté úrody polní, která jako větší a menší zlatoskvoucí jezera ve vysokých, čím dále na obzoru tím modřejších březích objímá bílé a šedé ostrůvky příbytkův lidských. Jako dlouhá sněholesklá peruť racka, laškujícího nad rozpěněnými hřebeny modré tůně, tu a tam oslňujícím bleskem míhá se úzká, zakřivená kosa a zapadá v rozčeřené hladině plnozrných klasův pšeničných; onde jako korale a pestrooké aktinie na mělčině při odlivu září červené, modré a žluté šátky na hlavách dívčích; opět jinde jako labuť lehkým vánkem načechraná půvabně dme se bělostný živůtek mladé ženy pracovnice; onde jako mlž do písčitého dna ostrý pluh kreslí hlubokou brázdu do sypké ornice, a všemi úvozy a ovocným stromořadím po silnici jako obrovské želvy plíží se s vysokým nákladem dlouhé řebřinové vozy k vesnici, kde všechna vrata dokořán otevřena rozpjatou náručí vítají do sebe přítoky štědré přírody a obecného blaha!

Do tohoto slunečného jasu, hebkosti vzduchové a slastného klidu zemského nehodila se osmahlá, vráskovitá a našedivělým sporým vousem ovroubená tvář Vácova. Chmury vystupující z mysli pobouřené rozkládaly se po ní a stáčely se hustě pod smrštěným obočím. Jen maně, jakoby něčeho nepříjemného zbaviti se chtěl, Váca pohodil hlavou a s nízkého, hluboce zarostlého čela čepice z modrého sukna, se

širokým dýnkem ale bez štítku sjela po krátkých prokvétajících vlasech značně zpět do týla. Řada uvolněných krůpějí zatřpytila se v nejhlubší vrásce.

Váca stanul a hrubým rukávem svého pláště setřel je. Byltˇ unaven. Berle dole ostře okované bořily se hluboko do kyprého ječniště, tak že levá noha, o kterou ubohý mrzák při každém zahoupnutí opříti se musil, kdežto pravá v koleně skrčena pod pláštěm se tajila, už bolestně se chvěla pod tíží svrchního těla.

Zpytavou obavou Váca ohledl se ke slunci; viděl, že stojí ještě velmi vysoko.

„Jen malou chvilku sobě odpočineme," chlácholil děti už poněkud netrpělivé. Pak sebrav se znova zamířil k vnitřnímu úvozu, po jehožto tvrdě ujetých kolejích brzo octnul se před vraty dvorskými.

„Máte-li pak už rakvičku?" tázal se měkkým hlasem, potáhnuv obě torby napřed do klína a zvolna usedaje ještě k malému odpočinku na stupánek Marianské sochy.

„Tatínek slíbil mamince, že dnes v noci nějakou udělá, šafářka mu dá prkénko," odvětila Tonička, přestupujíc přes složené berle, aby mohla přisednouti těsně k Vácovi.

Tento sáhl do pravé torby, vyňal dva kousky perníku, dřevěnou, červeně natřenou panenku se žlutými vlasy, modrého koníka, píšťalu a drnčivou trubku, podal Toničce a Venoušovi, co pro každého z nich náleželo, pak ještě vtiskl děvčátku do dlaně několik krejcarův a pravil:

„Jdi koupit kousek mýdla, ale řekni, že voňavého, jaké mají nejlepší, rozumíš. A zastav se také u truhláře, kdyby měl pokdy a mohl sem hned s tebou přijíti. Řekni, že ho prosím. My s Venoušem zatím půjdeme k vám do ratejny. Ale pospěš si, Toničko, a neztrať ani nezapomeň nic."

Děvčátko odkvapilo dvorem, jen se za ním lehce zaprášilo.

Po chvíli s nemalými ovšem obtížemi Váca s nízkého stupátka zdvihl se na berle a pobízeje před sebe Venouše, jenž už plným dechem zkoušel drnčivou trubku, belhal se za ním na nádvoří.

„To bude míti Sýkorová radost, až jí povíme, že tu jste, Váco!“ zazněl mu vstříc ze stodoly hlas, prachem a vedrem zdrsnělý. Byl to volák Krupička, který stoje na voze už zpoly prázdném na dlouhých podávkách zdvihal těžký snop pšeničný do zádně zarovnané už téměř až na patro.

„Však není ani možno, dívati se na zármutek její,“ ozval se nad snopem, mizejícím v malém otvoru, přitlumený hlas ženský. „Včera a dnes chuďasovi ještě neuschly oči. To jste tuze hodný, Váco, že jste přišel. Kolikrát na vás ubožák vzpomínala, jen kdybyste vy tu byl, že by se jí ulehčilo. Jak jsem zaslechla tu dětskou trubičku, hned jsem věděla, že tu jste. Honem, starý, pospěšme si, abysme jí to pověděli.“

A už dvě černé, dlouhé, suché ruce napínaly se ze zádně dolů k vozu.

„Ještě ty mě hoň!“ vážně odvětil muž, „on nenahoní se nás všech dosti někdo jiný. Jsem už jako moucha.“

„K vůli mně nepospíchejte,“ napomínal také Váca, „ani až se vrátíte na pole, neříkejte Sýkorové nic, že tu jsem. Je na to dost času . . .“ a zamířil k nízkým dvířkám, kudy se procházelo dlouhou příční zdí na sousední větší polovici panského dvora.

Tam už spatřil čekati Venouše na hrbolovitě vyšlapaném prahu u ratejny. Hošík napínal ručičku, ale nemohl dosáhnouti na provázek. Přihoupal se Váca a zmizel s ním v sínci.

„Vidíš, starý,“ jala se po chvíli vykládati Krupičková, oprašujíc dole na mlatě svůj šátek na hlavu. „Tolikrát tě to mrzelo, že nemáme dětí. Teď vidíš, co bychom z toho měli. Trochu více starostí, bídy a nářku. Pro takové lidi, jako my jsme, děti nejsou. Šafářka také dlouho se trápila,

že žádných nemá, jsou oba mladší než my, a měli by i něco pro ně; ale dnes jsem zaslechla, jak povídá k šafářovi: Ty, buďme rádi, že jsme sami. Podívejme se na Sýkorovic, jaká to potom časem trampota.“

„Pro nás je všechno zlé,“ odtušil Krupička, s povzdechem zdvihaje uzlovitý bič a provazovou oprať, „i míti děti, i nemíti je. A ze všeho nejhorší, jak se mi zdá, jest, že jsme na světě,“ a pobízel své volky z mlatu.

„Ani nevím, co zejtra dáme do úst,“ zasteskla sobě mladá, bledá, ale ještě plnoboká nádennice, opatrně slézajíc po žebříku s kojencem v krátké, pestrobarevné peřince za Krupičkovou ze zádně. „Nepřinese-li Pivoňka nic s sebou z města, nemám, kde bych co vzala. Deputát patřil nám už minulé neděle, a posud nedostali jsme nic. Ačkoliv, kam pak s tou trochou! Do mlýna s tím člověk nemůže, a tak nezbývá, než vyměniti to u druhého dříče s velikou škodou za štipec špatné mouky.“

„Nemám už také ani špetky té zadiny,“ přisvědčila Krupičková, hubená, kostnatá žena, v krátké modré kanafasce, urovnávajíc sobě šedý kartounový šátek kolem tváře, na které čas už přestal jeviti svou působivost. „Celý ten týden žijeme o bramborách; ani soli už nemáme. Ale dnes nedáme se odbyti; sebereme se všichni, musí nám dáti, co nám patří. Člověk aby od noci do noci se dřel, a pak ještě aby chodil jako žebrák pro svou mizernou mzdu. Jen počkejte, Pivoňková, až bude večer složíno, půjdeme všechny ženy společně a nedáme se odbyti. Večer se vymlouvá, že nemůže na sýpku s lucernou, poledne žádné nemáme a ráno nás honí ještě za tmy na pole. My pro něho musíme míti všechen čas, on pro nás nemá ani minuty. Ale už jsme dost vytrpěly; když půjdeme všechny, zmůžeme ho.“

„Nevím, nevím, co pořídíte,“ namítala Pivoňková, tisknouc své robátko blíže k sobě, aby je upokojila, a pospíchajíc za Krupičkovou ze dvora ven k úvozu, na jehožto

konci Krupička už se vyhýbal s prázdným vozem novému vysokému nákladu.

Úpal sluneční byl tak prudký, že stěží bylo dýchati v něm. Drůbež dvorská i vesnická již úplně syta výdrolem krásné pšenice, dřímajíc odpočívala ve skupeních buď na střeše dvorských stavení, buď po stinných koutech na zemi

„To mě znáte, že s vámi ve všem držím,“ ujala se opět slova mladá Pivoňková, vracejíc se na mlat, „ale v tom mě nechte stranou. Porges mohl by se na mém muži za to vymstiti. Dal by ho k volům, a bylo by toho dosti. U koní člověk přece ještě tak k nějaké maličkosti časem přijde. Už jako dnes, každou sobotu jede s Ráchelkou do města a páni ze zámku vždycky něco potřebují, co jim opatří; nějaký ten krejcar jest přece vždycky dobrý. Co člověk se nalopotí za něj na poli nebo ve dvoře.“

„Vidíte, jak pak je tomu dávno, co tato Ráchelka chodila do města jako my s nůší na zádech pěšky a v létě i bosa? Pamatuju se na ni dobře, často jsem ji cestou našla, jak na příkopě odpočívala, a pomohla jsem jí opět vstáti s tou tíží. Kdo by byl tenkráte jen tušil, že už množí se jim doma ve stolku peníze, aby si brzy mohli najati knížecí dvůr ve Všelibech? Teď jsou tu větší páni, než všichni tamhle v prvním a druhém poschodí.“

Zašly do stodoly. Pivoňková s děckem už opět vystupovala na žebřík a ohlednuvši se s horních příčlův po Krupičkové, spatřila za příčnou zdí na dvůr vcházeti truhláře, s černou dětskou rakvičkou na rameni. Tonička Sýkorovic cupala vedle něho.

Mladá žena přitiskla levou rukou své děcko pevněji k sobě a pravou mocněji zadržela se žebříku; zdálo se jí, jakoby jí někdo byl podtrhl nohy. Až dech se v ní zatajil. Té chvíle i Krupičková zahledla z mlatu dvířkami, kterých Váca za sebou nezavřel, co na sousedním hlavním dvoře se děje.

„Teď už to jde do pravdy,“ pravila s kývnutím hlavy v tu stranu, kam že i Pivoňková se zahleděla, mžikem si všimla. „Pokud neuvidím rakev, zdá se mi, že nebožtík jen spí a že ještě se vzbudí a vstane. Zvláště ten Sýkorovic chlapec tam s námi v komoře ležel, jako jindy, když trochu stonal a dřímal. Teprv dnes ráno poručil šafář, aby ho dali do síncе, že ho v komoře už cítí. Sýkorová ho s postele přeložila na vál, přikryla zástěrou a udělala mu místo v sínci ve výklenku pod ohništěm.“

Tam jej také Váca našel. Stuhlé, už zažloutlé nožičky sahaly s válu na cihlovou zemi, ani modré zástěry nedostalo se na ně. Mourovaté koťátko leželo svinuté podle nich. Když Váca otevřel síň a pramen slunečního světla šlehl dobrému zvířátku na oči, jen několikráte zamžhouralo a předouc dřímalo dále.

„Hlídáš svého miláčka, ty drobku!“ pravil Váca, přimykaje za sebou berlí dvéře na dvůr.

Pak přistoupiv k ohništi, přemýšlel, jak by zpod něho dětskou mrtvolu dostal nahoru. Nešlo to nikterak; nesměl sednouti na zemi, sice by sám nebyl mohl opět vstáti. Jen to zmohl s nemalým namáháním, že pomocí jedné berle zvolna stáhl s mrtvoly pokrývku a usednuv pak na druhém vysokém stupni schodův, které ze síncе vedly vzhůru do prvního patra k bytu knížecího lesního, v barevném polosvitu, jenž sem vnikal zaprášeným a pavučinami opředeným okénkem nad dveřmi nádvorními, patřil na nahé mrtvé tělíčko. Položil drsnou mozolovitou ruku na hlavičku Veníkovi, jenž byl se všoupnul do jeho klína na prvním schodě, a uhlazoval jeho hebounké plavé vlasy, které nad čiperným a modrýma očima ve volném neladu se mu kadeřily.

Stará, deštěm a větrem, úpalem i mrazem až téměř zkornatělá tvář Vácova jakoby počala měknouti v samotě s těmito dvěma dětmi, na věky oddělenými od sebe zá-

clonou smrti a přece na věky mezi sebou spjatými chudobou a bídou života.

Váca nemyslil, poněvadž svým citům nemohl dáti slov, ale věděl, že by se mu velice ulevilo, kdyby tu ubohou mrtvolku také měl na kolenou.

Odstrčené kotě vrátilo se na svou stráž, zvědavě natáhlo krček do výklenku a vidouc, že Vojtíšek tu posud jest, schoulilo se opět k jeho nohám a dřímalo dále.

Otevřely se dvéře, napřed objevila se v síni černá rakvička a za ní truhlář, vysoká, vyzáblá postava, hlava s bledou tváří a mdlým okem hluboko zapadlá do vyčnívajících ramenou a zakřivených zad, ošumělý kabát neurčité barvy téměř až na kotníky.

Pod rakvičkou vklouzla podle truhláře Tonička, podávajíc Vácovi balíček na polo rozvinutý. „Voní jako syrovátka!“

„Vy už nesete hotovou?“ radostně překvapen Váca vzhledl k truhlářovi. „Teprv jsem vás chtěl prositi, abyste ji udělal. Nebojte se u mne o peníze. Za týden vám zaplatím na krejcar.“ Při tom se nutil, aby vstal.

„Mám takového zboží vždy několik kusův na skladě, pro velké i pro malé. Zde skorem nic jiného z mého řemesla nejde na odbyt. Obhlídnu si tak leckoho už dřív, abych pak nemusil teprv jíti pro míru. Tu drobotinu ovšem nemusím měřiti. Také jsem věděl, proč od Sýkorů do té chvíle nikdo ke mně nepřišel. Chtěl jsem dnes večer sám truhličku přinésti. Ještě jsem ji tomu červíkovi pěkně namaloval. Ale,“ pokračoval zjemnělým dutým hlasem, „nechci od vás nic, jako bych ani od Sýkorů nebyl nic vzal. Nemám ovšem také než tyto dvě ruce, nemocnou ženu a tři děti; ale pro kousek toho prkénka nezahynu.“

S tím podával Vácovi ruku, aby mu nadlehčil postaviti se na berle. Pak složil rakvičku na kraj ohniště a shýbaje se k výklenku pravil:

„Pojď už, pojď, můj zlatý broučku, konečně budeš míti pokoj. Ustlal jsem ti měkčeji než komu jinému. Hobliny jako hedbáví, z nejvonnější jedloviny, a mech jako labutí prach."

Ale nemohl sáhnouti po vále. Děti už byly přiklekly k mrtvému bratříčkovi a mlčky patřily na něho. Včera, když ještě ležel s nimi v posteli, tulily se k němu, hladily mu hlavičku, skládaly tenounké ruce křížem, rovnaly k sobě drobné nožky, ano Venouš nadzdvihl mu i víčko pravého oka, které nechtělo se zavříti, a volal, aby Vojtíšek ještě jednou na ně se podíval. Ale teď náhle vjela do nich nějaká bázeň. Zdálo se jim, že už to není jejich Vojtíšek, byla to už jako nějaká jiná tvář a zpod otevřeného víčka vyzírala jen už oční běl. Jeden vybízel druhého, aby mu sáhli na nožičky; nechtěla ani Tonička ani Venouš.

„Nějak se spravíme spolu," odtušil Váca, otvíraje před sebou do ratejny nízké a široké dvéře s trhlinami po celé délce. „Musím vás beztoho ještě za něco prositi. Rád bych měl toho nebožtíčka, než ho dáme do rakve, pro malou chvilku zde na stole. Buďte tak dobrý, podejte mi ho sem."

Děti mžikem se zdvihly a odkvapily do ratejny k Vácovi, zvědavy, co s Vojtíškem teď bude dělati.

Ratejna byla prostranná, čtverhranná místnost, s nízkým těžkým klenutím, hliněnou velice nerovnou podlahou a vysokou obílenou pecí v jednom koutě. Ve dvou stěnách po dvou hlubokých hadovitými mřížemi propletených okénkách, která vedla na dvůr, a v pravo druhé dvéře, za kterými byla úhledná komora šafářova. Nářadí a náčiní bylo zde dosti, ale mnoho stejného. Podél učazených, zelenou plísní vysoko od země prokvétajících stěn čtyři lůžka. Tři skutečné postele, široké, s nízkými pelestmi, hrubé práce a ještě hrubšího nátěru; čtvrté jen na třech nízkých kozách z neohoblovaných prken srubený obdélný truhlík. Na postelích byly slamníky, nějaká poduška, tam beraní kožich, onde veliká tlustá houně, zde dlouhý plášť s mnoha límci; v truhlíku jen tak nastláno

krátké slámy, místo podušky hrubý pytel nacpaný mechem a místo pokrývky vetchá zimní sukně a několik pestrých kloců̊v rozmanité velikosti. Při každé posteli v hlavách stála veliká pěkná truhla. Pod truhlíkem na starém řešetě bylo srovnáno něco šatstva mužského a ženského, pro děti i pro dorostlé, a mimo to leželo tam několik menších a větších všelijak záplatovaných a už jen na tenké dlesky scvrklých uzlíků̊v. Jeden z nich na svém povrchu byl pomoučen, z druhého rozkutálelo se několik zrnek hrachových, z nejmenšího sypalo se v rozedřeném cípu něco jako popel; mourovaté kotě, které vběhlo s Vácou do ratejny, jalo se blízati to svým ostrým jazýčkem; ale mžikem otíralo jej o své tlapky; bylať to sůl.

Tento truhlík byl lůžkem rodiny Sýkorovic, a co leželo pod ním na zemi, všechno jejich jmění, nechceme-li ještě počítati k němu dva veliké drátované hrnce, okřínek a rendlíček o dvou nohách za řešetem, několik láhviček se zbytky všelikých tekutin na úzké poličce, která nad tím vším visela na stěně.

Postele a truhly, jakož i rozvěšené po stěnách kazajky, sukně, zástěry a čepice patřily ostatním třem rodinám dvorského dělnictva, kteréž společně se Sýkorovými tuto místnost obývaly. Nejblíže vedle Sýkorů byl druhý volák Krupička; oba koňáci, Pivoňka a Soukup, měli také podle sebe místa.

Uprostřed ratejny visel nad dlouhým dubovým stolem, kolem něhož na kolích byla přibitá úzká prkna, se železného kruhu v klenbě dlouhý železný prut, na dolejším konci s kleštěmi, v nichž ještě nyní vězela ohořelá louč. Několik černých oharků̊v na stole a dusný čpavý čoud, jímž ratejna naplněna byla, nasvědčovaly, že mimo všechen obyčej, nesvítiti v ratejně za měsíců letních, na dnešek někdo při světle tu bděl.

Váca si domyslil, kdo to byl. Setřel oharky na zemi a už ustupoval truhláři, který před něho na stůl pomalu pokládal dětskou mrtvolu.

Váca složil se sebe torby na stůl a za další pomoci truhlářovy, který už nechtěl odtud, pokud by mohl v něčem přispěti, jal se mydliti „voňavým“ a omývat křišťálovou vodou z nádvorní studně stuhlou mrtvolu s největší něžností a pečlivostí. „Člověk musí přijíti na onen svět jak se sluší a patří,“ pravil, už podruhé mydle modře a žlutě prokvětalé skvrny na prsíčkách a na krčku čtyrletého Vojtíška; ale ty nechtěly pustiti.

Celý ten pohřební obřad trval dosti dlouho, poněvadž Váca nedopouštěl při něm truhlářovi účastenství většího, než které bylo nevyhnutelné, sám pak mohl volně vládnouti toliko jednou rukou, neboť druhou musil opírati se o stůl. Když pak konečně tělíčko bylo jako „alabastr“, Váca otevřel torbu, která se zdála těžší, a nejdříve vyňal červený, modře květovaný hedbávný šátek na krk nebo na hlavu a malou dřevěnou škatulku.

„Slíbil jsem tamhle v Jiřícich ve dvoře Rozárce, až se bude vdávati, že jí sám dám do pořádku hlavu, a koupil jsem pro ni v neděli v Labutíně na pouti zde ten štipec růžové pomády a šátek. Ještě neměla ani první ohlášku, pořídím to ještě jednou, dnes toho užije Vojtíšek, ten už nemůže čekati.“

A už novým hedbávným šátkem Váca šetrně jako nejdražší klenot osušoval Vojtíška.

„Neměl's něco tak hebounkého na sobě, co jsi byl živ. Aspoň teď si v tom pohov.“

Pozdvihnuv těžkou hlavičku, obalil ji měkounkou látkou, pak zvolna stíral vlhkost s drobounkých ledových údečkův vždy stejným směrem dolů až k patě. Pak se vší pozorností složil mokrý šátek na malý čtyrhranný balíček a opatrně zastrčil do malé postranní kapsy v torbě, z jejížto hlubiny vytáhl svitek jemného bílého plátna.

„To jsem dostal v Labutíně od Bětky v zámecké kuchyni. Nesu zas nějaké psaníčko od ní k mladému hajnému na Skalku. Pravila, abych si z toho pořídil na posvícení

novou košili, že toho je dost. Hodí se mi to lépe na rubášek pro toto dítě. Jen počkej, Vojtíšku, však ty tam přece nepřijdeš jen tak jako žebrák."

Otevřel dřevěnou škatulku a natřel mu bílou pomádou rozčechrané plavé vlasy. Líbezná vůně růží zavanula vzduchem po celé ratejné.

„To jest něco jiného, než voňavka od zdejšího Pika," podotknul truhlář.

„Ti lidé umějí míti z nás při všem veliký užitek," přisvědčoval Váca, „ať už je to kousek mýdla nebo celý život."

Sáhl ještě jednou do škatulky, a natřel Toničce i Veníkovi touž pomádou hlavy.

„Ať s Vojtíškem máte ještě něco stejného. Jest to naposledy."

Z náprsní kapsy v plášti vyňal hřebínek, rozdělil Vojtíškovi vlasy, přičesal zvláště nad čelíčkem co nejpozorněji. Zsinalá tvářička nabyla tou úpravou zajisté jakéhosi osvěžení a zvláštního půvabu. I pravé oko, poněvadž víčko jeho mytím povolilo, zavřelo se úplně, a obličej malé mrtvoly nabyl tím klidu a pokoje.

Oba cizí muži patřili na ni některou chvíli mlčky a s jakousi uspokojenější tklivostí. Děti po celý čas tohoto výkonu na stole, každé s jedné strany válu, skláněly se k Vojtíškovi opět níže a níže. Zase zdál se jim jako někdejší Vojtíšek, když ještě stonal.

Mřížovanými okny se strany nádvorní lily se té chvíle široké prameny světla ze sníženého slunce do ratejny a ozařovaly dojemný ten obraz. Plavé vlásky Vojtíškovy zaskvěly se jako zlato a klidná tvářička jako by se usmívala.

Za malou chvíli mrtvola, běloskvoucím jemným plátnem až po krk zahalena, odpočívala v černé rakvičce; pod hlavou hebounké hobliny jedlové, po stranách a v nohách měkounký mech; hlavičku v pravo přechýlenou, ruce křížem položené.

Pak Váca vyňal z torby balíček drobných papírových a klihových obrázkův.

„Bylo to určeno dětem několika vesnic; měj to všechno sám; jim dám ještě mnohokrát, tobě už nikdy.“

Kolkolem obložil Vojtíška nejpěknějšími obrázky, na prsa dal anděla strážce a do pravé ruky sv. Vojtěcha. Děti tleskaly ručičkama, jak se jim to líbilo.

„Toť je jako v zahrádce,“ zvolala Tonička, „tak bych také chtěla býti mrtva, ale aby při tom ještě byla maminka a Venouš.“

„Uděláš mu ještě něco,“ obrátil se k ní Váca. „Doběhni honem k učitelovům, aby nám půjčili z kostela jednu malou skleněnou lampičku, olej že si do ní koupíme. Kdyby nebyli doma, doskoč k ponocným do zámku, tam se svítí také v noci, když není měsíc.“

Tonička odkvapila. Váca tím časem se radil s truhlářem, kam nyní nejlépe rakvičku postaviti, aby tam nikomu nepřekážela a mohla tam zůstati až do zejtřka odpoledne, kdy bude pohřeb. Truhlář se nabízel, že přinese z domu dvě stolice a že ji uloží na ně v síuci. Ale Váca jej zdržel připomenutím, že byt nadlesního v prvním poschodí jest prázdný, nový úředník že se očekává teprv za několik dní, že tedy rakev na širokých schodech nikomu nebude překážeti. Donesli ji tam na druhý schod, na třetí položili víko.

Tu Tonička přikvapila s lampičkou, plnou nejčistšího oleje a s novým knotem. Tvář jí zářila radostí, že také něco pro Vojtíška udělala.

„Vidíte,“ Váca jaksi vyčítavě pravil truhlářovi, přejímaje od děvčátka plnou nádobku, „přece ti páni nejsou k chudému člověku tak zatvrzelí, jak sem tam se povídá.“

„To není od učitelův,“ oznamovala Tonička. „Velebný pán prý není doma, a když on nedovolí, nesmějí prý z kostela žádnou lampičku půjčiti. Musila jsem k ponocnému. Můžeme si to prý nechati, že mají ještě jednu ta-

kovou skleničku, a kdyby nám došel olej, mám jen přijíti, že nám nalejou ještě. Knůtek nesu zde ještě jeden do zásoby."

Po chvíli truhlář ubíral se zvolna domů; radostný úsměv pohrával sobě na západlých jeho tvářích. Vchod k ratejně opět zavřel se za ním.

Tím časem na celém nádvoří vládlo nejhlubší ticho. Na větší jeho polovici, kde i ratejna se nalézala, jakoby vůbec bylo všechno vymřelo; na menší jen ze stodol s krátkými přestávkami ozvalo se táhlé napomenutí vozkovo, když nový náklad polní úrody těsně se tiskna k vráteni těžce vjížděl na mlat. Pak chvíli šustění slámy a opět harašení lehkého prázdného vozu ven z nádvoří. Lidí při tom jakoby ani nebylo. Kdekoliv jinde po vesnicích stodoly se plnily, všude veselý hovor, žerty, někde i zpěv; zde mlčení a zasmušilost. Zvláště když buď starý Sýkora nebo syn jeho Pavlík skládali, bylo v stodole zcela němo, ani těm unaveným volouškům nedostalo se žádného povzbuzení. Odjížděje s pole, starý Sýkora slíbil sice ženě, že se podívá, jak to vypadá doma, kde jsou děti; ale Porges doprovázel jej domů, stál ve stodole, pokud se nesložilo, a pak sobě usedl na prázdný vůz, aby se vrátil na pole. Ano vida čeledína, jak rozhlíží se po širém nádvoří, jakoby něco hledal, nájemce knížecího dvora ostrým hlasem pobídl jej, aby raději potrhl oprati, že dnes není času na ohlížení se. A tak nebyl by Sýkora mohl ženě na poli pověděti pranic o své domácnosti, kdyby nebyl zaslechl několik slov z rozmluvy mezi Porgesem a jeho synem Moricem.

Tento prchl před Vácou domů, do nízkého domku v dolním koutě malého dvora, odkud vycházela příční zeď k protější dlouhé budově dvorní, končíc tam za studní, od níž paprskovitě rozbíhalo se po zemi několik zpuchřelých a děravých, delších a menších koryt pro napájení skotu. Obávaje se Váce, „mladý pán", jak totiž z poručení jeho

*

matky, paní Ráchelky Porgesové, všechna chasa dvorní říkati jemu musila, co poprvé letos přijel z krajského města domů co student na prázdniny, nevycházel z domku a jen oknem pozoroval, co na dvoře se děje, aby o tom pak otci podal zprávu. Pamatoval si dobře, který čeledín déle skládal, který hned zase neodjel, nýbrž ještě šel ke studni a tam zbytečně vážil vodu, poněvadž plný okov dříve vylil. Nezahledl otce vcházeti na dvůr po druhé straně nákladu; nyní vida jej na prázdném voze, pospíšil k němu se svým raportem.

„A kdo odhání drůbež ze stodol?“ prudce otázal se Porges, malá ramenatá postava, s krátkým zarostlým krkem, s masitými rty, škaredou, téměř až po samy černé pronikavé oči pod tvrdým, svěže oholeným vousem zamodralou tváří a s velikou hlavou o hustých černých vlasech, přistřižených skoro až při samé kůži. „Kde pak Sýkorovic děti?“ připojil ještě hlasitěji, s hněvivým přízvukem.

„Šly někam s tím chromým žebrákem,“ žaloval Moric, „už jsem je tu dávno neviděl, a musím hlídati stodolu sám. Raději bych doma studoval, ale nemohu, husy a slepice z celé vsi odnesly by nám stodolu.“ Hopkoval podle vozu, čekaje na odpověď otcovu.

Vztyčiv hlavu pod širokým slaměným kloboukem za Sýkorou, jenž bos, ve špinavých, nad kotníky roztřepených plátěnkách, hrubou košili uprášenou a podle šlí na zádech i na prsou daleko propocenou, hlavu přikrytou nějakým zbytkem plstěného klobouku se střechou tak úzkou, že plná záře sluneční mu padala na zvadlý, hluboce vráskovitý, osmahlý obličej, držel se jednou rukou za líšeň a druhou silně přitahoval opratě k záhybu ve vratech, Porges rozhorlil se:

„Nevím věru, co bych s těmi lidmi už počal. Všechn dobrota moje a shovívavost jest marna. Jsou tím nedba lejší. Myslí, že je živím jen tak pro zábavu. Co tu den přejde lid[illegible] silného a pořádného; prosí to sepjatý

rukama, abych je vzal do práce, třeba jen za polovičku té mzdy, kterou dávám posud. Já blázínek šetřím každého svého chasníka, zvláště toho, který má mnoho dětí; n.ám za to vděk. Ale už to bude jinak; trpělivost a milosrdenství už mi dochází.“ Obrátil se k Moricovi a pokračoval:

„Ty dostaneš, co těm lidem za jejich nepořádnost ze mzdy strhnu.“

„A Váca proti mně zdvihl klacek a hrozil, že mě zabije,“ Moric žaloval dále.

„Ten tulák?“ trhl sebou na voze Porges. „Počkej, s tebou také brzy zatočím. Už dávno chtěl jsem upozorniti četníka na tu nebezpečnou, poznamenanou osobu. Vím, že jen obchází po krajině, aby pobuřoval lid proti každému, kdo něco má. Teď už také vyhrožuje vraždou? Snad také má chuť zapáliti nám stodoly. Nesmíme trpěti, aby ještě déle tady se povaloval. Schválně zajedu k četnictvu. Zatím, Moricku, zůstaň na dvoře a dávej na všechno pilný pozor . . .“

Pak přijel Pavlík Sýkorův, dále Krupička, Soukup a opět starý Sýkora. Moric každému z nich vypravoval pánovitým hlasem, že papa jej udělal zde dohližitelem a zejtra že sem přijde četník, aby odvedl Vácu v řetězích do města k soudu. Každý z čeledínův udiveně pohlížel na chlapce a na ženské v zádni; nikdo nevěděl, co se tu stalo . . .

Slunce klonilo se nad ostré hřebeny vzdálených borův, když se silnice na vesnický úvoz a s tohoto na menší polovici nádvoří zámeckého volným krokem zajel staromodní, ve vysokých řemenových polokruzích houpající se, kolkolem zavřený kočár. Stanul před samým domkem, němž bydlil nájemce dvora. Kočí sestoupil s kozlíku a ıl se vypřahovati upocené koně. V kočáře ozvalo se silné ıšení na zasklená dvířka.

„Pivoňko! Pivoňko! mne dřív!“

Pivoňka přiskočil a mocným trhnutím otevřel dvířka.

„Pomozte mi dolů," přikazoval sípavý hlas ženský, a v nejbližším okamžiku Pivoňka už spouštěl na zemi těžkou, silně otylou postavu v černém atlasu, s velikým bílým krajkovým límcem a několikrát otočeným zlatým řetězem kol volatého krku. Na krátkých, masitých prstech svítily černými krajkovými rukavičkami veliké prsteny s různobarevnými kamínky. Nad širokou, silně píhovatou tváří sebevědomého zpupného vzezření, při obou ústních koutcích se štětičkou hezky dlouhých vousků, houpal se hluboko v týle nový slaměný klobouk s chocholovitě od zadu ku předu vzepjatým pštrosím pérem, širokými, od podvázaného lalochu až přes pás sahajícími stužkami ze žlutého hedbáví a se zeleným závojem, jenž nabrán kolem nízkého čela v řasnatý chumáč, vrhal v sluneční záři na obličej stín olivové barvy. —

Paní Porgesová si z hluboka oddechla, když Pivoňka ji z náručí na zemi pustil, roztřásla po sobě atlasový oděv a kývnuvši na Morice, který beztoho už k ní pospíchal, pravila s přízvukem zpoly mateřské, zpoly panské důstojnosti:

„Moricku, vzal si klobouk, ten myslivecký, s pérem od tetřeva, a šel pěkně pomalu nahoru do zámku. Nejdřív k nadrevidentovům, zaklepá, jest-li milostpaní nebo slečinka Berta doma, udělá kompliment, políbí každé ruku a řekne, že mamá" — při tom se vzpřímila, jak jen krátké a soudkovité tělo její dovolovalo — „že mamá" — opakovala jako v roztržitosti — „už přijela a že přivezla všechno, co dámy a pan nadrevident sobě přáli. Zas udělá kompliment a políbí ruku a potom půjde na druhou chodbu k revidentovům, ví k těm, kde je jen slečinka, té už nemusí políbit ruku, jen vyřídil, že mamá se pěkně poroučí, aby si poslali pro ty věci, co mamá z města přivezla. A hned přišel," připojila tichým tajemným hlasem, „ponese k nadrevidentovům něco sám. Může on dostati tu diškreci, co dávají kočímu."

Moric odkvapil domů a v několika okamženích vykračoval si pod mysliveckým kloboukem, na jehožto levé straně upjata byla kokarda ze stračího, sovího a kachního peří, dle předpisu matčina po trávníku většího nádvoří k otevřeným zámeckým dveřím.

Paní Ráchelka doprovodila jej až k mezidvorní zídce a dívala se za ním s líbezným úsměvem mateřského blaha, až zmizel v temnu zámecké chodby.

„Mladý člověk musí sobě záhy dělati známosti,“ pravila polohlasitě, „zvláště mezi dámami. Ty jej naučí tomu, čemu se neučí v žádné škole, a bez čeho ve světě přece k ničemu vyššímu nepřijde. Chci, aby z mého Morice byl pán, který může se posaditi v každém saloně a ucházeti se o ruku každé baronky. Zde v zámku sice bohužel nejsou žádné takové vznešené dámy; ale je jich zatím dost, aby Moric na nich se učil, býti nóbl. Co by také v těch prázdninách dělal, aby neztratil tolik drahého času? Na pole a do stodoly mezi ten sprostý lid nesmí mně choditi. Tomu já rozumím lépe než Porges. Oráčem nebude, mlatcem také ne. Jen se tam kazí.“

A vidouc Pivoňku, který zatím odvedl koně do stáje, už odvazovati veliký kožený kufr od prkénka a obloukových houpadel za zadními koly kočáru, pospíšila k němu.

„Jen opatrně, Pivoňko,“ napomínala jej, „aby se nic neroztlouklo, měl byste velikou škodu. Víte, že páni kupují vzácné, drahé věci.“

Čeledín složil kufr a jako obyčejně čekal, že bude odnášeti ty drobné paklíčky pánům do zámku. Nedali mnoho, ale nějaký krejcar přece a zejtra na neděli by bylo všechno dobré. Doma není než poslední špetka černé mouky a zpoly shnilé brambory.

„Nemusíte se dnes zdržovati,“ odbývala jej paní Ráchelka, kloníc se ke kufru, aby jej otevřela. „Přineste mi sem jen stolici z pokoje, abych si sedla, a košík, pak

můžete jíti ke koním, co budou potřebovat. Moricek si udělá žert a odnese to.“

Pivoňka odešel se sklopenou hlavou. Těšil se, že bude moci koupiti nějaký žejdlík podbělky a třeba i jedno nebo dvě vejce. Žena jistě očekává, že to večer doma najde. Nenajde nic. Však Porges dnes už bude musit dáti deputát. Půjdou na něho všichni. Co by zejtra jedli? . . . Chytil těžký kočár za voj a za rozporku a táhl jej pod kůlnu.

Tou dobou vrátil se Moric a v druhém patře veliké budovy zámecké, v průčelí i v pobočním křídle objevily se v otevřených oknech damské hlavy; v průčelí dvě vedle sebe, na křídle jedna. Coiffury se širokými stužkami aksamítovými a hedbávnými, nejmodernějších barev, ozářeny zapadajícím sluncem, zaskvěly se nade dvorem v modré výši. Byla to v průčelí paní nadrevidentka Hrdličková se svou dvacetiletou dcerou Bertou; v pobočni chodbě slečna Sídy, pětadvacetiletá dcera revidenta Lobingra.

Krásu těchto dam zatím není lze vypisovati, poněvadž všechny tři, ucítivše na svých tvářích paprsky sluneční, jedním rázem odchýlily se zpět z oken do chodby a v nejbližší chvíli vyloživše se opět, už držely nad sebou skvostné en-tout-cas nejnovějších látek a forem.

Všechny tři pohlížely dolů, jak paní Porgesová vybírá malé i větší balíčky z kufru. Časem šlehl při tom pod slunečníkem ohnivý zrak k protější straně; někdy setkaly se ty zraky mezi průčelím a pobočni stranou a odrazivše se jeden od druhého jako dvě ocelové spružiny, každý se vracel se vší prvotní silou, aby po chvíli opakoval toto válečné cvičení.

„Slečna Sídy prosí, abysme jí poslali, co tu pro ni jest, že nemá právě nikoho doma,“ oznamoval Moric.

„Zatím vzal zde ten košík, Moricku, a šel s tím k nadrevidentovům. Řekl, že přijde ještě jednou, nebo dvakrát.“

Při tom vybírala z kufru a skládala do košíka dvě láhve vína rýnského a dvě burgundského, mezi to pak rovnala paklíčky jemných italských sýrův ve stříbrolesklých obálkách, několik buď podlouhlých, buď baňkovitých kouskův, z nichž tenounkým hedbávným papírem dýchala libá vůně převzácných uzenin napuštěných olivovým olejem.

„A vyřídil milostpaní, že nový náš pan nadlesní už přijel do města dnešním poledním vlakem z Prahy a že přijede sem nejspíš večerní poštou. Ať to vyřídí!“ usedajíc po tom namáhání všecka v tváři rozpálena na stolici, paní Ráchelka významně napomínala svého syna.

Z průčelního okna zmizely dva slunečníky, z nichž po některé chvíli toliko jeden se vrátil, hrdě nakloněn proti slunečníku v chodbě poboční.

Moric se vrátil, pln radosti, že milostpaní mu řekla: Děkuju, pane študente!

„Vidí, jak je to dobře, že tam šel sám,“ matka jeho přikyvovala hlavou, chválíc se sama v duchu, že svému jedináčku k zámeckým dámám zjednala přístup. „Ještě loni se honil se špinavými selskými dětmi po dvoře a po vsi; teď už musí dáti na sobě záležet.“

„Rády by, abych si s nimi ještě hrál,“ chlubil se Moric, urovnávaje si na hlavě klobouk tak, jak viděl, že jej nosí myslivecký mládenec Klemš, jenž právě šel úvozem kolem nádvorních vrat. „Vybíhají mi naproti po celé vsi a zvou mě k sobě.“

„Nechodil mezi ně,“ důrazně přikazovala mu matka. „Nejsou mu rovny. On bude velikým pánem; budou mu někdy sloužiti. Tak, a s tím šel ještě jednou k nadrevidentovům; už tam bude pomalu jako doma.“

A odevzdala mu košík, kde bylo několik láhviček s likéry, porcelánový soudeček s kaviarem, balíček s jižním ovocem a bednička cigar. Do druhé ruky zvláště musil vzíti načechraný svitek hebounkého papíru, z něhož jedním koncem

vykukovaly kraječky, sametky a hedbávné stužky různých barev.

„Nezmačkal to, Moricku, to patří slečně Bertě. Podal jí to zvláště do ruky, a může k tomu přidati, že zapomněl prve něco vyříditi, že mamá toho nového pana nadlesního viděla, že s ním seděla v hostinci u jednoho stolu, a že jest to mladý, velmi hezký pán. Nesplet' si to!“

Za chvíli zmizel z průčelního okna i druhý slunečník.

Slečna Sídy zůstala sama v okně. Byla už netrpěliva, že k nim posud nic zdola se neposýlá a že i Porgesovic už dělají rozdíl tak pohoršlivý mezi revidentem a nadrevidentem, jsouce přece jejímu otci zavázáni vděčností rovněž tak jako panu Hrdličkovi. „Však ať i ten někdejší kramář i u nadrevidentů mají se pěkně na pozoru; nestrpíme, aby nás někdo zbytečně urážel.“

Spustivši slunečník, slečna Sídy uchýlila se zpět na chodbu a kvapným drobným krokem zmizela v protějších hlubokých dveřích.

Už ani nespatřila, jak loudavě tenkráte Moric se vracel ke kufru. Snad by byla radostně se dovtípila, proč.

„Ukázal, já mu to schovám do pokladničky,“ paní Ráchelka uvítala chlapce, jenž pravou ruku v kapse vážně se blížil. Moric zlostně trhl pravicí a vyčítavě vzepjal k matce prázdnou dlaň.

„Nedali mu opravdu nic?“ podivila se sama uražena.

Obrátiv se stranou, Moric zavrtěl hlavou; pak posměšným hlasem oznamoval:

„Milostpaní mě pohladila na tváři, a slečna řekla, až bude v zahradě, abych si tam přišel, že mi dá maliny.“

„Maliny?“ matka opakovala po synovi hlasem ještě pohrdlivějším. „Maliny! Pro nás maliny! Myslí slečna Berta, že my jsme tak mlsní, jako oni? To bysme byli daleko přišli, kdybysme sobě byli dávali z Prahy, z Paříže, z Hamburku přivážeti do Všelib pamlsky a parádu!“ A vyňavši z tobolky zlatník, podala jej Moricovi s majestátním pohybem

ruky a pyšným pohledem, obráceným k druhému patru zámeckému.

„Tu má! Však já jim to připíšu na účet dvojnásobně. Zadarmo nesloužíme nikdy nikomu; pamatoval si to, Moricku.“

Ten znaleckým okem pohleděv na nově ražený zlatník, kvapně spustil jej do kapsy a spokojeně pravil:

„Počkám, až slečna Berta půjde do zahrady; ty maliny jí přece nedaruju.“

„A když tam už bude,“ opět s tichým, pokojným hlasem připomínala mu matka, vybírajíc z kufru do košíka kulatou krabičku s cukrovinkami, velikou uzenou kýtu, špalíček čaje, v červeném papíře s čínským malováním, a plechovku s nakládaným úhořem, všechno pro revidenta Lobingra, „vyprosil sobě od slečny Berty, řekl jen tak na ukázku, několik okurek. Mají prý jich tam plné záhony. Teď v těch parnech člověk nejlépe se tím ochladí. Může říci, že papa tuze rád jí okurky a že je tu nikde není možno dostati. Kdyby mu pak slečna dovolila, aby si sám nějakou utrhl, vzal raději několik těch větších. A teď, chce-li, může ještě s tím dojíti k Lobingrovům,“ ukazovala mu na plný košík.

„Už nepůjdu,“ odmlouval Moric.

Po chvilce ubíral se tam Pivoňka. Když opět sešel na dvůr, tvář radostně vyjasněnou, Moric běžel mu vstříc a blýskaje před ním zlatníkem škádlil ho otázkou:

„Co jste dostal vy?“

„Více, než jste mi chtěli dopřáti!“ klidně odvětil čeledín, počítaje pro sebe v uzavřené dlani už asi po páté ty tři šestáčky, kterými z něho slečna Sidy udělala nejšťastnějšího člověka na světě. Nezapomene jí to nikdy! Celá domácnost jeho vyjasnila se před ním, spokojeně ano radostně může očekávati večer, až žena s děckem se vrátí z práce domů. Zejtřek jest pojištěn; dále takový člověk bez toho ani nemůže mysliti. Jen na Porgesku si bude pama-

tovati, jak nechavši jej v městě po celý den o postu, nepřála mu ani od cizích.

„Však milostslečinka by nemusila tak dlouho čekati," omlouval Pivoňka opozděnou donášku u slečny Sídy, „kdyby nebylo lakotných lidí, kteří nemohou se dočkati, aby už se zeptali, zač je Všelibský dvůr. Já vím, že milostslečinka mě neprozradí, ale Porgesová se zmýlila. Ten její kluk nedostal u nadrevidentův nic. Pozoroval jsem, jak mu pak sama z vlastní kapsy podávala peníz, jen aby to nerozkřičel."

„Tu vezmete," vtiskla odcházejícímu slečna Sídy do ruky všechny své drobné. Bylo jí milo, že tak snadným způsobem mohla vyniknouti nad rodinu Hrdličkův a v duchu se pomstíti také na paní Ráchelce, která už patrně neměla důvěry v její znalost slušných mravův, když u nadrevidentův udělala zkušenost tak smutnou. Mimo to slečna Sídy věděla, že všechny tyto tajnosti po celém Všelibském dvoře a ještě dále se rozhlásí a jí nikterak na újmu nebudou.

Měla úplnou pravdu . . . Než počalo se šeřiti, novina o štědrosti její roznesla se mezi veškerou chasou dvorskou, doma i na poli.

A vedle té zprávy šířila se druhá; tím rychleji, čím déle posud se tajila, a čím více s rostoucím večerem oživoval se celý dvůr.

Váca ovšem se namáhal, aby se nerozneslo, jaké překvapení Sýkorovům chystá. Zdržoval děti, aby ani neotevřely dvéře a nevycházely na dvůr. To se mu také některou chvíli dařilo, dokud Tonička a Venouš měli se nač nového dívati. Ale novota konečně pozbyla své poutavosti, zvláště když proti ní hlásil se čím dále tím neodbytněji v mladých bytostech hlad.

Tonička chtěla se jíti podívat, není-li maminka nebo tatínek na mlatě. Váca ji udržel, když rozsvítil nad rakvičkou lampičku. V zavřené sínce už nad ohništěm po učazeném stropě a v koutech hustly stíny; slabý kmit nitového knotu

třásl se po mrtvé tváři, která už jako ze žlutého vosku ostře vystupovala z běloleskléhо rubáše.

Děti opět na chvilku se upokojily novým dojmem. Ale netrvalo dlouho a Venouš začal hlady plakati. Váca poslal Toničku do ratejny, aby se podívala na jejich postel nebo kolem ní, neleží-li tam někde kus placky, nějaká kůrka nebo zbytek bramborů. Děvčátko vrátilo se s prázdnem.

„Měli jsme v poledne zas jen šlichtu a nezbylo nám nic. Placky jsme nejedli jak minulou neděli. Brambory bude maminka teprv vařiti, až večer přijde.“

Venouš se položil na hliněnou podlahu, přikryl si tvářičku rukama a plakal ještě hlasitěji, že má hlad. Usednuvši k němu Tonička plakala také.

Váca nevěděl, co si počíti. Měl sice v torbě ještě jeden kousek perníku, ale ten i s malou plechovou harmonikou vlastně přinesl Vojtíškovi, a kdyby nebyl nechal obě torby v ratejně, byl by ty drobné dárky už položil k nohám rakvičky, aby Vojtíšek viděl, že na něho o pouti Labutínské nezapomněl. V nynějších nesnázích s hladovými dětmi už chtěl poslati Toničku pro torbu a rozděliti mezi ně, co patřilo jejich bratříčkovi, když tu cvakly nádvorní dvéře a v sínce na prahu objevila se šafářka. Vysoká, pěkně urostlá, ještě patrně mladá osoba; čistý, žlutý šátek na holubičku těsně přitažený kolem hladkého čela.

Byla sobota; ale šafářka vypadala jako ve svátek. Tuhý živůtek z červeného damašku se žlutými květy, napřed nižší než vzadu; běloskvoucí košile kolem samého krku volně spjatá a přes přední okraj těsně staženého živůtku pečlivě načechraná; její široké, naškrobené rukávy modrou páskou sebrány nad hlubokým důlkem plných, jen slabě opálených loktův; bílá, batystová sukně, široká zástěra z fialového hedbáví, bílé punčochy a pantofle ze zeleného safiánu.

„Ach, to je krása,“ zarazila se na prahu, a už opět ustupujíc na dvůr, dodala pološeptem: „Zrovna abych sem pozvala velebného pána, ten bude míti také radost a po-

chválí vás, Váco, že jste to Sýkorovic dítě tak hezky vystrojil."

Byla by opravdu pospíšila za duchovním, s nímž právě přede dveřmi svého příbytku byla se rozešla a jenž volným, vážným krokem ubíral se podle zastíněné studně do průčelní budovy zámecké, kdež v prvním patře bydlil, kdyby ji Váca nebyl zadržel těmito kvapně pronešenými slovy:

„Pro velebného pána jsem to zrovna nechystal! Ale chcete-li, panímámo, už něco dobrého udělati, prosím vás, dejte těmto dětem zde něco jísti!"

Mlčky a poněkud jako na rozpacích panímáma odešla ratejnou do své komory, tam sundala s police pekáč, ukrojila tři veliké kusy žlutého, studeného svítku a v nejbližším okamžení podávajíc je Vácovi a Sýkorovic dětem, které už s tváří opět usmívavou napínaly k ní ruce, postavila se před samou rakvičku a pravila:

„Musím při tom býti, až přijde Sýkorová. To bude pro ni radostné překvapení. Škoda, že jsem nebyla doma; byla bych vám velmi ráda pomohla, Váco! Ale musila jsem se jíti podívat za skotákem až dolů ke splavu na ječniště. Letos máme zase jiná pravidla než loni. Žádný člověk nesmí na panském po mandelích sbírati; „ani jediný klásek nepatří nikomu jinému než mně," opakuje nám Porges desetkrát za den, a tak musí všude za vozem hned stádo ze dvora i z dolního ovčína, aby na strništi ani pro myš a pro vrabce nic nezbylo. Máme s tím práci, abychom nepustili na pole to hejno chudiny, babiček a dětí, které s prázdnými nůškami a s holými hráběmi plačky stojí na mezi a nesmějí ani jediným krokem do pole. A bůh ví, jak to dělá ten Porges, je pořád všude, všechno vidí a křičí, až se to daleko rozléhá."

Při posledních slovích sklonila se nad mrtvým děckem a jala se upravovati některé záhyby jeho rubáše a přendavati některé obrázky.

Váca jí v tom nebránil. Hledě na Toničku a Venouše, jak s chutí dojídaly své kousky svítku, rozlomil mezi ně

i ten, jejž šafářka jemu byla podala, a jako pro sebe pravil polohlasitě:

„Přece by pan farář už měl promluviti s tím člověkem a ujati se zdejších lidí proti takovým tvrdostem. To podle mého rozumu jest jeho věc; kdo jiný mimo něho může tu zjednati pomoci ubohému lidu proti necitelnému vydírači.“

„Však velebný pán to dnes sám na vlastní oči viděl, co od toho chudého lidu zkusíme, jak nám přezdívá, jako bychom my tím byli vinni, že Porges zapověděl sbírati na polích,“ odvětila šafářka, odcházejíc opět do ratejny a už cestou odpínajíc na sobě sváteční oděv. Nechala za sebou otevřeny dvéře i do své komory.

„A viděl tam toho dvorského pána a neřekl mu nic?“ tázal se Váca, pohlížeje za ní.

„Prosím vás,“ zněla odpověď z komory, „on si tam našel pod splavem mezi olšemi pěkné místečko a studoval tam kázání na zejtřek; máme velkou. Jak pak má dáti se tam snad do hádky se židem proto, že nechce dovoliti sbírati klasy a pohrabovati na svém poli? To je také pro něho těžká věc . . .“

„On tam studoval kázání?“ jako udiveně přerušil šafářčinu řeč Váca.

„Ba neměl tam k tomu mnoho pohodlí,“ litovala šafářka, zamykajíc skřípající truhlu, „a když jsme teď na cestě k domovu se sešli, stěžoval si, že mu náš povyk velice překážel.“

„Kdybych s ním byl jen poněkud tak znám, jako vy, panímámo, nezdržel bych se a přece bych mu dal na srozuměnou, že jeho slova na kazatelně by měla mnohem větší účinek, kdyby jeho skutky v životě s nimi více se srovnávaly.“

Panímáma dělala, jakoby tam vzadu v komoře neslyšela; už převlečena do všedních šatův vyběhla za chvilku odtamtud a pojímajíc obě Sýkorovic děti za ruce pravila:

„Půjdeme teď naproti mamince, už musí s pole pomalu domů.“

Vyhnula se Vácovu pohledu a otevřevši dvéře dokořán vyvedla děti na nádvoří, po němž už v celém prostranství rozkládal se stín protější dlouhé budovy. Poslední paprsky sluneční zlatily kovovou makovici na kostelní věži, nad níž v čistém, bledém modru bělal se už měsíčný srpek a nesměle kmitala první hvězda.

Na obou nádvořích množil se šumot. Větší bylo na příč od ratejny ke kostelu mezi dvěma vraty veřejnou cestou průjezdnou. Tou spěchalo nyní s polí domů do vesnice v malebném neladu vše najednou, co tudy od ranního úsvitu po celý den se trousilo ven. Sekáči, ženy, děti, v rukou a na zádech, co vůbec se tam vešlo, kosy, srpy, nůše, krabice, hrábě, rouby, shrabky, kytice klásků; tu kravička, tam koza s napjatým vemínkem, zde trakař vonného jetele k večernímu krmení atd.

Přecházejíc tím proudem na druhou stranu, kde už také z chléva i ze stodol ozýval se silnější, mnohozvučný hluk, šafářka kývala ženám k ratejně, aby se šly podívat k té lampičce, u které Váca sedí. Když pak brankou vstupovala na menší nádvoří, ohledla se a spatřila, jak síň už byla plna ženských a dětí; i mužští tlačili se tam, zvědavě nahlížejíce s prahu dovnitř.

Šafářka pobízela děti k rychlejšímu kroku, aby první zvěstovala Sýkorové překvapení, které ji doma očekává. Volala její jméno po dvoře. Dověděla se od Pavlíka, jenž právě vypřahal, že maminka a tatínek jedou s posledním vozem. V čerstvosti oznámila mladému Sýkorovi a všem, kdo tu z chasy na blízku stáli, co v ratejně se děje, a vlekouc podle sebe Toničku a Venouše až k vratům, posadila je zde na výstupek a chtěla kvapně zabočiti do stromořadí, v jehožto šeru spatřila zvolna kolébati se vysoký obilný vůz.

Však tu zazněl za ní na dvoře drsný, káravý hlas:

„Co jste se zbláznila, šafářko, že teď plašíte celou ves? Kdybyste raději šla do chléva a nahledla k dojení, aby se nestala žádná partika s mlékem. Moje paní tam už může býti, ale vy si ještě jdete na procházku. Dost jste se celý den nenaprocházela? Vraťte se!“

Nezbývalo než poslechnouti. Dojení ovšem bylo pod takovou dohlídkou paní Ráchelky, že ani jediná kapka mléka nesměla ukápnouti nebo zůstati v dížce, tím méně aby ji sobě někdo vzíti mohl, a šafářka neměla při tom nic více na práci, než každá jiná děvečka; ale Porges netrpěl žádné vymykání se povinnostem, a byť to bylo za příčinou jakoukoliv.

Šafářka musila zpět. Děti Sýkorovic chtěly za ní. Napomenula je, aby tu jen počkaly, že tam v stromořadí už přichází maminka.

Byla to opravdu Sýkorová.

Šla vzadu podle vozu, držíc se jednou rukou za klanici, aby neklesla. Kdyby chvílemi nebyl k ní od předního konce nákladu promluvil Sýkora, těše svou „starou“, že je pán bůh snad přece někdy z té bídy vysvobodí, nikdo by nebyl uhodl, že jest to ona. Nebylo z ní vidět nic než veliké bosé nohy, jak hluboko zapadaly do silničného prachu. Tělo hluboko shrbené pokrýval nad hlavu i široko po obou stranách ohromný vál shrabkův. Odcházeje s předposledním nákladem s pole, Porges přísně jí nařídil, až také její muž naloží a odjede, aby dobře za ním pohrabala a všechno vzala s sebou. Bylo toho tolik, že snad ani dnes by nebyla dostala se s tím domů, kdyby Sýkora nebyl na ni ve stromořadí počkal, aby pod svým břemenem mohla aspoň zachytiti a podepříti se o vůz.

Bylo ovšem možno, dáti i ten vál buď nahoru na řebřiny nebo napřed na voj; ale nebylo by to stálo za ostrou domluvu, kdyby tak byli přijeli domů a Porges to byl spatřil. Co a jak nařídil, musilo se státi; jinak bylo obávati se okamžitého propuštění . . .

Už silně se šeřilo, když Sýkora vjížděl na dvůr. Žena jeho už nemohla dočkati se konce té dlouhé a trapné cesty. Od milého poledne počítala každou minutu, kdy bude moci vrátiti se domů, aby konečně něco připravila pro zejtřejší pohřeb svého nebohého dítěte. Nemohla býti ani při jeho smrti a do té chvíle nemá pro ně ani nejposlednější, co vůbec na tom světě mu poskytnouti má, rakev.

Rozstonal se, poněvadž Porgesův Moric jej náhle strčil s hráze do rybníka. Nemohla u nemocného zůstati, poněvadž Porges ji hnal na pole, dokazuje, že jest práce o žních velmi pilná a že jen k vůli žním je drží po celý rok ve dvoře a poskytuje jim výživu. Probděla u něho několik nocí, ve dne musila jej zůstaviti Toničce a Venoušovi. Skonal ubožák včera u přítomnosti těchto svých malých ošetřovatelův, kdežto jeho matka horkými slzami kropila tu zlatou boží úrodu, která jí posud nikdy nebyla v rukou tak těžká, jako nyní, poněvadž k ní byla přivázána veškera zdrcující tíže jejího neštěstí. A teď na ni čekají teprv největší muka. Kde co vzíti, aby nemusila zhynouti hořem, že její dítě odchází s tohoto světa nejinak než nějaké zvíře? Teprve v noci vypere mu na rubáš jedinou košilku Toniččinu, aby byl přikryt až k patičkám. Sýkora také teprv až složí a pokrmí, bude moci udělati rakvičku, ač nepožene-li ho Porges zase na pole, aby hlídal mandele.

„Maminko, je tady Váca, a Vojtíšek už leží v rakvičce; ten je hezký,“ oznamovala Tonička, tulíc se k matce pod jejím břemenem.

„Je bílý jako holoubek a má po sobě samé obrázky,“ přejal Venouš sestřino slovo, hledě se dostati také co nejblíže k matce a zastupuje jí cestu.

Do vetché, vysílené ženy jako kdyby vjel nový život. Pustila klanici, spustila se sebe neforemný snop právě před stodolou na zemi a uchopivši Venouše do náruči a Toničku za ruku, spíše běžela nežli šla k ratejně. Tam už stálo lidí daleko do cesty. Spatřivše Sýkorovou ustupovali,

však pro ni nedosti rychle. Chvatem prodrala se skrze ně tam, kde mezi jejich rameny a hlavami vzhůru k černému stropu třásla se slabá záře lampičky. Spatřila své dítě v rakvi. Blahostný úžas a nevýslovné hoře projaly ji. Stála vzpřímena, bez pohnutí; ale síla sotva vzniklá opouštěla ji. Venouš zvolna svezl se jí z uvolněné náruči na zemi, ruce její jako bez vlády spouštěly se za ním, až svisly chabě podle těla.

„Můj andělíčku!“ teskně rozechvělé vzkřiknutí vyrvalo se z hlubin srdce žalem přetékajícího. Po tváři, na níž utrpení a klopoty života už ani neměly co ohlodávati, zpod nízkého čela dva horké praménky hledaly sobě cestu ke stísněným prsům, k nimž těžká hlava se klonila; kolena se chvěla, povolila, malá v žebráckém oděvu postava nešťastné matky zapadala mezi rakvičkou a zástupem divákův níž a níže, až sklesla mezi Toničku a Venouše k zemi. Sedě pod rakví v koutku na prvním schodě, Váca zachytil jí hlavu do svých dlaní a složil na svém klíně.

V síni propuklo všeobecné srdcelomné štkání. Knot v lampičce prudčím zavanutím větru mocněji vzplanul, jeho třesavá záře jakoby se pokoušela odcloniti pevně zamčená víčka na očích malé mrtvoly.

Pavlík, zakrnělý ale silně ramenatý chasník, ještě jednou pohledl na svou matku, v očích se mu zajiskřilo, ruce sebou trhly, pěsti se zaťaly a v nejbližším okamžení starý Sýkora v hlubokém šeru poznal svého syna, an pádil vraty ven do polí. Zastavil jej.

„Nechte mě!“ odvětil kvapně Pavlík, „nemohu se na to dívati. Ale,“ a tu hrozivě vztyčil obě rámě zpět proti dvoru, „nebude to tak trvati dlouho!“

Zmizel podle stodol v temnu košatých štěpův.

II.

V malé přízemní jizbě nádvorního domku, stojícího těsně vedle příční zdi, skrze okenicovou štěrbinu v zamřížovaném okně zakmitlo světlo. Porges, jeho manželka a jediný syn Moric zasedli na vysokých stolicích z měkkého nenatřeného dřeva k dubovému stolu, jenž čtvrtou stranou přistaven ke zdi, téměř veškerou její délku zajímal. Sloužilť netoliko za stůl jídelný, ale i psací pro Porgesa i paní Ráchelku. Na obou koncích jeho bylo nakupeno knih, s mastně ohmatanými deskami, větších a menších, které počaly otvírati se a jaksi oživovaly, když venku na dvoře a v celém okolí život se tišil a noční klid po namáhavé denní práci sestupoval na unavené bytosti lidské i zvířecí. Pak teprv v příbytku dvorského nájemce bylo také klidu dosti, rozhlednouti se po výsledcích denních starostí a nového přičinění.

Silné dvéře na dvůr už byly zavřeny na dvojí spoušť a těžkou železnou závoru; i z úzké síně, jejížto zadní polovice byla zároveň kuchyní, byl vchod do jizby bezpečně zamčen; veliký svazek klíčův nejrozmanitějších tvarův, lesklých i rezavých, každý s číslovanou dřevěnou tabulkou, už visel nad stolem na zdi; zbytky večeře, několik prázdných skořápek vaječných ležely mezi nedopitky bledého piva uprostřed stolu. Moric rozmačkával je na kousky menší a menší, pohlížeje střídavě v levo a v pravo na rodiče, kteří rozloživše před sebou spisy, zapisovali s největší pozorností hned na ten hned na onen list.

Paní Porgesová, jejížto tělo se rozbíhalo v nedbalkách neurčité barvy, přes tu chvíli podávala Moricovi péro, aby jí namočil; jediný kalamář, sklenička s utlučeným, vyštěrbaným okrajem, stál na druhém konci před Porgesem, jenž dnes se zvláštním líbezným úsměvem se probíral v malé tlusté knížce.

Tam byli totiž zaznamenáni jeho nejvzácnější dlužníci z celého okolí, někdejší nebo posavadní vlastníci pěkných živností. Po abecedě skvěla se tam jména obcí vesnických, ano i několika městeček a při každém z nich delší neb menší řada osadníkův, kteří u nájemce knížecího dvora ve Všelibech, dříve po patnáct let obchodníka a jednatele rozmanitých pojišťovacích společností zahraničných, na zástavu svých pozemkův vyhledávali a také nacházeli ochotné pomoci ve svých okamžitých nebo trvalých nesnázích peněžních. Při každém jméně bylo číslo, které ukazovalo k další stránce v knize, kde pak se vší obšírností byl sestaven životopis dotyčných osob i celých rodin, či spíše jejich pozemkův a usedlostí. To byla nejzajímavější knížka Porgesova, kronika jeho čilého a rozsáhlého působení v krajině sice úrodné, ale posud velmi málo průmyslné, v obchodním vzdělání zanedbané, při tom pak četnou chudinou stižené.

S patrným uspokojením nájemce panského dvora prohlíží vznik a vzrůst svého jmění; bezděky zalétá zpět do oněch časův, když jako mladý podnikatel usadil se ve Všelibech. Začátek věru byl velmi krutý. Předsudky náboženské tenkráte příliš hluboko ještě vězely v mysli obyvatelstva, odchovaného po několik pokolení řádem jesuitským, jemuž rozsáhlé a velmi krásné panství Všelibské až do jeho zrušení náleželo. Pro jinověrce nebylo tu věru nic příjemného, zvláště nemohl-li hned vystoupiti s oním leskem neb důrazem zámožnosti, který v poměrech praktického života vyrovnává všeliké spory theoretických názorův. Však odvaha, trpělivost a vytrvalost razila cestu a vedla po ní k cíli. Z malého, povrženého kramáře za patnáct let stal se vlastník dvou pěkných živností v krajině Všelibské. Nehospodaří na nich ovšem sám, nechal je někdejším vlastníkům v nájmu.

Třeba býti opatrný, nepobouřiti proti sobě lid a nezastrašiti ostatní lehkomyslníky, kteří u něho dělají dluhy.

Sám raději sobě najal cizí dvůr, aby bylo viděti, že všude se přičiňuje prací vlastní, když někdo ukazuje na jeho vzrůstající jmění. Zdáti se milosrdný také prospívá mezi lidem, který už se nevymkne ze záhuby. Tím bezpečněji a krutěji možno pak svírati ty, kdož nerozvážně a slepě do ní teprv se vrhají . . .

Kdo může mu vyčítati nějakou nespravedlivost, nějaký podvod nebo násilí? Kdo v celé krajině musil sobě zasloužiti tu trošku svého jmění perněji nežli on? Kdo jako on po tolik let plahočil se v mrazu i vedru, v dešti, sněhu a každé nepohodě, ve dne v noci, po silnici, po lesích, příkopech a úvozech s těžkým rancem na zádech, o hladu a žízni od vesnice k vesnici, od dvorce ke dvorci? Kdo jako on měl odvahu koupiti všechno, co kde bylo na prodej?

Z počátku peří, máslo, drůbež, sádlo husí a vepřové, štětiny, selátko, len, mírku žita, uzel pšenice od hospodyně, která si za to od něho vzala láhvičku barvené rosolky, na aksamítovou šněrovačku, dykytovou zástěru, nějaký loket atlasových stužek nebo tenkých krajek, libru kávy a cukru; starý řetěz, zpuchřelý provaz, zlámanou podkovu, kousky všelikého kování, něco ovsa, sena nebo bramborů od chasy, která sobě u něho objednala stříbrné hodinky, řetízky, prsténky, náušnice atd.; nějaký pytel pšenice, nějakou kopu slámy, několik sáhů dříví v lese od hospodáře, když se k němu namanul v krčmě, aby za něho zaplatil účet buď hostinskému nebo karbaníkům. Pro všechno, co takto po vesnicích skoupil, musil zase vyhledávati odbyt v blízkých i vzdálenějších městečkách. Při tom pomáhala mu Ráchelka s nůší na zádech.

Později ovšem mohl vyměňovati už i telátko, krávu, koně, převzíti celý vůz obilí nebo sena, ano, konečně dávati hotové peníze za pouhý podpis na malém, obdélném proužku papíru.

Když se dostal na tento stupeň, pokládal první kapitolu svého životního působení v této krajině za ukončenou, přestal se zabývati drobnými obchody s hospodyněmi a chasou a odevzdal se zcela toliko hospodářům, jichž mu až ku podivu přibývalo. Podpisování tenkých papírkův zalíbilo se jim velice; vycvičili se u něho v té novotě brzy tak znamenitě, že už mohl na dobro zahoditi ranec a jeho žena nůši. Ona zařídila sobě ve Všelibech obchod s moukou a střižným zbožím, on s velikou, nacpanou tobolkou, připevněnou řemínky až na nahém těle, obcházel celý čas krajinou po svých známých, nebo blýskal se před očima těm, kdož jimi státi se chtěli.

Pozoroval pilně, jak kdo hospodaří a žije, při malé skleničce piva v krčmě prozkoumal z řečí a jednání popíjejících neb karbanících zde osadníkův, kde opět co nejdříve vyskytne se pro něho nový obchod, a nahodil se vždy v pravý čas, když někdo chtěl s ním mezi čtyřma očima mluviti. Uměl každému ušetřiti nepříjemnosti veřejných řečí, které sprovázejí každé dělání dluhův.

Usnadňoval každému s největší ochotou a vlídností poskytnutí své pomoci. Zval v nesnázích postaveného buď k sobě domů, nebo na některé skryté místo v lese nebo do vzdálenější osady, kde mu beze všech svědkův své přátelské služby prokázati mohl. Tato tajnost skutku spojená s další hlubokou mlčelivostí pomocníkovou byla všem, kdožkoli si dlužili, velice milá. Ona zajisté značně přispívala k tomu, že usedlosti a živnosti v dalekém okršku kolem bydliště Porgesova kvapně se zadlužovaly; zvláště jakmile určené lhůty platební musily se prodlužovati novými směnečnými podpisy. Když Porges ke každému, kdož u něho vysvobození z rozpakův peněžních vyhledával, s takovou úslužností se choval a když jako hlavní zpovědník celé krajiny nejšetrnějším mlčením pokrýval všechny slabosti a křehkosti tolika hospodářův a hospodářství: zajisté měl úplné právo, žádati, aby také dlužníci svým

povinnostem k němu řádně vyhovovali. Jakmile je zanedbávali a odkládali, nemohl ovšem stupňovati svou ochotu až na vlastní zkázu.

Výtěžek tolikaletého klopotného života jeho octl se v jejich rukou, viděl je, jak za jeho těžce vydělané peníze hoví sobě po domácích i cizích krčmách lenivě při plných sklenicích, jak hlučně se baví při kartách, ve všední dni, v noci, mnohdy i v čas žní; nikdo nemohl žádati na něm, aby jim své peníze daroval. Zdvořile ale důrazně hlásil se k svému, vyhledal svého dlužníka opět v tajnosti, aby mu ušetřil rozpakův nebo hanby před domácími nebo cizími lidmi. Když marně upomínal, ještě nevolal na pomoc soud, byl ochoten k další trpělivosti, ale jen když dlužník uzná, že jest povinen, dáti mu náhradu za škodu, kterou mu způsobil svou liknavostí neb okamžitou nemožností ve vyrovnání prošlých směnek.

To zajisté byla zase jen nová laskavost v dlouhé řadě posavadních úslužností věřitelových, když pouze novým podpisem dlužníkovým stvrdil se nový jeho, k tomu ještě značně zvýšený úvěr. Vše odbylo se zase v největší tichosti; v celé krajině nikdo neměl ani nejmenšího tušení, že ten onen hospodář vlastně už nemůže ani jediný došek na střeše a jedinou hrudu na poli nazývati svým majetkem. Ani v městě u soudu nevěděl o tom nikdo nic, v knihách pozemkových naopak už po několik let zaznamenávalo se dlužních úpisův až ku podivu málo. Zdálo se, jako by hospodářství v krajině Všelibské se zvelebovalo a výtěžek jeho rostl. Až objevilo se překvapení.

Z Prahy přijel do krajského města neznámý muž a podal u soudu žádost, aby na živnost jednoho z nejznámějších hospodářův z nejbližšího okolí Všelibského vypsala se veřejná dražba. Úřad shledal jeho právní průkazy v úplném pořádku a musil vyhověti jeho žádosti.

Ve Všelibech u Porgesův odbyla se brzy potom poněkud palčivější scéna, než kdy před tím přiházely se

tam. Posavadní vlastník usedlosti dané do veřejné dražby ve stavu velice rozčileném vrazil k nim do bytu, tluče kolem sebe do všeho, že paní Ráchelka na pokynutí svého muže rychle zavřela krám, aby nikdo, komu do toho nic není, neviděl, co se tu děje. Hospodář nevybranými slovy dorážel na Porgesa, že jej svými směnkami přivedl na mizinu a nyní jako žebráka i s dětmi a ženou chce vyhnati ze živnosti, na které jejich rodina už celé století hospodaří. Porges ovšem nerozčilil se ani nejméně. Jakmile jen mohl dostati se k slovu, s nejúplnějším klidem vysvětloval rozezlenému rolníku, jak nevděčně si tu počíná proti svému dobrodinci. Peníze, které Porges u něho má, a kterých tolikaletým poshovováním a naléháním dostati nemohl, musil prý prodati, postoupiti někomu jinému s velikou škodou, aby jen vůbec něco z nich měl na živobytí a k provozování svého zdejšího obchodu. Že cizinec užil proti zadluženému hospodáři svého práva, tím Porges není vinen, také nemohl mu v tom překážeti, poněvadž každý člověk může se svými penězi dělati, co se mu líbí.

Ale aby hospodář viděl, s kým měl tolik let co jednati a na koho přišel vylít svou zlost, Porges chce pokusiti se ještě nyní, aby mu v nejtěžší chvíli pomohl. Přijde také ke dražbě a bude se namáhati, aby živnost koupil, nikoliv pro sebe, nýbrž pro něho, jeho ženu a děti, aby nemusil s nimi do světa po žebrotě. Nechá jej pak na statku hospodařiti dále, jako by se nebylo nic stalo, ale musí prositi, aby hospodář správně zapravoval nájemné, sice by pak byl konec všemu přátelství mezi nimi, a nadešlo by, čeho dlužník dnes tak velice se obává. Bude-li dobře hospodařiti, může sobě za několik let koupiti sám jinou živnost, aby měl zase něco svého.

Rolník byl tímto neočekávaně laskavým chováním Porgesovým velice dojat, úplně uchlácholen, přijal od něho několik skleniček nejjemnější rosolky, novou porcelánku s krásným višňovým troubelem, pro ženu na nové vlněné

šaty, pro dcery hedbávné šátky na krk, pro syny nové čepice s úřadnickou prýmkou a kokardou. Ve dveřích Porges vtiskl mu do ruky ještě novou bankovku. Hospodář byl okouzlen tou přívětivostí a tolikerými důkazy opravdového přátelství. Děkoval opětovně za všechno v největší uctivosti, prosil, aby mu prominuli, že jim tu způsobil škodu. Manželé Porgesovi doprovázeli jej celou vsí v nejveselejším hovoru a na rozloučenou tiskli si s ním ruku. Každý v celých Všelibech mohl viděti, že mezi nimi a ním ani nejmenšího nedorozumění . . .

Za čtvrt roku Porges koupil na jméno své ženy při veřejné dražbě krásnou živnost Karla Nováka v Zákopech, ale nepřistěhoval se tam. Dostál svému slovu a nechal tam Nováka za dobré nájemné hospodařiti dále. Novák nyní už na čtvrtý rok pracuje pilně, aby po zapravení nájemného a daní uživil sebe a rodinu.

Týmž způsobem Porges před dvěma lety dostal do své ruky statek Josefa Zavadila ve Vrbinách. Také zde nechal někdejšího vlastníka nájemcem. Měl z toho u mnohých lidí chválu, že není tak nemilosrdný, jako jiní souvěrci jeho v krajském městě. Do jeho knih ovšem nemohl nahlednouti nikdo. Tam byl by se poučil, že Novákovi, jehožto živnost se páčila mezi sousedy na dvanáct tisíc zlatých, půjčil na hotovosti postupně osm set, a u Zavadila že na prvotní půjčku třinácti set zlatých nabyl pozemkův v hodnotě nejméně osmnácti tisíc. Byly to uspokojivé úroky za pět a za sedm let.

A touž cestou Porges kráčí nejnověji k vlastnictví zase jedné z pěknějších živností v blízkém Králsku.

S několika jinými zámožnějšími osadníky vyvinují se směnečné obchody dosti uspokojivě, tu a tam klíčí mnohoslibné počátky.

Jest s tím ovšem napořád veliká starost, větší než s najatým dvorem knížecím; třeba stále střežiti každého dlužníka, aby žádnými jinými závazky a povinnostmi svůj

kolísavý majetek neobtěžoval, třeba zejména udržovati od nich nepříjemné konkurenty, peněžní jednatele a obchodníky z krajského města, a když není jiné pomoci, vytrhnouti je nějakou novou vlastní půjčkou z okamžitých nepříjemností.

Při nájemnících jest opět jiná pečlivost nezbytna. Sotva by zachovávali pořádek v zapravování nájemného, kdyby všechen výtěžek jejich práce, veškera úroda polní nebyla neustále v zástavě. Jak moudré toto opatření jest, objevilo se právě letos při Zavadilovi. Neměl druhé čtvrtletní nájemné zaplaceno. Porges poslal tam své vozy a ty přivezly Zavadilovu pšenici do Všelibské stodoly; odhadla se tak od oka. Bylo ovšem mnoho slámy, ale zrna málo.

„Ti lidé neumějí se zemí zacházeti, ačkoliv po celý život se v ní hrabou!“ prohodil Porges, zdvihaje od svých zápisek oči přes stůl k své ženě. „Kam pak bychom my přišli, kdyby nám Všeliby nevynášely více, než co z nich měl povždy kníže za vlastní správy! Teď je tu kolkol divení, čeho jsme hned v prvních třech letech z té hrudy dobyli. A neučili jsme se polnímu hospodářství dříve nikdy.“ A namočiv péro, i odstřiknuv je do kalamáře tak opatrně, aby kapka nepadla vedle na stůl, sklonil hlavu k stránce, nad níž zaznamenáno jméno Josefa Zavadila z Králska a pravil: „Na tu špatnou pšenici musí mi doplatiti v příštím čtvrtletí ještě čtyřicet zlatých,“ a připsal mu tu částku na účet. Pak vzal podlouhlou příruční knížku a zaznamenal do ní s příslušným datum pod jménem Zavadilovým: „Z pšenice odvežené s pole na účet nájemného za druhé čtvrtletí k pravdě podobný přebytečný užitek padesát zlatých; k tomu ještě připsáno co zbytek dluhu padesát zlatých: dělá nový zisk jednoho sta zlatých.“

Otevřel ve hlavních zápiskách list Nováků. Nájemné bylo v pořádku.

„Viděti, že daří se mu výborně. Okrádáme se. Prohlížel jsem ty dni všechnu jeho úrodu, nikdy nemíval ta-

kovou, pokud hospodařil na svém. Naučili jsme ho pracovati a šetřiti. Takové vzácné naučení nedává se zadarmo. Od příštího čtvrtletí bude platiti nám o dvě stě zlatých ročně více, jinak může se stěhovati na podzim, kam bude chtíti."

Pohledl tázavě na ženu, která tím časem pozorně se zaměstnávala sestavováním týdenního účtu, totiž užitku z mléka, másla, holoubat, vajec a kuřat.

Položivši levý ukazováček na číslici posléze účtovanou a pravý loket opřevši o stůl, paní Ráchelka namířila péro z popelavého brku, s pýřím hluboko okousaným, jako šíp před sebe, v blahém uspokojení přimhouřila oči, jako by naslouchala nejlíbeznější hudbě, a zvolna přikyvujíc rozcuchanou hlavou, skloněnou nad levým hluboko obnaženým ramenem, nejdříve slastně důvěrným pohledem přisvědčila svému muži, pak obrátila se k synovi s těmi vážnými slovy:

„Moricku, vstal a šel políbit papa ruku. Pánbůh ví, má otce, aby jej vyvážil samými diamanty. Papa se lopotí jen pro něho, aby někdy měl pohodlnější a důstojnější živobytí než my; aby mohl usaditi se jako pán v Praze, nebo ještě raději ve Vídni, v Berlíně, v Paříži, kde bude chtíti, a nemusiľ jako jeho rodiče ve dne v noci býti mezi sprostým, nevzdělaným lidem na vesnici."

Moric šel a vykonal, co matka mu poručila.

Plu otcovské hrdosti Porges přivinul svého jedináčka k sobě a pravil:

„A teď, Moricku, šel zase k mama a objal ji za nás oba, nebo bez ní všechno moje přičinění bylo by marné."

Paní Ráchelka přijala syna velmi obřadně, políbila jej na čelo a posadivši si ho pak na pravé koleno, přitáhla k sobě od stěny knížku s nápisem „Zámek" a s dolejším rohem silně rozčechraným; otevřela ji při jménu „Hrdlička" a pravila:

„Zde vidí, Moricku, že jsem nezapomněla; za ten zlatník, jejž jsem mu dala za nadrevidentovic, připsala

jsem jim dva. To je také všechno pro něho. Přibývá mu u papa i u mne.“

A podala mu péro, aby jí zas namočil.

„Vaněk z Bystré byl tu dnes ráno, přišel za mnou na pole, abych mu půjčil zase dvě stě zlatých,“ oznamoval Porges, vyhledav list věnovaný tomuto obchodnímu spojenci.

„Potkali jsme ho, sotva že jsme vyjeli ze Všelib na silnici,“ přerušila mu řeč Ráchelka, „poznal mě, smekl klobouk a velmi hluboce se uklonil“ připojila s mlasknutím, sama jako po něm uklánějíc se hlavou až na stůl. „Zdvořilý člověk a nejspíš ještě s dobrou hypothekou. Půjčil jsi mu?“

„Nezaplatil sice směnku právě prošlou a znějící na pět set zlatých, ale urovnali jsme to s novou půjčkou na tisíc zlatých na tři měsíce. Po čtvrt roku bude tu zas, pak teprv začneme jinak počítati. Dnes zatím si tu poznamenáme tu maličkost.“

A pod jménem Vaňkovým přibyl řádek se čtyřmi číslicemi. Kdykoliv Porges může psáti takovou položku, činí to vždy se zvláštní rozkoší, kterou zazáří celá jeho jindy zachmuřená a škaredá tvář. Od té číslice vzhůru jde to pak rychlým krokem.

„Také jsem si dal zavolati Proskovce z Rybařic, zejtra dopadá jeho směnka na čtyři sta zlatých; jest neděle a škoda dne v těch věcech. Přišel a prosil, že až po žních zaplatí, abych mu počkal. Dohodli jsme se, zejtra si tam pošlu pro vrchovatý vůz pšeničných mandel na úroky a napsali jsme novou tříměsíční směnku na šest set zlatých. Nezapomeň mi ráno připamatovati, člověk má s těmi lidmi plnou hlavu. Pojede Pivoňka, na koně může více naložiti.“

Kratičká poznámka svědčila, že soused Proskovec z Rybařic zapadl do osudné sítě Všelibského peněžníka značně hloub.

„Lobingrovic ještě nezaplatili za minulý měsíc a dnes si toho zase dali přivézti za pěkných pár zlatých,“ podávala opět Ráchelka zprávu ze svých zápisek. „Dělá to

panstvo větší než sama vrchnost v Labutíně, a předhánějí se ještě mezi sebou. Nevím, jak to vůbec mohou dělati. Vždyť jejich služba není tak veliká; když to do roka spočítám, myslím, že jim asi nezbude mnoho po tom, co vydávají za pamlsky a parádu. Zrovna jakoby si dělali peníze."

A sčítajíc polohlasitě ještě jednou, co dnes za rodinu revidentův v městě vydala, upřela tázavý zrak na Porgesa. Ten cítě jej jaksi na sobě, vzpřímil záda nad svým psaním a ohlednuv se zpytavě po jizbě, aby se přesvědčil, že tu mimo ně tři opravdu nikdo jiný není, pravil s přízvukem tajemné opatrnosti:

„Do toho nikdy nebudeme se plésti. Ať utrácejí a žijí, jak se jim líbí. My jim koupíme vždycky, co si u nás objednají. Škodu z toho nikdy nebudeme míti. Třeba by některý měsíc někdo z nich u nás uváznul, nikdy nebudeme upomínati. Však oni nám přece zaplatí. Peníze ovšem teprv nyní sobě dělati nemohou, ty musili sobě pořídíti už dříve. Ale do toho nám nic není. Oni se nedívají do naší kapsy; my nedívejme se do jejich. A konečně" připojil pološeptem, „třeba by nám už nikdy prospěti nemohli, musíme s nimi účtovati přec poněkud jinak, než s ostatními lidmi. Nechci mluviti o žádné vděčnosti, oni zajisté také nelitují, že Všeliby jsme najali my; ale nač si dělati nějakou mrzutost s knížecími úřadníky. Připiš jim třeba ještě jednou tolik, co jsi za ně vydala, nalévej jim do mléka třeba ještě více vody, ale jen buďme k nim vždy pokorni . . ."

Ráchelka už nabírala slova k odpovědi, když tu při samých oknech v tichu nočním zaznělo silné zaklení, za nímž následoval hukot několika hlasův. Porgesová zbledla, péro právě namočené leknutím vypadlo jí z ruky a udělalo velikou kaňku na číslice nově připsané. Moric rozpjal ruce k oběma koncům stolu, jakoby chtěl zachytiti se matky a otce. I Porges trhl sebou, však méně tím venkovským projevem než účinkem jeho ve své domácnosti.

„Musím se podívati, co se tam děje," pravil vstávaje. „Tu nejlépe vidíme, jak ti lidé jsou unaveni, nebo jak sami pořáde říkají, udřeni, když ještě nejdou spát a dělají výtržnost."

Ráchelka ještě se třesouc, podala mu sukovitou hůl a Moric už rozsvěcoval lucernu, která stála podle dveří na kufru každou noc připravena. Porges takto opatřen zvolna pootevřel venkovské dvéře a prudkým hlasem vzkřikl na dvůr: „Kdo tu?"

Temné mumlání ozvalo se nedaleko dveří. Porges poznal hlasy svých čeledínův.

„Kdybyste raději šli spat," napomínal je, vystoupiv na práh a svítě vyzdviženou lucernou na kupku mužův, kteří asi deset krokův před ním v temnu nočním se černali. „To je celý den vzdychání pro každý krok a každé stéblo, které máte naložiti, a teď jste čiperní a nenecháte jiné lidi tiše spáti. Zejtra ráno pojede Pivoňka pro mandele do Rybařic a ostatní budou svážeti odpoledne."

Nové, jaksi rozhorlenější mumlání bylo odpovědí.

„Co?" zvolal Porges, nehýbaje se z prahu. „není vám to vhod? Nedržím nikoho u sebe v práci proti jeho vůli. Komu se zde nelíbí, tu chvíli může odejíti. Ještě nechcete zvyknouti, že tu jest jiný pořádek. Teď jsem tu pánem já. Jděte, kam patříte!"

„My jsme nechtěli vzácného pantatínka tak rozhněvat," vystoupil Krupička z kruhu ostatních chasníkův dvorských. „Jen jsme si tu tak povídali, že už si nemůžeme pomoci a že přec zejtra ráno musíme prosit za deputát. Naše ženy už nemají z čeho vařiti, výplata dnes také nebyla, s hladovým žaludkem člověk těžko usne."

Po tom promluvení svého nejstaršího druha také statní nabyli slova a jeden přes druhého prohodil několik kusou větu, které však všechny dohromady patřily jediné stížnosti, že jim Porges zadržuje povinnou mzdu.

„Tedy spiknutí, hotová revoluce jest mezi vámi?“ rozzlobil se Porges, postavil lucernu podle sebe na zemi a tepal kovanou holí do prahu. „Už dávno pozoruju, že ve vašem spolku něco se kutí, o čem by měli dostati zprávu úřadové a četníci. Také dobře znám původce vaší nespokojenosti a neposlušnosti. Nebudu s ním dělati dlouhých okolkův. Na takové buřiče mají v městě mříže a závory. Přijdou oni na mne v noci jako nějací loupežníci! Víte, že se svíčkou na sýpku nepůjdu. Přijďte zejtra ráno, dostanete, co vám patří. Nezkrátil jsem vás posud, u mne neztratí se vám ani jediné zrnko.“

A zamykaje opět dvéře ještě volal, aby to venku slyšeli:

„Takový lid nemyslí po celý čas na nic, než na svůj žaludek. Co mají, všechno projedí; na stará kolena budou z nich žebráci!“

Vrátiv se pak do jizby za Ráchelkou, která držíc Moricka za ruku v prostřed síně se ohlížela, co nejdřív popadnouti, kdyby bylo potřebí bránit se proti útoku spiklencův, Porges usedl opět klidně k svému psaní a otevřel knížku deputátův.

„Pravda, pravda,“ přisvědčoval, „už před týdnem měli dostati. Do rána nebude tak zle. Ale už vidíme, že někdo je popichuje a štve. Kolikrát, když jako ten týden nebylo k tomu času, dostali o několik dní později; nikdy ani nemukli, čekali, až jsme je zavolali. Ten tulák nám je kazí. Musíme se ho zbaviti.“

A jal se zapisovati zejtřejší vydání deputátu.

To byla dosti spletená věc, a kdyby věděl, jak by tu zadinu jen poněkud lépe zužitkoval, zrušil by tento způsob mzdy na dobro a dával by raději hotové peníze. S těmi jest hned všechno v pořádku.

Každá žena ve dvoře mimo šafářku dostává po celý rok denně osmnáct krejcarův.

Za to musí vykonávati všechnu práci, která právě nadešla. Že v létě den pracovní trvá dlouho a že přičinlivý nájemce ještě jej prodlužuje na úsvitě i v soumraku večerním, vyrovnává se tím, že za doby zimní opět jest až ku podivu krátký; a poněkud větší namáhání ve žních vyváží se pohodlím při dělání povřísel, rozhazování mrvy a některých ještě snadnějších výkonech, jež Porges, jak pravil, schválně musí pro svou chasu vymýšleti, jen aby nezahálela na dobro a nejedla jeho chleba úplně darmo.

Jeho dobrota a vlídnost ovšem nedocházejí u těch lidí pražádného uznání. Každou neděli ráno při výplatě všechny ženy dvorské chasy pohlížejí na peníze ve svých dlaních tak smutně, jakoby se jim byla největší křivda dála, a Sýkorová pravidelně odplakává týdenní výplatu jako nějaké neštěstí. Proto jí také netoliko Porgesovic, ale i panstvo ze zámku říkají „plačtivá“.

Nu ovšem, kdyby těm lidem a zvláště oněm, kdož mají děti, platilo se tolik, až by řekli, že mají dost: Všelibský dvůr by musil býti v nájmu zadarmo, nikoliv za šest tisíc zlatých, totiž právě za šesttisíckrát tolik, co z něho kníže měl, pokud zde hospodařili jeho úředníci. To byla také první změna, kterou Porges ve dvorském hospodářství udělal; snížilť i počet i mzdu dělnictva při hotových penězích i při deputátech tak, aby prý sám své skromné živobytí z toho vytloukl.

Byl po tolik let svědkem, jak dvorská chasa ve Všelibech žila, děti oráčův běhaly kolem jeho krámu po celý týden s plackami v ruce. Jaký div, že zdejší hospodářství knížeti nic nevynášelo! Porges měl z toho dobrou výstrahu. Nevěda ještě ani sám, nebude-li míti z nájmu škodu, nemůže zajisté ani svému dělnictvu dovolovati žádný přepych. Upravil deputáty, jak prý ani sobě samému nemůže dopřáti.

Každý oráč dostává na rok tři míry žita, míru ječmena, půl míry pšenice, čtyři míry bramborů, půl míry

hrachu nebo čočky a dvě mírky soli; na penězích nic. Čeho má potřebí pro sebe a pro svou rodinu — neboť Porges žádného svobodného chasníka do roční práce nevzal — na to musí sobě ušetřiti z deputátu. A vydávání této mzdy Porges zařídil si také velice prakticky. Předně měsíčně, nikoliv jako před ním tu bývalo zvykem, čtvrtletně. Kdyby některý oráč zemřel, nebo kdyby Porges sám chtěl propustiti jej té chvíle, nehrozí z měsíčného vydávání deputátu taková škoda. Máť tímto způsobem svou chasu mnohem pevněji v rukou; třeba jen říci: „polož cep, motyku nebo bič a jdi.“ Za druhé není na sýpce při měsíčném měření nikdy znáti takový úbytek, jaký by byl po třech měsících. Takto na hromadách nebývá pozorovati skoro žádné změny.

Aby pak veškeré toto nepříjemné jednání s dvorskou chasou ještě zkrátil, Porges upravil si věc tak, že neměří každému zvláště; dává jim to vždy všem dohromady, ať se dělí sami. Má je takto ze sýpky opět dříve venku a nemusí dlouho poslouchati, že obilí jest špatné, samý prach a pleva, hrách jako schválně vybraný, samý červ a neouvařivý, poněvadž míchaný z několika polí, sůl pak že vypadá spíše jako popel atd., samé nářky zejména ženských na hodnotu všeho, co mužům jejich se dává.

Ty by toho napovídaly, a nájemce dvora by tu mohl nechat svou kůži, kdyby se řídil podle jejich řeči a přání. Což pak on si dělá prach a plevy pro radost? Kdo by byl raději nežli on, kdyby vozil s pole a odnášel ze stodoly samé krásné zrno? A hrách že jest červivý? Což pak chtějí, aby snad každé zrnko hlídal a nepustil do něho červa? Či má snad snísti ten červivý sám a oráčům dáti přebraný? A sůl že jest špinavá? To by ještě scházelo, aby mu to kladli za vinu! Kupuje ji v plných zamčených bečkách, ani na ni nesáhne, a když ovce a krávy lízají ji tak rády, že jazykem až i žlab ostrouhají, mohou

oni s ní také býti spokojeni. Naposledy ještě řeknou, že ani není slaná.

Vzpouzeli se zpočátku také proti tomu, že se jim odměřuje všem dohromady, každý chtěl dostati svůj díl na sýpce zvláště. Však takovou žádost Porges důrazně zamítl, že nemá tolik času na vyhazování, aby se tu s nimi každý měsíc celý den páral.

Rovněž podařilo se mu odbyti jejich nářek, že s takovou troškou, která nyní na každého měsíčně připadá, nikdo z nich nemůže do mlýna. Za knížecí správy že dostávali deputátní obilí čtvrtletně a ještě že si to směli dvorskými potahy dodati do mlýna.

„Také jste to všichni panu knížeti krásně spravili! Nescházelo, než aby vám ve své kuchyni byl dával péci chléb a placky. Jděte dolů do vsi k panu Pikovi, přimluvil jsem se u něho za vás, aby vám vyměňoval obilí za mouku, kroupy, krupici a co jiného budete chtíti. Ušetříte při tom; či myslíte, že ve mlýně přidávají? A pan Pik vám hned také rozměří, co každému patří.“

Tím způsobem Porges vyřídil všechny stížnosti své dvorské chasy na nový pořádek při vydávání deputátu. Úplný pokoj sobě ovšem nezjednal. Každé vyměňování deputátního obilí u jeho nástupce ve vesnickém krámku bylo spojeno s obtížemi. Pik pokaždé odbýval ženy dvorských oráčův, že na jejich obilí nemá žádného odbytu, že mu to nestojí za to, aby tyto druhy dával zvláště, míchati je do svých větších zásob že nemůže, aby si nezkazil celý obchod. Musily jej pokaždé prositi; pak jim dal každé po takových troškách nejčernější mouky, zetlelých krupek a pískem silně promíchané krupice, že každá dva tři uzlíčky v ruce odcházela domů. Křik, pláč a klení od jeho krámku až do dvora označovaly každý deputátní den.

„Z toho máme býti živi zas celý měsíc!“ naříkaly ženy, ukazujíce cestou každému, koho potkaly, zač mužové jejich ve dvoře pracují.

*

Nejvíce bědovala vždy Sýkorová. Pavlík musil přece dělati práci jako dospělý oráč, ale dostával jen poloviční deputát. Porges pravil, že ho bere do práce jen z milosti, aby ulehčil jeho rodičům, kteří mají ještě tři malé děti živiti ....

„Kdybych byl šňupákem, vyšňupal bych celý svůj deputát!“ trpce zvolal na dvoře Krupička, vida svou ženu onehdy vraceti se s několika kornouty od Pika.

Porges stál nedaleko něho. Dělal, jako by neslyšel... Kdyby Krupička nebyl tak příliš dobrý pracovník, za dnešní jeho opovážlivost by jej zejtra propustil.

III.

Nad krajinou rozpjala se jasná, přelíbezná noc letní. Stříbrné oko plného měsíce pohlíželo mezi planoucími hvězdami s čistého modra kolmo dolů na stichlý dvůr panský, opřádajíc svou jemnou září skupení osob, rozložených před ratejnou na pokraji velikého, trávníkového kola, pod samými konečky dlouhých haluzí a proutkův, jichžto rozklenutím několik starých vrb zastiňovalo hlubokou studni.

Lehounký vánek jako útlá ruka snivého děvčete ve strunách umlklé harfy probíral se v drobounkém listí tenkých, svislých vrbin a jemně přikyvoval jimi jako na ukolébání bytostí, těsně sesedlých kolem malé zavřené rakvičky.

Byla to Sýkorová, na klíně obě spící děti, Toničku a Venouše; po druhé straně rakve její muž, hlavu v trávníku položenou, a v nohách malé mrtvoly Váca, opíraje se levou rukou o housle, na nichž ještě chvěly se poslední zvuky písně zahrané jako na rozloučenou Vojtíškovi.

Všichni mlčeli. Sýkorová jednou rukou urovnávala pohodlnější místečko oběma spícím dětem, druhou, snad ani nevědouc, zvolna uškubávala podle sebe krátkou travičku s drobným jetelem a některou sedmikráskou a pokládala ji na černé víko. Nemohla se svým mrtvým dítětem dnes už

přenocovati v ratejně. Šafář pravil, že to nechce, že nerad cítí umrlčinu, aby si s ním poslední noc zůstala venku na dvoře. Bolelo ji, že lidé už se štítí jejího dítěte, ale nehněvá se proto ani na šafáře, ani na šafářku, že se jí nezastala. Nemají a nikdy neměli dětí; což mohou věděti, jak to jest, když některé člověku zemře.

Hrubá mozolovitá ruka položila opět několik zelených stebélek na černý příkrov a pak sjela po tváři, stírajíc s očí mlhavou roušku, která snad z šířícího se vlhka nočního, nebo z denní únavy, nebo z rozprchávajícího se hoře srdečního na nich se utkávala. Těch několik písní, kteréž Váca ovšem beze vší umělosti tu zahrál, než všichni ostatní chasníci a jejich ženy byli odtud odešli na svůj odpočinek, uvolnilo její žal, že od srdce rozplynul se po celém těle a z teskné mysli se vznášel k tichému blankytu. V duši její bylo už poněkud klidněji.

„Kam pak se poděl Pavlík?“ konečně přerušil mlčení Váca, rozhlížeje se šerem po dvoře.

„Dělá mi starost,“ odvětil Sýkora, „vyběhl kolem mne do polí a nelíbil se mi. Mluvil tak divně, až jsem se zarazil.“

„Neobávejte se o něho,“ chlácholila Sýkorová, „jest to hodný hoch, nezapomene se v ničem. To jest naše bohatství, že máme dobré děti. Nedivte se, že si někam zaskočil; jakou pak má s námi radost? A nejspíše, že zaběhl do lesa k rybníku, aby na se vypral.“

Zase umlkli. Vypovídali si už dříve všechno, teď každý pro sebe soukal tenkou nitku svých myšlének dále, až po některé chvíli vzhlednuv přes studeň vzhůru, Váca opět prohodil:

„Nahoře v zámku dnes také ještě nespí!“

Opět totiž zableskla tam světla na obou chodbách, čelní i poboční, a zamihly se ženské postavy otevřenými okny.

„Ještě není tak pozdě,“ vece Sýkora, vida otevřenou brankou ve hlavních vratech za velikým psem vstupovati

na nádvoří mysliveckého mládence, „pan Klemš vrací se od večerní hlídky a ponocný ještě ani nevyšel.“

V tom na dolením konci roztroušené vesnice, kudy se přijíždělo z krajského města, temně zaduněl na tvrdé silnici blížící se povoz, psi zaštěkali a v nejbližší chvíli rozlehl se nočním tichem jasný nápěv poštovské trubky. Kvapný hukot povozu sesiloval se mezi chatrčemi a zadními ploty, štěkotu psův přibývalo jako nakažlivé nemoci, poštovní trubka zahlaholila veselým třepotem zvučněji, dusot koňských kopyt v zrychleném rozměru doléhal až k samému nádvoří za dolním vjezdem.

„Snad by nepřijížděl teď v noci?“ udiveně zvolal Klemš, stanuv na okamžik v úvozu blíže Vácových berlí, a už znáhlil kroky k protějším vratům, za nimiž poštovní píseň zazněla jako milý pozdrav z neznámé dáli.

Jako by kouzlem tím dotknut byl, zámek jedním rázem naplnil se září světel po celé chodbě druhého poschodí, několik oken náhle se tam rozletělo a v každém objevila se nějaká lidská hlava, tu mužská tam ženská. Vrata zaskřípala ve svých stěžejích a poštovní vůz zvolna vjel na dvůr. Klemš pln dychtivého očekávání a povinné úslužnosti šel podle odfrkujících sobě koní, napomínaje nepokojného psa k ústupu.

Podle toho nadlesní Emil Jirout poznal, že už nemusí na nikoho jiného se vyptávati, aby se dostal někam pod střechu.

Nechtěl sem do nového svého úřadu a bydliště přijeti ve chvíli tak velice nepříhodné pro první objevení; ale nemohl z města, kam v poledne po dráze z Prahy přijel, vypraviti se až z večera; musil zdržeti se tam přijímáním svých věcí, které přibyly za ním po nákladním vlaku, a odevzdáváním jich k další dopravě do Všelib. Zůstati pak v městě až do zejtří, zdálo se mu nudno. Večer byl po parném dni velice lahodný. Nejsa posavadním životem zhejčkán v požadavcích pohodlí, myslil, že v nejhorším případě

bude ve Všelibech nocovati v hospodě. Teprv cestou postilion sdělil mu, že Všelibská hospoda má toliko jednu velikou místnost, která zároveň slouží za byt celé rodině hospodského. Tu ovšem nezbývalo mu, než zajeti přímo do dvora a doptati se tu na svůj prázdný byt.

Poznav nyní v Klemšovi osobnost sobě podřízenou, otevřeným okénkem kázal postilionu zastaviti a už hbitě stanuv podle vozu vlídným hlasem oslovil mysliveckého mládence, jenž posud byl na rozpacích, má-li uvítati svého nového představeného, nebo přijel-li snad nějaký neznámý host k některému ze zámeckých pánův. Skorem už se klonil k této druhé domněnce, vida pozdní dobou tolik světel v příbytcích druhého patra, když otázka:

„Kde jest tu byt pro nadlesního?“ dala mu poznati, že pozdní návštěva týká se nejblíže jeho.

Mžikem sňal klobouk a ukloniv se zajíkavě odpověděl:

„Pan nadlesní má byt zde v tomto stavení, celé první poschodí; doskočím pro klíče a světlo.“

Obrátil se do své komůrky pro obojí; však nemohl učiniti ani kroku. Stályť už těsně za ním dvě ženské, každá s rozžatou lucernou v jedné a s nabízeným psaním v druhé ruce. Klemš poznal služky ze zámku, které všecky udýchány, aby jedna druhou předběhla, současně vyřizovaly:

„Milostpaní a slečna nadrevidentovic uctivě se poroučí panu nadlesnímu.“

„Slečna pana revidenta Lobingra velmi uctivě se poroučí panu nadlesnímu.“

Obě zároveň zdvihly lucerny před sebou a podávaly listy běloskvoucí.

Klemš pomaten tím výjevem ustoupil stranou a upřel svůj rozpačitý zrak na svého představeného, jenž tu stál ve stínu poštovního vozu náhle ozářen světlem obou zdvižených luceren. Nová nejistota projela mozkem mysliveckého mládence.

To že jest nadlesní? Ta slabá, štíhlá postava s mladistvou tváří, ověnčenou řídkým zarudlým vousem, s malýma, jiskrnýma očima? Tak nevypadají nadlesní, aspoň Klemš daleko široko žádného takového neviděl a jaktěživ jej sobě v takové podobě nepředstavoval. Spíše by byl věřil, že je to nějaký študentík. Mimo krátký kabát ze šedého sukna a se zeleným límcem neměl na sobě nic, co by připomínalo na les.

Však tyto rozpaky vysoko urostlého a tělnatého mysliveckého mládence rozplynuly se ihned, když host s plnou jistotou, že obě psaní patří jemu, přijal je od služebných, a nařídiv ještě dříve postilionovi, aby oba kufry jakož i kožešiny s vozu složil tamto podle zdi, rozlomil obě pečeti voňavého vosku a při záři obou luceren jal se chvatně čísti jeden list po druhém. Na jednom byl podepsán pan Vendelín Hrdlička, na druhém pan Štěpán Lobinger.

Pan nadrevident omlouval svou smělost neobyčejnou situací, na kterou pan nadlesní nejspíše nebyl připraven. Aby pak „velectěný pan kolega“ hned v první chvíli nepojal nepříznivé mínění o celých Všelibech, dovoluje sobě pisatel zváti jej do své skromné domácnosti na odpočinek po mnohonásobném nepohodlí daleké cesty. Podpis byl ozdoben umělým pletivem křivolakých čar, různotvarných výhonkův a nejpodivnějších přívěskův, že vycvičiti se v něm vyžadovalo zajisté několik let práce a vytrvalosti neúnavné. V největší závěrečné kličce bylo jinou, ve psaní patrně méně zběhlou rukou připsáno: „Neračte oslyšeti přátelskou prosbu mého muže, připojuju se k ní. M. H.“ —

Pan revident blahořečil zvláštnímu sběhu událostí, z něhož mu snad kyne velice příjemná možnost seznámiti se s novým správcem knížecích lesův Všelibských dříve, než kterýkoliv jiný úřadník knížecí. Pan nadlesní nerozpakujž se ani nejméně a prokažiž vzácnou čest své návštěvy nejupřímněji oddanému atd. Podpis na první pohled nečitelný, prost sice všeho kreslířského nákladu, ale také schválně zanedbán v umění srozumitelného psaní.

Hned při vstupu do nového působiště svého dvojí velice lichotivé pozvání, skvělý důkaz něžné pozornosti v jeho zajisté poněkud neobyčejné situaci. Sestupoval s vozu nevěda, kde asi té noci hlavu uloží, a hle, nyní má na vybranou mezi dvěma domácnostmi, jak ze všeho se zdá, řízenými vzornou pečlivostí a vzdělaností dámskou. Však právě tato volba byla závadou rozhodnutí.

Jirout nevěděl o knížecím úřadnictvu do té chvíle zhola ničeho. Kdyby jej v této situaci bylo překvapilo pouze jedno pozvání k užití pohostinství, snad byl by se odhodlal... ale dostati dvě, jak není možno pochybovati, konkurenční pozvání, tu věru že prvotní záhada nočního odpočinku stala se ještě spletitější!

Komu vyhověti? Koho uraziti? Nesnadné rozhodnutí, když u přítomnosti zámeckého služebnictva ani není možno vyžádati sobě nějaké vysvětlení od jediné bytosti, která by jaksi z povinnosti úřadní měla mluviti pravdu. „Však myslivecký mládenec," pomyslil sobě nadlesní, nahlížeje opět do listův, jako by jim nebyl na první čtení jasně srozuměl, „bude k něčemu jinému dobrý," a složiv obě psaníčka do sebe, obrátil se ku Klemšovi a pravil:

„Musím vás, pane, žádati za vykonání služby, která se netýká úřadního postavení vašeho. Jděte, prosím, za mne k oběma těmto velectěným rodinám, které mě při prvním mém vkročení sem svým blahosklonným pozváním vyznamenaly a vyslovte jim oběma můj nejuctivější dík za pozornost, za niž nikdy neopomenu vděčiti se jim, však zároveň mou snažnou prosbu, aby mě laskavě měly omluvena, když mi není možno, abych převzácného pohostinství jejich užil. Jsem všecek tak utrmácen dalekou cestou, že sobě musím příjemnost nějaké společnosti, zejména dámské, odepříti. A pak," dodal na potvrzení těchto svých slov hlasem mdlejším, „přineste s sebou, zač jsem vás už dříve požádal, nějaké světlo a klíče k mému bytu."

Udiven tímto výjevem, Klemš vážným krokem ubíral se do zámku za oběma služkami, které jako by vlastně vedly hosta jejich panstvem očekávaného, svítily mu při plnojasném měsíčku na cestičku, kudy on byl zvyklý choditi s největší jistotou o nejtmavější půlnoci. Panstvo v hořejších oknech napínalo se na dvůr, aby postřehlo, koho spojené služebnictvo rozcházejících se interesův jeho za sebou přivádí.

Nejistota netrvala dlouho. Známý pádný krok mysliveckého mládence zavzněl po kamenné dlažbě klenuté přízemní chodby, lovecký pes dlouhými těžkými skoky pádil po širokých dubových schodech napřed, tam na dvoře u vozu štíhlá mužská postava podávala postilionovi patrně odměnu za jeho hudební vycvičenost a dobrou jízdu: nadlesní nepřijal pozvání, mužské a ženské postavy mrzutě odstupovaly od ozářených oken.

Pan nadrevident Hrdlička, vysoká, důstojná osobnost úřadnická, prsa hrdě vypjatá a hlavu majestátně vzpřímenou, volným krokem vstupoval z mosaikové chodby hlubokými dveřmi do prostranného salonu, jenž ze všech rohův ozářen množstvím argandových světel ve čtyřech mnohoramenných stříbrných svícnech na čtyřech nízkých sloupcích z bílého mramoru, se vzácnými rytinami na tapetovaných stěnách, s lepotvárnými pohovkami a fauteuily z temněmodrého aksamítu, s květinovými vásami a košíčky, s kyprými koberci a velikými zrcadly v širokých, pozlacených rámcích, činil dojem zámožné, vkusnou rukou upravené domácnosti. Dvéře do sousedního pokoje v levo byly otevřeny. Pod rozžatou, drahocennou lampou, jež na zlatoskvoucích řetězích visela se stropu, vykládaného řezbářskou prací středověkého umění, byl připraven stůl k hostině pro čtyři osoby. Porcelán moderních tvarův, křišťálové sklo nejdokonalejšího brusu a těžké stříbrné příbory skvěly se na sněhobílém damašku.

Pan nadrevident zvolna spustil se v saloně do své pohodlné pohovky vedle malého, kulatého stolku z mahagonového dřeva, na němž v ozdobné, otevřené skřínce

uchystáno bylo všeliké hrací náčiní: karty tarokové, whistové, preferencové, šachové figurky, kostky atd., a s výrazem, v němž chvěla se pod lesklými okuláry nedočkavost k nějaké trpké poznámce nebo výčitce, očekával své dámy.

Ty vešly sem po malé chvíli, vyslyševše na chodbě od mysliveckého mládence omluvu pana nadlesního.

Byly oděny jako do plesu. Paní nadrevidentka, silná dáma, vzrostu o málo menšího než její pan manžel, s tváří velmi pečlivě pěstovanou uměním, jež zapuzuje šediny od vlasův, vrásky kolem očí, pihy a všechnu unylost s lící, v dekoltovaných šatech z černého, těžkého hedbáví, s dlouhou vlečkou, kolem krátkých rukávův a mocně vyklenuté bělostné hrudi skvostné krajky, po levé straně bohatě nakadeřených, jak uhel černých vrkočův, jež splývaly na plnotvarnou šíji, polorozvitou, tmavěčervenou růži. V ušních lalůščích, jemně zarůžovělých, pohrávaly sobě s duhou dvě veliké diamantové slzy.

Slečna Berta, po otci blondyna, po matce černooká vypadala se svými zarůžovělými tvářemi a svěží běloskvoucí pletí, oblými rameny a plnícím se živůtkem v světlemodrých tylových šatech velmi dobře. Sledovala matku s výrazem zklamané zvědavosti.

„To zamítnutí mohli jsme si ušetřiti," uvítal je pan Hrdlička, přerovnávaje šachové figurky. „Já k tomu neradil, věda dobře, že člověk, který žil tolik let mezi divochy, nedovede hned prvním dnem vpraviti se do slušných společenských mravův mezi vzdělanstvem. Lesníci obyčejně bývají poněkud drsnější ve svých způsobech, ale takové nezdvořilosti nedopustil by se žádný zdejší. K tomu bylo potřebí, povolati jednoho až z Dalmacie, nebo jak ta země se jmenuje, odkud kníže myslí, že mu přijde úředník, který umí v lesích a snad i na polích dělati hned ryzí zlato. Po druhé mi dejte pokoj s takovými fantasiemi, nadarmo jsme přišli ze svého pořádku s večeří." A zamknuv skřínku rychle vstal, aby pospíšil za paní nadrevidentkou

do jídelny, kamž ona za jeho dlouhého výkladu, ani k němu nepohlednuvši, byla se obrátila. Berta postupovala za svými rodiči s rostoucí dychtivostí, čí mínění dnes zvítězí.

„Nemáš ani nejmenšího ponětí, proč nadlesní našemu pozvání nevyhověl,“ namítla přes levé rameno přísným, hrdopyšným hlasem paní Elvira Hrdličková. „Nikdo jiný než Lobingrovic zkazili nám naši zábavu, a nadlesní dle mého rozumu jednal zcela správně, když nešel ani k nám ani k nim. Ostatně,“ připojila se zvláštním důrazem, zasedajíc na první místo ke stolu a zdvihajíc stříbrný zvoneček, aby dala znamení do kuchyně, „ostatně jsou takoví svobodní páni z krajin, jak pravíš, divokých, nejlepší ženichové a nejzpůsobilejší manželé. Berta mohla by pokládati se za šťastnu, kdyby někdy takové dítě přírody dostala. K nám do Čech zřídka kdy zabloudí takové vzácné mužské zboží.“ A pokynuvši muži a dceři, aby se posadili vedle ní, paní nadrevidentka zazvonila.

Touž dobou na poboční zámecké chodbě v bytu revidenta pana Lobingra odehrávala se podobná scéna. Příbytek nebyl tu tak nádherně upraven jako u nadrevidentův, ale z kuchyně šířila se rovněž líbezná vůně chutně připravených jídel, jako tam.

Pan Lobinger, malý zavalitý muž, s prošedivělými, krátce zastřiženými vlasy, s drátovými, po vojansku pěstovanými kníry a vysokou žíněnou kravatou, do níž malá brada neustále mu zapadala, už ani nemohl se dočkati, aby se dostal k svému zouváku a udělal si pohodlí.

„Nový nadlesní jest stokrát chytřejší než my,“ vzdychl, odhazuje obtížnou obuv podle zouváku, „který pak vzdělaný a rozumný člověk přijde k lidem naprosto cizím po prvé nedaleko půlnoci na návštěvu?“

„A přece byla jsem povděčna panu revidentovi Pokornému, že mi z kanceláře přišel ještě v čas pověděti, proč v kuchyni u nadrevidentův dějí se tak veliké přípravy pro dnešní večer. Zaslechl prý to, jak paní Hrdličková blíže

jeho stolku muži svému to šeptala,“ pravila slečna Sídy, už vyvinutá krása kaštanových vlasův. plných zdravých tváří, pleti poněkud přitemnělé, oděná v růžový barège dle nejnovějšího modního listu.

„Dobře jsem ti prorokoval, jak tvoje dobrodružná idea se vyvede,“ namítl opět otec, pokračuje ve své večerní toilettě, „ale udělal jsem ti to k vůli a napsal i pozvání, abysi neřekla, že ti nepřeju žádné zábavy.“ A nevšímaje sobě, že ve vedlejší jídelně jest připraveno všechno k chutné večeři, odcházel v druhou stranu do své spací komnaty. „Mrzí mě, že jsem to pozvání psal,“ vytýkal ještě odtamtud, „zadali jsme si vůči člověku, jehož vlastně pranic neznáme.“

„Myslila jsem, že by bylo dobře, kdyby k nám také jednou někdo přišel, když my nikdy nikam nejdeme,“ omlouvala se slečna Sídy, usedajíc v saloně s mrzutou tváří k otevřenému oknu, jímž z tiché měsíčné noci lahodný vánek chladil její horké čelo.

„Ještě nemáš zmeškáno,“ těšil ji otec vlídnějším hlasem, už načechrávaje nad sebou hebounkou prachovou svrchnici, „však ty se vdáš přece dříve než Berta, třeba ji matka už po tolik let každému úřadníku daleko široko takřka nabízela. Nikdo nemá chuti, kousnouti do toho jablíčka, vida, s jakého štěpu pochází. Ani se nenaděješ, a přijde ti nějaké štěstí; jen trpělivosti jest třeba; taková věc nedá se nutiti, zvláště na takové samotě, v jaké my tu žijeme. Byla to také myšlénka, kterou kníže měl, když zde v tom opuštěném zámku, odkud do nejbližšího města na každou stranu jest několik mil cesty, zřídil revidentský úřad. Taková důležitá věc patří k ústřední správě všech statkův do Vídně. Tam mají v knížecím paláci místa prázdného tolik, že ani nevědí, co s tím. Tam bychom měli býti, aby člověk také něco viděl a slyšel. Však jen počkej, snad přece k tomu dojde, že se budeš procházeti po Vídni; při minulé konferenci na Labutíně něco takového se povídalo.“

Slečna Sídy těmito slovy otcovskými skutečně upokojila se poněkud. Vstala, odešla do sousední jídelny, položila několik tenounkých řízkův z vonné westfalské uzeniny na talíř, nalila jemného likéru ohnivé granátové barvy do křišťálového kalíška a přišedši s tím k otci pravila jako z vděčnosti za vzbuzení krásných nadějí:

„Aspoň ochutnej, co Porgesová dnes přivezla. Či bych ti měla raději podat kousek koroptvičky? Klemš ji dnes přinesl a dala jsem ji upéci na sardelích, jak ti vždycky nejvíce chutná.“ A nabízela otci do postele dva talířky.

Pan Lobinger zdvihl hlavu, opatrně pojal kalíšek, zvolna nachýlil k ústům, slabounce omočil jazykovou špičku, zamyslil se a v nejbližším okamžiku jedním hbitým obratem ruky pojal do sebe všechen obsah úhledné nádobky. Na chvilku stiskl rty pevně k sobě, pak z hluboka dávaje své okřání na jevo pravil: „Dobrá!“

Sahaje pak už po druhém talířku, pohleděl s úsměvem spokojenosti na dceru: „Vidíš, Sídynko, to jsi měla znamenitou myšlénku. Skorem zdá se mi, že mi přece chutná, ačkoliv ti mohu říci, že jsem se velice rozmrzel, když Klemš přišel s odmítavým vzkázáním nadlesního. Byla to pro nás zajisté urážka; ještě štěstí, že nadrevidentovic ji ucítili také.“ A pojídaje už druhý řízek výborné uzeniny, jen tak beze všeho příboru, posadil se v posteli a s jakousi radostnou odvahou, s veselým rozjařením pravil:

„Ještě bych takový jeden kalíšek požil, cítím, že mě to na noc upokojí.“ Sídy odkvapila do jídelny.

Pan Lobinger posadil se na měkkém nízkém lůžku svém tak, že mu nohy bezděky vklouzly do pohodlných vyšívaných střevícův. Přijal od dcery kalíšek po druhé naplněný skvostnou, všechny útroby blaze ovlažující a pronikající šťavou, a zkoumaje proti světlu jiskrnatou čistotu toho božského daru, pravil jaksi důvěrně ostýchavým hlasem:

„A jak, Sídynko, Klemš? Nic by se ti nelíbil? Pozoruju, že se namáhá, abysi ho sobě všimla. Nebyla by to nejhorší

partie. Teď prý se dostane ke knížeti za osobního myslivce, jest pěkně urostlý, způsobný mladý muž, udělá při vrchnosti své štěstí; za dvě za tři léta dostane pak nejpěknější hájenství. Vybere si, co bude chtíti. Nebuď k němu nevlídná; aspoň jest dobře, míti jej v zásobě.“ Sídy patrně uražena odpověděla chladně:

„To neudělám, abych pěstovala mnohaletou známost s mysliveckým mládencem. Jest mi to dosti nepohodlné, že poslední dobou mě častěji potkává než jindy. Kdyby nebyl tak příliš úslužný, když chceme dostati nějakou tu zvěř, dala bych mu na srozuměnou, že mi jeho zvětšená pozornost překáží. Už k vůli Bertě to neudělám, abych s ním něco začala. Když ona ho nechce —“

„Chce, nechce,“ přejal jí slovo otec, „pokud nikdo se jí neptá, mluví se jinak. Však co budeme o cizí lidi se starati,“ pokračoval hbitějším proudem řeči, „hleďme si svého. A tu se mi zdá, Sídynko, že jsi mi udělala pořádný hlad. Stydím se to přiznati, ale myslím, že bude nejlépe, když sami užijeme, co bylo připraveno pro toho nevděčníka. Nemýlím-li se, zmínila jsi se před chvílí o čerstvé koroptvičce na sardelích. Vstanu, dej to přinesti na stůl . . .“

Slečna Sídy jako plachá laňka proskočila osvětlenými pokoji a zmizela v kuchyni. Zde nalezla dvéře na chodbu dokořán otevřený a proti nim v otevřeném nádvorním okně spatřila v plné měsíčné záři svou služku, jak pohlíží dolů, odkud té chvíle nesly se vzhůru táhlé, velice zádumčivé zvuky houslí. Slyšíc za sebou hnutí, služka se obrátila a už kvapila své velitelkyni vstříc, oznamujíc jí s udivením:

„Milostslečinko, to hraje nový pan nadlesní. Sedí tam na trávníku se Sýkorovic a Vácou. Má jeho housle a hraje. Je to odtud všechno dobře viděti.“

Slečna Sídy nechtěla té podivné zprávě věřiti, až se přesvědčila vlastníma očima. Měsíc osvětloval nádvoří tak jasně, že bylo s druhého patra zámeckého velmi dobře rozeznati, co dole blíže studně se děje. Na několik kro-

kův od lidí dvorských seděl na povaleném tam kamenném sloupku muž a hrál na housle. Klemš stál za ním; nedaleko odtud v ouvoze černala se postava ponocného s dlouhou pikou přes rameno.

Nemohl to nikdo jiný hráti, než nejpozději dnes přibylý člen dvorské společnosti. Tak rozumoval také v průčelní chodbě druhého patra nadrevident Hrdlička se svými dámami, když také vylákáni mocně dojemnými zvuky noční hudby vyšli od večeře k oknu se podívat, co to všechno znamená.

„Jest to opravdu nový pan nadlesní,“ zvěstovala jim udýchaná služka, kterou byli poslali dolů na zvědy.

„Nějaký velice romantický člověk,“ pravil nadrevident k své choti, která podle něho v okně pevněji utahovala svůj shawl, aby noční chlad jí neublížil. „Ubohé lesy, ty se při něm asi spraví! On hraje na housle jako nějaký šumař a posadí se mezi sprostou chasu dvorskou! Nu ovšem, teď se nedivme, že naše pozvání nepřijal. Kdo jen knížeti dal neblahou radu, vzíti sem houslistu za nadlesního? Důstojnost stavu úřadnického věru klesá nyní už velmi povážlivě.“

„Ale musí se říci, že hraje velmi pěkně,“ odvětila paní nadrevidentová, „skorem se mi to počíná líbiti. Tak v noci, při měsíčku, v tom hlubokém tichu, při těch lidech z ratejny, vedle dětské rakve, vidíš, já mu to ani nemám za zlé; těším se, že někdy jindy zahraje také v naší společnosti. Teď se prozradil, co umí, a můžeme míti s ním často zábavu.“

„Já mám také velmi ráda hudbu,“ připojila se k matčině mínění slečna Berta v druhém okně, „zašlo mi spaní, poslouchala bych tu třeba až do rána.“

„Což vy jste obě stejny,“ namítl pan nadrevident; „ale víte, že k nám do domu hudba nikdy nesmí. Máme po ní pěknou památku. Když tvá starší sestra před desíti lety počala s kytarou, hned jsem byl proti tomu; já znám,

kam to vede. Dělají se všeliké city, a kytara u nás skončila tím, že jsme musili býti ještě velice rádi, když praktikant si naši Mathildu vzal a když jsme mu opatřili místo za podučitele na vsi. Teď jim oběma všechna hudba dávno zašla. Pojďte raději domů, nemohu to vrzání ani slyšeti. Také už je čas jíti spat. Bude pomalu jedenáct hodin."

Obrátiv se od okna, vyzval choť i dceru ještě jednou, aby jej provodily do bytu. Vůči nepříjemné připomínce, kterou byl učinil, neprojevily už žádné námitky; ač nerady, následovaly jej do svých komnat . . .

Od okna v poboční chodbě také právě zmizela slečna Šídy.

Revident Lobinger seděl už některou chvíli v tureckém županu a fesu u stolu, pln laskomin na slíbenou koroptvičku. Když dlouho nic nešlo, jal se volati svou dceru. Ta zabrána do neobyčejného divadla nádvorního, skorem zapomněla, proč před tím vyšla do kuchyně.

Nechávajíc nyní dvéře za sebou otevřeny, pokládala před otce libovonnou zvěřinu, a kynouc hlavou ke dvoru, odkud za ní sem vnikaly nové tklivé zvuky kovové struny, přistavovala k němu blíže plnou láhev zlatotřpytného vína.

„Pan nadlesní přijel k nám samá hudba!" pravila s úsměvem. „To jest dobré znamení pro jeho úřad," připojila vidouc, že otec její posud nerozumí, o čem vlastně jest řeč. Teprv když mu vysvětlila všechno, co na dvoře se děje, zdvihl skleničku s vínem, opatrně přivoněl, ochutnal, pomlaskal si, vypil jedním douškem, několikrát pohladil si shora dolů žaludek, jakoby chtěl ten lahodný mok dostati v sobě ještě níž, pak vzpřímil hlavu, nakrčil řídké obočí, z něhož několik dlouhých nabělalých vlasův přes víčka se klenulo, a odfouknuv si z hluboka zvolal v smíchu:

„Nás odstranili od hospodářství, že jsme neuměli dělati pro knížecí pokladnu dosti peněz. Teď vidíme, čím jsme si mohli pomoci. Měli jsme si sednout při měsíčku na mez a

hráti bramborům, pšenici a žitu, aby hodně rostly a sypaly, jako nový pan nadlesní bez pochyby bude hráti těm orubaným pařezům v lese, aby na nich ještě letos narostly nové kmeny.“ A zapil svůj chechtot perlícím se vínem.

Tím časem nadlesní pokračoval ve svém hovoru se Sýkorovými a s Vácou, nestaraje se, jaký dojem tímto svým jednáním vzbudí na zámecké panstvo. Nemrzela jej vlastní nehoda, která byla příčinou, že s těmi pracovnými lidmi se sešel. V bytu, do něhož Klemš po vrzavých a velice příkrých schodech nad ratejnu jej uvedl, nelíbilo se mu hned zůstati, bez ohledu na to, že mimo medvědí kůži a veliký kožich, jejž přivezl s sebou v poštovním voze, neměl tu zhola nic, z čeho by sobě pořídil pro první noc nějaké lůžko. Celá prostorná místnost zdála se mu jako vězení. Slabá záře lojové svíčky, kterouž Klemš zasazenou v pískovém podstavci mu svítil na cestu, tratila se na dlouhých, prázdných a šedých stěnách, nedosahujíc ani k nízkému křížovému klenutí, jež tu v prvním poschodí a ještě v takové mohutnosti bylo jakousi hádankou buď stavitelova důvtipu nebo hospodářských účelův. Čtyry veliké komnaty a několik menších místností pro zařízení domácího hospodářství zajisté postačovaly svobodnému úřadníku, ano Jirout rozhlížeje se v těch tmavých prostorných koutech starostlivě uvažoval, co vlastně s tím vším počne, i když přistěhuje se sem k němu svobodná sestra z Prahy, aby mu upravila a spravovala domácnost. První dojem bytu nebyl mu příjemný. Snad že vzduch tu byl velice dusný, neboť od čtvrt roku ani v nejprudčích letních parnech nikdo neotevřel tu okna; snad že špinavost stěn ještě byla zvýšena hnízdy pavučin, jež hospodyně nebožtíka nadlesního nechala tu rozvěšená po obrazových hřebech jakožto jedinou památku, kterou mohla oželeti: prošed celou tu nevlídnou místnost, po jejížto sukovité podlaze s nádvorní strany malými okenními tabulkami táhlo se několik úzkých pruhův jako chorobného svitu měsíčného, Jirout ucítil zvláštní tíseň na prsou a už pospíchaje zpět k chodbě, zval za sebou Klemše:

„Tady ještě nezůstanu; prosím, otevřte všechna okna, zatím sejdu ještě na dvůr na čerstvý vzduch.“

Vrátiv se na dvůr, myslil, že několikráte obejde vnitřní cestu kol trávníku a křovin, aby pak se odevzdal svému prvnímu noclehování v pustém, ale aspoň provětraném bytu. Sotva pokročil ku mřížovaným vratům kolny naproti studni, když ze stanu z pod svislých vrb zaslechl přitlumená slova, pronešená hlasem ženským: „Milostpán bezpochyby také raději bude nocovati venku, než na té sýpce.“

„Když si neposlal ani postel napřed, přece měl jíti na noc do zámku; vždyť jej hned zvali,“ zněla z téhož místa odpověď hlasu hrubšího.

Jirout ostřeji pohleděl do šera, odkud ta řeč přicházela a postřehnuv v tom černém skupení pohyb několika hlav, nakročil v tu stranu a pravil: „Mluvíte o mně?“

„Jen jsme si tak něco pomyslili, co se týká milostpána,“ osmělila se Sýkorová, a nemeškala připojiti velice pokorně: „Uctivě vítáme milostpána k nám do Všelib.“

Bylť svědky všeho, co při sestoupení z poštovního vozu Jiroutovi se přihodilo, věděli, že jest to nový nadlesní, o jehožto brzkém příjezdu ve dvoře už některý čas se mluvilo. Jirout poděkoval za pozdravení a postoupiv až ke skupení neznámých osob, zarazil se, když mezi nimi v měsíčném zášeří rozeznal nemylný, ostrohranný tvar rakevní. Za malou chvíli věděl všechno. Nestěžovali si, nedotýkali se nikoho ani nejmenší žalobou. Váca sice sem i tam vpletl důraznější slovo o živobytí ve dvoře Všelibském od té doby, co milostivá vrchnost dala zdejší polní hospodářství do nájmu; ale Sýkorová i její muž vždy opět pospíšili seslabiti dojem takového výroku tvrzením opačným. Jiroutovi zalíbilo se u těch lidí a vida blízko nich v trávě povalený kamenný sloupek, nejspíše zbytek nějakého sochového podstavce, usedl na něm, chtěje tu vyčkati návratu Klemšova. Váca se rovnal na trávníku do

zdvořilejší polohy. Přitom zavadil o struny svých houslí. Jirout tázal se ho, sám-li jest hudebníkem. Váca skromně podotknul, že nosí housle s sebou jen k vůli dětem, aby je upokojil, když na něm chtějí nějakou písničku.

„Vy nejste odtud?“ tázal se Jirout, vstávaje, aby přicházejícímu sem už od ratejny mysliveckému mládenci dal věděti, kde se octnul.

„On patří, milostpane, nám všem po celé daleké krajině,“ odpověděla za Vácu Sýkorová, uhlazujíc hlavičky svých spících dětí. „Jest doma všude, kde chce a kam přijde. My staří už bysme bez něho nemohli býti, a děti teprv ne.“

„Jen tak nechvalte, abyste nepřechválila,“ odmítal od sebe Váca její vděčné uznání.

„Však tu pan Klemš může milostpánovi potvrditi, mluvím-li o Vácovi pravdu,“ obrátila se Sýkorová k mysliveckému mládenci, který právě stanul podle svého pána.

„Pravdu máte,“ dosvědčoval Klemš, „ani sám nevím, jak naše krajina by vypadala bez Váci. Věčná škoda, že nemůže lépe na nohy, jeho bychom mohli v lese potřebovati.“

„Už tu, vzácný pane, věru není mnoho co poražeti; takové kmeny, jaké někdy přede mnou se skláněly, už tu daleko široko není viděti, a na odklizení těch chmelných tyček a bičišť, čemu teď se tu říká les, postačí každý vejrostek. Jsem skorem rád, že už nemohu na paseky, není tu pro mne co dělati. Poslední moje práce v lese byla, že jsem si tam na památku udělal tyto berle,“ a zachřestil svými podporami podle sebe.

„Tedy také od zeleného,“ s přízvukem jakési kolegiálnosti zvolal Jirout, nachyluje se stranou k Vácovi, „a jak z vašich slov zároveň pozoruju, člověk, který má radost z opravdovského, krásného stromu. Věřím, že jste jich dost měl pod rukama.“

„Milostpane,“ všecek rozjařen odpověděl Váca, „vždycky říkám těmto lidem, kteří po celý svůj život nedělají nic než že do blátivé hroudy šťouchají a nějaké to stéblo zdvihnou, že ani nemohou sobě pomysliti, jaká to rozkoš, když člověk naostřenou ocelí pere do rozkotlaných kořenův věkovitého dubového špalku, nebo když na svých plecech cítí sosnu, z nížto jen hlavní stožár pro mořský koráb se tesá . . .“

„Však jste ji konečně ucítil na sobě tak, že toho máte pro ten svět dost,“ přerušil proud jeho řeči Sýkora.

„Abych vám upřímně řekl,“ pospíšil sobě s odpovědí Váca, „nedělám si z toho nic, že do smrti musím shýbati záda pod nejkrásnějším sosnovým kmenem, jejž jsem kdy viděl, nikoliv pod takovým tvorem, pod nímž vy je ohýbáte.“

Sýkorová snažila se zamluviti tuto ostrou Vácovu narážku a jala se nadlesnímu vypravovati, kdy a jak to bylo, když ve zdejší oboře podťatý mohutný kmen káceje se zasáhl Vácu právě v polou kříže a zmrzačil jej pro celý život.

„Půjčte mi své housle,“ vztýčil k němu ruku nadlesní, když byl vyslechl vypravování, „zahraju vám k poctě nějakou píseň, a zejtra půjdeme společně na pohřeb tohoto dítěte.“

Rozpačitě Váca vyhověl vyzvání, jež tak velice mu lichotilo, a v malé chvíli nesly se nádvořím v tichu svěží lunojasné noci z nástroje, jako omladlého v rukou umělcových, kouzelné zvuky jedné z nejdojemnějších junáckých písní jižního Slovanstva. Jirout myslí svou zaletěl do oněch krajin, kde tolik let šťastného věku svého v kruhu veselých druhův byl zažil a odkud teprv před několika dny byl se vrátil do vlasti, chtěje přece jen v rodné zemi kdysi spočinouti. Upomínky na noci, podobně krásné, jako dnešní jest, strávené ve hvozdech skalnatých břehův Přímořských, ještě příliš živě ovíjely mu duši, aby neopředly

mu také prsty a nezasteskly sobě na strunách milého stroje. Jirout užil jen vhodné příležitosti, která se mu tu naskytla při osobě Vácově, aby nočním tichem poslal pozdrav srdce svého oněm vzdáleným druhům, s nimiž tak těžce se loučil, odjížděje do země, kde se zrodil a v níž také popel rodičův jeho uložen jest. Zahrál ještě jeden nápěv, plný něhy a jemné zádumčivosti .... pak ještě jeden, vážně ukájivý .... a podal housle Vácovi, který nyní skorem ostýchal se dotknouti se jich, jak se mu zdály krásny.

„Lesníci Všelibští sešli se hned v první chvíli," žertovně pravil pak nadlesní, vstávaje k odchodu. Vyňal z tobolky něco papírových peněz a položil je Sýkorové do klína, zrovna mezi spící děti:

„To vezměte pro ně, a potřebujete-li snad ještě něco pro toho nebožtíčka."

Sýkorová nevěděla radostným překvapením, co odpověděti. Vztáhla ruce, aby objala kolena neočekávaného štědrého dárce, ale on už odcházel k svému bytu, prose Klemše, aby s pomocí ponocného odtáhl oba jeho kufry z nádvoří do síně, medvědí kůži pak a vlčuru aby mu donesl nahoru do bytu. Klemš s největší úslužností nabízel panu nadlesnímu buď svou komnatu nebo aspoň lůžko, které by sem hned přenesl. Však Jirout ubezpečoval, že mu tu nic nebude scházeti; jen časně ráno že by si vyprosil některé toilettní pomůcky; pak zmizel v temnu příkrého schodiště, jež proti ratejně vedlo ze síně do jeho bytu.

„Znamenitý člověk!" šeptal sám pro sebe Porges, jenž skryt ve brance příční zídky od příjezdu poštovního vozu stál a všechno pozoroval. „Mé zprávy jsou pravdivy. Fantast! Zcela po matce. Ona prý kdysi za křepelku, která devětkrát po sobě tloukla, dala tři sáhy dříví. Jest-li on také milovníkem křepelek, já mu je dám schytati na

několik hodin kolem Všelib všechny v polích, jen když mě pustí do lesa a nechá mě kupovati dříví."

Starý Bárta u dvorských vrat vedle kostela právě odtroubil dvanáctou, když zvenčí známý hlas požádal jej za vpuštění.

„Už jsis také nějakou našel, Pavlíku," ponocný uvítal vstupujícího chasníka, „myslil bych, že na takové starosti máš ještě dost času."

Pavlík ani neodpověděl; mlčky a zvolna ubíral se k ratejně.

„Tady jsme," zval jej na několik krokův Váca do měsíčného šera k studničné houštině; „pojď s námi nocovat."

Pavlík mlčky ulehl podle něho do trávy, na níž už počala usazovati se rosa.

„Měli jsme o tebe starost," pravila Sýkorová po některé chvíli, když stále v mlčení trval. „Viď, že jsi byl u rybníka, vyprat na sebe?"

„K tomu budu míti dost času zejtra ráno," odvětil Pavlík narovnávaje se podle Váci.

„Ráno bude zase jiná práce ve dvoře," s jakýmsi pokáráním ozval se Sýkora.

„Já jsem zde už dosloužil!" kvapně a se zvláštním důrazem oznamoval Pavlík.

„Pojedeš snad také do Ameriky?" zpoly žertovně, zpoly trpce otázal se ho Váca. „Právě zejtra vytrhne tam zas něco zdejších lidí z Podhůrek a ze Sukovic. Půjde-li to tím proudem ještě několik let, budou některé vesnice na okolí na čisto prázdny."

„Kdybych mohl, věřte, že bych jinam také nešel, než do Ameriky," odpověděl Pavlík, „ale zde ve dvoře už nebudu. Nemohu už ani se podívati na toho vydřiducha. Doskočil jsem na přívoz k Rudovi a poprosil jsem ho, aby mě vzal do práce. Mám hned v pondělí ráno přijíti."

„Ty že chceš dělati lesní práci?“ udiven obrátil se k němu Váca. „Kam se namáháš?“

Váca dokazoval Pavlíkovi, že s tím slabým tělem v lese nic nesvede, matka i otec mu domlouvali, aby od nich se netrhal, že pospolu přece snáze mají živobytí, nic naplat, Pavlík zůstal při tom, že už zejtra ani do chléva nevkročí, ani na nic nesáhne, co patří Porgesovi, a že bude v lese „na přívoze“ nádeničit. „Buďte rádi, že odtud odejdu, mohlo by se tu státi neštěstí! Krev mé pálí, když se podívám na toho . . .“

Ztichli. Měsíc za chvíli svítil na sedm spáčův, z nichž jeden už usnul na věky . . .

Nazejtří v neděli, hned po odpoledních službách božích před třetí hodinou, odbýval se pohřeb Sýkorovic Vojtíška. Byl parný den, slunce lilo na zemi svůj plný žár. Průvod pohřební byl velice slavný. Od časného rána roznášelo se po Všelibech, že nový pan nadlesní dal Sýkorovům mnoho peněz, aby mohli vystrojiti krásný pohřeb. Ještě včera odpoledne pravilo se, že pan farář vykropí mrtvolu až u hrobu; dnes už se vědělo, že povede průvod ze dvora až na hřbitov, a že si vezme nový pluvial z černého aksamitu a se zlatými portami, zrovna jako když pochovával nebožtíka pana nadlesního. Pan učitel se všemi zpěváky zkoušel pohřební litanie při samém obědě, a z celé osady chystali se, kde kdo byl, doprovoditi Sýkorovic Vojtíška na poslední cestě jeho.

Ještě včera večer Sýkorová se umlouvala se svým mužem, až ke kterému stromu cestou ke hřbitovu každý z nich ponese rakev, aby stejnou měrou se vystřídali: teď se slzami radosti pohlíží na slávu, která jejímu dítěti se prokazuje. Šest selských synkův, v černých oblecích, s bílými hedbávnými mašlemi na rameni, neslo před ní rakvičku na marách, pokrytých červeným suknem, a šest družiček, zcela bíle oblečených, s dlouhými rosmarinovými pruty v ruce, kráčelo podle nich. Vedouc Toničku a Ve-

nouše, každého s jedné strany, šla v pestrém davu mužův a žen jako ve snách. Bylo jí, jako by sama s celou svou rodinou měla uložiti se do hrobu. A nemohla pomysliti sobě nic krásnějšího na světě. Tak mocně působil na ubohou ženu náhlý obrat ve způsobu, jakým odbýval se pohřeb jejího dítěte.

„Půjdeme také se podívat,“ prohodila paní nadrevidentová k manželu svému a dceři, když nádvoří už bylo plno lidstva svátečně oblečeného. Neodporovali.

„Nemůžeme zůstati doma, aby nám to neměli za zlé,“ vybízela slečna Sídy svého otce, jenž po dobrém obědě chtěl požiti obvyklého spánku. Povolil.

„Pojďme také za nimi,“ pravil Porges k paní Ráchelce a Morickovi, když průvod za hlaholu zvonův už byl vyšel z nádvoří do polí, kde asi pět set krokův od vesnice na konci pobočního stromořadí ležel hřbitov, „ať vidíme první čin nového pana nadlesního.“

Jirout opravdu byl v průvodu. Ukazovali si na něho s úctou a nechávali kolem něho prázdné místo. Klemš šel podle něho; několik krokův za ním houpal se mezi berlemi Váca, s hlavou hrdě vzpřímenou, ale oči silně zavlhlé. Průvod ubíral se prostřed široké, vysokým prachem pokryté cesty. Po levé jeho straně, při samém příkopě po sporém, zaschlém a zaprášeném trávníku šla rodina nadrevidentova; po pravé pan revident Lobinger se svou dcerou.

IV.

„A teď si pospěšte, pojedeme pro mandele!“ Porges uvítal v samých vratech svou čeleď, vracející se od hřbitova. „Včera večer jsme brzy přestali. Leží tak mnoho požaté pšenice; kdyby zejtra se dalo do deště, byla by škoda. Dal jsem přinesti plný džbán samožitné a konev piva, abyste neřekli, že vám nepřeju; pojďte, ochlaďte se, byli jste teď na největším slunci, a pak pojedeme, aby-

chom dostali do večera všechno domů, co jsme tam včera zbytečně nechali.“ A vida odcházeti Pavlíka stranou od hromadícího se lidu, zvolal za ním: „Ty snad od rána jsi se rozmyslil a jako nejmladší přijdeš za staršími a rozumnějšími. Pojď, Pavlíku, vydám ti tvůj deputát, ráno jsi ho zaspal, snad nechceš, abych ještě sám ti jej přinesl.“

„Od vás už nechci nic!“ ani se neohlédnuv odbyl jej Pavlík, bos, v dlouhé režné haleně s mosaznými knoflíky, ubíraje se volným krokem k ratejně.

Porges se zarazil, osmáhlá tvář jeho pod očima ještě více ztemněla. Byl z minulých let svého kramaření zvyklý, nepokládati úctu mezi lidmi za zboží tak drahocenné, aby k vůli němu zanedbal svůj hmotný zisk, ale neposlušnost ozvala se proti němu dnes poprvé. To jest zlý příklad, jehožto účinky v samém zárodku musejí se utlačiti. Tím spíše, poněvadž se přihodil před tolika lidmi, známými a neznámými, domácími a přespolními, kteří všichni zvědavě pohlíželi na nájemce knížecího dvora, jak k mladému a vzdornému oráči se zachová.

Sýkorová stála nejblíže před ním, samými rozpaky, čeho její syn před celou osadou a v takové chvíli se tu dopustil, klopíc uslzenou tvář k zemi.

„Bylo mi vás líto, že vám ten chlapec umřel,“ Porges přistoupil až k ní samé; „ale děkujte pánu bohu, že si jej vzal, kdyby byl měl býti takový, jako tam ten,“ ukazoval za Pavlíkem; „z toho nebudete míti mnoho radosti. První povinnost mladého člověka, zvláště služebného, jest poslušnost. Dnes neposlechl mě, zejtra neposlechne vás, matku svou a otce. Považte, jak to s ním může někdy skončiti.“

„Snad ne hůře, než s vámi!“ zazněl mocný, hněvivý hlas z množícího se davu, a všichni upřeli užaslé zraky své na Vácu, jenž vzpřímiv se na berlích vynikal celou hlavou nad své okolí a zabodl své rozpálené oči do Porgesa.

„Vždyť jsem se nemýlil,“ mířil také Porges k Vácovi, „odkud ve Všelibech vítr věje!“ A pozdvihnuv ruku proti němu, pokračoval: „Jen toho zde poslouchejte dále, on vás naučí zákonům a právům.“

„Což podle zákonův máte vy ve všem právo,“ trpce odvětil Váca, „ale jest to také nějaké svědomí, honiti tyto ubohé lidi od noci do noci po celý týden za mzdu tak malou a pak jim nepopřáti ani neděli, aby si trochu odpočinuli? To ve Všelibech na panském jaktěživo nikdy nebývalo, aby se pracovalo na poli také v neděli.“

„Pravda, to zde nikdy nebývalo,“ přisvědčovali dvorští dělníci, muži a ženy, svému obránci, tisknouce se blíže k němu. „Pokud bylo všechno v knížecí správě, světily se ve dvoře vždycky neděle a svátek řádně. A jindy také na selském,“ osmělil se podotknouti Sýkora, „tam ten obrázek nad vraty máme tu na památku.“

Porges se dal do hlasitého smíchu:

„Moji zlatí, podle jesuitských obrázkův už dávno se nehospodaří; co tamto na zdi jest namalováno, když to mezi vámi dělá takové pohoršení, dám zejtra seškrábati a zabíliti. A teď nechme zbytečných řečí, převlečte se, chcete-li, a pojedeme na pole.“

Nikdo se nehýbal. Kolem Váci stálo klubko dvorských lidí, opodál rozestavili se ostatní Všelibští, zvědavi, jak zajímavý spor dvorské čeládky s nájemcem knížecích pozemkův skončí.

„Ten obrázek vy neseškrábete ani nezabílíte,“ důrazně zvolal Váca, „ani se ho nedotknete. Když tak dobře znáte zákony a práva, podívejte se, že zde na dvoře vaše práva končí na příční zdi, a obrázek jest s této strany, kde nemáte co rozkazovati.“

Všeobecný hlasitý smích lidu byl Vácovi odměnou za tento výklad nájemcových práv.

„A pojďme se všichni na ten obrázek podívat, dokud tam ještě jest,“ vybízel Váca svou družinu, aby Porgesa

tím více poškádlil. Zástup domácích i cizích lidí hnul se za ním. Porges tu zbyl sám a potlačuje v sobě hněv, hleděl za davem, odcházejícím k dolním vratům podle ratejny. Tam na průčelí, schválně vzdělaném ve způsobu hluboké kapličky, opravdu bylo ve svěžích barvách posud zachováno zajímavé malování z dob, když na Všelibech jesuité měli jedno ze svých přednějších sídel po českém venkově. Velmi dobře bylo zdola rozeznati celý výjev, jehožto památka v mysli zdejšího lidu věrně žije.

Obraz představoval krajinu po jedné straně s kostelíčkem, po druhé s bujnou úrodou pšeničného pole. Uprostřed dvě osoby: hospodář a služebná. Tato zpěčovala se poslechnouti rozkazu hospodářova, aby v neděli žala zralou pšenici; obrácena ke kostelíku odcházela tam, ruce k modlitbě spjaté. Hospodář zlostně mrštil za ní srpem, patrně, aby ji zasáhl a poranil. Však úmysl jeho nezdařil se. Nad samou hlavou služebné dívky srp utkvěl jako přibit ve vzduchu, a s otevřených nebes zlatý trojhran se zalíbením pohlížel na podařený zázrak.

Každý obyvatel Všelibský tisíckráte už byl vzhledl k tomuto obrazu, dnes stanuli před ním všichni jako by byl z brusu nový. Na pozemcích selských už dávno neřídili se jeho pravidlem, ve žních, když bylo obávati se náhlé změny v povětrnosti, už dávno v neděli odpoledne vázali a sváželi mandele, neohlížejíce se, že na knížecím i v takový čas posud co nejpřísněji šetří se starodávných řádův a zvykův, přáti lidem a potahům odpočinku.

Ani Porges neodvážil se první dvě léta svého nájmu hnouti tímto zděděným ustanovením, ačkoliv mu bylo od první chvíle nad míru nepohodlné a protivné. Však letos pevně si umínil, že mu udělá konec. Nenadešla sice dnes žádná zvláštní a naléhavá příčina, aby se pokusil o provedení dalšího pokroku ve svůj prospěch; obloha byla jasně modrá, plna slunečného žáru a prosta všech hrozivých znamení, slabounký vánek pohrával sobě ve vrcholích stro-

mův a v těžkých klasích úrody polní, na několik dní bylo lze věstiti stálou, příznivou povětrnost pro sklízení; však už to udělal, chtěl prolomiti starodávné zřízení v dvorském hospodářství, poněvadž mu bylo na překážku, poněvadž nechtěl déle uznávati nad sebou obmezování, svědčící ve prospěch pracovného lidu. Dnes zajisté neměl ani nejmenší potřeby, pospíchati se svážením obilí; ale vzpomněl si, aby dnes konečně odstranil zvyklost, jejížto otěže už tolikrát se sebe svrhnouti chtěl . . .

Byl připraven na odpor, ale nelekal se ho. Odhodlal se i k tomu, kdyby čeládka vzdorovala zatvrzele, propustiti ji všechnu ze služby; krajina má až přebytek lidí, kteří za touž malou mzdu rádi k němu půjdou do práce, ani se neptajíce, jestli neděle nebo jaký jiný den. Kdyby bylo možno, vyříditi věc po dobrém, bez velikého hluku, bylo by mu ovšem příjemnější, mrzelo by jej, kdyby zpráva o tom převratu se donesla až ku knížeti, který sám velmi přísně dbal, aby v jeho službě v neděli a ve svátek nikde žádná těžká práce se nevykonávala.

Pohlížeje za čeládkou, která pod zázračným obrázkem patrně se radila s ostatními vesničany, má-li vzdáti se posavadní už zajisté poslední výhody své a obětovati jediný nedělní odpočinek svůj necitelnému nájemci, Porges přemýšlel, jak by bez povyku a výtržností přece svůj záměr stran nedělního a svátečního odpoledne provedl, když tu několik krokův od něho vraceje se ze hřbitova zahýbal k svému bytu do zámecké budovy farář.

„Velebný pán jistě bude tak laskav a dovolí dvorské chase, aby nyní po skončených službách božích jako všichni ostatní lidé ve Všelibech a jinde směla jíti pracovat na pole,“ úlisným hlasem zastavil duchovního.

„Nechtějí-li vám to udělati k vůli zadarmo, hleďte nakloniti si je nějakou odměnou za takovou mimořádnou službu. Moje dovolení nemůže nikoho z nich k nedělní práci nutiti, rovněž jako tu asi málo svedou vaše roz-

kazy.“ Tak duchovní odbyl dotěrnou žádost a nestaraje se dále o toho, kdo ji vyslovil, vážným krokem ubíral se k zámeckým dveřím.

„Lidičky, pozor!“ posměšně zvolal v dolejším zástupu nějaký výrostek, „když vás nemohl dostati za špatnou kořalku, dává na mši!“

Hlasitý, bouřlivý smích rozlehl se nádvořím.

„Ať se přihlásí ke křtu!“ zaznělo jiným, rozjařeným hlasem, když šumot se utišil, „snad pořídí ještě více.“

Nový výbuch všeobecné veselosti, při čemž zvláště bylo slyšeti dorostlejší mužskou mládež ze vsi, jak podobně mezi sebou vtipkuje dále o nájemci, jenž jaksi rozpačitě se ohlížel, kde by koho ze zámeckého panstva požádal za přispění v situaci, která počínala býti mu čím dále tím nepříjemnější. Neviděl nikde nikoho. Panstvo nadrevidentův a revidentův ještě se nevrátili; ti i oni, nedošedše ovšem ani hřbitova, uchýlili se před chvílí nestejnými směry z úvozu na meze a zašli do stínův nedalekých smíšených lesův. Pan revident Pokorný, právě když pohřební průvod vycházel z nádvoří, hádaje se jak obyčejně se svým desetiletým chlapcem, druhými vraty ubíral se do dlouhé cesty, která z obou stran vroubena vysokou zahradní zdí, oddělovala zámecké budovy a dvůr od vlastní vesnice. Pan doktor, jehož obydlí bylo v zámeckém přízemku a který nejspíše mohl slyšeti, co na nádvoří se děje, dle nevyvratné, staré zásady životní nikdy neobjevoval se mezi lidmi ve chvíli nějakého pohřbu, a pan farář právě byl osvědčil tolik netečnosti k prospěchům knížecího nájemce, že ani není sobě přáti, aby se vrátil ze svého bytu mezi lid a dal snad podnět k mocnější ještě nesnášelivosti náboženské. V té stránce ani není možno býti dosti opatrný; lid ve zdejší krajině má na sobě ještě mnoho zbytkův z někdejšího vychování jesuitského. Třeba odstraniti všechno, aby oheň toliko pokrytý a tlumený

nevyšlehl. Proto bude dobře, jíti sám mezi lid a utišiti zdvihající se vlny jeho předsudkův.

Po této úvaze, která rychlostí blesku myslí jeho se kmitla, Porges klidným, důstojným krokem blížil se ke shluku, v němž dvorská čeládka, sestouplá kolem Váci, zpoly s bázní očekávala, jak náhle propuklý její spor s hospodářem vlastně skončí. Jen šafář a šafářka nebyli mezi nimi. Když zástup se hrnul od jeduěch vrat k druhým, užili vhodné příležitosti a zašli do ratejny, odkud nyní okennými kouty kradmo se dívají, jak to na dvoře vypadne. Nechtějí ani postaviti se proti chase, ani rozhněvati si hospodáře.

Ten už stanuv před táborem svých odpůrcův a jich spojencův blízko otevřených dvířek v příční zídce dvorské, pravil tichým vážným hlasem:

„Ať z vás nikdo mě nemá v podezření, jako bych neměl úctu k vašemu náboženství, když jsem vás vyzval, abyste v neděli na večer šli na mé pole pracovat. S náboženstvím nemáme zde vůbec co dělati. Já měl včera neděli, vy máte ji dnes. Včera byl jsem já na poli celý den, může proto někdo říci, že nejsem věren svému náboženství? Tak ani vám nikdo by cosi podobného nemohl vytýkati, kdybyste nyní vzali hrábě a rouby, zapřáhli a jeli pro mandele. Nechme pána boha pánem bohem, ať už se nazývá tak nebo tak; jemu se nestane pranic, ať pracujeme, odpočíváme nebo zahálíme. Ale člověk se musí přičiniti. Teď jsou časy horší, než byly před sto lety, když zde ten obrázek nad vraty malovali. Tenkráte mohl si člověk pohověti. Teď to nejde. Hospodářství polní už se nevyplácí ani při stálé a pilné práci. Vidíte, že skorem každý týden několik hospodářův ze zdejší krajiny stěhuje se do jiného dílu světa, do Ameriky, proto že to tady už nemohou vydržeti, že za své přičinění ani pořádně se nenajedí. Před sto lety nestěhoval se odtud a z celých Čech do Ameriky nikdo. Nebylo tak zle. A sám zdejší kníže

pán už přestal ve vlastní správě hospodařiti, poněvadž z toho už nic neměl, nýbrž musil z hotového dosazovati. Já jsem to po něm zkusil, obětoval jsem se, dávám mu co rok jistý a veliký užitek, sám jsem v nejistotě a ve škodě; . . . což už k vůli němu, abych mu mohl platiti nájem, nemůžete chtíti, abych tu trošku úrody dostal aspoň za pěkného času pod střechu? Vždyť pracuji pro něho; jemu dám zrní a sobě nechám prázdnou slámu . . ."

„A dvorské chase plevu!" přerušil mu dlouhý výklad Váca. „Umíte krásně mluviti, ale vaše skutky vypadají jinak. Mě se netýká, co na těchto lidech chcete, ale už dávno nemohu se dívati, jak se k nim chováte. Jest to nespravedlivé, nesvědomité, když jim nepřejete ani tolik odpočinku, aby za mzdu, při které mají celý rok hlad, mohli pro vás pracovati zase celý týden od noci do noci dále. Opatřte těmto lidem dnes možnost, aby se vystěhovali odtud do Ameriky nebo kamkoliv jinam na světě, zejtra neuvidíte tu z nich už ani jediného. Vašeoučty s panem knížetem z nás nikdo nezkoumá, ani nám do nich nic není; ale tolik přece vidíme, že nelitujete onoho dne, kdy jste se mezi námi zde usadil. Nezávidíme vám výdělku; však právě vy měl byste věděti a nikdy na to nezapomínati, že každá práce jest hodna odměny své!"

Poslední slova, sprovázená hlasitým souhlasem všech kolem něho stojících, pronesl se zvláštním důrazem, jehož jádru a směru Porges dobře srozuměl. Jako hadem uštknut odpověděl kvapně:

„Toť jste vy za poražení té osudné sosny zajisté dostal veliký kapitál, že z něho už po tolik let beze vší práce trávíte!"

„Nemůžete se chlubiti, že jsem někdy k vám pro skyvu chleba přišel," bránil se Váca, a jeho sbor opět vzdal mu pochvalu.

„Vím, že máte dosti jiných dobrodinců, kteří jsou vám vděčni za to, že aspoň slovy ujímáte se jejich práce,"

dorážel na něho opět Porges. „Však radil bych vám, abyste si nehrál na apoštola a spasitele . . .“

„Kéž už narodil by se nám někdo takový!“ odvětil Váca, „jen ve Všelibech měl by dost co dělati.“

„Musil by se míti ovšem na pozoru, aby se mu nevedlo tak zle, jako před osmnácti sty lety mezi předky našeho pana Porgesa,“ zvolal Pavlík, jenž tím časem z ratejny byl vylákán tímto hovorem i až k samému Vácovi se přidružil.

„Bylo by jen na nás, abychom jej nedali,“ mínil Váca, poklepávaje Pavlíkovi na rameno.

„Kdyby šlo o něco podobného, na mne by se mohl spolehnouti,“ hrdě vypínal se Pavlík mezi vzrostlejšími postavami, které všechny k němu se obracely, divíce se takové jeho řeči.

„A hle, tu přichází, kdo snad celou věc rozhodne nejlépe,“ pravil Váca, vida dlouhou cestou mezi zahradními zdmi přicházeti nadlesního ke dvoru.

Jirout na zpáteční cestě ze hřbitova byl totiž odbočil v pravo do vesnice a prohlednuv si ji, vracel se nyní k zámku.

„Máte pravdu, Váco,“ souhlasili všichni dvorští i vesničtí, „pan nadlesní ať tu rozsoudí.“

„Jsem s tím také spokojen,“ přisvědčoval Porges, „aspoň nikdo z vás nebude moci říci, že jsem mu ublížil. Pojďme k panu nadlesnímu, musíme jej tu beztoho pokládati za nejpřednějšího zástupce knížete pána.“

V nejbližším okamžení celý zástup hnul se ze vrat do úvozu mezi zahradami, vstříc Jiroutovi. Ten podivil se nemálo, když vyslechl, proč k němu přicházejí. Váca a Porges střídavě mu vyložili, oč se tu točí spor, a opětovali všeobecnou žádost, aby laskavě se vyslovil, kdo má pravdu. Nadlesní omlouval se, že za těch několik hodin od dnešní noci ještě zhola nic neseznal zdejší poměry, poukazoval k tomu, že ve vesnici ano v samém tomto zá-

stupu jest dosti mužův starších a zkušenějších, kteří dokonale vědí, jak to zde ode dávna bývalo a co a jak už se změnilo nebo změniti může, ti že zajisté dovedou lépe nežli on uhoditi na pravdu.

Však tyto omluvy nechtěl z přítomných nikdo uznati a se všech stran obklíčen nadlesní konečně pravil, že jim poví své mínění, nepokládaje se tu ovšem za žádného soudce a rozhodčího. Za hlubokého utišení potvrdil pak právo čeládky a chasy k nedělnímu a svátečnímu odpočinku ode vší hrubší a těžké práce, k níž bez odporu sklízení úrody polní náleží. Váca, Pavlík a všichni dvorští dělníci pohlíželi při těch slovích vítězoslavně na Porgesa. Tento ani žilkou nepohnul v tváři a čekal, až jak nadlesní skončí. Pak zase on s blahým uspokojením přikyvoval hlavou, když nadlesní dovozoval, že v příčinách zvláště naléhavých domácí chasa ve svém právu má projeviti povolnost a pro zachování nebo zvelebení majetku hospodářova některou část svého zaslouženého odpočinku obětovati, ovšem za zvláštní a slušnou náhradu, aby tím její právo k nedělní a sváteční pohově stále zjevno bylo. Při těchto posledních slovích přibývalo opět radosti na tvářích dvorské chasy.

„Teď jste se dověděli, jakou nespravedlivost jsem vám dělal, když jsem vám za mimořádnou práci podával také mimořádnou odměnu,“ pospíchal Porges obrátiti vyjádření nadlesního úplně na svůj prospěch, a přistupuje blíže k chase pokračoval:

„To jest tím, že nevíte, jak jinde na světě už se žije a jedná, a že posloucháte jen, co vám některý zahaleč, rýpal a buřič namluví. Takový člověk má ovšem po celý rok samou neděli a svátek, ale za to vy musíte jej živiti. Poděkujte se nyní panu nadlesnímu, že vám dal užitečné naučení, jak sobě máte vážiti, když se vám poskytuje jisté živobytí.“

Sám pak už první se kloně před knížecím úředníkem připojil:

„Štěstí, že jeho jasnost kníže pán nám sem za sebe poslal pána tak vznešeného a zkušeného, u něhož sobě budeme moci vyprositi radu, aby kázeň a pořádek na knížecím neustupovaly před vzdorem a zmatkem.“

Skončil opětnou hlubokou poklonou před Jiroutem a upřel svůj pichlavý zrak na Vácu a Pavlíka. Však ani jeden ani druhý nesklopil před ním oči, nýbrž Vácа odrazil jeho útok slovy, v nichž chvěla se hluboce cítěná trpkost:

„Slyšíte-li, lidičky, jak tu před milostpánem dělá ze sebe svatouška? Však jsem přesvědčen, že milostpán podobných seznal i jinde dost.“

V Jiroutovi celé toto setkání hned v první den zdejšího pobytu jeho budilo zvláštní pocity. Od několika let s nejpilnější pozorností sledoval působení židovstva na mravní, společenský a národohospodářský rozvoj společnosti křesťanské, zejména lidu pracovného, jsa k tomu veden smutnými upomínkami na příhody ve vlastní rodině.

V krajinách, odkud nyní do Všelib se přesídlil, měl už také leckterou příležitost, seznati, jakého rázu ono působení jest, a pokud ve svém společenském a úřednickém postavení s ním se stýkal, nemeškal jednati všude proti němu. Zprávy, jež docházely ho z Čech, zvláště poslední dobou chovaly v sobě hojné a důrazné stesky na neblahé účinky živlu semitského při jakýchkoliv snahách domácího občanstva křesťanského. Čítaje takové zprávy a tužby, pociťoval v sobě vzmocněný osten, aby kdysi dosáhl účastenství v organisované výpravě národní společnosti české proti škodlivému vlivu Semitův. Byla to také jedna z předních příčin, že radostně uvítal návrh ústřední správy knížecích statkův z Vídně, aby vystoupil ze služby státní, v které při lesnictví v Přímoří po několik

*

let se zjevným prospěchem trval, i aby přijal uprázdněné místo nadlesního ve Všelibech.

Vraceje se do rodné země, Jirout nenadál se, jak brzy v novém postavení svém sezná, až kam už zasahuje nátisk hmotné moci živlu semitského k samým kořenům národní společnosti. Dnes už vidí, že representanta té vzrůstající převahy spekulační a finanční v kmeni po celém světě roztroušeném má těsně vedle sebe. Tedy už i nejpřednější šlechtici a nejzámožnější velkostatkáři, jako kníže Marov, pomáhají v této zemi sesilovati živel, proti němuž se vším úsilím musí se vzchopiti veškera ostatní společnost lidská, nechce-li se svou nesmírnou převahou číselnou klesnouti ve hmotnou závislost od něho?

Tu nyní tváří v tvář stanul před ním zápas, na jehožto vyřízení závisí více, než otázka, výhodněji-li za nynější doby polní hospodářství na rozsáhlých statcích provozovati ve vlastní správě, nebo dávati po jednotlivých dvorech v nájem? Na pohled zcela nepatrná věc, má-li dvorská chasa také v neděli a ve svátek odpoledne pracovati na poli, v podstatě své vypadá velmi vážně, jsouc zajisté článkem onoho řetězu, jímžto živel semitský obtáčí a sevříti chce v krutou porobu ruce i šíji každého kmene, v němž nalezl dobré bydlo.

Vida před sebou obě sporné strany, Semitu, nájemce knížecího dvora, a křesťanskou čeleď, Jirout té chvíle pojal v sobě myšlénku dalekosáhlou; té chvíle seznal, že mu ve Všelibech přikázán úkol ještě jiný a důležitější, než aby spustlé zdejší lesnictví knížete Marova uvedl opět do pořádku.

Obrátil se k Porgesovi a pravil vlídným, měkkým hlasem:

„Vyzvali jste mě, abych mezi vámi byl soudcem. K tomu nemám dosti oprávnění. Pronesl jsem toliko své mínění, jehož dle svého uznání šetřiti můžete. Ale přímluvčím chci býti. Snad nevydáte úrodu polní do žádného

nebezpečí, když dnes na své chase nebudete žádati ani žádné mimořádné práce. Jest chvíle taková, že odpočinek těch několika hodin, jehož dělníci vaši s vaším srozuměním užijí, přinese vám jinou stranou dvojnásobný prospěch."

V lidu hnulo se radostné překvapení z těchto slov. Z posavadního průběhu celého jednání s Porgesem nemyslili jinak, nežli že přece nezbude nic jiného, leda aby šli na pole. Bylo jim to všem nepříjemno, zvláště Sýkorovic byli by se podrobili takové nevyhnutelnosti se srdcem hluboce roztrpčeným. Teprv že nasypali hlínu na hrob svého dítěte, už aby zase šli se lopotit pro člověka, jehož pokládali za původce vší své bídy, za pramen veškerého svého hoře. Několik hodin nedělního ticha bylo by jako sladký, úkojný a hojivý lék na strastiplné útroby jejich. Zejtra ráno nebude jim žádná práce tak těžka a bolestna, jako nyní by jim byla. Proto s nemalou obavou pohlíželi na Porgesa, jak ke přímluvě pana nadlesního se zachová.

Byl opatrný dosti, aby pro dnes se spokojil s polovičním vítězstvím. Jen když hlavní překážka už padla, pomyslil sobě, ostatní se poddá při nejbližší příležitosti. Třeba i zde jednati s oním chladným a vypočítavým rozumem, který od malého krámku upravil cestu až ke knížecímu dvoru, od rance až ke dvěma selským statkům.

„Když tím mohu panu nadlesnímu způsobiti nějaké potěšení, a dokázati mu, jak velice si ho vážím," pravil kroutě svou zamračenou tvář k pitvornému úsměvu, „s největší ochotou vyhovuju jeho přání. Nepojedeme už dnes na pole, a pivo i kořalku, co jsem vám chtěl přidat za práci, můžete si vzíti zadarmo."

„O to nikdo nestojí," zvolal někdo v zástupu, tisknoucího se k nadlesnímu s výmluvným prokazováním upřímných díkův, v nichž účastnili se s čeledí dvorskou i ostatní přítomní vesničané, ačkoliv věc netýkala se jich přímo.

Všichni cítili, že do Všelib zavítalo něco jako ochrana proti útisku, jako vysvobození z hrozícího neštěstí.

„Mé přání nepřekročilo meze slušnosti a lidskosti, kterých také snaha po hmotném zisku držeti se má,“ odvětil nadlesní, uhýbaje se projevům vděčnosti a úcty, sprovázejícím jej k zámku . . .

„Na toho musím jinak,“ končil po chvíli Porges doma svou zprávu o celém tomto mrzutém příběhu . . .

Domácnost Jiroutova vypadala velmi neutěšeně. Povozy s nábytkem a s bednami plnými knih sice přijely ze stanice železniční, ale zároveň pošta přinesla list z Prahy od Jiroutovy sestry, že teprv za několik dní bude moci přijeti do Všelib a ujati se domácího hospodářství bratrova. Co počíti? Klemš objednal ve vesnickém hostinci, kde sám se stravoval, na ten týden jídlo pro jednu osobu více a dohlížel, aby nářadí páně nadlesního nějak se rozestavilo po všech čtyřech komnatách. Nebylo toho na ty prostory mnoho; ani nádhery ani mody nepřibylo s tím do Všelib; dubové leštěné dříví a černá kůže převládaly. V druhém poschodí zámecké budovy přes tu chvíli objevily se u některého okna zvědavé zraky dámské a pohlížely dolů na domácí zařízení nového úřadníka knížecího.

„Vozy s tím lepším jistě teprv přijedou,“ podotkla slečna Berta k své matce.

„Skorem bych si přála, aby ničeho více neměl,“ odvětila paní nadrevidentka, „tím více by sobě mohl vážiti, že by přišel do plného. To jeho harampátí bychom nechali dole, aby si to vzali třebas do ratejny, a on by přišel k nám nahoru. Myslím, že byste měli pro počátek polovici našeho bytu dost; dali bychom vám třeba ty tři větší pokoje. Má pěknou službu, ať raději ještě pár tisíc uloží, než aby nyní vydával peníze, když to nemusí býti. Musí k nám brzy přijíti, aby se nic nepromeškalo.“

„Jel prý hned z rána do Labutína, nejspíše aby se představil knížeti. Vypůjčil si v hospodě bryčku s jedním

koněm," oznamovala slečna Berta matce novinu, kterou právě před chvílí byla přijala od služebné.

„Kéž bychom mu jen brzy mohli říci, aby se hlásil o ekypáž, která mu co nadlesnímu přece přísluší! Proto, že nebožtík jeho předchůdce po čas své dlouhé nemoci jí neměl potřebí a že ji vzali do Labutína zpět, nesmí on o ni přijíti. Bude to velmi dobrá příležitost, aby s námi hned přišel do přátelského styku."

Jirout opravdu dnes po ránu vydal se v neúhledném vozíku hospodském na cestu do Labutína, vzdáleného od Všelib dobré čtyři hodiny, výše do pohraničných hor a lesův. Jelť za povinností svou, představit se svému novému pánu, Maxmilianu Luitgardovi knížeti Marovu, a dostat od něho pro svou službu ještě některá pravidla podrobnější, na kterých kníže, přijímaje na svém letošním jarním odchodu z Vídně nového úředníka, ještě nebyl pevně ustanoven.

Labutín těší se mezi pěti venkovskými zámky, na jichžto průčelí zasazen jest erb knížat z Marova, skoro výhradní oblibě starého knížete. V přistaveném městysi téhož jména nikdo ani nemohl by sobě pomysliti od května až do října prostory hradní jinak než s rodinou knížecí a dvořanstvem jejím; nýbrž ještě v pozdější době jesenní kníže Maxmilian buď sám, buď se společností pozvaných kavalírův rád zajíždí sem z Vídeňského paláce svého na několik dní k zábavám loveckým.

Jest to ovšem sídlo, které i polohou i úpravou svou nejdůstojněji a s neubývající věrností odpovídá stavovským tradicím starožitného rodu pánův později knížat z Marova. Na příkré skále, která jazykovitě zakončuje táhlý, zlehka vlnitý hřbet úrodné vysočiny, a kol jejížto paty v hluboké rokli křivolaká řeka v polokruhu zatáčí svůj běh, vypíná se mohutná budova slohu gothického, jako nějaká tvrz z pohádky. Šedé, závratně vysoké zdi s úzkými, ostře zaklenutými okny, s pavlány a arkýři tisknoucími se k nim

jako vlašťovčí hnízda, s vížkami, brankami a zubovitými příčkami odráží se od temně zelených stěn jehličnatých lesův, jež s dalekého okolí sestupují až na samý kraj hluboce rozrýhovaných pískových skal, vroubících s protější strany těsné řečiště kol hradu.

Od zdvíhacího mostu, kterým hrad přes hluboký příkop se dělí od nízkých domkův městských, s té jediné strany až k němu se tlačících; od hlavní brány, jejížto těžká, železem kovaná vrata každého večera se zamykají; od nádvoří, kde mezi skupinami nízkých smrčin a jedlí propletají se žluté stužky písečných cest a cestiček; od dvou černých rytířův, kteří na koních v úplné zbroji se spuštěným hledím a s nasazeným kopím rok co rok nepohnutě hlídají pod sklenutým přístřeším mřížový vchod k obydlí panstva; veškerým labyrintem postranných a úzkých chodeb a točitých schodišť, řadami nádherných síní, komnat, ložnic; hradební kaplí vzhůru až na cimbuří hlavní věže, všechno jest tu dle jediného programu, vše ve slohu gothickém: stavba i zařízení, největší kus nábytkový rovněž jako nejnepatrnější ozdůbka a nejvšednější drobotina ze dřeva, ze skla, ze slonoviny, z ocele, železa, stříbra i zlata; klíč, stůl, stolice, postel, klekátko, skříň, lampa, svíce, sklenice, pohár, konvice, vidlička, nůž, lžice, slánka; obrazy z barevných skel v oknech, ozdobné řezby na stropě a nad dveřmi, štítky na stěnách; otevřené krby, vykládané podlahy, psací náčiní, šachovní figurky, rámy kolem zrcadel, skládací oltář, monstrance, kalich, praporcová tyč: slovem všechno všudy samá nejčistší gothika. A nikoliv co nějaká sbírka starožitností nebo podivností, nýbrž co úplně praktické zařízení domácnosti. Středověk se svým nejvyšším květem přenešený v životní způsobě své romantiky do nejstřízlivější přítomnosti.

Déle než třicet let kníže Maxmilian pracoval na této úpravě svého oblíbeného Labutína, z celého světa skupoval a snášel, co k tomu náleželo, žádná maličkost nezdá se

mu zbytečna, žádná cena příliš vysoká, aby se byl rozpakoval, získati ji pro svůj Labutín. Nyní může se už honositi, že středověké rytířství slaví pod jeho záštitou své vzkříšení, že žije tak, jak předkové jeho před čtyřmi a pěti sty lety žili. Proto také jest mu Labutín v divokoromantické krajině české neskonale milejší, než nádherný moderní palác poblíže císařské residence ve Vídni. Zde cítí se pravým šlechticem ze starých krásných dob, zde oddává se plnému hrdopyšnému pocitu, býti v dalekém okršku nejmocnější, nejbohatší velmož, zde jedině jest mu blaze jako orlu v nedostupném skalním hnízdě.

Mimo vášeň pro gothiku není v jeho mysli a životě místa pro nic jiného, leda pro lov. Po zrušení nevolnictví a roboty, po obmezené přednosti šlechtické ve vojenství jest to podle jeho mínění poslední útulek stavovské důstojnosti a nedotknutelnosti na veřejném působišti. Jakmile šlechtic už nemůže býti rytířem, jako před čtyřmi sty lety, nezbývá mu podle přesvědčení Maxmiliana knížete Marova nic jiného než uchýliti se do lesů a státi se lovcem.

Proto obora Labutínská má pro něho tisíckráte více zajímavosti a ceny, než všechno polní hospodářství na panstvích jeho v Horních Rakousích a Čechách. Na nejvýše pak protiví se mu novověká národohospodářská náuka, že ani selský statek, tím méně obsáhlejší panství nemůže přestati na pouhém vzdělávání orné půdy, nýbrž chce-li za novověkých poměrův berních jen udržeti se, neřku-li prospívati a vzkvétati, že nevyhnutelně musí rozšířiti svou činnost i směrem průmyslným.

Kníže Maxmilián z hlubin duše své nenávidí, co slyší kolem sebe nazývati národohospodářský pokrok, neb co tu i tam velebí se mu jako jediná spása velkostatkářstva. Továrna, ať načkoliv, jest mu do duše protivna, když ji vidí na půdě nějakého velkostatkáře.

„To jest výmysl židovský," říkával vždycky s hlubokým opovržením, „na mé půdě nebude nikdy nic takového, pokud budu dýchati. Žádný opravdový kavalír nikdy nebude cíditi jiným lidem boty, proto jim ani nebude vyráběti škrob, slad, plátno, sukno, cikorii, cukr atd. Vždyť ani vinopalnu nemáme ve vlastní správě, nýbrž stydíme se za ni a dáváme ji v nájem židovi; a továrna jako továrna, to všechno patří židům, pravý kavalír nechodí ani na bursu, ani nestaví továrny. To už raději jako poctivý šlechtic zahynu, abych podal důkaz, že nynější svět pořádného šlechtice ani není hoden. Jestliže novověká společnost už tak se zvrhla, že žid jest jí milejší nežli šlechtic, ať si ho má; však teskně bude rozpomínati se na kaceřovaný a proklínaný středověk, když šlechtic ještě chránil ji před židem. Zrušivši blahodárné rozdíly stavovské, zvrátivši všechen bohem stanovený pořádek, novověká společnost jest příliš slaba, aby se ubránila nátlaku a panství židovstva. Jho šlechtické bylo vám nesnesitelné; budiž vám jho židovské lehčí!"

Tak kníže Marov obyčejně končíval svou úvahu, vzbuzenou pohledem na nějaký širým okrškem vládnoucí komín. Továrnám neříkal jinak než novověké robotárny a liboval sobě v posměšné otázce, co lépe vypadá a krajinu krásněji zdobí, takový komín tovární nebo Labutínská věž?

V takových myšlénkách právě zase byl zabrán, čta v dnešních novinách, že zase v nejbližším sousedství jeho milého Labutína rolníci zakládají sobě společný cukrovar, když do komnaty jeho vstoupil komorník s oznámením, že nový Všelibský nadlesní prosí za milostivé dovolení, aby jeho jasnosti směl učiniti svou nejhlubší poklonu.

Po několika okamženích Emil Jirout už poslouchal, jaký úkol kníže mu odevzdává:

„Musíme zachrániti lesy! To jest už bez toho poslední zbytek lepších časův v přírodě. Odevzdávám ti Všeliby, abysi mi je připravil k větší radosti, než tvůj předchůdce.

Když jsem tam před třemi lety naposledy byl, zhrozil jsem se, co se z nich stalo. Od té doby jsem tam nemohl přijeti. Les jako lucerna; kde pak ten ubohý zajíc si má sednouti, aby ho nebylo na hodinu cesty vidět? Na vysokou zvěř ani si nesmím vzpomenouti. Postaráš se, aby tam zase byla i aby tam mohla býti! Dal jsem centrálnímu řediteli ve Vídni už přísný rozkaz, aby na tobě nechtěl hned v prvních letech tolik peněz, jako na tvém předchůdci. Stala se veliká chyba, seznal jsem všechno. Les mám v první řadě pro svou radost, pak teprv pro užitek. Proto nechci, aby se s ním nakládalo jako s hrudou, aby se v něm neustále rýpalo a hlomozilo. Les musí míti svatý pokoj, musí v něm býti ticho, aby byl krásný!“

A pocházeje při tom volným krokem po komnatě, statný kmet mohutného, posud málo ku předu nachýleného těla, hustých, stříbrolesklých vlasův, knírův a obočí, zastavil se u otevřeného okna. Veliké temné oči jeho zajiskřily se mladickým nadšením. Pohled na lesní krajinu byl odtud věru okouzlující. Výš a výše po dalekém obzoru zdvihaly se ohromné zelené vlny, tu jasnější, onde temnější, pak modré a modravější, až splynuly s blankytnou oblohou.

„Ani nemohu sobě pomysliti, že i této velebnosti někdy by se dotkla rouhavá, záhladná ruka novověkého výdělkářství!“ zvolal pevným hlasem kníže, kyna vztyčenou levicí ven k romantické krajině, a obrátiv se k Jiroutovi, jenž nedaleko vysokého portálu s opravdovým zalíbením patřil na starce, nadšeného krásou přírody, připojil velitelsky:

„Ať mě nezklameš! Slyšel jsem o tobě od tvých někdejších představených ve Vídni mnoho dobrého, že víš, co to jest les. Už se nedočkám, aby Všeliby vypadaly jako kdysi, ale jen když přece spatřím, že aspoň potomci moji budou moci z nich opět míti radost.“

Jirout hluboce se uklonil, s ujištěním, že důvěra, s kterouž jeho jasnost k němu se naklonila, bude mu vždy nejmocnější pobudkou k práci a nejskvělejší odměnou vší snahy.

Kníže přistoupil k němu blíže, položil mu ruku na rameno a upřev na něho svůj jasný, pronikavý zrak, pravil zpoly výstražně, zpoly s obavou: „Jen ať se mi tam nezkazíš! Tam těm v zámku Všelibském jsem také důvěřoval, když ještě hospodařili na mých dvorech. Má důvěra dočkala se při nich žalostného konce. Dvory v jejich správě postavené dávaly každým rokem menší užitek, až konečně se staly pasivní. Nezbývalo než hospodářství odevzdati nájemníkům a z někdejších ředitelův a správcův udělati přehlížitele účtův, sbíhajících se ze všech mých panství. Říkáme Všelibskému zámku: ústav pro nápravu našich úředníkův. Však ty,“ dodal s úsměvem, „ty v něm nebydlíš. Schválně jsem ti tam nevykázal byt, ač jest tam místa hojnost a tvůj příbytek nevyhovuje tvému úřadu. S tvým předchůdcem nebylo možno o tom jednati; ty provedeš také ten můj dávný záměr, vyhlídneš sobě na nejpříhodnějším místě v lesích staveniště a postavíme tam pro tebe pěkný domek a nějaký lovecký pavillon, kam bych také já někdy mohl přijeti. Neboť do Všelib nemohu; všechno mě tam mrzí. Na jedné straně revidenti, na druhé ten — — už jsi ho snad viděl, a víš, kdo to jest...“ a zamlčev se popošel ke stěně a zatáhl hedbávným zvonítkem.

„Porges...?“ osmělil se tázavě doložiti nadlesní.

„Stálo mě to nemalé přemáhání,“ usedaje při svém psacím stolku do dubového sedadla s vysokým velice uměle vyřezávaným lenochem a rovnaje své nohy pohodlně na lesklosrstou srnčinu, omlouval se kníže; „dlouho nemohl jsem se odhodlati, abych Všelibský dvůr dal do nájmu židovi. Jsi nyní mým úřadníkem, nejvyšším na Všelibsku, musím ti říci, proč jsem to přece udělal. Jsem nepřítelem

židův; nenávidím jako kavalír sprosté kramářství, kteréž oni provozovali s věrou v jediného boha, s právem prvorozenství, s dcerami a manželkami svými už před několika tisíci lety a provozují je až posud se vším, čehoholiv se dotknou, se zaječími kůžičkami rovněž jako s operní skladbou, s příštipkovanými botami a starým peřím rovněž jako s novým objevem vědeckým, s tragédií, nebo románem, s blahobytem národův a s existencí celých státův."

„A přece!" ozval se nadlesní spíše pro sebe, než aby to kníže zaslechl.

„A přece," opakoval jeho slova kníže, „a přece dal jsem jeden z nejkrásnějších dvorův svých do nájmu židovi! Věru, nikoliv z přízně k němu, ani že centrální ředitel mi k tomu radil, poněvadž prý podání Porgesovo bylo ze všech pro nás nejvýhodnější. Stalo se tak z příčiny zcela jiné. Nezaručuju ani neslibuju žádnému svých úřadníkův nikdy pensi. Ale ani jediného jsem posud také nepropustil, či, abych určitěji řekl, nevyhnal, a byť toho byl zasluhoval sebe více. Trestám jej přeložením na menší místo, činím jej neškodným; ale nechci, aby mi po světě dělal hanbu. Tenkráte pak sešlo se vinníkův tolik, že nebylo možno pokračovati podle toho zvyku. Nezbývalo než zaříditi něco nového, jakousi trestnickou kolonii. Všeliby se svými prostrannými místnostmi jakož i svou odloučenou polohou, stranou od ostatního světa, odporučovaly se k tomu nejlépe. A za nájemce dal jsem tam žida, aby někdejší správcové a direktoři cítili se zahanbeni, že takový člověk hospodaří nyní, kde oni hospodařiti nedovedli.... Teď znáš celou situaci ve Všelibech..."

Komorník už některou chvilku čekal v předním pokoji.

„Ekypáž po nebožtíkovi nadlesním Všelibském se připraví ihned!" pokynul mu kníže, a zdvihaje se svého stolku listinu složenou ve velikém formátu, obracel svou tvář vlídného, ušlechtilého výrazu k Jiroutovi:

„Pojedeš do Všelib' už v úřadním svém povoze, jehož budeš dále užívati v mé službě. Zde tvůj dekret. Jsi správcem a dozorcem nad všemi lesy, rybníky, cihelnami a stavbami Všelibskými. Dole v archivu vydají ti ihned všechny katastrální a hospodářské mapy jakož i zevrubnou instrukci pro vykonávání služby tvé i všech tobě podřízených lidí. Čtyři neděle ti dávám času, abysi všechno do své správy přijal, prohledl, prozkoumal a mně pak přímo podal své zdání nebo návrhy, jak a co by se mělo zaříditi nebo změniti."

Jirout s hlubokým úklonem přijal svůj úřadnický dekret z rukou knížecích a vysloviv nejpokornější díky za všechnu blahosklonnost jeho jasnosti, slíbil věrně plniti vůli svého pána a dbáti ve všem nejvyšších jeho prospěchův. Slyše pak už, že jest milostivě propuštěn, před odchodem prosil za prominutí, když se osměluje, vznésti k jeho jasnosti uctivý dotaz stran věci, která ovšem nesahá do oboru jeho služby. Kníže s úsměvem přisvědčil. Na to Jirout proslovil otázku, na kolik let Porges má Všelibský dvůr v nájmu?

„Vlastně na dvanáct let," odvětil kníže, tou otázkou patrně zaražen, „ale po šesti letech máme právo, zrušiti nájem, ovšem jen, vyplatíme-li Porgesovi dvouroční nájemné odstupného. Letos dobíhá třetí rok nájmu."

„A ročně platí Porges?" Jirout pokračoval v nejuctivějších dotazech.

„Dobře-li mám v paměti, šest tisíc zlatých," vece kníže a nazdvihl se v sedadle, aby s přihrádky nad psacím stolkem sňal svazek spisův. „Hned nahlédnu." I jal se rozvazovati stuhu, pln zvědavosti, kam asi nový jeho úřadník svými otázkami směřuje.

Ten pak, ani nečekaje, až kníže domnělou číslici nájemného zjistí, tázal se dále:

„A má Porges vymíněnu předchozí lhůtu, v které musí se mu oznámiti, že po uplynutí šestého roku smlouva s ním se zruší i s výplatou náhrady?"

„Zde, zde máme smlouvu," odpověděl kníže, převraceje několik listův sem i tam, „jsem sám zvědav, jak ten článek vlastně zní. Přistup blíže a čti sám!"

Jirout z listiny potvrdil, že Porges opravdu platí nájemného šest tisíc zlatých ročně, a nalezl článek, kde se ustanovovalo, kdyby po projití šesti let kníže Marov chtěl úmluvu tuto zrušiti, že vyplatí Porgesovi při návratu Všelibského dvora dvouroční nájemné odškodného a že mu výpověď tohoto nájmu dá už na počátku šestého roku.

„Dobře se opatřil a ohradil," odstupuje podotkl Jirout.

„Snad bysi nechtěl vypíchnouti jej ze Všelib?" kvapně obrátil se k němu kníže, poklepávaje na rozloženou smlouvu jako na klavír. „Jaký jiný účel tvé otázky by měly?" připojil s důrazem.

„Kdybych mohl," zněla Jiroutova odpověď, „byl bych velice šťasten, prokázati vaší jasnosti tu službu."

„Mluv zřejmě," přikázal mu kníže, „pověz bez obalu, co tě přimělo k těmto slovům. Dávám ti své kavalírské slovo, že sobě vážím tvé upřímnosti." A s napjatou pozorností upřel svůj zrak na mladého muže, jenž ještě v ruce drže právě přijatý dekret už se objevil jako protiva všech ostatních, zvláště vyšších úřadníkův knížecích. Teprve předvčírem večer přijel z daleké ciziny a už vyslovil, k čemu nikdo ze starších úřadníkův, ani sám ústřední ředitel po třech letech Porgesova hospodaření na Všelibech se neodhodlal!

„Porges má o Všeliby skutečnou zásluhu," jal se po kratičkém přemýšlení mluviti Jirout. „Ukázalť, jaký poklad v tamější orné půdě skryt jest. Za to ať vezme odměnu svou. Ale co on z té půdy těží, může z ní těžiti aše jasnost sama, a toho bude zajisté více, než jak zní oční nájemné. Troufalť bych sobě sám provesti tu věc, á-li vaše jasnost k tomu své nejmilostivější svolení."

Udivení starého knížete rostlo každým slovem Jirouovým. Když nadlesní domluvil, kníže Marov pohlížel na

něho zkoumavě ještě některou chvíli; vida však na jeho tváři dojemnou upřímnost a nelíčenou vážnost, přerušil mlčení, řka důvěrným hlasem:

„Jsi jiný úřadník, či spíše jiný člověk, než obyčejní úřadníci. Mluvíš mi ze srdce. Nerad vidím na svých pozemcích vládnouti a bohatnouti žida. Ale jak nyní se ho zbaviti? On zajisté platí mi z nich více, než moji úřadníci kdykoliv vykazovali, a platí velmi správně. Nemohu sobě na něho vzhledem k smlouvě nikterak stěžovati. Ústřední kancelář moje nyní jest o Všelibech samá chvála; můžeť každým rokem disponovati šesti jistými tisíci důchodův odtamtud, kdežto před tím musila tam posýlati peníze na udržení vlastní správy. A pak," doložil zvolněji, „což ty jsi studoval také ekonomii?"

„Zkoumala vaše jasnost také dříve, studoval-li ji Porges?" namítl Jirout s úctyplnou obranou. „Dávám vaší jasnosti nejdokonalejší ujištění, že od nynějška za dvě léta budu úplně připraven, aby Porges mohl dostati výpověď. Tím časem doufám, že už také bude zřejmo, odkud bude lze uhraditi značnou část pokuty za zrušenou smlouvu."

„Vážím sobě tvé odhodlanosti a důvěřuju v tvou poctivost," odvětil kníže; „však neukvapujme se žádným rozhodnutím. Jeď do Všelib, tam jsi mým nadlesním; čím snad ještě budeš, to ponechme času. Máš úplnou mou důvěru."

Pokynul Jiroutovi blahosklonně k odchodu . . .

Ten teprv nyní na zpáteční cestě měl dosti volnou mysl, aby se zabýval pozorováním hradu a vnitřní jeho úpravy. Byl knížecím sídlem velice okouzlen; tak ve svém způsobu zvláštní úpravu šlechtického obydlí na venkově nikdy ani sobě nepředstavoval. Solidnost a nejvytříbenější vkus byly znakem všeho, načkoliv procházeje několika komnatami a chodbami jen pohleděl. V přízemních místnostech byly kanceláře pro místní správu hospodářskou

i lesnickou. Tam přijal uchystané už mapy panství Všelibského a poobědvav v městském hostinci, vracel se velice nadšen průběhem své první návštěvy v knížecím hradě a sprovázeň zvědavostí Labutínského úřadnictva a ostatního občanstva v povoze nyní vlastním a po pansku vyzdobeném na místo svého úřadního povolání.

V.

Netrpělivost zámeckého obyvatelstva Všelibského, zvláště dámské v takových příčinách rozhodující části jeho, byla už dostoupila největšího napjatí, když nádvorními vraty od Labutína s prudkým rachotem proletl kočár, a v nejbližším okamžení kočí se širokou, bíle premovanou čepicí, s běloskvoucími stávkovými rukavičkami, velikými platinovanými knoflíky na černém kabátě z jemného sukna, s černými, kamašovitě súženými kalhotami, s bílým šátkem na krku a červenobíle pruhovanou letní vestou zarazil spřežení bujných, v novém řemení s hojnými přaskami upravených a bílou pěnou na hlavě, hrudi a předních nohou postříkaných ryzek před obydlím nadlesního.

Z kočáru nejnovější pražské mody s koženým povlakem temnozelené barvy vyhoupl se štíhlý, mladý nadlesní a sebrav několik dlouhých válcovitých pouzder svižně spěchal do svého bytu, z jehožto nádvorního jednoho okna ještě před chvilkou vyhlédal Klemš k silničnému stromořadí, neblíží-li se už jeho velitel.

V bytu bylo již všechno po mládenecku urovnáno. Každý kousek nábytku právě tam, kam nejméně se hodil, ačkoliv více než polovice místa podle stěn byla úplně prázdna. Od této velice nedokonalé úpravy úřadnické domácnosti tím více odrážel se veliký buket, vkusně vázaný z nejkrásnějších zahradních květin, v manšetě z krajkového papíru a v drahocenné alabastrové váse postavený na okně, kam nejprudčí odpolední slunce pražilo.

„Odkud pak sem zabloudila ta skvostná kytice?“ tázal se Jirout, pokládaje pouzdra s mapami opatrně na dlouhý čtyrhranný stůl, umístěný v koutě podle dveří do sousedního pokoje.

„Pan nadlesní má tu také zahradu,“ oznamoval Klemš, oprašuje svým kapesním šátkem pohovku z hnědého amerického plátna, postavenou blíže kamen, „ale letos tam nebylo nic sázeno, a co vzešlo samo sebou, uschlo, poněvadž to nikdo nezaléval. Tento buket jest od nadrevidentův. Mají pěknou zahradu zrovna vedle zahrady pana nadlesního. Milostpaní a slečna samy jej vázaly a poslaly sem s prosbou, aby pan nadlesní odpustil, že na spěch nemohly pořídíti nic lepšího.“

Při slovích o slečně jaksi váznul Klemšovi hlas a oči padly k zemi.

„Jsem pozorností těch dám už věru na nemalých rozpacích,“ pravil Jirout, přenášeje krásnou vonnou kytici do jiného okna, kam slunce nešlo. „Kdybych věděl, nepokládaly-li by za neznalost dobrých společenských mravův, nejraději šel bych hned odbyt sobě u nich povinné poděkování. Zejtra časně ráno pojedeme do lesů, vrátíme se až pozdě večer a tak to půjde po několik dní; nevím, kdy bych nejvhodněji podnikl neodkladnou návštěvu v zámku.“

A urovnávaje na sobě slavnostní šat, cestou poněkud nakrčený, tázavě hleděl na Klemše, jako by od něho očekával radu nebo rozhodnutí.

„U nadrevidentů milostpaní i slečna jsou teď doma,“ poučoval adjunkt svého pána, hbitě přiskočil a jal se kartáčovati na něm aksamítový kabátový límec, že hned jasněji se zazelenal. „Nevycházejíť za dne tak slunečného nikdy dříve než až pod večer, když stíny se dlouží. Dnes celý dvůr byl v udivení, že šly hned po jídle v největším parnu do zahrady. To bylo k vůli té kytce. Však obě měly až nad lokty dlouhé rukavice z nejjemnějšího bělo-

skvoucího batistu, právě takové, jako mívají Labutínské princezny a komtesky, když jedou na procházku do ohrady.“

„Nuže, když udělaly takovou výminku k vůli mně, udělám já druhou k vůli nim,“ rozhodl se Jirout. „A když už začnu, raději vyřídím všechno pojednou. Mně se zdá, že ještě jiné dámy ze zámku prokázaly mi svou laskavou péči; nesmím a nechci uraziti nikoho . . .“

„Ještě slečna Lobingrův,“ opět poněkud nejistým hlasem podotknul Klemš, prohlížeje svého pána od hlavy až k patě, jest-li už zcela v pořádku. „Pan Pokorný má jen chlapce. Všichni revidenti bydlí v druhém poschodí. V prvním jsou kanceláře našeho lesního úřadu a vedle něho revidentův; pak tam má při samém kostele byt pan farář a na druhém konci chodby já. Dole v refektáři zůstává pan doktor, z druhé strany schodův ponocný a ostatek jsou prázdné komory. O honech se tam dává zvěř.“

„Musíte mě tím labyrintem provésti,“ vyzval Jirout Klemše, bera už klobouk se stolu.

Vyšli. Po dvoře rozléhá se od otevřených dokořan stodol pokřikování Porgesovo na chasníky a chasníkův na potahy. Sklizeň pokračuje při nejkrásnější pohodě. Zlatá plnost v záduích dosahuje už samého krovu; budou musit se založit stohy.

Na panské části nádvoří ještě provádí kočí spocené spřežení stinnými křovinami. Vstupuje podle něho v průvodu Klemšovu do chladu budovy zámeční, Jirout vytýkal mu, že nebylo potřebí v dnešním vedru koně tak uhnati, a napomínal, aby ještě některou chvíli jim dopřál volné procházky. Paní Ráchelka, černé kudrnaté vlasy v neurčité frisuře, velice volnou noční kazajku, kolem naditých kapes na obou bocích široce ušpiněnou, hluboko přes rousavý spodní šat, jehožto pestrobarevná látka v lepších časích své mladosti zajisté sloužila jiným účelům, než zahalovati před světem ploskonožky v šámách — stojí před otevřenou panskou konírnou, na pohled svolávajíc nějaká rozběhlá

kuřata; však v pravdě přes tu chvíli mžourá k zámeckým ostře osluněným zdem; ráda by promluvila s panským kočím, zůstane-li už zase zde, a neví li, jak kníže pán přijal nového nadlesního v první audienci.

Několik krokův od ní na pérových sedadlech právě přibylého panského povozu houpá se Moricek a volá k sobě Ořecha, jenž sedě před ním dole na zemi kňučí.

Aby ubohého psíka ještě více poškádlil, Moricek leze z vnitřních sedadel na vysoký kozlík. Ořech jal se štěkati; však náhle odtrhl se od země a několika skoky zmizel v nejbližším křoví, když Moric vyňal z postranní pochvy na kozlíku dlouhý bič s bičištěm z pletených praménkův barevné kůže.

„Vidí, Moricku, také by mu slušelo, dělati kavalíra,“ mínila paní Ráchelka, domnívajíc se, že tou řečí nejspíše přivábí sem kočího, který ze stinné cesty po druhé straně vysokého křoví posud nechtěl vyjíti.

Moric počal zuřivě šlehati do voje a poskakoval na kozlíku, napodobuje prudký cval koní.

Z ratejny vyběhli Venouš a Tonička. Za nimi belhal se Váca.

„Pojďte si hrát se mnou!“ zvolal na děti Moric. „Můžete mi dělat koně.“ A už zase švihal do voje, aby jim okázal, jak umí jezdit.

„Počkej, já ti udělám koně!“ zahřmělo to z otevřené síně před ratejnou. „Je to drzost toho nekřtěného plemene!“ A na nádvoří objevil se na svých berlích Váca.

Však v tom okamžení dva současné pronikavé výkřiky, jeden chlapeckého, druhý ženského hlasu rozlehly se nádvořím; Moric a matka jeho leželi vedle sebe na zemi.

Uslyšev Vácu a spatřiv jej hned na to ve dveřích, Moric se lekl, zahodil bič a chtěl seskočiti stranou k matce. Ale zapletl se v otěže, které z té strany na kozlíku visely, a s výkřikem bolesti celou délkou svého těla, tváří dolů, dopadl zemi; levá noha právě prostředkem holenní

kosti narazila na široký, ostře vyčnívající kámen. Vidouc dítě své klesati s kozlíka, paní Ráchelka trhla sebou, aby je podchytila v pádu; však leknutím strnula a jen zoufalý výkřik ze sebe vyrazivši skácela se k nešťastnému synu svému.

Na dvoře té chvíle byli jen Váca a panský kočí. Onen až na protějším konci, nemoha s místa leda s největší obtíží a zvolna. Tento sice blíže, ale veda na uzdě dva mladé bujné koně. Také ani jeden ani druhý v první chvíli neviděli celý příběh. Váca spatřil sice, jak Moric s vysokého kozlíka se potácí; ale o jeho matce domníval se, že ještě v čas přispěla padajícímu na pomoc a teprv zachytivši jej s ním k zemi se spustila. Kočí vůbec nevěděl, co před konírnou se děje; teprv po dvojitém výkřiku, který ztamtud nádvořím pronikl, a jím poděšeni také koně se vzpjali, potrhl uzdou, aby rychle se dostal na konec zastíněné cesty a podíval se, co se přihodilo. Tu teprv shledl na zemi těla dvou lidí, ani nevěda, kdo vlastně to jest.

Pobídl koně k poklusu, vedl je těsně kolem vozu a poznal paní Ráchelku. Ležela na boku, tváří ke konírně, oči zamčeny. Rychle přivázal koně ke žlabu a pospíšil ke studni pro vodu. Neváhaje, polil Ráchelce celou hlavu. Dotknuta ledovým dráždidlem vzdychla z hluboka, hnula sebou a otevřela oči.

Kočí ještě jednou jí otřel tvář plnou hrstí vody a přiklékal už k chlapci, jenž hlasitě a těžce oddychoval, aby jej podobným způsobem k vědomí přivedl a osvěžil, když paní Ráchelka napolo se zdvihnuvši zachytila mu ruku: „Pomalu, pomalu, já sama jej vzkřísím,“ šeptala. „Jen, prosím, zavolejte lidi ze stodoly, aby pomohli odnésti mé ubohé dítě honem domů.“

Kočí odkvapil ke stodolám. Jedna byla právě prázdna, v druhé skládal pšenici Sýkora . . .

Za malou chvíli manželé Sýkorovi nesli Porgesovic Morice s největší opatrností na rukou do nádvorního domku; paní Ráchelka podporována kočím vlekla se za nimi, naříkajíc, že jediný syn jí umírá.

Moric byl v skutku na smrt bledý, neotvíral očí, bolestně oddychoval. Ráchelka úzkostně se ohlížela po dvoře, nevidí-li Porges, co se stalo. Na štěstí tu nebyl; odejelť s posledním prázdným vozem na pole. Než přijde, doufala matka aspoň k sobě přivésti ubohé dítě

Položili Morice na postel; vzkřikl bolestí, když mu rovnali nohy. Za chvíli dostavil se lékař a shledal, že Moric má zlámánu levou nohu...

Do zámeckých bytův a kancelářův ovšem také ihned vnikla šumná vlna příběhu nádvorního; ale paní nadrevidentová co nejpřísněji zakázala, aby se nestala o tom ani nejmenší zmínka před vzácným hostem, který nemohl odolati velice naléhavým a lichotivým prosbám obou dám a musil zůstati na svačinu.

Pan nadrevident hověl sobě sice v příjemném chladném pokojíku a spal; však přivolán konečně svou chotí také do salonu, kde nadlesní už déle než půl hodiny po odbytých prvních zdvořilostech nestačil ukojovati zvědavost spanilé domácí paní a ještě spanilejší domácí dcery, jak to vypadá na moři, v mořských koupelích, v Terstském divadle; jsou-li Jihoslovanky hezčí než Italky a Turkyně; kolik milionů stála stavba císařského letohrádku v Miramare, pravda-li, že jsou také mořské panny a že Italové umějí šíleně žárliti... omlouval se před novým velectěným kolegou povinnostmi úředními, že už promeškal tolik potěšení, které pan nadlesní jejich domu svou návštěvou způsobuje.

Následovala řada nových vzájemných poklon, jimž slečna Berta udělala konec, zvouc z významného pokynutí matčina pana nadlesního do sousedního salónku k připravenému čaji.

Na skvostných porcelánových a skleněných miskách bylo narovnáno všelikých zákusek: italské uzeniny, francouzské sýry, řecké rosinky a mandle; v mechovém košíčku červenaly se veliké trávnice; z jalovcového dřeva uměle vyřezávaní tritoni nabízeli ve skleněných mušlích vysoko napěněnou smetanu, v křišťálovém soudečku se stříbrnými obručemi složeny byly veliké černé perly ruského kaviáru, jemné pečivo a cukrovinky rozmanitých tvarův a barev dovršovaly obraz pěkně upraveného stolu. Jirout musil sobě sednouti po pravé ruce domácí paní, která s roztomilou elegancí nalévala čaj ze syčícího ruského samovaru. Slečna Berta, po levé její straně, právě naproti Jiroutovi, pokládala vrstvy sardelového másla na lístky pšeničného chleba.

„Pan nadlesní teprv bude musiti zvyknouti živobytí na osamělé české vesnici, kde člověk nemůže dostati za celý rok čerstvou housku od pekaře," paní nadrevidentová činila předmluvu k prvnímu namazanému krajíčku, jejž slečna Berta nabídla hostu.

Jirout dvorně se vděče slečně, která v bílých muselínových šatech a s červeným karafiátem nad levým uchem v skutku byla zjev, jenž muže v jeho věku mohl zajímati, ujišťoval domácí paní, že přichází z kraje, kde musil zvyknouti něčemu horšímu, než jsou vybrané lahůdky k svačině. Připojil, že českou vesnici dokonale zná, a doufá ve Všelibech tráviti příjemný život, zvláště až bude moci sestra z Prahy k němu přijeti, aby mu řídila domácí hospodářství.

„Ukrutný, nemilosrdný pane nadlesní!" zvolala paní nadrevidentová. „Považte jen, Hrdličko, považ, Berto, slyšela jsi dobře? Pan nadlesní chce sem přivésti za sebou ještě slečnu sestru! Zajisté veselou, hovornou, mladou bytost; vyvábiti ji z rozkošné Prahy, plné zábav a duchovních požitkův, sem na tu poušť, kde člověk za živa chodí jako zbloudilý nějaký tvor z minulého století. Ubohá, po-

litování hodná slečno! Jaké smutné, zoufalé živobytí chce tobě tvůj vlastní bratr připraviti! Věru, největší tvůj nepřítel nemohl by ti více ublížiti, než kdyby z hlavního města tě zapudil sem do té samoty, plné nudův a nepříjemných poměrův! Věru, pane nadlesní, podobného nedostatku útlocitu k vlastní sestře nebyla bych se do vás nadála, když jsem vás předevčírem a včera viděla pro jevovati pomoc, poskytovati útěchu lidem zcela cizím!"

Jirout spustil obě ruce přímo podle čajového koflíka a udiven střídavě pohlížel na tváře všech svých hostitelův, jak těmto slovům má rozuměti. Když pak s užaslým okem opět se vrátil k domácí paní, chtěje vyzkoumati, mluvila-li v žertu nebo opravdově, stihl jej další proud její řeči:

„Ano, ano, pane nadlesní, divte se, že hned při prvním setkání — nám nevýslovně příjemném" — dodala s líbeznou úklonou k Jiroutovi, „mluvím vám do duše, a spíše do svědomí. To jest moje povaha; musím se zastati svého pohlaví, kdekoliv vidím, že trpí nebo že mu hrozí nebezpečí. A utrpení, veliké utrpení jest to pro vzdělanou dámu, zejména v mladším jejím věku, má-li opustiti půdu, z které veškeren bohatý duchovní život její vyklíčil a na níž utěšeně vzkvétá, aby náhle se přenesla do poměrův, které s posavadním životem jejím nikterak nesouvisí, k nimž od něho není žádného přirozeného přechodu, nýbrž které se mu rozhodně příčí. Vy, pánové, ovšem nedovedete posouditi, co to jest pro vzdělanou, ušlechtilou dámu, odstěhovati se s vámi z hlavního města na osamělou vesnici, do hor a lesův, z hlučné ulice velkoměstské na pustý, mrtvý dvůr v širém poli. Vy jdete po svém tak zvaném povolání, to jest, opustíte dům a trávíte celý čas od rána do noci v kancelářích, na pasekách, ve stodolách. Ale co tou dobou má počíti dáma, kterou jste nechali ve svém bytu? Vše jedno, ať už je to sestra, nebo žena, nebo dcera. Má-li jen sebe menší duchovní potřeby, musí se nuditi, musí se cítit nevýslovně nešťastnou mezi hrubou če-

ládkou, sprostým, umazaným a hladovým dělnictvem, mezi chlévy, kůlnami a stodolami, mezi drůbeží a všelikým štětinatým, vlnatým, srstnatým, rohatým a kopytnatým tvorstvem . . ."

„Ale milostivá paní," osmělil se Jirout vskočiti do bouřlivých vln jejích myšlének, „vždyť moje sestra . . ." Chtěl říci, že jest s tím úplně srozuměna, jíti k němu na vesnici, nýbrž že od několika let nepřeje sobě nic toužebněji, než opustiti Prahu navždy a usaditi se až do smrti v nejskromnější doškové chaloupce vesnické. Paní nadrevidentová, podávajíc mu při tom s nejsladším úsměvem v jedné ruce talířek s jemnou italskou uzeninou, v druhé soudeček s kaviárem, nedopustila, aby domluvil; sama už pokračovala:

„Sestra, podle vašeho věku, pane nadlesní, velmi mladá, nepůjde sem z Prahy leda z nešťastné lásky. Tomu, račte dovoliti, my lépe rozumíme. A taková domácnost jest pro obě strany nesnesitelná trýzeň. Jak, prosím, chcete, aby nešťastně zamilovaná dívka činila vám domácnost příjemnu, aby vám mimo to dohlížela v kuchyni na omáčky, na límce a manšety u košil, ve sklepě na pivo a víno, v pokoji na utřený prach, umytá okna, vyleštěnou podlahu a obrácenou žíněnku? Ani sobě toho nevšimne; to jest pro ni všechno nízké, špatné, pouhé nic vedle jejího smrtonosného žalu. A byla-li by už starou pannou? Ještě tisíckrát hůře pro vás. Jen od takové domácnosti ať vás, pane nadlesní, osud zachrání!"

A graciósně naklonivši čajový koflík k ústům, okoušela lahodného nápoje, úkosem pozorujíc, jaký účinek má její výklad na hosta.

„Z výrokův milostivé paní by následovalo, že není žalostnějšího člověka nad hospodářského a lesnického úředníka," odtušil Jirout s lehkým, skoro satirickým úsměvem, a obrátiv se k hostiteli, jenž s nejdokonalejší vzornou chutí

zapíjel už několikátý kousek masitých lahůdek, podotknul soustrastně:

„Daleko jsme to přivedli, pane nadrevidente!“

„Tu výčitku moje choť mi dělá sedmkrát za týden,“ přisvědčoval pan Hrdlička, prohlížeje, co by na poslední výborné sousto nyní se náleželo požiti, aby chuť stoupala.

„A mám vždycky pravdu,“ potvrzovala paní nadrevidentová se zvláštním slavnostním důrazem. „Jsou toliko řídké výjimky od tohoto pravidla,“ připojila po malé přestávce ještě slavnostněji, skorem tajemně.

„Jen když všichni nejsme odsouzeni,“ zvolal Jirout žertovně; „když aspoň některému z nás možno vyváznouti z toho zakletí!“

„Nemohu se dopustiti poklesku tak velikého a míti vás, pane nadlesní, v podezření, jako byste už sám nebyl učinil nejhlavnější přípravy k svému zdejšímu životu. Vím, že slečna sestra jen na kratičký čas přijde obětovat vám zde Prahu a že brzy budeme míti potěšení, uvítati ve Všelibech krasavici, kterou jste sobě v jižní volné přírodě vyvolil za družku svého životního blaha. Nechci popírati,“ dodala paní nadrevidentová s vyzvídavým, skoro škádlivým přízvukem, „že jsme velice zvědavy, tak z blízka seznati vzor velebeného půvabu, jímž dámy na jihu okouzlují srdce mužův. Není-li pravda, Berto, že také se těšíš, spatřiti zde co paní nadlesní spanilou Italku nebo Jihoslovanku?“

Slečna Berta zapýřila se až po samé spánky a lehounce přikyvnuvši hlavou plaše pohleděla na Jirouta a libozvučným, jemným hlasem pravila:

„Ještě mnohem raději bych s ní mluvila, jen kdybychom se mohly dorozuměti. Ale zde není příležitosti, přiučiti se jazyku zahraničnému. Pan nadlesní bude musit býti tak laskav a pomoci nám co tlumočník . . .“

„Lituju,“ pospíšil sobě Jirout zaraziti tento předmět rozmluvy, „že nemohu vyhověti očekávání ctěných dám.

Musím se přiznati, snad k své hanbě, že jsem posud vůbec ani nepomyslil na ženění . . ."

„Jaká to vzácnost mezi mužskými za nynější doby!" přerušil pan Hrdlička jeho řeč, ukládaje se s tváří líbezně usmívavou na kyprý lenoch, jenž pružně povolil pod tíhou mohutných beder, aby měkce objal prohnutý jich tvar. „Nevím, jak v tom ohledu to vypadá v krajinách, odkud přicházíte; ale zde stalo se už zvykem mezi mladými pány, mysliti dříve na ženu, než na úřad, z něhož by bylo živobytí. Nynější svět velmi rychle žije. Naše pokolení bylo mnohem solidnější. Já jsem se ženil, když už jsem byl dvě léta správcem. Ale pak ovšem bez dlouhých okolkův. Jen ne dlouhou známost, zvláště ne dlouho býti ženichem. Když už mám postavení, abych mohl požádati za ruku své vyvolené, tedy jen honem svatbu. Nerozumím, k čemu tolik lidí dělá dlouhé odklady. Dámy jsou přece k vdávání připraveny neustále a vždycky. Proto vám radím, pane kolego, předně: oženťe se; v tom moje Elvíra má pravdu, oženiti se musíte, chcete-li na zdejší samotě vydržeti; a za druhé, až najdete nevěstu, jen hezky zostra ohlášky a k oltáři. V pořádných domech, kde dcery jsou na vdaní, beztoho se nečeká, až by ženich se přihlásil, že by teprv se počalo jednati výbavu, ta už dávno jest připravena, a co by sem tam scházelo, pořídí se za dva, za tři dni. Úředník vrchnostenský, ať při lesích, ať při polnostech, ať při účtech, nemá žádného času, aby dlouho pojížděl za nevěstou. Já s Elvírou jsme byli ve třech nedělích svoji. Udělejte to zrovna tak. Než nadejdou hony, může paní nadlesní zatím pohodlně všechno si přichystat pro hosti. Kníže jest veliký milovník takových zábav, nazve si kavalírův z celého světa a trpce se nalitoval, že nebožtík nadlesní zdejší byl starý mládenec. Hospodyně takovým pánům přece nikdy nevyhoví. Proto zvláště za posledních let ani tu žádné panské hony nebyly, že to tu vypadalo jako na nějakém selském statku. Oženíte se,

kolego, a všechno se tu zase zvelebí. Lituju, že už jsem ženat a nemohu vám jíti za mládence!" dokončil s mladickým zápalem.

„To se mi líbí!" domácí paní přejala slovo svého manžela. „Ty už vedeš pana nadlesního na oddavky, a posud ani nevíš, chce-li on vůbec se ženiti. Jestliže se nepodařilo žádné ohnivé krásce jižní, hoditi jiskru do jeho srdce, sotva asi se to povede některé dívce v našem chladnějším podnebí severním. Já bych soudila, že pan nadlesní chce býti starým mládencem." A upírajíc na Jirouta tázavý zrak, připojila: „Pro venkovský život to ovšem není; jinak ve velikých městech: ale jsou i mezi starými mládenci příjemní páni, ano mnohý z nich jest ve společnosti i příjemnější, než leckterý ženatý muž."

„Na konec všichni jsou mrzouti a podivínové," namítl nadrevident. „Nenechte se zmýliti, kolego, opakuju vám svou radu, ožente se, a raději dřív než později. Chválím, že jste zůstal i v tom ohledu své vlasti věren. Já také měl hojnou příležitost oženiti se v cizině, stálo mě to někdy opravdu nemalé přemáhání, odmítnouti skvělé návrhy, zdál jsem se nevděčným, udělal jsem si mnoho mrzutostí ano i nepřátel, že jsem nechtěl rozuměti přímým nabídnutím: ale ne, já vyšel vítězně ze všech pokušení a čekal jsem, až jsem se vrátil do Čech a nalezl zde Češku, která mi byla souzena. Najdete zde také svou!"

A se zvláštním zalíbením oko jeho spočinulo na půvabech paní Elvíry, posud šťastně udržovaných v lepých tvarech; pak pomalu se smeklo na dceru, jejížto svěží květ mu připomínal mladost matčinu.

„Neodříkám se toho," klidným, upřímným hlasem odpověděl Jirout, „ale zatím myslím na jiné věci. Vidím, že zde nashromážděno mnoho práce v mém oboru, a nerad bych zavdal podnět k výčitce, že utrácím čas svého pána pro své soukromé důležitosti."

Udivené zraky celé rodiny Hrdličkovy jako jedním trhnutím upjaly se k němu.

Nadrevident odstrčil se na kolečkách svého sedadla dále od stolu, aby vstal. Přistoupiv pak až k samému Jiroutovi, položil mu ruku na rameno a pravil s ironickým úsměvem:

„Přeju vám, příteli, abyste při této své zásadě nikdy nedoznal zklamání. Svého času také já a mnozí jiní jsme jí byli nadšeni, ale přesvědčili jsme se, že jsme se mýlili. Nic není nevděčnější, než obětovati se zcela panské službě a zapomínati, že máme také povinnosti k sobě a k své rodině.“

Rozpředla se řeč o povinnostech úřadníkových. Jirout tvrdil, že služba panská má předcházeti všechny soukromé prospěchy jeho; vstoupiv do služebného poměru buď ke státu nebo k velkostatkáři, úřadník že v první řadě povinen jest dbáti o prospěch svého pána, ano úřadník vrchnostenský, nemaje žádných určitých hodin úředních, že vlastně celým svým časem jest zavázán vlastníku panství.

Proti tomu namítal nadrevident, že takové mínění o svých povinnostech úřadnických jest sice velmi šlechetné, ale ještě více nepraktické. Dle jeho přesvědčení nikdo by nebyl úřadníkem, kdyby nemusil, totiž kdyby mohl žíti z majetku vlastního. Na druhé straně pak prý ani majitel panství by nehledal a neměl žádných úřadníkův, kdyby nemusil, totiž kdyby mohl a uměl opatřiti své polnosti, lesy a kanceláře sám. Z této obapolné nevyhnutelnosti vyplývá prý jakási podobnost mezi oběma, která velice mírní onen poměr podřízenosti a závislosti, jak Jirout jej byl vylíčil.

„Nestavme se na stanovisko vrchnosti, zůstaňme na svém a obhajujme ho důrazně,“ pokračoval v patrném rozhorlení. „Buďme sobě bez ustání vědomi, že hrabě nebo kníže má nás potřebí, že bez nás nemůže býti ani pět minut. Ale prosím, pane kolego, rozumějte mi dobře;

hlavní věc, na které všechno naše postavení závisí, jest ta, že hrabě, kníže a tak dále nemůže býti bez nás všech, nikoliv bez jednotlivce. Z toho samo sebou vzniká nejpřednější naše povinnost, abychom my úředníci pěstovali a zachovávali nejdokonalejší solidárnost, abychom žili ve vzorné kolegiálnosti. Jinak jsme ztraceni. Toliko v úplné jednomyslnosti a svornosti složena jest naše síla; ale ta jest potom také nevývratná a nezlomná. Rozdrobeni na jednotlivce jsme otroci."

Jirout mínil, řádný a spravedlivý úředník že vždy zjedná sobě vážnost své vrchnosti a nemá příčiny obávati se o svou budoucnost. „Mimo to," pravil, „každý slušný majitel panství, zvláště člen vyšší šlechty a starého rodu, sám zajisté přihlíží k tomu, aby důstojnost jeho úředníka nebyla zlehčena a zviklána; neboť jen úředník ctěný svou vrchností může se žádoucím zdarem působiti opět v kruhu, jemu přímo podřízeném."

„Můj zlatý kolego!" se smíchem zvolal Hrdlička, houpaje se už zase v pohodlném fauteuilu a podávaje paní Elvíře prázdný koflík s prosebným pohledem, aby jej opět naplnila. „Kdepak jste nabral těchto ideálův? A kde jste žil, že až posud jste jich nepozbyl? Zde už dávno jsme přesvědčeni, že musíme postarati se o svou úřadnickou čest sami. Zde třeba státi v boji na obě strany, nahoru i dolů. Nechávajíce vrchnost panovati v zámku, musíme dbáti, abychom byli a zůstali pány ve dvoře! To jest náš jedině zdravý poměr služebný. A jakmile jsme dovedli upraviti si jej, může nám býti a jest nám zcela jedno, kdo jest pánem v zámku, dnes ať jest to hrabě X, zejtra kníže Y, pozejtří baron Z. Bez nás nemůže býti žádný. A naše budoucnost? Dávno už zašly krásné časy, kdy vrchnostenský úředník nemusil obávati se bídy a hladu na stará kolena pro sebe i pro svou rodinu, kdy měl zabezpečenu a na panském majetku právně a nezrušitelně pojištěnu dostatečnou pensi. Tenkráte k vůli tomuto důle-

žitému ohledu úředník také ještě spíše mohl obětovati zdraví a život svůj na prospěch své vrchnosti. Ale nyní to vypadá jinak. Vrchnost, která posud zaručuje svým úředníkům nějakou pensi vůbec, jest v Čechách vzácnější než bílá vrána. Ostatní majitelé panství po vymření starých nepohodlných pensistův zrušili dávný krásný ústav pensí nadobro, nepřijímají na sebe ani nejmenší závazek, poskytnouti životní opatření úředníku v jejich službě sestárlému a sešlému, tím méně chtějí pak znáti jeho rodinu, a tím nyní jde, kdekoliv ubozí úředníci ve svém mládí sami ze svého skromného služného si nezřídili pokladnu na poskytování malých podpor pro své stáří, že pak buď musejí dožebrávati se hořké milosti svého nevděčného panstva, aneb s pocitem své aspoň zachované důstojnosti lidské v nouzi a nevýslovném strádání tráviti poslední své dni a na prahu hrobovém patřiti, v jaké zoufalé opuštěnosti tu zůstavují svou nešťastnou rodinu. Ano, můj drahý kolego," nadrevident Hrdlička končil svou dlouhou řeč, zadržev koflík opět naplněný libovonným odvarem chutné rostliny čínské před samými ústy, zvlášť uměle sešpoulenými k oblíbenému srknutí, „to jest všechno velmi krásná věc, pohlížeti se stanoviska idealisty na své úřednické povinnosti, jen kdyby také na druhé straně byl někdo, kdo by s téhož vznešeného místa se díval na naše úřednická práva!"

Mezi touto řečí svého manžela paní nadrevidentová byla jako na trní. Nemohla srozuměti, co se to stalo, že její muž vůči člověku, jehož dnes poprvé vidí a o němž posud neví nic, co by ospravedlňovalo podobná důvěrná vyjádření, projevuje své nejtajnější myšlénky a city. Neslyšela ho do té chvíle nikdy takto mluviti ani v kruhu starých známých úředníků knížecích. Nevěděla, jak by jej napomenula k opatrnosti před hostem, jehož chtěla k svému domu připoutati a nikoliv vydávati se v úplnou moc takovými projevy, nebezpečnými i mezi dobrými přáteli.

Pokoušela se několikráte, přerušiti mu proud myšlének a řeči, nabízejíc Jiroutovi zákusky, jichžto měl ještě v zásobě na svém talířku, aniž by se jich byl dotknul; chtěla jen odvrátiti pozornost jeho od slov manželových, která se jí zdála zvláště povážlivá. Byla velice ráda, jen když Jirout přijal nabídnutou misku nebo jinou nádobku z její ruky jen proto, aby ji zase postavil na místo, odkud ona ji zdvihla. Těšila se, že právě přeslechl, co dle jejího mínění neměl slyšeti, pokud nenáleží k rodině. Však snaha její byla marna. Hrdlička dostal se při svém výkladu příliš do ohně, aby v něm byl ochabl, když viděl, že Jirout z pouhé zdvořilosti obrací svou pozornost na několik okamžení k domácí paní, a Jirouta příliš zajímala tato náuka starého úředníka, aby mu bylo ušlo jediné slovo z ní, třeba se nedíval mluvícímu stále do očí. Tak se stalo, že nadrevident napořád horlivěji mluvil a nadlesní napořád dychtivěji naslouchal, při některých slovech přikyvuje aneb potřásaje hlavou, jako by svému hostiteli přisvědčoval. Ale při větě posléze pronešené netrpělivost a obava paní nadrevidentové dostoupila svého vrcholu a vzpřímivši se na sedadle tak, že hlavou přesahovala celou společnost, pravila vážným, káravým hlasem:

„Zapomínáš, milý Vendelíne, že našeho vzácného hosta svými poznámkami nudíš. On jest tak laskav, že tě nepřerušuje, ale já si dovolím prositi jej snažně, aby neobtěžoval svou paměť projevy mrzuté nálady, způsobené v té mysli nejspíše dlouhou záplavou úřadních prací a starostí. Pozorovala jsem na tobě už po několik dní jakousi rozčilenost . . . pan nadlesní přesvědčí se brzy sám, že služba u knížete Marova jest velice namáhavá, zejména při revisi a při té odpovědnosti, kterou můj muž v tom obtížném úřadě má. Neznám věru na celém panství klopotnější práce. Můj muž musí centrálnímu úřadu ve Vídni všechno ze všech Marovských panství připraviti k srozumění a kníže se na něho úplně spoléhá . . . tím račte

sobě dobrotivě vysvětlit jeho nervósnost; mám o jeho zdraví věru už veliký strach. Už jsi mi také slíbil, Vendelíne, že letos pojedeš do mořských lázní, abysi se poněkud zotavil: teď právě jest nejlepší čas buď do Norderney nebo do Dieppu nebo do Trouvillu. Hned zejtra musíš podati knížeti žádost za dovolenou . . ." skončila přísným pohledem na svého manžela, který už jako skrocený lev vypadal na svém sedadle o polovičku menší, a nedadouc mu času ani k omluvě, vlídným, slaďounkým hláskem a s miloskvoucí tváří obrátila se na pravo k svému hosti:

„Poznal jste už našeho knížete. Není laskavějšího pána na světě. Pečuje o své úředníky jako o své děti. Pomyšlení by jim udělal. Škoda, že není tak šťasten, jak zasluhuje. Teď ovšem už všechno poněkud se utišilo . . . ale před lety . . . ani si nesmím na to vzpomenout," sepjala hebounké, lepotvárné ruce na srdci a upřela žalostný, unyle soustrastný zrak do neurčita vzhůru před sebe, jako by se rozpomínala na pokryté, však nikoliv zhojené strasti.

„Neračte se poddávati, milostivá paní, upomínkám tak trapným," Jirout plnil domnělou povinnost hosta, zaplašiti všeliký trud s tváře svých hostitelův, „jen když neštěstí v rodině knížecí už se zmírnilo," dodal všeobecnou frási, nevěda ovšem, nač paní nadrevidentová naráží, však nejsa ani zvědav a boje se zavaditi nějakou otázkou o nějaké tajemství.

Než paní Elvíra velmi dobře znala všechna pravidla společenského mravu, k nimž také náleží: buď nenapověděti tajemství aneb je dopověděti. Toliko jeden zřetel zdržoval ji, že nemohla tomuto požadavku vyššího vychování dostáti ihned. Však uměla i z největších rozpaků vyvésti se s hravou snadností a s elegancí obdivuhodnou.

Jakoby právě byla skončila nejveselejší vypravování, s tváří plnou duchovního poklidu a jasu obrátila se na

levo k dceři a jakoby to někdo jiný z přítomných ani zaslechnouti nesměl, sladce zašeptala:

„Bertičko, přines nám album s fotografiemi celé knížecí rodiny. Shledej, prosím, všechna vydání; pana nadlesního budou zajisté baviti podobizny netoliko pana knížete a paní kněžny, ale i princův a princezen a co všechno ke jménu Marov náleží.“

Jirout už zpředu děkoval domácí paní za tuto příjemnost, že tak rychle nabude vědomosti o rodině, v jejížto služby vstoupil, a nemeškal zároveň vděčiti se slečně Bertě, že k vůli němu se namáhá.

Hledě za ztepilou postavou dívčí, odcházející otevřeným sousedním salonem do další zavřené komnaty, nadlesní setkal se s líbezným pohledem paní nadrevidentky.

„Musila jsem ji schválně odeslati. Před ní něco takového nemohu vypravovati. Její mysl jest posud jako padlý sníh. Z mé ruky ať tak bez ouhony odejde do společnosti velkoměstské,“ důvěrným pološeptem, v němž chvěla se hrdost mateřská, paní Elvíra vysvětlovala Jiroutovi své jednání.

„Slečna Berta opustí svůj domov? Snad jen na krátký čas? Bezpochyby na návštěvu k příbuzným, nebo s panem nadrevidentem — do Vídně —“ více ze zdvořilosti než ze zvědavosti vyptával se Jirout, střídavě pohlížeje na paní nadrevidentku a jejího manžela, jenž už opět se vzpamatoval ze svého zakřiknutí a upravoval svou tvář, aby souhlasila s výrazem tváře jeho ženy.

„Ano, ano, naše Bertička nás opustí,“ přisvědčila paní Elvíra, „nevím, jak se od ní odloučím! Bude to nejtrpčí chvíle mého života,“ pokračovala s přitlumeným žalem, „a nejhůře při tom jest, že už tak brzy se máme rozhodnouti. Vyprosili jsme si ještě čtvrt roku na rozmyšlenou; ale déle nebude lze odročovati volbu. Ženichové naléhají na konečné vyřízení svých proseb. Máme několik návrhův z Prahy a z Vídně. Ba dobře-li se pamatuju, Ven-

delíne, mladý bankéř Römer, šlechtic ze Siegenfeldu, dostane prý od svého otce zvláštní filiálku velkého závodu Vídeňského v Pešti, viď?“

Pan Hrdlička nemeškal potvrditi výpověď své choti.

„V Pešti by se slečně asi nejméně líbilo,“ podotknul Jirout.

„Měla bych ji také raději v Praze nebo ve Vídni,“ pravila paní nadrevidentová; „ale jest to přece ze všech nejkrásnější návrh. Na všechen způsob přijde do velikého, ne-li residenčního města. Přísahala jsem si hned při jejím narození, že ji jinam nevdám. Poznala toho nudného, duchamorného živobytí na vsi až dost, a venkovské městečko jest pro takové děvče ještě horší. Ať žije příjemněji, než možno ve Všelibech, v Labutíně nebo podobných poustkách, kam bych ji neprovdala snad ani za knížete.“

Otevřely se dvéře v třetím pokoji, Berta, v jedné ruce veliké album z tmavočerveného aksamitu, v druhé košíček ze stříbrného drátu s nakupenými fotografiemi různé velikosti, vstoupila a v nejbližším okamžení lehce uzardělá položila vše na stoleček s mramorovou deskou, jejž posunula od stěny mezi matku a Jirouta.

„Ale Bertičko, můj holoubku,“ matka tiskla její ručku ku svým rtům, „musíš jíti ještě jednou. Budeme potřebovat také gothaický almanach hraběcích a knížecích domův; jen dej pozor, aby byl z tohoto roku.“

Slečna Berta pružným krokem jako laňka odkvapila týmž směrem jako dříve. Jirout opět sprovázel ji očima, až zmizela v třetí komnatě.

„Málem bych byla zapomněla, proč jsem ji vlastně poslala odtud,“ bystrý zrak paní nadrevidentky postihl jej opět na této cestě. „Chtěla jsem panu nadlesnímu pověděti něco z minulosti našeho milostivého pana knížete. Jeho otec, kníže Edmund, náhle zemřel na cestách ve Francii. Kníže Maxmilian Luitgard, tenkráte asi třicetiletý, jediný syn a dědic všeho rozsáhlého jmění, byl ma-

jorem u hulánů a meškal ve východní Haliči. Přijel na Labutín, uložit svého otce do hrobky. Musil zůstati na několik dní, aby spořádal nejnutnější věci, než by se vrátil od svého pluku na dobro ke správě rodinného jmění. Však už nemohl odtud. Čtvrtého dne po obřadech pohřebních přijela na Labutín hraběnka Hartenthalová se svou dcerou Amalií Viktorií, aby mu projevila svou hlubokou soustrast nad úmrtím knížete Edmunda. Její statećek prý hraničil s velikým Marovským panstvím Brukenhöhe ve Štyrsku. Kníže Maxmilian nebyl v pustém Labutíně vůbec na žádnou panskou návštěvu připraven, nejméně bylo tam tenkráte něco zařízeno pro visitu dámskou. Však to hraběnce Hartenthalové nic nevadilo. Zůstala i s dcerou u mladého svobodného knížete v romantickém zámku tak dlouho, až mohla spokojeně se vrátit do Brukenhöhe. Za půl roku kníže Maxmilian Marov slavil tam svou svatbu s její dcerou, s komteskou Amalií Viktorií. Ale přihodila se při tom nehoda, která knížeti Marovu otrávila život. Touž chvílí totiž, když s komteskou Amalií byl u oltáře," naklonila se blíže k Jiroutovi a po kratičkém pomlčení pravila hlasem hrobovým, „zastřelil se v jejím pokoji," a opět se zarazivši, jakoby váhala pověděti všechno, se zrakem sklopeným a s přízvukem mravního ustrnutí zašeptala, „prý na jejím lůžku, obslužný myslivec jejího otce.... Praví se, že hraběnce Hartenthalové se podařilo, opatřiti sobě podobným způsobem tři nejpřednější velmože v Čechách za své zetě."

Slečna Berta se vrátila s gothaickým almanachem. Paní Elvíra měla sotva ještě času, aby ona to nepostřehla, položiti prst na ústa a dáti očima prosebné pokynutí Jiroutovi, aby nic dále se neptal na to, co právě byl slyšel.

Jirout takového napomenutí ovšem neměl potřebí. Pro něho celá ta věc měla mnohem méně zajímavosti, než paní nadrevidentová se domnívala. A když se vrátila slečna Berta, celé to tajůplné sdělení zmizelo z jeho mysli. Pan

Hrdlička posunul své sedadlo také k mramorovému stolku, aby pomáhal svými vědomostmi při výkladu podobizen, náležejících nejrozmanitějším rodinám šlechtickým, z Čech i odjinud. Slečna Berta postavila se za sedadlo své matky naproti Jiroutovi tak, že tento při každém pohledu na domácí paní spatřil zároveň spanilý obrys rozkvétajících půvabův dívčích, ozářený plným proudem slunečního zlata, jež s nejvyšších vrcholkův vzdálených modrých borův rozlévalo se otevřeným protějším oknem po té ztepilé mladé bytosti.

Jiront před chvílí pověděl úplnou pravdu. Ač už dávno byl překročil třicítku, přece do té chvíle nepomyslil na ženění. Skorem jakoby se styděl mysliti na ně, vždy náhlým obratem ukracoval řeč, když i druhové a přátelé jeho se ho tázali, jak dlouho ještě chce zůstati svoboden; ve společnosti děvčat, ať mladých ať starších, byl vždy velice rozpačit a kde mohl, vyhýbal se jí. Mnohem raději chodil po lese, třeba tam neměl pranic co dělati Nejmenší narážka na lásku a manželství, pronesená u jeho přítomnosti, vehnala mu krev do tváře a uvedla jej do nejtrapnějších nesnází. Odkašlával, oblížel se po něčem, měl co opravovat na svém cigaru, kvapně otevřel nějakou knihu a probíral se v ní dychtivě, jen aby nemusil odpověděti a zakryl svou rozpačitost. Musil-li už někdy býti ve společnosti dámské, přidal se vždy raději k dámám vdaným. Těch už nemusil se tak styděti, z těch už si nemusil žádnou vzít!

Proto bylo mu i nyní mnohem volněji vůči slečně Bertě, co se dověděl, že už jest nevěstou, kdyby chtěla i několikerou. Odlehčilo se mu v její přítomnosti a pohlíží na ni s myslí mnohem klidnější. Ještě před chvilkou zabluzovaly k ní jeho zraky s obavou, ona že asi bude náležeti k nepříjemnostem jeho života ve Všelibech: teď už dívá se na ni s milou jistotou, že neznámý jakýsi přítel jej aspoň té jedné nepříjemnosti zbavil. Oko jeho už hledí

na ni bez bázně, přímo jako na spoutané nebo zažehnané a přešlé nebezpečí. Než paní nadrevidentová ji poslala pro fotografické album, přemýšlel, jak by vhodným způsobem svou zdejší návštěvu ukončil, a umínil si pevně, že obmezí své styky se zámeckou honorací na nejmenší míru. Teď už zdá se mu, že nadrevidentovům nebude musit se vyhýbati. Nejhorší věc jest šťastně vyřízena; slečna Hrdličková už jest zadána.

Paní nadrevidentová otevřela skvostné album, na jehožto přední desce byl stříbrný štít s vyrytým znakem knížecí rodiny.

Na prvních listech byly podobizny jen rodiny Marovské, každý člen v několika rozličných způsobech, dle obleku, okolí a tak dále. Napřed kníže Maxmilian asi v desíti exemplářích, poprsí, polovic postavy, celá postava, pěšky, na koni, v lovecké úpravě.

„Kněžna Amalie Viktorie," významně zvolala paní nadrevidentka, když po knížeti Maxmilianu následovala řada podobizen téže dámy v rozmanitém věku a všeliké toilettě, salonní, plesové, letní, zimní. Jirout musil se na ně zvláště pilně dívati, aby prý se pokusil, uhodne-li charakter té dámy z jejích vyobrazení. Omlouval se, že takovému umění naprosto nerozumí. Pak přišli dva synové, princ Abund a princ Engelbert, v uniformách vojenských, husarské a hulánské, některé novější exempláry staršího prince také v civilu.

„Ti oba stáli už náramně mnoho peněz!" podotknul pan Hrdlička, „dohromady by na to nestačily Všeliby i s Labutínem! Kde jsou v panské rodině dva takoví veselí synové, tam všichni úřadníci mohou se lopotit dnem i nocí, nic platno."

Jirout podotknul, že se mu zdá, jako by prince Abunda před lety už byl viděl co student ve Vídni, ještě jako poručíka husarského.

„Nespatřil jste ho dnes na Labutíně?“ tázala se paní nadrevidentová. Jirout pozdvihl hlavu od album, aby k této otázce dal zápornou odpověď. Zrak jeho bezděky zdvihl se ještě výše nad sedadlo paní nadrevidentové, nad nímž Berta v úklonu a osvětlení velmi malebném sobě pohrávala s matčinou koifuřou. Jirout zahleděl se na okamžik do toho obrazu živé krásy. Měl odvahu; vždyť slečna Berta už je nevěstou!

„Přijel teprv před třemi lety zpět z dalekých cest, na něž jej starý kníže byl vypověděl za pokutu,“ paní nadrevidentová uvedla jeho pozornost zase zpět k fotografiím.

„To bylo tak,“ jal se podávati vysvětlení pan Hrdlička, když Jirout projevil své udivení nad tímto výrokem jeho choti. „Princ Engelbert jest posud u pluku v Pešti. Před osmi lety došlo od něho psaní na Labutín, že má asi dvakrátstotisíc dluhův, aby papa byl tak laskav a zaplatil je co nejdříve, jinak že pisatel musil by opustiti vojenskou kariéru a s hanbou se vrátit domů. Princ Abund právě byl doma z Vídně na dovolené. Jal se u přítomnosti rodičův velice horliti na marnotratného bratra, ale konečně pravil, že není pomoci, leda honem zaplatit, aby rodina ušla hrozící úhoně. Ústřední kancelář knížecí musila na drahé úroky vypůjčiti potřebné peníze, a princ Abund byl s nimi vyslán do Pešti, aby bratrovi vyřídil nevoli rodičův a dal mu patřičné napomenutí pro budoucnost. Za týden pak došel na Labutín list z Vídně tohoto znění: Když jste zaplatili dluhy za bratra Engelberta, prosím, zaplaťte také za mne. Jsem dlužen třikrátstotisíc zlatých. — Kníže to zaplatil, ale princ Abund musil vystoupiti z vojska a odebrati se s určitým ročním důchodem do vyhnanství na pět let. Před třemi lety se vrátil a oženil se.“

„S touto dámou,“ připojila paní, obrátivši list v album.

„Takové překrásné vlasy jsem ještě nikdy neviděl,“ podivil se Jirout, vida před sebou mladou dámu, ne sice hezkou, ale s takovou záplavou tmavých vlasův, že opravdu bylo čemu se podiviti. Dva husté a široké prameny úplně rozčesaných vlasův splývaly od šíje kolem drobné bledé tváře po oblých ramenou dolů až téměř k samým patám, zahalujíce útlou postavu, oděnou bílým letním šatem, jako v plášti.

„Jako nějaká mořská panna, o nichž v Přímoří se vypravuje,“ přirovnával Jirout; ale ucítil krev až na čele, když té chvíle zazněl komnatou marně tlumený srdečný smích slečny Berty. Paní nadrevidentová a její manžel počali se též hlasitě smáti. Jirout byl jako na ohni. Nevěděl, že by svým výrokem byl zavdal příčinu k takovému, pro něho velice trapnému projevu svých hostitelův. Po několika okamženích, v nichž procítil muka nejistoty a rozpakův, smilovala se nad ním paní Elvíra a pravila, stále ještě tvář plnou bujné, mladistvé veselosti:

„Dvě léta jsme přemýšleli, jak bychom kněžnu Mery nejvhodněji pojmenovali. Vy, pane nadlesní, jste nám konečně pomohl. Ano, mořská panna, to jméno jí nejlépe sluší. Do sítě svých vlasův také ulovila prince Abunda, jinak by ho nebyla dostala. Zajímavý příběh, snad vás také pobaví. Princ Abund vrátil se před třemi lety o masopustě ze svého vyhnanství do Prahy a na plesu u hraběnky Záhorské zamiloval se do krásných vlasův domácí dcery, po prvé uvedené do společnosti. Žádná jiná šlechtična, cokoliv jich už byl poznal doma i za hranicemi, nemohla se honositi takovým skvostným darem přírody. Chtěl míti něco zvláštního pro sebe, požádal za ruku komtesky Mery a bez nejmenší překážky ji dostal. Byl blažen. Odbyly se slavné zásnuby. Kníže Maxmilian vykázal svému příštímu dědici hojný roční důchod a jeden z nejpěknějších svých zámkův, aby tam uvedl svou mořskou pannu. Byl ustanoven den svatby. Večer před tím

slavil se v domě hrabat Záhorských jen v nejužším kruhu rodinném. Mezi hovorem hraběnka Záhorská odešla do sousedního salonu a za ní brzy také komteska Mery. Za malou chvíli domácí paní vrátila se a přivedla s sebou dívku zcela jinou. Přistoupila s ní k hraběti Abundovi. „Pane hrabě, pravila, nebudiž mezi námi žádného tajemství. Vizte svou nevěstu, jak v pravdě jest. Vracím vám ještě nyní vaše slovo, čiňte, co chcete . . .“ Komteska Mery stála před užaslým ženichem, majíc hlavu skorem holou. Hrabě Abund byl hrdina; mořská panna přistěhovala se co jeho choť na romantický Waldburk a její fotografie se rozdaly knížecímu úřadnictvu na památku.“ —

Následovaly výklady paní nadrevidentové o fotografiích členův z jiných rodin šlechtických.

Genealogické, dějepisné, ale především soukromě kronikářské vědomosti její měly tu hojnou příležitost, osvědčiti se. Kolem každé osobnosti uměla rozšířiti světlo zajímavými, namnoze i pikantními historkami z nejtajnějšího života rodinného. Stěží bylo rozeznati, čemu více třeba diviti se, či té neobyčejné paměti, která dovede pojati tolik drobností, tím zajímavějších čím četnějších, či vypravovacímu talentu, jenž věcem sebou samými nepatrným a neúhledným umí propůjčiti neodolatelného kouzla a působivého pelu. Pravda, paní nadrevidentová Hrdličková uměla vypravovati o šlechtických rodinách zejména českých tak znamenitě, že posluchač nemá většího přání, než aby tu někdo byl, kdo by to všechno věrně napsal. Vědomosti našeho národa v mnohých důležitých stránkách politického a národohospodářského, kulturního a mravního života domácího nabyly by tím valného rozhojnění. Přední šlechtické rodiny v Čechách byly jí známy do druhého a třetího kolena zpět, při všech pak znala přítomnou situaci nejbližšího příbuzenstva a jmění; jejich náklonnosti, vášně, tělesné neb duchovní vady, při mnohých i tajné zamilované pletky, nedovolené poměry, dobrodružné zvyky a tak dále.

Stěží bylo by nalézti v celém království osobnost, která by mohla tak dokonale vyhověti vypravováním o všech těchto stránkách života mezi domácím panstvem. Bylť tu zevrubný, velice poutavý komentář ke gothaickému almanachu. Co pan nadrevident Hrdlička tu a tam přidal ze své zásoby, nikdy nepřispívalo valně ku charakteristice celku; neboť v tom ohledu dámy vždy vysoko vynikají nad nás, že v životě a povaze každého člověka dovedou nalézti a vyznačiti právě ony rysy, kol kterých vše ostatní vypadá jako vedlejší příspěvek aneb přirozený doplněk. Jirout za půl hodiny dověděl se o rodinných, hmotných a mravních poměrech zejména panstva usazeného v království českém tolik, že by mohl dlouho cestovati po Čechách od zámku k zámku a nedověděl by se toho.

Paní nadrevidentová cítila se zase po dlouhém, dlouhém čase ve svém nejvlastnějším živlu, už dávno, dávno tomu, co nenaskytla se jí příležitost rozhovořiti se s výmluvností nevyčerpatelnou o českých zámcích a obyvatelích jejich, jako dnes. Výklad její byl by býval zajisté nevšedním požitkem pro samé členy šlechtické společnosti domácí, z nichž asi málo který věděl o příbězích a situaci vlastního společenského tábora tolik, jako tato dáma, žijící na osamělém vrchnostenském dvoře. Valná část toho všeho byly ovšem pouhé klepy, však ostatní chovalo v sobě jádro pravdy; obojí pak mohlo by badateli v mravopisné stránce společenských sborův, tak pečlivě chráněných proti každému stržení živlu cizorodého, jako sbor šlechticův v Čechách, býti bezpečným podkladem k úvahám o klesajících a zanikajících rodech panských.

VI.

„Bohu díky!“ oddechl sobě Jirout, když za půl hodiny se rozloučil na nejvyšším stupni druhého poschodí zámeckého také už s panstvem Lobingrův, kde svou návštěvu náhle

zkrátil, jakmile slečna Sídy, davši přivolati svého otce z úřadních místností a v tváři jen hořic odkvapila se známým chvatem, zařídit v domácnosti nějaké překvapující uctění váženého hosta. Myšlénka, že by snad měl opakovati zde svačinu neb dokonce prodlíti na večeři a vyslechnouti bezpochyby tutouž nebo novou zásobu klepův o aristokracii Labutínské a jiné, nutkala jej k rychlému odchodu rovněž jako poznání, že v rodině pana revidenta Lobingra není žádná paní. Marné bylo prosebné zvaní, jímž domácí pán jej zdržoval. Slečna Sídy, slyšíc v kuchyni blížiti se hlučnější hovor mužských hlasův ze salonu do sousedního pokoje, kudy se vycházelo na chodbu, ano už i šustot krokův u samých východových dveří, měla právě čas, nechati špikovací jehlu vězeti v tučné hrudi mladé koroptvičky a vrátiti se k pánům, aby s udivením přijala poněkud rozpačitou poklonu nadlesního, jenž s opětovnými díky za laskavou pozornost věnovanou jeho příjezdu do Všelib omlouval svůj odchod neodkladnými pracemi, které ještě dnes musí vyříditi.

„Tam byl skoro dvě hodiny,“ trpce pravila Sídy k svému otci, pohodivši hlavou k oné části chodby, kde bydlili nadrevidentovic, když spěšné kroky nadlesního se tratily na dolejším schodišti. „U nás ani se nechtěl posadit. Nejspíše hned na ponejprv obě ty kokety jej chytily.“

„Hm,“ zamumlal revident, ohlížeje se na záhybu chodby, může-li jej někdo slyšeti, „ta stará hříšnice už by mohla dáti pokoj a nekaziti vlastní dítě. Berta má pěknou školu. Ubohý muž, který si ji někdy uváže na krk. Raději aby hned po svatbě do vody skočil. Máš pravdu, Sídynko,“ dodal, vraceje se mrzut vedle zamyšlené dcery do svého bytu, „že nás tak odbyl, v tom něco vězí. Popíchli jej proti nám, aby jej měli tím jistějšího. Však ještě není jejich,“ těšil ji, „jen až s ním jednou bez svědkův promluvím. Taková partie stojí za to, abychom se přičinili. Zdá se, že nadlesní jest velmi hodný, ale zároveň nezkušený člověk.

Bylo by mně ho líto, kdyby si byl přišel do Všelib pro své neštěstí.“

„A mlád jest,“ jistila slečna Sídy, pohlížejíc otevřeným oknem dolů do rozlehlé ovocné zahrady, na vrcholky košatých vlaských ořechův, které se vypínaly v hustém dvojřadí až nad první poschodí zámecké budovy. „Na muže, žijícího stále v lesích, má i dosti uhlazené i příjemné mravy; jen poněkud nesmělý, plachý, nebo jak bych to nazvati měla . . .“

„Dobré i zlé to znamení,“ poučoval otec dceru, „jednak že posud velmi málo býval ve společnosti dámské a že tedy úplně svoboden, jednak že pevně uvázne, kdekoliv jen se zachytí.“

„Ani ošklivý není,“ pokračovala Sídy, „z blízka skorem hezký, aspoň hezčí než z daleka,“ připojila, stírajíc s kvetoucích fuksií, jimiž okno ozdobeno bylo, několik sežloutlých lístkův a spouštějíc je po jednom dolů do zahrady.

„Tím lépe,“ odvětil pan Lobinger, „ačkoliv na tom pranic nezáleží. Muž se jměním nebo pěknou službou, chce-li se ženiti, každý jest hezký . . . Ostatně mě těší, že nadlesní se ti opravdu líbí, a mohu ti dáti ujištění, nevezme-li si tebe, že Berta ho také nedostane.“

Když takto byl předmětem důvěrné rozmluvy mezi otcem a dcerou v druhém poschodí, nadlesní Jirout vešel v poschodí prvním do úřadovny vlastní, kde Klemš jej očekával. Jakmile za sebou zavřel dvéřc, bylo mu volno. K Lobingrovům už nikdy nepůjde. Jinak musí přisvědčiti, že se nediví ženichu slečny Berty. Jest opravdu hezká, rozhodně hezčí než slečna Sídy; kdyby vůbec chtěl se ženiti, snad by si ji také vzal. Z těch úvah vyrušil jej Klemš vypravováním, jaká nešťastná příhoda se stala na dvoře rodině Porgesově.

Bez prodlení Jirout opustil zámek, aby se přesvědčil, nemohl-li by nějakým opatřením přispěti k brzkému uzdravení poraněného chlapce. Mimo obecné lidumilenství vedlo

jej k tomu pomyšlení, že v té věci má zvláštní povinnost, poněvadž neštěstí se přihodilo na jeho voze a tedy jaksi jeho vinou, třeba nepřímou.

Právě se blížil po pískové stezce mezi křovinami ke studni, když nádvořím se rozlehlo zlolajné hulákání hrubého hlasu mužského. Byl to Porges. Ten zaslechnuv na poli zmatenou a přehnanou zprávu o rodinné nehodě, všechen uřícen přiběhl domů, a sotva že při vstoupení jeho paní Ráchelka, rozložená v parádní lenošce vedle lůžka Morickova, pronesla jméno: „Váca," uchopil sukovitou, dole okovanou hůl a jen jen sípaje hnal se zpět na dvůr.

Tu spustil divoký, zlolajný ryk, že toho chlapa mrzáckého zabije jako psa. Rozkacen stanul v otevřené brance příční zdi. Oko jeho zaplálo zhoubným ohněm. Hledalo svou kořisť. Váca seděl v stínu svislých vrb na nízkém zpuchřelém pařeze, obě své berle složené na klíně. Sotva že Porges jej postřehl, zdvihl hůl vysoko nad hlavu a několika skoky stanul před ním.

„Ty vrahu mého dítěte!" zasoptil proti němu, na celém těle zimničně se chvěje. „Odtud nevyvázneš!"

A ještě více napřáhl se zpět, míře Vácovi přímo na hlavu.

Ten ani neměl času vzpamatovati se z překvapení, jež celý tento výstup v něm způsobil; však vida nebezpečí, křečovitě stiskl obě své berle a prudkostí blesku trhl jimi před sebou vzhůru. Právě v hod. Vyrazil Porgesovi napřaženou hůl z ruky a držel strašnou zbraň nad hlavou útočníka, jenž strnulý leknutím nad nenadálým nezdarem svého podniku jen se otočil a sklonil šíji, aby zachránil hlavu.

„Když jsi mi tak sám nadběhl pod ránu, nuže, staň se!" zvolal Váca, a v témž okamžení obě spojené berle jeho s třaskotem dopadly na široká nastavená záda Porgesova.

„Pomoc! pomoc! chyťte vraha!" zaúpěl Porges, drže si oběma rukama tvář a potáceje se stranou, ještě stále k zemi sražen.

Jirout byl svědkem celého tohoto výjevu, jenž v několika vteřinách vznikl i skončil. Nemohl mu zabrániti, ale pospíšil zmařiti jeho opětování. Stanul mezi Vácou, jenž tu seděl v úplném klidu, a Porgesem, jenž patrně všecek pomaten ještě nemohl ustanoviti se, co by dále počal, či vrhnouti se znova na nenáviděného buřiče a smýti svou hanbu skolením mrzáka, či ustoupiti s bojiště, než by snad přišla pomoc napadenému miláčku dvorské chasy. Neboť na pokřik o vrahu a pomoci různohlasé volání z nádvorních budov i ze blízkého úvozu hnalo se k místu děje a už objevovaly se postavy pracovního lidu dvorského i vesnického ve vratech i v brance mezidvorní.

Však dříve než někdo z nich srozuměti mohl, co se tu děje, nadlesní zdvihl odraženou hůl Porgesovu, uchopil spuštěné berle Vácovy a pevným velitelským hlasem přikázal oběma sporným stranám naprosté ticho.

„Pane Porgese,“ pokračoval obrácen k nájemci knížecího dvora, vzpřimujícímu se pod dojmem toho vlídného oslovení, „doprovodím vás domů, a prosím, abyste dnes už nevycházel na dvůr, ručím vám za úplnou bezpečnost.“

Porges uklonil se hluboce před „milostivým“ panem nadlesním, jenž prý jej zachránil od jistého zavraždění tímto nebezpečným člověkem — při čemž bázlivě pohleděl na Vácu — a pak v úctyplné vzdálenosti dvou krokův šel za svým osvoboditelem, jenž pokynul shromážděnému lidu k zachování ticha a pořádku. Bez reptání rozešel se zástup, jen dále zastavila se přítomná chasa dvorská, patříc, jak nadlesní dovedl Porgesa až na práh jeho příbytku, opakuje při tom napomenutí, aby až do rána neopouštěl domek, tím časem že všechno se vyrovná.

Porges v hlubokých úklonách hledal ruku nadlesního, aby ji políbil, že „zachovala otce rodiny od nenadálé smrti“, a několikerým zaříkáním se slíbil, že učiní, jak „milostivý“ pan nadlesní mu ráčí přikázati.

Jirout zavolal Sýkoru, vyjíždějícího opět s prázdným vozem ze stodoly, a požádal ho, aby jako nejstarší udržel ostatní chasníky dvorské v rozvaze a mírnosti, Vácovi že se nic nestane, poněvadž užil toliko práva obrany; Porges že jednal v návalu vášně, roznícené velikým neštěstím rodinným, za jehožto původce ovšem klamně pokládá Vácu. Toto nedorozumění že se vyjasní, a Vácovi že Porges bude musit dáti dokonalé dostiučinění, jen až nynější obapolné rozčilení se utiší; to že jistě zejtra se stane, poněvadž Porges se zavázal, že už nevyjde dnes z domu, aby svou přítomností nedal podnět k novým sporům. Tím časem aby dvorská chasa chovala se k němu jako k svému pánu věrně a uctivě, Sýkora zejména aby mu byl na blízku k službám.

Na to Jirout vrátil se do zámeckého nádvoří k Vácovi, aby se ho vyptal na počátek celé výtržnosti, která toliko náhodou neskončila krvavě nebo dokonce zločinem nenapravitelným. Z věrného vypravování Vácova, kteréž i kočí jeho potvrdil, nabyl uspokojivého vědomí, že mladý Porges jest neštěstím svým skutečně sám vinen.

To poznání rozšířilo se za chvíli také ve všem obyvatelstvu zámeckém a dvorském i po celé vesnici.

Jen v malém nádvorním domku u Porgesův bylo jiné mínění a dozrávaly jiné záměry.

Zámecký lékař, sedmdesátiletý velice hubený pán, shledal sic, že levá noha chlapcova jest v holenní kosti zlámána, ale sám nezabýval se hojením nemocí chirurgických. Jeho zamilovaný obor byly neduhy, na jichžto odstranění bylo dle jeho náuky potřebí velikých láhví naplněných všelikými odvary a tekutinami vlastní výroby. Souchotiny, zimnice, záněty v dutině prsní a břišní, záchvaty horečnaté, neštovice, záškrty, spály a podobné těžké případy léčil v dalekém obvodu Všelibském s opravdovým nadšením, rozvážeje na svém jednospřežním košatinovém vozíku v otepích hrachoviny celé náklady svého léčitelného a lékárnického umění od vesnice k vesnici. Méně než dvě mázové láhve

nenechal u žádného nemocného, aby měl zásobu, než známý vozík s plavým bělohřívým koníkem a s velikým červeným deštníkem nad hlavou lékaře kočího na okružní cestě opět se sem vrátí. Ale zlámaniny rukou, nohou a žeber, kostižery, rány sečné, střelné a bodné, byla-li kost při tom porouchána, nikdy nehojil. Nanejvýše když se k něčemu takovému hodil, učinil první obvazek, ale hned poradil, aby buď poslali pro ovčáka domácího nebo pro kováře z Litoltic, ty že na takové věci postačí, k tomu že není potřebí študýrovaného a učeného doktora. Přísně tedy obmezuje svou lékařskou praxi, s rozhorlením tím větším stíhal každého, kdokoliv by se pletl do jeho vědeckého oboru, nemaje k tomu náležité způsobilosti. Velice protivny byly mu všechny báby kořenářky, nevědoucí prý ani, jak mateřídouška, potměchuť a divizna se jmenují po latinsku; jejich léky prý mimo to nemohou nikomu prospěti, poněvadž jsou připravovány jako omáčky na ohništi a s nedestilovanou vodou. Nade všechny kořenářky však nenáviděl Vácu, který ve svých plátěných torbách prý skrývá a roznáší léky zapovězené; takové že mohou podávati se nemocnému teprv, když se nad ním odbylo slavné koncilium lékařské, a k tomu že se nehodí ani ratejna ani došková chalupa. Naříkal, že takovými nepovolanými břidily vznešený stav lékařský zvláště po venkově veliké újmy doznává; však smýšlel příliš šlechetně, aby byl své neoprávněné konkurenty někdy udal soudu. Měl sám dost co dělat, koník jeho sotva v neděli odpoledne si odpočinul, a dnes jen zvláštní náhoda způsobila, že Moric Porgesův nemusil čekati na první obvazek až do noci.

Sotva že totiž pan doktor na své odpolední objížďce přijel do vesnice skryté v hluboké, křivolaké rokli pod velikým rybníkem Všelibským, kde od letošního jara vypotřeboval na léčení neštovic dobré vědérko destilované vody s přísadou odvaru ze sladkého dřeva a rozinek: byl hned v první chatrči překvapen honorářem ve způsobu dvou samým dvorským ječmenem vykrmených běloskvou-

cích husí za čtyři děti, pochované s velikým uměním v jednom témdni; i chtěje nechtěje musil se vrátiti, drže pod každým paždím jednu živou odměnu za své nejjednodušší vyřízení sociální otázky, aby je odevzdal správcům své domácnosti, ponocnému a jeho dceři, k dalšímu rozkvětu.

Tu Moricek spadl a paní Ráchelka omdlela. Nevědělo se, jaké následky ten pád při matce i při synovi asi má.

K vyzkoumání pravdy bylo potřebí lékařského ohledání. Pan doktor zjistil při Morickovi zlomení v levé noze, a učiniv jen nevyhnutelný obvazek radil ihned, aby poslali do Litoltic pro kováře, který prý takové zlámaniny zvláště dobře umí napravovat. Paní Ráchelce dvakráte ohledal tepnu a nasadiv si ještě druhé brejle s mosaznou obrubou, dal si ukázati její jazyk. Přikázal, aby si udělala pohodlí, a za chvilku přinesl tři veliké plné láhve: jednu pro Moricka, aby se mu upokojila krev, dvě pro paní Ráchelku, jednu k užívání, druhou k natírání žil, aby se osvěžila.

Když pak z večera až do tichého příbytku svého zaslechl o nepřátelském potkání se Porgesa s Vácou, ubíral se na hospodářské nádvoří dnes po třetí, jednak aby se přesvědčil. nepřihodilo-li se nic, co by vyžadovalo znaleckého dobrozdání jeho při nějakém jednání soudním, jednak aby Porgesa přiměl k bezodkladné výpravě pro Litoltického ranhojiče.

Nalezl rodinu nájemcovu v nejzoufalejším hořekování.

Moricek naříkal na přibývající bolesti netoliko v noze, ale i v celém těle, stále při tom tvrdě, že Váca jej shodil s kozlíka. Paní Ráchelka lomila rukama nad svým ubohým nevinným dítětem, které jakživo ani kuřeti neublížilo a nyní do smrti prý bude ohavně zmrzačeno, a tož z pouhé nenávisti a závisti takového bandity, který z něho ještě chtěl udělati sirotka, když se mu nepodařilo zabiti jej.

A štkajíc klesla vedle lůžka, na němž Moricek dělal tvář umírajícího.

Nad tím skupením rodinné pohromy pak všecek strnulý bědoval Porges, kterak jest trestán za to, že se ujal zbankrotělého panstva a mozoluje se od noci do noci, aby jemu i té opuštěné, ničemné čeládce plnil hladové žaludky. Měl prý tady raději nechat všechno hlady pojíti a zůstati při svém předešlém pohodlném živobytí. Za všechnu dobrotu že nyní není jist ani svým jměním ani životem celé rodiny. Ale hodí prý všechnu tu mizerii Labutínskému a Všelibskému panstvu opět na krk, jen až se vymstí za dnešní neštěstí a zahanbení své. Na Vácovi dá naučení ostatním, že už dávno minuly smutné časy, kde proti židovi směl sobě každý otrapa všechno dovoliti.

Tak to šlo střídavě kvílícím, sípavým a hromovým hlasem: stenot, vzlykot a kletby spojovaly se v jedinou směs rozjitřeností domněle utlačovaných.

Pan doktor měl co dělati, než se dostal k slovu, a upozornil Porgesa, že Moricek má sice nohu narovnanou, nicméně že k vůli dalšímu ošetřování jest potřebí, poslati ihned pro Litoltického.

Prostřednictvím Sýkorovým dán rozkaz Pivoňkovi, aby pro něho jel. Nejdéle za dvě hodiny může tu s ním býti. Pan doktor odešel s vyjádřením, že ho tu není už potřebí.

Porges zachovával slib daný nadlesnímu, nevycházel z domku, ačkoliv právě večer měl vždy nejvíc co dělat, aby se přesvědčil, je-li všechno správně opatřeno v stájích, v stodolách, je-li dobře zamčen sklep, sýpka atd.

Hvězdy už byly vyšly v plném svém třpytu, na nádvoří rozložil se klid. Všechna chasa byla shromážděna na pažitu před zámkem kolem Váci, jenž musil opět a opět vypravovati, jak to s Porgesem bylo. Všichni mu přáli štěstí, že tak pěknou náhodou splatil také mnohé křivdy které posud jim se staly. Největší radost měl Pavlík, když už za plného soumraku přišel domů spát. Přitulil se k Vá

covi a objal ho. Spaní mu zašlo, a Váca musil znova vypravovati všechny podrobnosti.

„To jest nejlepší, jediná medicina na tu nesvědomitou neřest," liboval si Pavlík, „teď mám Váců ještě jednou tak rád." A tiskl se k němu opět.

„Jen co z toho asi pojde?" nadhodila Sýkorová, „nebude-li hůře, než bylo?"

„Co z toho může pojíti?" odvětil Pavlík. „Řekne se, že Váca se bránil a Porges že dostal bití. To mu už nikdo se zad nevezme, a všichni lidé v celé krajině budou s tím velice spokojeni, až se to rozhlásí."

Naproti tomu mínili i Krupička i Soukup, že Porges bude chtíti všechno svésti na Vácu a že úřadové bez pochyby budou při něm.

„To by byla pěkná spravedlnost!" zasteskla Pivoňková, „vždyť přece musí i na úřadě uznati, že Váca nepřiběhl na Porgesa."

„Nebojte se o mne," upokojoval jejich starosti Váca. „Ostatně mám také svědka, který bohdá převáží deset Porgesův. Pan nadlesní byl při tom a ví, jak to všechno bylo. Buďte rádi, že to tak dopadlo."

Hovořili dále, bude-li Porges ode dneška na ně hodnější nebo horší, a nepozorovali, co tím časem na hospodářském nádvoří se dálo. Paní Ráchelka vyšla na zvědy. Opatrně obešla stáje, stodoly, kůlny a přinesla muži svému zvěst, že nikdo tu není, všichni že jsou před zámkem. Zabalen v šedý plášť Porges zvolna vyklouzl z domu, plížil se ve stínu nádvorních budov až k vratům, která byla jen přivřena, poněvadž Litoltický kovář co chvíle měl přijeti, a kradmo vyšel do polí. Tam se dal směrem k silnici, která spojuje Labutín s nedalekým krajským městem, a usedl na příkop. Nečekal dlouho; věděl, že poštovní vůz co nevidět musí tudy projeti. Když ještě provozoval drobný obchod, užíval této dopravní příležitosti velmi často, ovšem vždy jako slepý pasažér.

Průvodčí i postiliоn podivili se nemálo, když nájemce Všelibského dvora přihlásil se k poštovnímu vozu se žádostí, aby jej vzali do města s sebou.

„Musím pro lékaře,“ omlouval se Porges, už vstoupaje k průvodčímu, „chlapec se mi těžce rozstonal, a naše koně jsou denní prací tak ztrmáceni, že je nemohu hnáti.“

Za hodinu slezl před samým krajským městem u mýta; ale nešel k bytu lékařovu, nýbrž do kasáren četnických. Zde prosil za rychlou pomoc proti člověku, jenž bouří pracovný lid proti majetné třídě a dnes spáchal dva vražedné útoky na jeho rodinu. Velitel četnictva ovšem nemohl srozuměti, že by takový mrzák jako Váca, který sám bez cizí pomoci se nedostane s místa, někoho zločinně napadnouti mohl, třeba mu přiznával dokonalou způsobilost k podněcování obecného lidu k nespokojenosti se zřízeným pořádkem společenským a ke vzpouře proti všelikým vrchnostem. Když pak Porges mu s otcovskou bolestí vypověděl, že Moricek leží doma se zlámanou nohou, on sám že stěží unikl zabití a jen s největším nebezpečím že prchl sem, jsa doma i s rodinou sevřen nepřátelským táborem a nemoha ani vlastních koní užiti: tu nařídil, aby dva silní četníci bez odkladu se odebrali s ním do Všelib, zatkli původce všech výtržností a zařídili vše, čeho potřebí k upokojení tamějšího pracovního lidu a k bezpečnosti majetku i života rodiny Porgesovy. Při tom nařídil, aby dali ostrou důtku Všelibskému starostovi, poněvadž sám ani neučinil opatření tímto směrem, ba ani do té chvíle nepodal sem povinné oznámení o domácích zmatcích a zločinných podnicích.

Vzdávaje veliteli četnické stanice dlouhým a významným stisknutím ruky své upřímné díky, Porges přimlouvr se za Všelibského starostu, aby mu tenkráte milostivě byl prominuto; naléhavé práce polní že mu nedovolují, ab příběhům v obci věnoval náležité pozornosti, zejména c se děje ve dvoře, že mu leží poněkud z ruky. Zárov

prosil, aby zatčení Vácovo odbylo se s největší opatrností, poněvadž lid z celé krajiny na něm visí s tělem i s duší. Pro uvarování ještě větších výtržností prosil, aby se Vácovi ani ihned neřeklo, na čí udání se zatýká. K tomu že jest napořád času dost, až ve vazbě vyšetřovací. Za tím účelem že také prosí, aby pan velitel dobrotivě přijal zde peníze k najatí povozu pro pány četníky, s kterými on zase jen až ke Všelibům se sveze, aby tam nikdo nevěděl, že on zde v té příčině byl. Velitel četnické stanice vyhověl jeho přání.

Ještě před svítáním Porges slezl s vozíka, v němž přijel s dvěma četníky až nad hlavu v plášti zahalen, tak že ani kočí nevěděl, koho vezl, na několik set krokův od Všelib, pustil se stranou do polí a zašel sobě mladým lesem, aby se objevil na druhém konci vesnice, kde mezi chalupami se propletl až k veliké ovocné zahradě dvorské, která vedla až k oknům jeho bytu.

Všude ještě vládlo nejhlubší ticho, jen kohouti oznamovali přibývání ranní rosy, v bramboříštích tloukly křepelky a kvákajíce putovaly vrány a kavky z okolních lesův ke vsi, aby se pásly na dvorech a vozových cestách. Svěží jarní vzduch však marně ovíval Porgesovu tvář; nevyjasnil ji.

Posupné oko nezdvihlo se k jemnému nachu, jenž barvil prosvitné závoje blednoucího blankytu na východě; plíhavý krok nevyhnul se ani jediné květině, která svou korunku vzpřimovala vstříc blahoplodným pramenům ranního slunce; jako dravec vracející se z nočního lupu, unaven a bázliv, aby světlo denní neozářilo jeho stopu, nájemce knížecího dvora zaklepal na okno svého bytu, přivolal paní Ráchelku, aby je otevřela a přijala od něho hustými mřížemi podávaný plášť, příkrov černého činu. Pak jako by teprv před chvilkou byl vyšel do nejbližších polí, zvolna vcházel otevřenými už vraty na dvůr a do svého domku.

Moric spal, maje nohu v dřevěných deskách sevřenu. Paní Ráchelka, už poněkud pokojnější, vypravovala muži,

že kovář teprv před čtvrt hodinou odešel, prohlásiv zlomení sice za těžké, ale vzhledem k mladému věku nemocného přece za dokonale zhojitelné. Morickovi prý nezůstane ani nejmenší památka tohoto neštěstí.

Porges vyslechl tuto potěšitelnou zprávu jen jedním uchem; druhým naslouchal každému hnutí, jež na nádvoří se ozvalo. Měl přece obavu, provede-li se celá věc tak, jak ji byl s četníky umluvil, předstíraje, že jen tím způsobem se vyvaruje zbytečnému povyku. Přes tu chvíli pohlížel na hodiny, není-li už čas, aby se zapřahalo a jelo na pole.

Poslal Ráchelku na dvůr, aby jako sama ze sebe slíbila chase zvláštní odměnu, bude-li veliký stoh na protějším strništi dnes dorovnán. Za některou chvíli díval se na Moricka, jak pokojně oddychuje; když žena se vrátila, prosil, aby mu dala vědět na pole, až kovář přijde, pak sám první, vida' že chasa už vyvádí potahy ze stájův, vyšel ze dvora a dal se úvozem k míchanému mladému lesu, za nímž na rozsáhlé tabuli bylo od včerejška posekáno ječmene na veliký stoh.

Netrvalo dlouho a čtyři dlouhé řebřinové vozy, na každém několik panenek skropených povřísel a dvě tři dělnice s hladkými rouby a s hráběmi, napřed oba koňáci, za nimi voláci, srovnali se za ním jednou řadou.

Úvoz jest tak úzký, že nadlesní Jirout, zajížděje tudy za nimi na první svůj výzkum pro celý den do lesův, musí pokynouti kočímu, aby vybočil na nízkou hráz a předstihl je po zoraném. Porgesovi se velice odlehčilo, když viděl, že i v té věci se mu daří dle přání.

Z lidí dvorských zůstali jen šafářka, skoták a obě děvečky od krav doma, nádvoří se utišilo úplně, když i řada procházejících tudy vesničanův za přibývajícího slunce řídla; jen Váca sedí s Toničkou a Venoušem na dlouhé dubové lavici před ratejnou a plete jim košíčky a čepice ze sítí, které Sýkorová včera od rybníka byla přinesla. Tonička má košíček už hotový a sbírá do něho plné klásky

obilní, roztroušené po nádvorní cestě od jedněch vrat k druhým. Venouš v pouhé krátké košilce hopkuje před Vácou a chce zkusit, bude-li té špičaté čepice už dost kolem čela.

Tu úvozem za dolními vraty, kudy mezi dlouhými zahradními zdmi se přijíždí z vesnice, zarachotila kola, a právě když Váca Venoušovi hotovou síťovou čepici s radostným úsměvem přitiskl na plavé, beze všeho umění nakadeřené vlasy, cizí krátký vůz o vysokých košatinách zastavil se před ratejnou a dva četníci v plné zbroji s nasazenými bodáky slezli na dvůr. Byli to titíž, s nimiž Porges byl přijel před úsvitem z krajského města. Tím časem prodleli v hostinci, čekajíce, až slunce vystoupí nad bory.

Váca byl od nich jen několik kroků. Znají jej oba jako osobnost v celém jejich služebném obvodu nejvyznačenější. Posud není zaznamenán v jejich tlustých tobolkách, vázaných v červené kůži, setkávají se s ním už po léta i ve vesnicích i v polích, do té chvíle nikdy nic ani podezřelého ani závadného při něm neshledali. Však nezbývá než vykonati povinnost. Jeden z nich přistoupil k němu a pravil:

„Nechte všeho, Váco, a pojeďte s námi.“

Váca se domníval, že jedou někam dále za Všeliby a že chtějí svésti jej, jako dělají vždy vesničané, když jej naleznou někde před vraty nebo na příkopě seděti a čekati.

Poděkoval za laskavé pozvání a že tu ještě několik dní zůstane, aby hlídal děti, když všichni staří od rána do noci na poli. Na to odvětil druhý četník, že s nimi ihned jeti *musí*. Tu teprv zarazil se Váca a otázal se po příčině svého zatčení. Odpověděli mu, že zde není ani místo ani čas k takovým výkladům, že se doví všechno u krajského soudu. Není-li vinen, že bude zase brzy propuštěn.

Váca ještě jednou zkusil odvrátiti od sebe bezděčnou, potupnou cestu, tvrdě, bylo-li na něho cos udáno o včerejší zdejší příhodě, že to všechno klam; při tom dovolával se

svědectví veškery dvorské chasy a nade všechny pana nadlesního. Četníci odvětili, že sem nebyli vysláni, aby vyslýchali svědky, nýbrž aby jej zatkli, i poručili mu důraznými, ostrými hlasy, aby se zdvihl a vsedl na vůz, že nemají času, dlouho s ním zde se meškati. Váca srozuměl, že všeliké odmlouvání by tu nic neprospělo. Zavolal Toničku a Venouše, políbil je na rozloučenou a pravil četníkům, že s nimi pojede, ačkoliv s ním budou míti marnou práci, poněvadž jej sem zase budou musit odvézti zpět. Žádal, aby jen minutku počkali, že si dojde do ratejny pro své věci.

Četníci buď že se obávali, aby jim něco nevyvedl, buď že chtěli své poslání co nejrychleji vyříditi, pokud je kolem ticho, již nedovolili mu toho; jeden z nich pravil, že pozná jeho zboží a že mu je sám přinese. Vstoupil do ratejny, rozhlížeje se po Vácových známých torbách a houslích. Tu v sousední komoře šafářka, uslyševši dusot těžkých krokův a řinkot zbraně, uleknuta vyběhla, aby zvěděla, co se tu děje. Když pak uslyšela, že Váca jako nějaký lupič, žhář a vrah má býti vezen k soudu, dala se na dvoře do hlasitého bědování, svolávajíc lidi, aby přišli se podívat, jaká křivda se mu stává. Četníci napomínali ji, aby se nepletla, do čeho jí nic není, a nutili Vácu honem do vozu. Však pronikavý šafářin hlas rozlehl se po všech prostorách zámeckých a nádvorních budov, a kde kdo, všichni byli jím vyrušeni.

V zámku v druhém poschodí objevily se postavy dámské a mužské ještě v úplném ranním neladu, buď zajímavém buď nevkusném; z prvního poschodí blíže kostelní věže zvědavě vyhlížela tvář kněžská, za ní pak míhal se v levo v pravo veliký ženský čepec; z přízemku vyběhli na pískové stezky mezi křoví pan doktor ve svém lékárnickém úboru, černou aksamitovou čepičku, dlouhou od krku až po kotníky sahající režnou, všelijak potřísněnou zástěru, rukávy vysoko nad lokte vysoukány, za ním ponocný, protíraje si oči sklížené ranním spánkem. Z nádvoří hospodářského pospíšili až k mezidvorní brance skoták a obě stájní děvečky.

Šafářka, zimničně rozčilena, prosila četníky, aby jen malou chvilku počkali, že páni ze zámku i ze dvora jim dotvrdí, že se tu sběhla nějaká mýlka, že Váca jest hodný člověk, na kterého nikdo nemůže nic úhonného pověděti. Četníci už počali býti netrpělivi, že se nemohou dostati s Vácou z místa. On tu stál, zavěsen do svých berlí, obě torby na sobě, jako připraven, aby se s ním stalo, čeho nemůže se ubrániti.

Děti Sýkorovic tiskly se k němu, jako by jej chtěly chrániti proti těm podivným cizím mužům, kteří dle jejich rozumu jistě mu chtějí ublížiti. Už i v obou hlavních vratech nádvorních zastavovali a hromadili se lidé, jedni divíce se, druzí reptajíce, který špatný člověk asi způsobil Vácovi tuto hanbu a mrzutost.

„Vzhůru!“ zazněl rozkaz staršího četníka Vácovi do tváře s přízvukem tak drsným, že Tonička a Venouš třesouce se objaly jeho berle.

„Dobře, vzhůru, já jsem při tom,“ odvětil Váca s největším poklidem, „ale když mě tam chcete míti, musíte si mě tam dáti.“

Té poznámce četníci ovšem srozuměli; ale nové meškání velice je mrzelo. Musili složiti se sebe zbraň, pomoci kočímu v rozstrojení vozu, chopiti se Váci pod paždími a zdvihnouti jej do rozevřených košatin. Poslední část jejich úlohy způsobila jim nemalé nesnáze; Váca jest těla hřmotného a nepřičinil se ani jediným prstem, aby se jim nadlehčil.

„Dal si od nich posloužiti jako velký pán,“ podotknul někdo mezi diváky, a z několika stran zazněl srdečný, upřímný smích.

Ale v zápětí toho výsměvu následovalo ustrnutí a obecné zabědování, když četníci popuzeni projevem veselosti nad svými rozpaky s ubohým mrzákem, zasednuvše jeden těsně vedle něho a druhý proti němu, spjali ruce jeho železnými kroužky. Hned na to jejich kočí práskl do

koní a vůz se zatčeným a spoutaným Vácou vyrazil z nádvorních vrat.

Šafářka, která stála nejblíže k dějišti, ještě jen zaslechla, jak Váca, obrátiv se ve vratech do dvora mocným hlasem zvolal:

„Řekněte Pavlíkovi . . .“

Další jeho slova přehlušilo drkotání vozu, uhánějícího po tvrdé, hrbolovité cestě. Jen sloup prachu naznačoval, kam se Váca poděl.

Nyní teprv překvapení a žal dvorských lidí ulevily sobě v slovích a ještě více v slzách. Nikdo nevěděl, proč se to všechno stalo.

„Však kdyby byli bývali doma naši mužští, nebylo by se to přihodilo!“ zasteskla si šafářka, obklopena samými ženskými.

„Nebo pan nadlesní kdyby nebyl musil tak časně odejeti,“ podotkla dvorská dělnice. „Ale to zrovna vypadá, jakoby to někdo byl nastrojil schválně na chvíli, když nás tu bylo tak málo a mimo skotáka samé ženské.“

„Však by ani všichni mužští nebyli zde ničeho pořídili na osvobození Vácovo,“ omlouval skoták svou vlastní nečinnost. „Viděli jste, jak četníci byli ozbrojeni, bodáky nasazené a jistě na ostro nabito. To by nebyla jen tak nějaká mela hospodní. Tu by klesaly hlavy jako makovice.“

„Jen bych ráda věděla,“ šafářka začala jinou řeč, „co Váca chtěl vzkázati Pavlíkovi. Škoda, že jsem to už nedoslechla.“

„Já zase jsem zvědava,“ pravila žena ze vsi, „co tomu asi řekne Porges, až uslyší, že Váca nejspíše k vůli němu jest zavřen.“

„Poslouchejte, lidičky,“ zašeptala baráčnice ze samoty u panské cihelny, tam, kde blíže silnice počínají porostlé rokle, „mně se zdá, že Porges k celé té věci jest bližší, než by zde někdo myslil.“ A odvádějíc zvědavé posluchačstvo své několik krokův stranou, pokračovala s důvěrnou

sdílností: „Nechci na to přísahat, ale viděla jsem Porgesa dnes časně ráno, ještě ani se nezdvihla noční mlha nad naší roklí. Vyšla jsem napást kozu, tam na trniska; sedím za křovím a tak ještě pomalu dřímám. Tu zaslechnu na blízké silnici od města hrčení vozu; najednou jakoby se byl zastavil zrovna tam, kde se silnice scházíme k našemu baráku, a netrvalo to, než co by se pomodlil otčenáš, vidím humny za naším stavením přicházeti mužského. Nemohla jsem mu viděti do tváře, ale v tu chvíli jsem si pomyslila: to jest žid ze dvora, co pak tu v noci hledá, snad se mu ztratil snop obilí? Celá jeho postava a ten dlouhý šedý plášť s límcem, co nosívá na mlat. Zašel do roklí, pak jsem ještě viděla, jak vyšel z lesa pod druhým koncem vesnice. Ubíral se zrovna proti dvoru. Jistě, že něco kul, o čem nikdo neměl vědět."

„Dost možná, že máte pravdu, teta," přisvědčil ponocný, jenž byl se přiblížil od zámku až ke skupení žen, „bylo asi půl čtvrté ráno, obcházel jsem ještě jednou celý dvůr, tu vidím skrz plot v ovocné zahradě dvorské od úvozu až k samým oknům Porgesova domku splouhanou trávu, rosa byla na ní jako právě setřena. Někdo zrovna, než jsem přišel, tamtudy se rousal; jak pravím, neviděl jsem nikoho, ale zamřížované okno u Porgesův bylo otevřeno a leželo na něm něco jako opravdu Porgesův plášť, o němž tady teta povídá."

Paní nadrevidentová a slečna Berta tím časem přece projevily lítost, jak asi Vácu v žaláři budou mučit hlady a že tu ve dvoře bude bez něho přec smutno.

„Takový člověk nemůže ani jinak skončit, leda za mřížemi," poučoval je s důstojností úřadnickou pan nadrevident. „Pořádek musí na světě býti, a jisto jest, že Váca nemá žádné pořádné živobytí. Ani nepracuje, ani nežebrá; teď teprv přemýšlím, jak mohl už tolik let vydržet, a mimo tu schromeninu vypadá výborně a vždycky vesel."

Zvěst o zatčení a odvežení Vácově rychlostí blesku rozletěla se po Všelibech i po okolních polnostech. Rozčilení z toho pošlo veliké v celém obyvatelstvu; největší ovšem mezi chasou dvorskou. Obecně mluvilo se o Porgesovi jakožto nepochybném původci té trapné příhody. Zprávy ponocného a tety baráčnice šířily se a rostly, utvrzujíce domnění.

Sám nadlesní, když na večer se vrátil z lesní objížďky, nemohl ubrániti se myšlénce, že Porges jej oklamal, že v noci vyšel z domu a způsobil příjezd četníkův. Proto sobě umínil, že o jeho osobu dále starati se nebude, lid dvorský zachovejž se k němu jakkoliv.

Tento ovšem postupoval ve své rozhorlenosti, když odpoledne příchozí z krajského města přinesli do Všelib zprávu, že Váca na rukou spoután byl vsazen do temného vězení v budově trestního soudu. Hlasité reptání nýbrž i ostré klení mužův, pláč a bědování žen sprovázelo práci, která při obecné rozpálenosti ovšem tím rychleji pokračovala, tak že Porges, dělaje se, jakoby neslyšel a neviděl, jak všechna nevole lidu směřuje k němu, se zalíbením pohlížel na stoh, kvapně dospívající ze zlostného přičinění k svému vrcholu; divilť se sám, že dnes nemá potřebí, ani jediným slůvkem pobídnouti umdlévající síly.

Rouby míhaly se v slunečném žáru nad hlavami dělnic jako meče, důrazně zabodaly se do šustivých hrstí plnoklasého ječmene, jakoby pronikaly chumáče neřestí a hříchův ve svědomí nenáviděného škůdce, a jakoby rdousily nenasytné hrdlo skoleného utiskovatele, do jehožto prsou zaryla se vyhublá kostnatá kolena, chvatným škubáním zadrhovaly a utužovaly povřísla kolem těžkých snopův, jež pak lesklé podávky jako pírka nadhazovaly na vůz a s něho opět na rostoucí stoh blíže dvora.

Porges měl radost, že slibem nepatrné odměny netoliko odvrátil od sebe možnou bouři, ale ještě zpružil

všechen svůj pracovní stroj ke zvýšené činnosti, z níž mu zajisté vzejde mnohonásobný prospěch.

Mělť velmi výhodnou smlouvu na dodání velkozrného ječmene dokonalé suché sklizně za hranice. Už počítal výdělek, který mu ze stohu kyne, zvláště přidá-li k němu, co ještě na svých selských statcích v nízké ceně zabaví jménem nezaplaceného nájemného.

Výdělek by byl ovšem ještě mnohem značnější, kdyby mohl dopravovati náklad po vodě na vlastních lodích, které by pak v cizině na dolním Labi také prospěšně prodal. Však i tato dávná jeho starost nyní může se mu vydařiti.

Třeba jen získati sobě nového nadlesního, aby neobnovil právě doprchávající smlouvu s posavadními loděníky zdejšími a raději jemu prodal zbytek výborného dříví Všelibských lesův, nejzpůsobilejšího v celém kraji k stavbě lodí.

„Nepřekonatelných překážek není se tu ani obávati,“ těší se v duchu; „nájemce knížecího dvora snad bude míti se svou nabídkou přednost před kupci, kteří o panskou pokladnu nemají pražádných zásluh. A pak,“ usmál se v sobě, „staré cestičky k mým cílům ještě nezarostly travou. Nový nadlesní asi nebude nepřístupnější, než všichni ostatní úřadníci na knížecím. Podle nuzoty, s jakou se sem přistěhoval, spíše lze očekávati, že nezamítne možnost, aby se tu trochu opeřil. Vždyť má památku z vlastní rodiny, kam to vede, když člověk chce býti živ z tak zvaných dobrých a pevných zásad. Kdyby jeho otec byl býval jen poněkud moudřejší, jeho ovdovělá matka nemusila zemříti na otepi zpuchřelé slámy, on sám nemusil se protloukati o hladu školami v cizině a jeho sestra nemusila doposud sloužiti. Ostatně kdyby on si také nerozuměl, jsou tu ještě jiní páni, s kterými možno promluviti mezi čtyřma očima. Ať pak už tím neb oním způsobem, nepovolím, pokud nebudu míti vlastní loděnici v knížecím lese. Nejlépe bude

na přívoze u Rudy. To jest místečko k něčemu takovému jako schvalně stvořeno. Pak teprv budu ve Všelibech spokojen.“

Tyto záměry a úvahy zaměstnávaly mysl Porgesovu po celý den tou měrou, že paní Ráchelka musila pro něho na pole dvakráte vzkázati, když přišel Litoltický kovář se podívat na svého malého pacienta, jemuž prodlením dne značně se přitížilo.

Neměltʼ na mysli nic jiného, leda jak příště pomocí vlastních lodí zpeněží plodiny z najatých polností knížecích, ale jak také mnohem rozsáhleji bude moci těžiti z celé zdejší krajiny. Požádav kováře, aby Moricka brzy a dobře vyhojil, že mu zaplatí jako každý kníže, a slíbiv nemocnému chlapci, bude-li tiše ležeti, že mu po prázdninách koupí zlatý pečetní prsten s krásně vyrytými písmeny jeho vlastního jména pod korunou, prosil Ráchelku, aby jen dala na všechno dobrý pozor, v domě i na dvoře, a pospíchal už zase ven do polí, kde se mu lépe přemýšlelo, kdykoliv bylo něco důležitějšího.

K tomu pak se přidružilo, že mu bylo dnes doma nějak nevolno; potřebovaltʼ kolem sebe více místa, širou krajinu.

Proto vida své lidi stále pilně nýbrž chvatně pracovati, tak že k dovršení stohu už mnoho nescházelo, sešel s pole na písčitý úvoz, kudy blízkým borovým houštím nejdříve se přišlo ze Všelib k řece na přívoz. Zapadající slunce pozlacovalo vrcholky vonného, jehličného mlází, když veden myšlénkami svými Porges nejjemnější pískovou moučkou vcházel do jeho lahodných stínův.

„Tudy budu za rok choditi k vlastní své loděnici,“ pomyslil si stanuv na povýšeném příkopě a měře známou cestu zkoumavým zrakem jako něco zcela nového. „Škoda, že tento les není aspoň o čtyřicet let starší,“ dodal, prohlížeje sobě mladé kmeny.

Šel ještě dále, až usedl na průseku, jímž byl rozhled na čtyři strany: zpět k Všelibům, na levo k silnici, v pravo k vysokému míchanému lesu, v před volným svahem k nedaleké řece. Kolkolem hluboké ticho.

Čas ptačího zpěvu už minul; jen třepetavý hvizdot modrých a zelených sýkor, šukajících v rozštěrbené kůře a v nahnilých sucích borových kmenův tučnou večerní pastvu svou, blížil a hned zase tratil se kolem pozdního hosta, až úplně zanikl v neproniknutelném houští. Kovolesklé mušky, vyplašeny usedajícím Porgesem z růžových květův vřesu, jenž tu v bujných chumáčích se spouštěl až do samé cesty, houpavým letem kmitaly se nad hlavou nenadálého rušitele svého klidu a hledaly na nízkých větvičkách nový útulek po svém denním unavení. Ale ne všechny nalezly, co hledaly. Ta přilepila se oběma křídélkama na pryskyřici, která ve způsobu nejjemnější křišťálové rosy se prýštila ze světlozelených paliček nejmladších jehlic; ona všemi nožičkami uvázla v husté pavučině, jichž tu bylo nastraženo všemi směry paprskův slunečních, zvláště v rozsochách klikatého větvoví. Ta i ona zaplatila příchod neznámé bytosti lidské svým životem.

Porges o těch záhubných účincích své přítomnosti ovšem ani nezvěděl. Pro něho les vůbec neměl pražádné zajímavosti, leda jako dříví, které lacino se kupuje a draho prodává. Nanejvýše, že sobě dnes všimnul krásné úžovky, která na několik krokův od něho ve vyhřátém písku do kotouče svinuta ssála do sebe poslední prameny zanikajícího tepla slunečního.

Nebyl pověrečný; ale tento zjev na hluboké samotě lesní omrazil jej. Nejraději byl by ihned prchl z toho jaksi tajemně děsivého místa, kterým posud tisíckráte byl prošel, aniž by nejmenší dojem na něho bylo způsobilo.

Však myšlénka na útěk zarazila se v něm pohledem na člověka, jenž té chvíle asi na sto krokův k řece byl

vystoupil z houští na cestu. Porges poznal Pavlíka. Co by za to dal, kdyby to byl některý jiný z dvorských lidí!

Jako přimrazen setrval na svém místě, pozoruje úžovku, jak vypíná své táhlé hrdlo kolmo vzhůru a rozštěpeným jazykem svým šlehá přímo proti němu.

Pavlík už také věděl, s kým se tu v lese na samotě potkal. Zrychlil krok, zachmuřená tvář se podlila krví, pěsti podle těla se křečovitě zaťaly.

„Vidíš, Pavlíku," oslovil jej Porges hlasem zpoly bázlivým zpoly úlisným, „zcela svévolně si děláš každý den takové cesty k práci. Kdybysi ke mně se vrátiti chtěl, můžeš třeba hned. Hodlám koupiti ještě pár koní, dal bych tě k nim."

Pavlík stanul přímo před někdejším svým pánem, upřel na něho svůj ohnivý zrak, potrhnul oběma rukama, ale ihned přitiskl je pevně k tělu, odplivnul stranou a ustoupiv do cesty, pravil s opovržením:

„Pro takového lotra nenarostly mi ruce k práci!"

„Vzpamatuj se, Pavlíku," chlácholivě pokračoval Porges a opatrně vstával, nespouštěje oči s rukou svého zřejmého protivníka. „Myslím to s tebou dobře, byl jsi vždy hodný, pracovitý hoch. Ani nevím, proč jsi vlastně odešel ze dvora. Nelíbí-li se ti při potahu, jsi-li raději v lese a na řece, také budu míti pro tebe pěkné místo. Jen nebuď takový divoch; bylo by mně tebe líto, kdybysi někdy měl z toho škodu."

„Snad jste na mne už také vyzval četníky jako na Vácu!" zvolal Pavlík ani nehýbaje se s místa.

Porges se zarazil. Ač sám těla hřmotného a rukou svalovitých, přece té chvíle pocítil v sobě bázeň před výrostkem, jehožto tělesná síla ve svém rozvoji byla sražena polovičným hladem a předčasnou těžkou prací.

Vyzvídavě mrsknul okem na levo a na pravo, nepřichází-li sem někdo od Všelib nebo od řeky. Všude pusto a ticho.

„Vácu zastihlo rámě veřejné bezpečnosti, postarám se, aby co nejdříve byl propuštěn,“ Porges zamlouval trpkou výčitku, nevěda, má-li Pavlík pouhé tušení, nebo prozrazena-li už jeho noční návštěva v krajském městě. Okolnosti radily k opatrnosti. Proto kvapně vyňal z kapsy několik stříbrňákův a podávaje je Pavlíkovi, pravil klidným, vlídným hlasem:

„Mám k tobě prosbu, Pavlíku. Jdu se podívat tamto k jeteli, dozrál-li už pod kosu. Zapomněl jsem, že dvorská chasa bude s dnešní svou prací hotova snad dříve, než se vrátím. Vezmi s sebou tyto peníze a odevzdej je svému otci, aby za ně koupil pro všechny pivo, rosolku a co se jim bude líbiti. Je to přidánek za dnešní stoh. A zůstaň také s nimi, Pavlíku, pij a buď vesel. Nebude-li dost, až přijdu, dám ještě přinésti. Jen buďte všichni hodně veselí, nemám rád kolem sebe pořád ty smutné tváře. Vždyť k tomu není příčiny. Že musíte pracovati, za to přece nemohu já; proč jste se nenarodili každý hned s plným pytlem peněz; přál bych vám je každému.“

A vyňav ještě jeden stříbrňák, nabízel jej druhou rukou Pavlíkovi řka:

„Zde vezmi něco jen pro sebe, zdá se mi, že jsem ti zůstal poslední výplatu dlužen.“

Pavlík se divoce usmál, shrábl z Porgesových dlaní obojí peníze a zdvihnuv je ve svých rukou nad hlavu, potřásl jimi až zachřestily a zvolal:

„Tímto zvukem mě neomámíte! Jsem chudý, hladov, bídou a prací umořen; ale pro vás nikdy na prodej!“

Při tom mrštil z pravice stříbrňákem Porgesovi k nohám, ostatní peníze pak silným máchnutím levice rozmetav přes něho do houští, připojil:

„S tím zkuste své štěstí u svých dělníkův sám!“

A obrátiv se od svého nedávného ještě velitele, jenž v němém úžasu se díval, kam asi zapadly jeho peníze, volným krokem ubíral se dále k Všelibům.

Úžovka tím časem byla zmizela v rozsedlinách zvětralého skaliska, nad nímž podle cesty už se šeřila chvoj. Porges ještě některou chvíli po odchodu Pavlíkovu pln udivení nad nerozumem člověka, jenž bídou sevřen pohrdá penězi zdarma mu nabízenými, zadíval se do stopy hadí, krásně vyroubené napříč písčitým úvozem a dále do lesa vrstvou suchého jehličí. Pak vešel do houstí, aby hledal své peníze . . .

Dvorská chasa ve Všelibech poznala na Pavlíkovi, když v pozdním soumraku přišel k svým rodičům na nocleh, že už ví, co se tu přihodilo po ranním jeho odchodu. Vědělť Pavlík ještě více, než všichni ve dvoře. Už ráno vypravoval mu cestou Labutínský postilion, jenž s dvoukolovou károu jel krokem zpět, že Porges na dnešek o půlnoci byl v městě.

Z této zprávy, a co pak ještě ze Všelib zaslechl na řece, sestavil sobě skutečný průběh Vácova uvěznění. Vytahuje po celý den klády z lesa, aby se z nich srobily vory, nemísil se ani jediným slůvkem do hovoru ostatních nádenníkův, kteří příhodu Všelibskou na všechny strany probírali.

Nepromluvil ani nyní mezi dvorskou chasou; až bylo všem divno, proč mlčí, kdy nikdo z nich se nemůže napovídati dosti. Teprve když šafářka mu oznámila, že odjížděje s četníky Váca mu něco vzkázal, co ona bohužel už nemohla doslechnouti, jako probuzen, divoký zrak před sebe upřený do země, pravil:

„Už vím, co mi vzkázal . . .“

Šel do ratejny na lůžko, ještě když všichni ostatní lidé dvorští venku pospolu seděli, zpomínajíce na Vácu, jak asi se mu daří a kdy zase vyjde na svobodu. Zároveň přemítali, kam asi Porges podvečer zašel. Skorem se jim ulehčilo, když po chvíli se objevil na menším nádvoří, prohlížeje, všecko-li v obvyklém pořádku, a když pak zmizel za prahem svého příbytku.

Všem se zdá, že by odtud nejraději hned odešli. Nikoho zde už nic netěší. Práce víc než kdekoliv jinde, mzda zrovna dosti veliká, aby člověk hlady neumřel, a k tomu všemu pán až do kosti protivný.

A nemusil by k nim tak tvrdě se chovati. Počítají, jak znamenitá úroda letos při dvoře jest. Stodoly už až po hřeben plny, na protějším strništi dorovnal se dnes třetí stoh, každý jako hora, a ještě obilí na poli! Nikdo nepamatuje, že za správy knížecí žně tak bohatě někdy se vydařily. Až to vypadá, že i pán Bůh židovi více přeje.

Pak zase přišla řeč na Vácu, není-li přece vinen, a kdyby se to Porgesovi bylo přihodilo raději někde jinde a někým jiným.

Rozcházejíce se pozdě po odpočinku, vzkazovali Vácovi nahlas dobrou noc. Ten srdečný pozdrav zazněl dovnitř nejbližších obydlí nádvorních.

Zaslechl jej na svém lůžku Pavlík, vzchopil se, tiše vyšel do tmavé síně, opatrně pootevřel okénko, které odtud vedlo do zámecké zahrady, a obrátil se opět do ratejny. Zaslechl jej i Porges, který sedě u stolku, přistaveného k lůžku Morickovu, počítal cenu sklizeného obilí.

Mělť před sebou napsánu vysokou číslici a díval se na ni se zalíbením, když venkovský zvuk se jménem Vácovým dolehl k jeho uchu. Pocítil jako bodnutí v svědomí svém.

„Už svrchovaný čas, abychom dali všechnu sklizeň pojistiti proti ohni. Máme mnohem více, než jsme před týdnem rozpočítali. Ani sám nevím, odkud se toho letos tolik nabralo. Hned časně ráno pojedu do města a zařídím úplné pojištění.

Paní Ráchelka přisvědčila několikerým přikyvnutím hlavy, odstrčila od sebe své zápisky s ukončenými účty denními a obnovila studený obkladek na rozpáleném čele podřimujícího Moricka . . .

O tom, jak sešel se před chvílí s Pavlíkem v lese, Porges neřekl doma nic . . .

Bylo dlouho po půlnoci. Měsíc zapadl za mraky, jež hnány západním větrem vystupovaly jako hrady nad utichlým dvorem. V síni vedle ratejny pootevřené okno bez nejmenšího zavrznutí nebo zařinčení otevřelo se úplně, zakrnělá ale silně ramenatá postava mužská vysmekla se tamtudy na dlouhou větev, přitisknutou až ke zdi, opět zvolna přitáhla za sebou okno a přesvědčivši se napjatým sluchem, že kolkol všechno pohříženo jest v hlubokém spánku, opatrně svezla se po silném kmeni dolů a zmizela mezi angreštovými keři tou stranou, kudy zahrádkami zámeckého panstva nejblíže jesť ven do polí.

Vítr několika silnějšími nárazy se vzmohl, že zastřel už celou oblohu hustými chmurami. Koruny štěpův, obsypa ých dozrávajícím ovocem, šuměly kolem dvora.

Tu nové, silné zavanutí přihnalo na dvůr dusný čoud, jako ze slámy.

Stoje uprostřed nádvoří zámeckého, ponocný právě nasazoval roh, aby oznámil první hodinu nového dne; však spustil ji, zaražen opětným ještě hustším přitrhnutím téhož dusivého vzduchu. Přelítl okem všechny komíny na zámku i ostatních budovách dvorských, kde asi kdo ještě v hodinu tak neobyčejnou rozdělává oheň pomocí slaměného víchu. Myslil, že nejspíše u Porgesův něco chtějí vařit nebo ohřívat pro chorého svého chlapce.

Však již zablesklo se nad nádvořím, a nad vraty blíže stodol tři plamenné jazyky vyšlehly do temné výše. Za nimi valily se tři ohromné chumáče bělavě žlutého dýmu a mračna na obloze zbarvila se rudou září.

Ponocný přitiskl roh k ústům a z plných plic jal se troubiti na poplach. Táhlé volání: „Hoří! Hoří!“ už také rozléhalo se s několika míst ve vsi.

Mžikem všechno v zámku i po dvoře bylo vzhůru a spěchalo k vratům, za nimiž plápol se zdvíhal. Tu jen dvojí řadou košatých jabloní a jednokolejovým úvozem od dvorských stodol odděleny na povýšeném strništi tři stohy stály

už jako tři obrovské homole ohnivé. Vítr poháněl plameny i po strništi ke stodolám.

Křik a zmatek strašný. Na nějaké hašení stohův ani se nemohlo pomysliti. Lidé ze vsi, již v první chvíli se tu sběhlí, spěšně rozutíkali se téměř všichni opět domů, každý aby zachránil své rodiny a co bylo by možno i z majetku, neboť směrem větru ohroženy byly celé Všeliby.

Porges všecek zoufalý pobíhal po dvoře, úpěnlivě prosebným hlasem svolávaje svou chasu a kde by kdo byl, na pomoc, která ovšem musila býti rychlá a vydatná, aby tu vůbec něco pořídila. Hasičského náčiní bylo při dvoře dost: v kůlně stála dobrá stříkačka a vedle ní na zdi visely dlouhé žebříky, háky a dvě řady vysmolených košíkův plátěných a slaměných. Ale ke všemu tomu nebylo tu dosti lidí, voda pohotově žádná, kdežto nebezpečí úžasně přibývalo.

Všechno panstvo v zámku bylo v rozčilení nemenším. Dámy nepomýšlely než na rychlý útěk a spásu životův z plamenného moře, jehožto vlnobití s druhého patra viděly doráženi k budovám nádvorním. Páni měli co dělati, aby je přesvědčili, že nebezpečí netýká se přímo zámku, vystaveného z pevných kvádrův a opatřeného krytem, jemuž jiskry a oharky uškoditi nemohou.

Na nádvoří ženy bědujíce lomily rukama; děti násilně ze sna probuzené plakaly; již pobíhali puštění koně a ostatní ze stájův vyhnaný dobytek, Ráchelka zapřísahala každého, aby jí šel pomoci vynésti a zachrániti Moricka; Porges rval sobě vlasy a vousy, vida tolik drahého majetku svého propadávati se s neodvratnou zkázou. Všude zděšení, nářek, ryk, zmatek a zoufalost, když nadlesní Jirout, rychle rozhlédnuv se po situaci, ujal se velení nad celou společností dvorskou, která společným a blízkým nebezpečím sražena byla jaksi v jediný šik, i nad těmi, kdož z ostatních vesničanův mohli a chtěli tu pomáhati.

Zachrániti stohy uznal za věc zhola nemožnou při nedostatečných prostředcích, které tu byly po ruce. Nezbý-

valo než soustřediti všechno úsilí na zachránění stodol a sousedících s nimi stájův a kolen dvorských, aby záhubný živel zdržen byl od budov zámeckých a celé ostatní vesnice, pokud nepřispěje větší pomoc z osad okolních, z Labutína a třeba i z krajského města, až kam ohnivou záplavu na tmavé obloze zajisté jest viděti. Už vysoko soptily jiskry, nýbrž i vznášely se hořící stébla i víchy z rozdmychované výhně, když Porges a s ním všichni chasníci se dostali po žebřících na doškovou střechu stodol, podávajíce jeden druhému až k hřebenu džbery vody, kterou z obou dvorských studní jim přinášely ženy. Tak zavlažoval se chytlavý kryt stodol ze strany jedné, kdežto stříkačka jej skropovala z druhé.

Pod dozorem svého kočího Jirout kázal uvésti všechen Porgesův dobytek, plavého koníka doktorova i knížecí spřežení do zámeckých zahrad; několik ochotných pomocníkův musilo vynesti Moricka do klenutého bytu Jiroutova, kamž také Ráchelka ve mdlobách odvedena byla; Klemš musil dohlížeti, aby všechen nábytek Porgesův se složil na bezpečném, od větru odvráceném místě v prostranném vyklenutém přístavku před vchodem chrámovým a zůstati pak při něm na stráži; všechny spisy, knihy a dvě těžké, železným plechem pobité truhly z bytu nájemcova Jirout dal přestěhovati také k sobě. Všude povzbuzoval, radil, pomáhal; těšil, odstraňoval nebezpečí odklizováním všeho chytlavého z prostory nádvorní a poléváním všech krovův, jež ležely před ohněm ve směru větru.

Porges na hřebenu stodoly umíral úzkostí, vida tolik krásného majetku svého už hynouti na blízkém strništi rozníceným požárem, tolik ho ohroženého pod hořlavým krytem stodol, stájův a sýpky, a tolik ho putujícího v cizích rukách po nádvorních koutech.

A při tom nemohl se svého odloučeného místa ani sestoupiti! Jednak bylo potřebí uhasovati zalétající sem jiskry, jednak poslouchati Jirouta, jenž nikomu nedovolil,

aby opustil vykázané stanovisko, a stále ujišťoval zvláště jeho, aby o svou domácnost neměl žádné obavy, že všechno jest dobře opatřeno.

Seznalť Jirout, že musí Porgesa postaviti stranou a osamotniti, nemá-li z ohně, vzhledem ke zdejším příběhům v posledních dnech patrně založeného z pomsty proti němu, vzejíti nezaviněná pohroma pro celou osadu, a chce-li jemu samému prospěti. Malá ochota Všelibských obyvatelův k potlačení záhubného živlu měla dle jeho přesvědčení ještě jinou příčinu mimo péči o vlastní bezpečnost; a při chase dvorské viděl zcela zřejmě, že toliko vlastním slovem a příkladem ji přiměl, aby pomýšlejíc na trampoty svého zdejšího života, nepohlížela jen z dálí se založenýma rukama na zjev, jenž dle jejího domnění snad se podobal zaslouženému trestu, stíhajícímu v zápětí utiskování chudiny.

Všechno Jiroutovo zařízení a veškero úsilí hasičův domácích nebylo by ovšem zdrželo postup rostoucích plápolův, kdyby mu nebylo bránilo husté stromořadí, odlučující jej ode dvora jako vysoká a široká zeď ochranná. Než ani ona nebyla by odolala dorážejícímu žáru na dlouho, kdyby se sražených mrakův ve chvíli právě rozhodné nebyl se spustil prudký déšť. Suché strniště už vzňalo se kol všech kmenův a koruny už také počaly se pražiti, když se dalo do deště. Jakmile pak přibývající jeho houštkou také vítr se tišil a plápoly ze stohův se vzpřímily, nýbrž když za některou chvíli opadaly v choulícím se dýmu, výkřik radosti rozlehl se na střeše i dole po dvoře. I ve vsi ulehčilo se stísněným myslem; míjelať obava, že ode dvora rozlije se ohnivé moře po celých Všelibech. Nebezpečí ovšem zmizelo úplně až za hodinu, když z okolních vesnic, ano i z Labutína tryskem přirazila se stříkačkami vydatná pomoc na přemožení jeho.

Porges nabyl ducha; všecek promoklý sestoupil s vysoké stráže a první pospíchal k stohům, zahaleným v černajícím se dýmu, z něhož ještě četné plamenné jazyky se sykotem

vyšlehovaly. Chtěl se přesvědčiti, jak veliká škoda na nich způsobena.

Byly po celém povrchu svém hluboko ohořeny, roztrhaným svrškem vnikaly do nich nyní proudy dešťové. Obilí zde složené ještě nebylo pojištěno; ztráta jest veliká. Zejména první a druhý stoh utrpěly velice. Obcházeje třetí, postavený od stodol nejzáze, Porges na vypáleném strništi shlédl doutnající černý chumáč. Odkopl jej. V přísvitu nově vyražených plamenův, zápasících se srčícím deštěm, spatřil propálenou soukennou čepici. Pevně na ni skočil, jako tygr na svou kořist. Udusil její doutnání, chvatně ji zdvihl a výkřik divokosti vyrval se mu z hrdla.

Poznal čepici. Měla natržené stinidlo: patřila — Pavlíkovi!

Nastal shon po mladém Sýkorovi. Nikdo o něm nevěděl. Při hašení nebyl.

Až o polednách četník vedl jej, levou ruku k pravé noze napjatým řetízkem připevněnou, od přívozu kolem dvora v nejprudším lijáku přímo do města. Zarputile rozhlížel se po spáleništi; svou propálenou čepici s natrženým stinidlem měl na hlavě.

Dvorští lidé, zaměstnáni rozbíráním ohořelých stohův, ustali v práci, a mlčky dívali se za Pavlíkem, jen zvolna odcházejícím po blátivé silnici. Starý Sýkora opřel se o hrábě, hluboko zaražené do rozměklé ornice; jeho žena vzlykajíc zastřela sobě tvář oběma dlaněmi . . .

Na večer Porges poslal po šafářovi něco drobných, stříbrných a měděných peněz, úplnou výplatu do ratejny manželům Sýkorovým zároveň s rozkazem, že na hodinu je propouští ze služby, aby se té chvíle vyklidili ze dvora. Co mají deputátu napřed, že jim daruje.

V ratejně ozvalo se dvojí mínění. Krupička a Pivoňka domlouvali Sýkorovým, aby si z toho pranic nedělali, budou-li se chtít někde jinde tak dříti jako tady, že se nebudou míti nikde hůře. Ostatně, že s nimi se udělal jen

začátek, druzí že půjdou brzy za nimi, poněvadž zde nebude možno obstáti. Naproti tomu mínil Soukup, že Porges přece by neměl k vůli Pavlíkovi, jemuž ještě pranic se nedokázalo, vyháněti ze služby jeho rodiče, kteří mu posud v ničem neublížili. Jinak prý vypadá věc, když člověk sám dobrovolně opouští službu a když dostane výpověď. Tu prý přece někteří lidé se mohou domýšleti, kdo ví jaká toho příčina. Šafář i šafářka přáli si, aby celá záležitost rychle se vyřídila, buď jak Porges přikázal, buď jak by Sýkorovým se vyhovělo. Radili, aby šli Porgesa prosit, chtějí-li zde zůstati.

„To nikdy neudělám,“ rozhorleně zvolal starý Sýkora, hodiv těch několik penízův na stůl, až se rozkutálely s něho po podlaze. „Raději ať zhyneme hlady! Pracovali jsme mu poctivě; když on má svědomí nás na minutu propustiti ze chleba jen proto, aby se na nás vymstil za syna, který sám z jeho služby odešel a o němž té chvíle jen pán bůh ví, jest-li vinen dnešním ohněm: my se proto nezahodíme, abychom před ním jako otroci se plazili.“

A obrátiv se k ženě, pravil klidně:

„Pojď, stará! Seber těch našich několik hadříkův a střepův do nůše, já vezmu děti do náruče, a s bohem, kamarádi, mějte se tu dobře. Máme-li odtud se stěhovati, raději dřív než později!“

Ohlížel se po dětech; ty v šeru shledávaly rozběhlé peníze pod stolem a pod postelemi. Sýkorová pak odvětila:

„Nic dobrého mě tady nezdržuje; jen samé neštěstí nás tady stíhalo. Ztratili jsme tu v několika dnech dvě děti, jedno na věky, druhé bůh ví na jak dlouho; ale přece bych odtud nerada odešla. Hlavně proto ne, aby ten žid se neradoval, že nás každého může házet kam chce, jednoho do hrobu, druhého do kriminálu a třetího na žebráckou hůl. Máme-li zde prositi, tož věru někoho jiného, než jeho. Já půjdu k panu nadlesnímu, aby se nad námi smiloval. Když nám jej sem pán bůh bez toho jako na pomoc poslal.“

Všechna chasa schvalovala úmysl Sýkorové. Dokazovalit, když pan nadlesní i Porgesovi tolik dobrého dnes udělal, že Ráchelku, Moricka i kufry s penězi k sobě do bytu přestěhoval a všechno jeho harampátí do našeho kostela snésti kázal, aby to všechno zachránil, že ani chudého člověka neoslyší a Sýkorovům jistě pomůže; vždyť prý jej poznali hned první chvíli, co sem přijel, jaký to jest pán.

Naproti tomu mínil Sýkora, když to přijde do tuhého, že pán jest jako pán, všichni že pak táhnou za jeden provaz. Ostatně že nemá nic proti tomu, aby žena zkusila své štěstí, on že tím časem udělá uzel z celého jejich bohatství a počká s dětmi v síni na prahu, aby tu nebyli dnes v noci už nikomu na překážku.

V posledních slovích zněla veliká trpkost, kterou zajisté i Sýkorová naplněna byla, jen že se jí nedala strhnouti ve chvíli tak rozhodné pro jejich další živobytí. Kdyby mohli platiti nájem, dostali by ve Všelibech nebo v některé okolní vesnici nějakou komoru, nebo třebas i jen kout ještě s někým společný, a chodili by nádeničit na selské, do lesa, do loděnice, i někam dále, kde by co bylo. Ale odcházejí odtud po tolika letech skorem s prázdnýma rukama, nemají ani pořádné truhly, ani postele, ani kouska peřin; hrstka hadrů a několik otlučených, zdrátovaných hrnců, toť celé jejich jmění. Kdopak jim pronajme třeba chlívek, když nevidí, že by si mohl něco z jejich věcí nechat, kdyby neměli čím platit. Vždyť opravdu jsou jako žebráci, ne-li ještě horší. Aby pak některý sedlák je vzal do služby, jako zde byli, mohou očekávati ještě méně. V celé krajině není ženatý čeledín nebo nádenník leda na dvoře. Kdo pak si nabere dům cizích dětí; mají jich sami dost, a kde není vůbec žádné, tam jich teprv nechtějí. Buď zůstati ve dvoře nebo jíti světem po žebrotě, nic jiného nezbývá v jejich postavení. Na žebrotu, myslí si Sýkora, že mají ještě dosti času, té že konečně beztoho neujdou. Nyní ještě mohou a chtějí pracovat . . .

S tou myšlénkou vyšla z ratejny a setřevši prach i slzy s tváře, vkročila na schody, jež vedou ze síně k hořejšímu bytu pana nadlesního. Měla jen dvě starosti. Najde-li jej doma, a jak se omluví, že v tak pozdní chvíli přichází jej obtěžovat.

Sestavovala nejkrásnější slova, která znala, když on tu sám, vstupuje ze dvora do síně, její krasořečnickou skladbu zmátl vlídnou otázkou, jeho-li hledá a čím jí může sloužiti.

Zůstalť Jirout dnes už po celý den ve dvoře, kdyby snad přece stran ohně ještě bylo potřebí nějakého opatření pro majetek knížecí, a také proto, že si jaksi vzal na starost rodinu Porgesovu i vše, co z bytu jeho se vyneslo. Když pak odpoledne i Ráchelka i Moricek se svým lůžkem za pomoci několika silných lidí se přestěhovali domů a když Porges sám prohlásil, že mu z přinesených opět skříní, stolic, stolů, knih a kufrův nic neschází, Jirout odešel do zámecké své úřadovny, aby zaznamenal své včerejší nálezy v lese a zároveň aby podal zprávu do Labutína o dnešním ohni zdejším, při němž majetek knížecí ani nejmenší škody nedoznal.

Vycházeje podvečer z kanceláře, byl zastaven paní nadrevidentovou, která vědouc, že jest v domě, už ani nemohla se dočkati, až vyjde, aby se od něho dověděla tolik věcí, které na dvoře dnes se sběhly a které jí při pohledu s druhého patra zámeckého jsou nejasny. Někdy za celý měsíc nezměřila zámecké schody tolikráte jako dnes, a přes tu chvíli šustily její šaty kolem dveří Jiroutovy písárny. Konečně se ho dočkala.

Setkali se na schodech. Vypravovala, že byla pro doktora, Bertička že se rozchuravěla leknutím z nočního požáru, který zajisté by byl zachvátil a strávil celý zámek i veškery Všeliby, kdyby pan nadlesní nebyl je všechny zachránil. A pak prý ještě druhý pohoršlivý případ, že četnictvo musilo zatknouti zločince mezi chasou dvorskou.

Člověk aby prý mezi tím zpustlým lidem měl nervy právě železné. Bertička jen se těší, že nyní autoritou a působením pana nadlesního zde bude lepší pořádek a bezpečnější život.

Po těchto lichotivých poznámkách, které Jirout skromně od sebe odvracel, paní nadrevidentová stále mu zastupujíc cestu dolů prosila jej, aby nepohrdnul přátelským pozváním a po tolika dnešních klopotech a nepříjemnostech šel sobě k nim na některou chvíli odpočinout, tím časem chce ona se postarati, ač svěří-li jí své klíče, aby z jeho bytu zmizely všecky stopy po obdivuhodném ubytování rodiny Porgesovy.

Jirout měl co dělati, aby neuvázl v pletivu okouzlujících zdvořilostí a v nástraze nabízených úsluh. Byl opravdu velice unaven; ale nezdálo se mu, že by sobě odpočinul u nadrevidentův. Nikdy ve svém životě nepěstoval hovor jen k vůli hovoru, nikdy necítil potřeby, hodně se vymluviti. Naopak samo poslouchání řečí jen poněkud zbytečných unavovalo jej.

Pospíchal domů, aby v tiché samotě mládeneckého bytu svého ukojil hlad skromnou večeří, již poskytuje hostinec na malé a chudé vesnici. Nepřál sobě tu chvíli společnosti jiné, než kterou způsobuje dobře suché, odleželé cigaro.

Tu spatřil na schodech k svému bytu ženu dělnici a v otevřených dveřích ratejny několik postav obojího pohlaví, patrně sledujících ji svým zvědavým pohledem.

K jeho vlídné otázce Sýkorová se obrátila a tisknouc se ke zdi, aby měl více místa, zapomněla na svou upravenou řeč. Pověděla po svém způsobu, co se jim stalo, končíc prosbou, aby milostpán nad nimi se ustrnul a dopřál jim nějakou práci, za kterou by měli také kousek přístřeší.

Nadlesní upokojil zarmoucenou ženu slibem, že se nebude musit daleko stěhovat . . .

Po chvíli panský kočí uváděl rodinu Sýkorovu do čisté, jednooknové komory vedle konírny, sděluje jim pánovo vzkázání, umějí-li dělati cihly, aby hned zejtra se přestěhovali se vším všudy do opuštěné cihelny na přívoze, že pán ji dá zase zříditi, aby se tam pracovalo . . .

Dvorská chasa velebila Jirouta a přála štěstí novému cihlářovi. Porges při té zprávě hryzl se do rtův a prohodil úsměšně:

„To je dobré. Táta a máma aspoň budou dělati cihly na novou stavbu těch dvorův a vesnic, které jejich kluk vypálí . . .!“

VII.

Za čtyři neděle chtěl kníže Marov dostati od svého nového úřadníka na Všelibech zevrubnou zprávu, jak to panství vlastně vypadá a čeho potřebí, aby se zvelebilo. Jirout hned v prvních několika dnech seznal, že se uvázal v úkol velmi obtížný. Kamkoliv nahlédl, všude zpuštění, nepořádek a zanedbanost.

Plodná síla přírody všude jen se vyčerpávala po způsobu divochův, nikde se nepovzbuzovala, nechránila, nepodporovala a neřídila lidským důmyslem, nýbrž ani ne lidskou opatrností. Lesy v pravdě řečeno byly vydrancovány, a co kde nového rostlo, nemělo na sobě ani stopy lidského rozmyslu a péče.

Celé rozsáhlé stráně, na kterých před lety pokáceny mohutné kmeny, posud trvaly ladem. V zemi mezi vysokou metlicí posud tkvěly poloshnilé pařezy. V borech a dubinách středního dorostu přehojné mezery svědčily svými pahejly buď o bezpečí a pohodlí, jak se tu provozovaly lesní krádeže, buď o bezmyšlénkovitosti, do které lesní správa tu zabředla. Vývraty buď ležely na sousedních kmenech, srážejíce a skrucujíce jejich vzrůst, buď zatarasovaly cesty, i bez toho velice zpustlé. Ve školkách, do nichž roztrhanými ploty mohli zajíci choditi se pást, pro

samé kopřivy a bodláky nebylo viděti než tu a tam sazeničku zakrnělou a skřivenou, doubek se zlomeným vrcholkem, modřínek s uštípanými nejmladšími letorosty.

V listnatých i jehličných odděleních lesních půda odřená až do hola, nikde ani lístku, jenž by zkypřoval zemi, zadržoval vláhu, chránil kořeny. O nějaké soustavě v zakládání, zachovávání a užívání lesův nebylo tu vůbec možno mluviti.

Co staré hospodářství z minulého století dobrého způsobilo a zde zůstavilo, to znenáhla se ztrávilo a na budoucnost se nepomýšlelo. Jako na mnoha jiných panstvích po Čechách, také na Všelibsku lesy pokládaly se až posud jen za útulek zvěře a za nejpříjemnější příležitost honu; jen že i ta zvěř, když lesy nerozumným hospodářstvím prořidly, také už valně z nich se vytratila, tak že nyní ani lesník ani lovec v nich nenalézá žádného potěšení.

Druhdy slavné rybníky Všelibské Jirout shledal ve zbědovaném stavu. Zaneseny bahnem, byly téměř úplně prosty někdejší okrasy své, vzácných a chutných ryb. Poslední zbytky vylovili si lidé z blízkých vesnic pomalu sami. Čepy byly vylámány a podtrubí ucpáno hrubým, vtlučeným kamením.

Ne lépe vypadaly panské cihelny. Pece pobořené měly pověst, že se v nich zdržují tuláci z celého okolí. Obydlí cihlářův, kteří berouce bez přetržení ovšem jen velice nepatrnou mzdu už po několik let nepracovali ve službě knížecí, nýbrž chodili jinam nádeničit, byla na spadnutí: podlahy prohnilé, v oknech tabulky z olejovaného papíru, které na zimu sesilovaly se různobarevnými hadry.

K tomu všemu pak ani hranice pozemkův knížecích nebyly v pořádku. Na mapách vyznačovaly se mezníky na rozhraní půdy panské a obecní nebo jednotlivých osadníkův jinde, než kde stály ve skutečnosti. Vždy dálo se to na újmu knížete.

A což stavení, nad nimiž nyní Jirout měl provozovati dozor? A jak teprv služebnictvo, kterému se stal představeným? Hajných a lesních bylo tu dosti, ale lesníkův málo. Všem vězela v krvi jen honba, poněvadž posud o ničem jiném v lese neslyšeli mluviti. Pěstování dříví, ochranu jeho a dozor nad ním každý z nich pokládal za nedůstojno pořádného úřadníka a služebníka při lesnictví.

Pohlíželi na sebe, jako by chtěli říci, jaký pak to blázen mezi nás přišel, když Jirout jim při ohlodaných školkách vykládal, že zvěř do lesa nepatří; rovněž jako krčili rameny, když jim oznamoval, že ode dneška se nesmí státi, aby někoho ze vsi nebo z nich samých postihl při shrabování lesního listí a jehličí, nebo aby našel nějaký pařízek nepoznamenaný číslem na důkaz, že tu byl poražen kmen z rozkazu lesního úřadu, nikoliv ze svévole nebo zločinu lidského.

„Kam pak ten ubohý zajíc má jít, když už na lukách a na polích se nemůže skrýti?“ šeptali sobě mezi sebou. „Vysoká zvěř, ta bez lesa vůbec by byla nemožna. A co má dělati chudý člověk? Ten by musil zahynouti. kdyby v panském lese nenašel aspoň polovici svého živobytí. To bychom se nahlídali, aby žádný chalupník a baráčník nesměl v knížecím, lese sobě nahrabati steliva, vysekati trochu té trávy a poraziti sem a tam nějaký kousek na voj, na řebřiny, na topůrko, klanici a podobné přístroje. Odkud pak to má dostati? Kupovati přece nebude takové hlouposti. A stelivo a topivo také musí míti. Zapovězte mu dnes, že to nesmí bráti z knížecího lesa, zejtra by musil opustit barák neb chalupu a jíti žebrotou. My jsme rádi, že nám nechodí sedláci do lesa na stelivo a dříví. Ale jak pan nadlesní chce provésti svůj zákaz při menších osadnících a při chudině, která celou krajinou jen jen hýbá, jsme věru zvědavi.“

Když pak opětovné rozkazy jeho v tomto směru už potkávaly se u nich toliko se soustrastným potřesením

hlavy nebo pokrčením ramenou, způsobilo mezi nimi opravdové vzbouření jeho ustanovení, že od nynějška hajný sám zaplatí každý ukradený kmen lesní.

„Toť neslýchané, kruté tyranství," reptali mezi sebou netoliko lesní a hajní, nýbrž i lid vesnický. „Chuďas hajný, který by se svými dětmi umřel hlady, kdyby půl roku se neživil houbami a jahodami z lesa, má nyní se třásti při každém nečíslovaném pařízku, poněvadž musí zaplatiti knížeti jeho kmen, o kterém nic neví. Teď ovšem musí Labutínská vrchnost rychle bohatnouti, když hajní budou jí sypat peníze. Kdo pak může ve dne v noci u každého stromu státi, zvláště v těch roklích a úpadech. Lesem jde všelijaký cizí lid, kramáři, cikáni, potřebují nějaké bidlo, nevidí nikoho, kdo by jim v tom bránil, a i kdyby viděli, uříznou stromek a jedou dále; hajný to má za ně platit! Kdyby se s nimi při tom setkal, ještě by ani zdráv neodlezl . . . To jsou krásné novoty! Kdo pak by chtěl dále býti zde hajným?"

Takové a podobné řeči šířily se po hajnicích, myslivnách i okolních chalupách vesnických; Jirout měl příležitost, zaslechnouti je často vlastníma ušima, ale dělal, jako by nic neslyšel; tím méně dal se másti v provádění svých oprav.

Po veškerém Všelibsku dal přípisy k představenstvům obecním věděti, že od nynějška knížecí hajní zaplatí každý stromek, který z lesa se ztratí, a při tom zůstalo. Podobně rozhlášeno, že na příště nikdo nesmí do lesa na stelivo ani na trávu; však že chudým lidem ze všech vesnic na Všelibsku se dá příležitost, aby řádným a čestným způsobem si opatřili v panských lesích živobytí.

Za několik dní musily se všechny opuštěné paseky změřiti, Jirout je rozdělil na dílce takové, jaké by dv- tři silní lidé beze všeho potahu mohli rolnicky obdělávati ke každé svolali se pak baráčníci i menší chalupníci z okol ních vesnic, aby se odbývala dražba. Než počala, Jirou velmi jasně a srozumitelně vyložil, oč tu jde. Dílce z pasek

dají se v užívání jako pole na osm, deset i dvanáct let. První rok zadarmo, pak za roční, mírné nájemné. První rok každý nájemce dostane i obilí k setí darmo. Za to každý na svém dílci bude zadarmo sázeti, opatrovati a vzdělávati panský les, jak se mu to nařídí. Sazeničky se mu dají, když některá uschne, nahradí ji jinou.

Slyšíce poprvé o takovém zakládání a pěstování lesa, všichni lesní i hajní nedůvěřivě pohlíželi na svého pána, nemluví-li ve snách. Kdo pak to jakživ slyšel a viděl, aby lesní stromy rostly zároveň se žitem a ječmenem na jedné půdě? Také lid, svolaný k dražbě knížecích pasek, z nichž na tolik a tolik let má býti pole, byl jaksi zaražen tou novotou. Jirout musil svůj návrh několikráte vysvětlovati, než první nájemníci se přihlásili. Byli to naskrze lidé, kteří beztoho pokládali les za svůj hlavní domov. Odvážili se, že to zkusí.

Jirout jim slíbil všelikou podporu, aby pařezy co nejdříve vysekali a ještě letos své dílce dobrým obilím osíti mohli. Byl spokojen, jen když z každé vesnice dva tři baráčníci nebo i podruhové k provádění jeho záměrův se propůjčili. Další průběh zůstavil účinkům příkladu.

Jednal dotyčné smlouvy ovšem s výhradou, že kníže pán je schválí. Však musil je míti zabezpečeny, aby svému veliteli mohl předložiti už podrobně připravenou věc.

Nová úprava lesních školek dála se současně se zakládáním polí jakožto předchůdcův pro příští bory a doubravy. Letos ovšem bude potřebí koupiti sazenice lesního stromoví odjinud.

Všechny tyto starosti a práce vyžadovaly, že Jirout, podporován jasným a ustáleným počasím pozdního léta, trávil celé dni v lesích, dávaje sobě připraviti něco k jídlu v té vesnici, která právě byla na blízku. Sestra jeho posud nemohla přijeti, nechtějíc v nenadálé nemoci opustiti starou a zámožnou paní, jejížto domácnost už po několik let řídila.

U nadrevidentův už se těšili, že vůbec nepřijede; ale neradi pohlíželi, jak Jirout nyní už na třetí týden den co den časně ráno opouští Všeliby a teprve s pozdním soumrakem se vrací. Zdá se jim, že s ním nemluvili už celou věčnost. U Lobingrův měli tajnou radost, když opět postihli mrzuté tváře dámské odcházeti od otevřených oken na průčelní chodbě, jakmile nadlesní, ani nepozdvihnuv očí k zámku, s měřickými přístroji a s pouzdry, plnými map, opět vyjížděl z nádvorních vrat.

Paní nadrevidentová konečně chtěla do této jednotvárnosti uvesti nějakou změnu. Vracejíc se včera po západu slunce ze zahrádky se slečnou Bertou domů, poněvadž před chvílí zaslechla z nádvoří rachot přibylého kočáru, tázala se kočího, jenž před samým zámkem prováděl spocené koně, kam asi pan nadlesní zejtra zase pojede.

„Máme pod splavem ještě mnoho co dělat," zněla odpověď . . .

Pod splavem říká se krásnému koutku v lese, jen půl hodiny od zámku vzdáleném, při rybníku, největším a nejmalebněji položeném ze všech, co jich na Všelibsku jest. Velice prořidlým borem, jehožto mohutné kmeny vypravují o lepších časích zdejšího hospodářství, přijde se po mírném svahu na veliké prostranství, naplněné vodní hladinou.

Břeh vlastně jen po jedné straně; tam dole vysoká hráz, na vnější straně uprostřed se širokým korytem, jehožto prohnilé pažení a dno bujně zarůstá rokytí, pomněnka a sít; naproti hrázi bařinatá louka, kde mezi nízkým proutím olšovým proplétá se slabounký přítok vody ze vzdálených porostlin; delší obruby zde kyprý mech a rákos, tam běloskvoucí písek, splavený s paseky, jež tam po celé stráni se rozkládá. Dole pod hrází na kopcovité louce vedl odtoku hluboko vymletého, ale nyní suchého, mohutné buk po jednom i v malých skupeních.

Hlavní pak zajímavosti tomuto tichému místu lesním dodává ostrov v samém středu rybníka; břehův těm

žádných, kolkolem obrouben proutím osykovým, jež tu vyráží ze silných pařezův.

Hladina vodní, ozářena odpoledním sluncem zářijovým, tiše dřímala; jako nevystřídaná, dávno zapomenutá stráž loďka s veslem bezvládně spuštěným po boku spala na její hebounké hrudi v pobřežním rákosí; ale drobné listí osykové přece třepetalo se nad ní kol ostrova, srpčitě šípovité plochy na dlouhých nervosních stopkách kolébaly sluneční paprsky, samy lesknouce se jejich dotknutím.

Vysoko pod modrou klenbou nebes káňata hrála sobě v krouživém letu.

Lahoda pozdního léta v plnosti své objala krajinu, když vyhledávajíce nejhustší stíny prořidlým borem zvolna sestupovaly k rybníku dvě dámy.

Paní nadrevidentová už postřehla na protější pasece Jirouta; vyměřoval s Klemšem dílce k polnímu vzdělání. Stále se držíc nejstinnějších kmenův obešla s Bertou rybník pod splavem, až pak na druhé straně pod pestrobarevnými slunečníky, jež zakmitly lesní krajinou jako dva bengálské ohníčky, matka i dcera objevily se na otevřeném, písčitém břehu. Paní nadrevidentová přičinila se, aby kde kdo, zejména pak nadlesní, všiml sobě jejich přítomnosti. Pohybovala nad sebou slunečníkem, pak opět odkvapivši několik krokův stranou a shýbajíc se, jako by něco zajímavého byla našla, volala za sebou Bertu tak hlasitě, jako by tato od ní byla na druhém konci lesa, až konečně se dala pasekou přímo vzhůru.

Proplétala se vysokou už schnoucí metlicí, keři malin a daleko po zemi se rozpínajícími pruty ostružin; obcházela vykotlané pařezy, zapadala do zarostlých travou dolíkův. Postupovala zvolna a s mnoha obtížemi. Slečna Berta několik krokův za ní ještě namáhavěji, často váznouc za ostny negalantních rostlin lesních.

Vyplašeni s divizen a bodlákův, jež jako svíčky se vypínaly nad ostatní směsicí dozrávajících travin a libě-

*

vonných květův, motýlové všech barev odletovali před nezvyklou návštěvou zámeckých dám, a kolem nohou nezvyklých takovým kobercům s cvrkotem odskakovali koníci, jako by je někdo ze země střílel.

„Už se nám po vás stýská, pane nadlesní," opravdu velice unavena paní nadrevidentová oslovila Jirouta, jenž konečně vida, že dámy přicházejí k němu, vyšel jim na několik krokův od svého měřického stolku vstříc.

„Služba předchází všechno, milostivá paní," odvětil Jirout, ohlížeje se kolkolem, jaké sedadlo by unaveným dámám mohl nabídnouti. Mimo několik ohnilých pařezův nebylo tu skutečně ničeho.

Paní nadrevidentová bezpochyby znamenala úmysl jeho, proto pospíšila vyvésti jej z rozpaků, pravíc, že nemá ani nejmenší ochoty, sednouti si zde na největším vedru, že pak přišla s Bertičkou schválně za panem nadlesním, aby jej upozornily, že Všeliby nejsou tak chudy na zajímavosti, jak snad by se mu zdálo. Poněvadž jest tak zvláštní přítel přírody, že pro nic jiného nemá času ani očí, že mu chtějí ukázati, co snad nikde jinde neviděl. Pan Klemš že zajisté dovede sám doměřiti ten kousek lesní pouště, ale pan nadlesní že musí jíti s nimi dolů k rybníku, že těch několik krokův nebude litovati.

Ač velice nerad, Jirout přerušil svou práci, přikázav Klemšovi, aby na něho počkal, že se hned vrátí.

„Jen seberte, pane Klemši, všechny svoje instrumenty a jděte s tím s pánem bohem domů," s hlasitým smíchem nařizovala paní nadrevidentová. „Kdybyste celý svět změřili, povězte, co jest po tom všem?" pokračovala, sama zavěsivši se do lokte Jiroutova a v jeho silném rameni hledajíc podpory pro své unavení. „Knížeti pánu ani neubude ani nepřibude pranic, ať dílce paseky vypadají tak neb onak. Od oka to může býti hotovo za pět minut, lid nebude přeměřovati po panu nadlesním, jehož slovo musí mu býti jako zákon. Kam pak by člověk přišel, kdyby

s tím lidem se chtěl stavěti na rovni! Bertička vás, pane nadlesní, dnes už velice litovala, že sobě s vesnickou chátrou děláte tolik práce. Pojď sem, Bertinko, zavěs se také, pan nadlesní bude tak laskav a doprovodí nás obě dolů, když jsme jemu k vůli se namáhaly nahoru.“

Slečna Berta opravdu přiskočila a vložila své plnotvaré rámě do nadzdviženého lokte Jiroutova.

„Kdyby mě teď někdo viděl!“ pomyslil sobě nadlesní, tělem svým zcela mizeje v dámských šatech, tak že pouze hlavou vynikal ve společnosti, která spíše vedla jeho nežli on ji.

Paní nadrevidentová, pevně se tisknouc k jeho lokti, jako z obavy, aby neklesla, velice zvolněným ano loudavým krokem sestupovala po stráni, a zdržovala nadlesního, jenž ve své situaci se styděl netoliko před Klemšem, toužebně pošilhávajícím po slečně Bertě, ale i před lesním stromovím, kteréž co němý svědek jeho líbezného zajetí kolkol tu stálo.

Ani nerozpjala nad sebou slunečník, ačkoliv celá stráň zaplavena byla plným žárem sklánějícího se slunce. Proto Jirout, aby přece se ukryl před zraky světa, raději klonil hlavu na druhou stranu ke slečně Bertě, která své stinidlo i nad polovicí jeho tváře vznášela.

„Vidíte, pane nadlesní, jak moje dcera má starost, abyste se neopálil,“ všimla sobě té chyby paní Hrdličková, a přiklánějíc se přes svého neohebného jatce na druhou stranu, připojila významně:

„Pamatuj si, Bertinko, pro celý život. Jen dámy mají svou pleť pěstovati. Mužské tváři zase nesluší nic více, než osmahlost. Muž, který vypadá jako panenka, ani jako by nebyl opravdovým mužem; aspoň si myslím, že nemůže míti pro dospělou dámu ani nejmenší zajímavosti. Nekaz tedy panu nadlesnímu štěstí. Jižní nebe poslalo jej sem tak hezky zbarveného, že jej musíme vodit stále na sluníčko, aby zde nevybledl.“

Jirout věděl, že by se slušelo, aby nyní opět on něco hezkého dámám pověděl, ale za celý svět nebyl by ze sebe podobné slovo dostal. Hrdlo se mu súžilo, krev se mu hnala k spánkům, v očích dělaly se mu mžitky, klopýtl přes mraveniště a bez mála byl by obě dámy strhl s sebou k zemi.

„Kam vlastně jdeme?“ vyrazil ze sebe, cítě se velice nevolný a nešťastný v tom hebkém sevření. „Mohu-li dámám nabídnouti svůj povoz ke zpáteční cestě do zámku, račte ho užiti, stojí nedaleko odtud, na lesní cestě.“

„Když jste tak laskav, pane nadlesní,“ odvětila paní nadrevidentová, vlekouc svého vězně už opět zvolna dále, „povoz si necháme, až budeme ještě umdlenější. Teď jest tak překrásně v lese, byla by škoda, odejíti odtud. Zůstaneme zde ještě, a už nám musíte nějakou chvilku věnovati. Umíte-li dobře veslovati, svěříme se vám a přeplavíme se na rybničný ostrov. Tam bude nyní z celého lesa nejkrásněji. A podíváte se aspoň na jednu zdejší znamenitost. Bezpochyby jste tam posud nebyl.“

Jirout ovšem viděl se stráně po celém ostrově a nespatřil tam nic jiného, mimo kolkolem osykové proutí a uprostřed zelené kopečky trávy a rákosiny. Proto nemohl si pomysliti, co by tam pro něho zajímavého býti mohlo. Nicméně rád uslyšel návrh paní nadrevidentové. Aspoň se dostane z vazby, z které neví, jak by jinak vyvázl. A choditi takto dlouho po lese, s dámou v každém lokti, horko se mu vyráželo na čele, když na to pomyslil. Veslem uměl vládnouti mistrně a proto přisvědčil, že se přepraví s dámami na ostrov a ten zbytek dnešního odpoledne už jim obětuje. Obrátil se ještě po Klemšovi, aby jej poslal s měřickými stroji napřed domů.

„Pomyslíme si místo slunce měsíček s hvězdami, místo Všelibského rybníka Benátské moře a zažijeme krásnou italskou noc, na které sobě, pane nadlesní, bezpochyby rád vzpomínáte,“ mínila paní Hrdličková, vyvleknuvši na hrázi

své rámě z lokte Jiroutova a kráčejíc sama napřed, aby mladí lidé mohli spolu za ní pohodlně jíti.

„Ano, milostivá paní,“ odvětil Jirout rád, že už aspoň z jedné strany má volnost. „Není nic krásnějšího nad noci přímořské, ať v létě, ať v zimě, za úplného bezvětří nebo v divoké bouři, v záři měsíčné a třpytu hvězd nebo jen při světelkování mořských vln. Ať na hřebenu vysoké skály, kolmo strmící nad samou hladinou vodní, ať na rybářské skořápce podle břehu, člověk nemůže ani nasytiti se tím velebným pohledem a byť pohořoval se do něho den co den.“

„A k tomu ještě hra na loutnu a zpěv . . . .“ pravila slečna Berta, pozorně naslouchajíc výmluvnosti svého průvodčího, ani neznamenajíc při tom, že s ním vedle cestičky se octla mezi trsy hadího mlíčí a kopřiv, „jak krásně tam lidé žijí! Já bych se odtamtud sem nestěhovala.“

„Kdyby pan nadlesní podobně byl smýšlel, neměli bychom jej zde, a kdo by tě nyní vozil na loďce Všelibského rybníka?“ ozvala se s lehkou výčitkou paní nadrevidentová. Přitom se ohlédla po svých následovnících a vidouc je několik krokův za sebou po nejneschůdnějším svahu rybničné hráze sestupovati k úvozu pod splav, zvolala v žertovném rozhorlení:

„Člověk nemá tu mládež nikdy pustiti s očí! Kam pak za mými zády chcete spolu prchnouti, děťátka! Berto, Berto! Vidím, že romantika pana nadlesního má pro tebe ještě mocnější kouzlo, než jsem se obávala. Nenajdou oni prosaickou cestičku ani v plné sluneční záři; musejí míti něco malebnějšího a nebezpečného. Hned mi půjdete napřed, kudy všichni obyčejní lidé lesem chodí,“ ustoupila stranou a slunečníkem kynula usmívavě párku před sebe.

Slečna Berta se zapýřila a sklopila oči. Jirout se omlouval, že chtěl sejíti pod splav kratší cestou, věda, že za jeho pomoci i slečna tamtudy snadno se dostane dolů. Jinak byl velice zaražen obavami a výčitkami paní nad-

revidentové. Vždyť slečna Berta už jest nevěstou! Jak by sama mohla na to zapomenouti! A jak by on tohoto poměru jejího mohl sebe méně se dotknouti? Neb dokonce aby jej chtěl zlehčovati a rušiti? ... Vždyť právě to se mu při slečně Bertě líbí nejvíce, to jediné jest příčinou, že nenechal obě dámy nahoře na stráni státi a nehleděl si dále své práce ...

„Mohu s nemalou radostí říci, že vám to spolu výborně sluší!“ zvolala paní nadrevidentová, když Jirout s Bertou stále zavěsen ji byl předešel. „Člověk zřídka kdy spatří dva lidi, kteří jsouce spolu nerozlučně spojeni, také by se k sobě dokonale hodili. Ve světě se to plete mezi sebou bez nejmenšího výběru, pořádku a rozumu, jako když v lese vichřice poráží stromy. Kam kdo se nakloní, tam klesne. Kdyby šlo podle mého, vypadal by svět zcela jinak. Lidé, kteří při duchovní náklonnosti také urostlostí a souměrností svého těla k sobě nepatří, nesměli by se nikdy spojiti svazkem manželským. Bohužel, že na tuto důležitou stránku nikde se nehledí dosti pilně. Odtud stálé zakrňování lidského plemene, odtud tolik dědičných neduhův ano i nemocí morových, kteréž zachvacují a hubí člověčenstvo. Já při svém příštím zeti budu velmi přísna, co se týče těla. Vždycky se jen deklamuje o srdci, o duchu, o charakteru, ať tělo vypadá, jak chce. Přesvědčila jsem se, že z takových fantasií později nic dobrého nepochází. K šťastnému manželství jest harmonie tělesné velice potřebí. Na svižném a lepém vzrostu celého těla záleží tisíckráte více, než na krásné tváři, při mužském jako při ženské. Mladistvá zapálenost sedá na lep červených tvářiček a modrých nebo černých očí; dospělá střízlivosť a opatrnost nezmámí se takovými tretkami. Ty mají pravou cenu jen tenkráte, když jako líbezný květ se skvějí také na stepilém kmeni. Až budu konečně rozhodovati o příštím muži své Bertinky, vypůjčím sobě vzor od pana nadlesního, snad se pro to nebude na mne hněvati,“ skončila s potu-

telným úsměvem svůj poněkud dlouhý výklad o podmínkách manželského blaha.

Jirout odvětil, že k těmto zásadám milostpaní zajisté nedospěla teprv té chvíle, nýbrž že řídila se jimi už dávno, než on svou nepatrnou osobou mohl zavdati podnět k vyslovení jich. Však přece mu lichotilo, že opravdu pěkný jeho vzrůst došel povšimnutí tak bystrého oka. Skorem sobě myslil, že v tom ohledu i předčí zvoleného ženicha slečny Berty, a vyrovnával se po boku jejím tím směleji, čím spíše doufal, že nevzbudí v paní nadrevidentové jiný cit mimo závist nebo lítost.

Berta byla šťastna. Procházka s mladým nadlesním po stráni a hrázi plných všelikého nepohodlí a překážek líbila se jí. Zapadnuvši mimo nadání do hlubšího dolíka nebo uváznuvši na některém ostnu za svou bílou vlečku, potrhla loktem svého průvodce a tiskla se k němu pevně i potom, když vyšli na kyprý hustý mech, po němž se přicházelo k loďce.

Paní nadrevidentová mínila, že bude bezpochyby lépe, když ona zůstane zde na břehu, loďka, že má toliko dvě sedadla a jest dosti úzká. Bertinka že jistě ráda doprovodí pana nadlesního na ostrov. Jirout tvrdil, že jest na loďce místa pro obě dámy, on že se postaví na zadní konec a že umí dobře veslovati, aby milostpaní se nebála.

„Myslím, že bych loďku příliš obtížila,“ s hlasitým smíchem namítla paní Hrdličková, „a kdyby pak bylo zle, že byste vy nemohl zachrániti nás obě zároveň, nýbrž že byste mě nechal naposled.“

Nadlesní snažil se vyvrátiti i tuto obavu, a když paní nadrevidentová přece nikterak nechtěla také vstoupiti do loďky, pravil, že tedy snad bude lépe, aby vůbec se nejelo na ostrov. Slečna prý zajisté už častokráte tam byla, a on že si tam zavesluje někdy jindy sám.

„I podívejme se tam přece!“ zvolala Berta, už jednou nohou rozhoupávajíc loďku, „když matinka se bojí, popla-

víme se sami. Nebyla jsem tu, jak když plný vůz zpoly opeřených ptákův se odtud odvážel do města. Bývá tu každý rok zvláštní podívaná a pro celou krajinu jako nějaká slavnost . . .“

„Plný vůz živých ptákův . . .?“ tázal se Jirout střídavým pohledem k oběma dámám.

„Jen už vstupte a veslujte,“ pobízela paní nadrevidentová, usedajíc na sporém, suchém drnu ve stínu několika borovic. „Tam uvidíte . . .“

Nyní už nebylo potřebí pobízeti Jirouta. Napomenul slečnu, aby usedla právě v polovici příčního prkénka na předním konci loďky, sám stanul vzadu, dlouhým veslem odrazil od břehu, že rákosí lámajíc se v levo v pravo zůstavovalo za ním uličku pak zasadiv několikráte do vodní hladiny, přistal na ostrově, kde mezi dvěma pařezy byl zcela pohodlný výstup.

Nadlesní se opravdu podivil, opouštěje za slečnou loďku. Dosti rozsáhlý ostrov byl na celém povrchu svém až téměř do samé vody jedno veliké hnízdo vedle druhého; bez zvláštního umění vyroubené a jen už častým užíváním uhlazené dolíky v rokytí a ostřici.

„Káně!“ zvolal Jirout, opatrně postupuje mezi dolíky, aby jich nepoškodil. Pod nohama chřestěly mu střepy skořápek, jimiž všechen povrch ostrova byl posypán.

„Ano,“ přisvědčovala Berta, podpatkem rozdupávajíc několik krajních hnízd. „Každé jaro přilétají jich sem zrovna mračna a zde líbí se jim ze všech rybníkův nejvíc. Jest pak z nich také malý důchod pro panskou pokladnu. Ještě než tučná káňata dokonale se opeří, přijede k rybníku dvorský, plachtou vystlaný vůz, chasa se přeplaví nebo přebrodí na ostrov a v pytlích i koších vynáší odtud mladé ptáky, jimiž celý ostrov jen se hýbá. Staří křídloma svýma bijí lidem do tváře a kvikotem naplňují vzduch.“

„A k čemu to barbarství, slečno?“ tázal se Jirout bolestně rozhlížeje se ostrovem, jako umlklým, opuštěným

bojištěm, nad nímž jen vznášejí se poslední vzdechy ubohých obětí.

„Vrchovatý vůz káňat, daleko sprovázen kroužícími ptáky starými, jede do města, kde už toužebně očekává se jeho zavítání. Měšťané vycházejí mu již po několik dní vstříc, a když konečně se přiblíží, padnou na něj a kupují už cestou svůj oblíbený pamlsek.“

„Jaká to daremnost!“ zvolal Jirout. „To nyní přestane. Ať sobě páni v městě příště lehtají svůj típek něčím jiným. Káně budou míti ve Všelibech svatý pokoj. Jest to pěkný pták, oživuje a osvěžuje krajinu na několik hodin cesty.“ I jal se ihned čistiti i opravovati hnízda, jakoby už zítra bylo nové jaro. Zval slečnu Bertu, aby mu pomáhala v té práci; až káně příštím rokem pokojně se tu rozmnoží, bude-li ona také ještě ve Všelibech, že sezná, jakou zábavu člověk s nimi může míti.

„A kam bych se poděla, kdybych nebyla zde?“ zvědavě ozvala se Berta skloněna k zemi, zvolna vybírajíc zbytky skořápek vaječných z hnízda, několik krokův od Jirouta, jen jemu k vůli, neboť jinak nebyla by se dotkla ani v rukavičkách takového smetí.

„Jak matinka mi sdělila, slečno, pan Römer nebude asi dlouho odkládati se svatbou. Pak se k vám přiletí káňata poděkovat do Vídně nebo do Pešti. Dáme jim adresu vašeho paláce.“

Berta ucítila oheň v tváři a byla velice ráda, že Jirout nemůže viděti její rozpaky. Bankéř Römer ve Vídni a v Pešti obstarával peněžní obchody knížecí pokladny Marovské; za tou příčinou jeho syn někdy zajížděl i do Čech za knížetem na Labutín a několikráte měl co dělati i s revidentským úřadem ve Všelibech. Dvakrát zde u nadrevidenta Hrdličky i nocoval, při čemž sobě paní nadrevidentová velice dala záležeti na jeho pohostění. Od té doby mluví se u Hrdličkův o mladém bankéři Römerovi jako o nějakém velmi dobrém známém, zvláště když to

slyší někdo cizí. V soukromí paní nadrevidentová už často vyslovila se k své dceři i k svému manželu, to že by jí byl nejmilejší zeť; ale mladý Römer šlechtic ze Siegenfeldu byl velice toho dalek, aby naplnil tajné přání Všelibského panstva. Aspoň činil k tomu přípravy tak nedostatečné, že ani existence ani budoucnost slečny Hrdličkovy ze Všelib neměly pro něho pražádné zajímavosti. Slečna Berta byla o tomto svém poměru k Vídeňskému peněžníku také dokonale přesvědčena, proto jal ji nepříjemný cit studu, že matka její před nadlesním už mluvila o mladém Römerovi jako o svém zeti. Však v nejbližším okamžiku odpustila jí tu lež, uhodnuvši, proč se k ní uchýlila.

„Pan Römer ze Siegenfeldu," pravila po krátkém pomlčení, „prokázal nám několikráte čest své návštěvy, a jak se zdá, líbí se mu ve Všelibech; otec očekává jeho příchod opět v nejbližší době."

Těmito slovy, pronešenými hlasem stydlivě přitlumeným, slečna Berta snažila se dáti výroku své matky takový výklad, aby Jirout ani nebyl v klamu utvrzen, ani z něho vyveden. Musilať sobě přiznati, že interesu pro nadlesního za posledních několika dní skutečně v ní přibývá. Ještě nechtěla říci, že by jej mohla míti ráda; ale cítila, že společnost jeho jest jí příjemna. Kdyby s jeho strany se jevila jen poněkud větší pozornost k ní, nechce popírati, že by nepokládala za žádné neštěstí pro sebe, aby matka provedla svůj záměr s ním. Neměla by nic proti tomu, býti paní nadlesní ve Všelibech, ač by mnohem raději se dostala za nějakého boháče nebo vysokého úředníka do hlavního města, ať už do Prahy nebo do Vídně . . .

Jirout vyrušil ji z těchto myšlének, ozývaje se až na druhém konci ostrova, v neprohledné zarostlině osykové. Šla po jeho hlase, až bílý její šat také zmizel v hustém proutí.

VIII.

Paní nadrevidentová právě uvažovala, jak znamenitě její záměry se daří, když nedaleko za ní na lesním úvoze po žilovitě naběhlých a vystouplých kořenech borových zarachotil lehký jednospřežní vozík. Ohlédla se. Byl to Porges a sám. Vracel se z Litoltic, dopraviv tam zpět ranhojiče, pro kterého musil v poledne schválně dojeti, když Morickovi velmi se přitížilo. Vstala a pokynuvši mu kvapným pohybem obou vztyčených rukou, aby zastavil, sběhla až k samému rybníku a volala: „Děti, děti!“ až se to rozléhalo v hlubinách lesa.

V pobřežním proutí na ostrově objevila se Berta, pátrajíc, odkud matka volá a co si přeje.

„Nemusíte pospíchati, všechno si pohodlně projděte, já zatím jedu domů s panem Porgesem,“ a ani nedoslechnuvši prosby své dcery, aby tu počkala, že už se také vracejí, obrátila se dovnitř lesa a zrychleným krokem stanula u bryčky.

„Svezu se s vámi domů, pane Porgese,“ pravila, už pokládajíc nohu na stupátko, tak že bryčka hned k její straně velmi se naklonila. „Vzpomněla jsem si, že na mne cosi kvapného čeká, a nerada bych těm mladým lidem kazila radostnou chvíli.“

Porges pomohl milostpaní na sedadlo a tiskna se vedle ní až na samou košatinu dovolil sobě otázku, koho milostpaní tu v lese má.

„Jest tam na ostrově Bertička,“ odvětila, pobízejíc posuňkem Porgesa, aby jen vzal oprať do ruky a jel. „S panem nadlesním,“ připojila po kratičké přestávce jen tak jako mimochodem.

„Tak přece!“ zvolal žid, přimhuřuje levé oko a mlasknuv na koně, jemuž značně přimnožená tíže písčitým kopečkem vzhůru patrně nepůsobila žádného potěšení, obrátil se k paní nadrevidentové a pravil slavnostně: „Milost-

paní, račte přijati mou i mé celé rodiny gratulaci! Já věděl, že to tak dopadne. Ještě než pan nadlesní k nám přijel, já povídám k mé staré: Pamatuj si, Ráchel, teď ti povídám, že milostslečna Berta bude ve Všelibech milostpaní. Ona tomu nechtěla věřiti, že prý milostslečna jest uchystána ještě nějakému většímu pánu, než jest pan nadlesní ve Všelibech, ale já jsem jí dokázal, že milostpaní zamítne deset a dvacet bohatších a vznešenějších ženichův a že ruku své dcery dá novému nadlesnímu."

„Co jsme měli dělat?" odvětila paní nadrevidentová, pokrčivši rameny. „Když pan nadlesní do Bertičky tak horoucně se zamiloval, opustili jsme i několik materielně skvělejších partií, a myslíme si, že dcera aspoň nepůjde od nás daleko."

„Divím se jen, že všechno šlo tak rychle!"

„Prosím vás, mladí lidé! Těm se to zdá ještě pomalu. Musila jsem dnes s Bertičkou už přijíti do lesa, když pan nadlesní má stále tolik práce, že až večer se může vrátiti domů. Uhodla jsem jeho přání. Teď baví se spolu na ostrově. Vím, že jsou šťastni. Člověk jim nesmí stále sedět na krku. Mají si povídati, co není pro každé uši. Pan nadlesní má tam za rybníkem koně; přijedou spolu k večeru domů."

„Teď bude milostpaní nejspíše zase něčeho potřebovat z města? Moje Ráchel tam pojede zejtra, s radostí všechno obstaráme."

„Všelicos už došlo," vece paní nadrevidentová. „Toť víte, při takové příčině není lze šetřiti. Musíme ženicha pohostiti slavně, aby viděl, do jaké rodiny se dostane."

„Co se toho týče, pan nadlesní by neudělal v celém kraji lepší štěstí. A těší mě velice, když nějakým způsobem mohu k brzkému provedení sňatku přispěti." A přikloniv hlavu k paní Hrdličkové, aby mohl tišeji mluvit šeptal: „Bude to na všechny strany dobré. I pro pan nadlesního, i pro ctěnou rodinu milostpaninu i pro -- mn

Mám novou starost, jak bych poněkud lépe byl odměněn za své klopoty se Všelibským dvorem. Posud sotva že holé živobytí vytloukám. Hospodařím jen na pana knížete, na daně a na čeládku, a ta mi ještě zapálí, když o nějaký snop více dostanu s polí. Musím vzíti na pomoc les. A tu záleží nyní všechno na panu nadlesním. Osmělím se a přijdu některý den k milostpaní i k milostpánovi i k milostslečně se zvláštní uctivou prosbou, aby se za mne u pana nadlesního dobrotivě přimluvili. Bůh chraň, nechci nic nepravého, a pan nadlesní, jak ze všeho vidím, jest velmi hodný pán, všechna čest; ale milostpaní ráčí věděti, že na světě jest nejlepší při všem dobrý přítel a přímluvce. Nejsem nevděčný, milostpaní mě už ráčí znáti . . .“

„Můžete se na mne i na mého muže spolehnouti, pane Porgese,“ těšila jej paní nadrevidentová, „navštivte nás, až uvidíte, že bychom vám u našeho příštího zetě mohli něčím prospěti.“

„Dovolil jsem si pomysliti,“ pravil Porges, skláněje obnaženou hlavu k ruce paní Hrdličkové, aby na ni vtiskl několik tučných polibkův, „dovolil jsem si pomysliti, snad mi to milostpaní nebude pokládati za zlé, že my dvorští páni musíme držeti všichni dohromady. Proto nezáleží na ničem tolik, než aby slečna Berta, pán bůh ji zachovej vždycky tak krásnou, co nejdříve se stala milostpaní Jiroutovou. Aby milostpaní viděla, jak já tomu spojení ze srdce přeju, na mou věru, milostpaní musí dovoliti, svatební šaty pro slečnu nevěstu opatřím já! A jaké šaty! Nejdražší hedbáví, jaké může nositi jen paní kněžna!“ A opět nadzdvihl placatou čepici, aby se uklonil k milostpaní.

Tato podala mu blahosklonně ruku, kterou on opětně políbil, a pravila: „Pojedete-li do Labutína dříve než my, zajděte do hostince, kde se scházejí zámečtí lidé; dejte pozor, mluví-li se tam už o tom . . .“

Všelibští vraceli se pomalu s polí. To bylo divení, když paní nadrevidentová je předjížděla na Porgesově bryčce.

Ale ještě větší úžas pojal všechny a rozšířil se jako blesk po celé vsi, když za některou chvíli v otevřené panské ekypáži vjížděla z lesní cesty přes silnici na zámecký úvoz slečna Berta po pravém boku pana nadlesního.

„Ještě do Kateřiny můžeme uviděti svatbu, jaká ve Všelibech coživa nebyla!“ počítali mezi sebou dvorští lidé.

Slečna Sídy klesala do mdlob, když jí služka oznámila, že Berta Hrdličkovic seděla s panem nadlesním v kočáře.

„Jen se neplašte!“ těšil svou dceru pan Lobinger, vraceje se z kanceláře, až kam důležitá novina už také byla pronikla. „A kdyby s ní stál už před oltářem, z toho mračna přece nebude žádný déšť . . .“

Pod večer vstoupil Klemš k Jiroutovi do bytu. Přinášel psaní, které pro pana nadlesního leželo od rána na poště. Slečna Jiroutová oznamovala svému drahému bratru, že nejdéle do čtrnácti dnův bude u něho a jak se těší zaříditi mu jeho malou, skrovnou a bohdá spokojenou domácnost. Do těch čas aby hleděl pomoci sobě nějakou posluhovačkou a v hostinci. „Jen prosím tě, můj zlatý Emilku,“ končil list, „nezamiluj se tam beze mne. Až budeš chtít se ženit, vyberu si švakrovou sama. Nehněvej se proto na mne, můj bratříčku, ale tebe by ošidila každá. Ženským rozumíme nejlépe zase my ženské. Ani nemáš ponětí, co jest mezi námi daremných bytostí. Proto jen počkej se svým srdečkem, až přijdu. A kdybysi viděl samu Venuši, nanejvýše se na ni podívej, ale pro bůh jen ani slova, žádné vyznání lásky, žádné sliby, žádné přísahy, žádné závazky, žádné neštěstí. Vy mužští jste v tom ohledu náramně křehké nádoby, velicí dobráci. Skorem bych řekla, že máte více idealismu, nežli my ženské . . .

Prosím tě, Emilku, nepřenáhluj se, ať nemusím napravovati nějakou tvou chybu . . .“

„No, no, no!“ mrzutě bručel do sebe Jirout, skládaje sestřino psaní. „Toť se ty ženské kolem mne pletou! A každá se domnívá, že nemám na mysli nic jiného, než jejich hlouposti, jak totiž sluší nazývati lásku, ženění a tak dále. Dejte mi svatý pokoj s podobnými fantasiemi, nemám k nim žádného času!“

A obrátiv se ke Klemšovi, nařizoval mu rozmrzelým hlasem, aby mu přinesl z hostince cokoliv k večeři a pak všechny míry, které dnes v lese si zaznamenali, do rána že ještě chce zhotoviti mapu celé paseky při rybníku. Zítra že opět čeká nová práce v hájemství u přívozu, které jest ze všech zdejších nejzpustlejší, a kde jistě několik dní bude pilně co dělati.

Pracovali tam už třetí den. Bylo odpoledne, silně pod mrakem a mělo se k dešti. Jirout sotva vyjel ze Všelibského dvora, když tu ovocným stromořadím kráčejí paní nadrevidentová a Berta týmž směrem. Zastavily se, aby jich dojel.

„Vezměte nás s sebou, pane nadlesní,“ jala se volati matka. „Slíbila jsem Bertince už dávno, že jednou půjdeme otevřít pohanskou mohylu, jichž v této krajině se nalézá veliké množství,“ hovořila dále, když nadlesní byl kázal zastaviti. „Nejvíce jest jich zde na pravo v lese podle potoka až dolů k přívozu. Dovolíte-li, svezeme se tam.“

Jirout nemohl jinak, nežli říci, že mu bude zvláštním potěšením dovézti dámy na místa tak velice zajímavá, a již byl na zemi, aby jim pomáhal do vozu. Berta jen se vyhoupla opřena o jeho ruku. Sám zaujal sedadlo naproti oběma nenadálým společnicím svým. Slíbil, že jim dá dva nádenníky, kteří mohylu otevrou, a že se také podívá, jak taková velice zajímavá věc vypadá. Paní nadrevidentová vypravovala, že už zde byli před lety z Prahy páni, kteří několik mohyl rozkopali a mnoho znamenitostí prý v nich

nalezli; ale její muž že jí nechtěl dovoliti, aby se k nim přidružila a takové památnosti také spatřila. „Co pak jest do toho," říkává, „dejte mrtvým pokoj! Jak by nás těšilo, kdyby najednou sem vtrhli Indiáni a počali rozhrabávati a prošťourávati naše křesťanské hřbitovy." — Ale já s Bertou přece jsme nepřestaly přemýšleti, jak bychom do některého toho pohanského hrobu se podívaly. S vaším laskavým přispěním, pane nadlesní, konečně ukojíme svou dávnou zvědavost. Budeme vám velice povděčny."

„A najdeme-li nějaký poklad?" zatleskala rukama slečna Berta.

„Rozdělíš se s panem nadlesním na polovičku," pravila paní nadrevidentová, poklepávajíc Jiroutovi lichotivě na kolena, „já pro sebe nechci z toho nic, nechte si to dohromady, ať jest toho cokoliv."

Jirout namítl, že milostpaní vším právem přísluší hlavní díl, poněvadž její jest prvotní návrh, aby mohyla se otevřela. Rozpředl se další hovor, co asi najdou a jak dávno asi ty věci leží v zemi.

Přijelo se k přívozu.

Na samém břehu, ovocnou zahrádkou obklíčena, stojí jedním bokem už silně nakloněná došková chatrč, obydlí hajného Rudy, sedmdesátiletého kmeta s jedním zeleným a druhým modrým okem. V pravo poněkud výše na lesní stráni jest cihelna, kde nyní bydlí a pracuje rodina Sýkorova. U širokého prámu, odpočívajícího na mělké písčině, leží podle dlouhého bidla v trávě Kryštofek, silný výrostek, jenž za svého dědouška, hajného Rudu, koná službu přívoznickou. Nedaleko od přívozu spěchá mezi skalisky a křovinami lesní potok do řeky. Po protějším vysokém břehu vine se od přívozu kamenitý úvoz k bukovému lesu. Asi čtvrt hodiny dolů po řece bělá se mezi olšemi nízká střecha mlýna o jednom složení. V malém chobotu naproti němu ozývá se pravidelný tepot seker. Jest tam loděnice na samém kraji vysokého boru.

Hluboké ticho vládne tím jaksi ztraceným, pro lidskou společnost dávno odumřelým koutkem světa. Starý Ruda sedí před chalupou na rozviklané bednářské stolici a pachtí se, aby tupým pořízem přirovnal několik šindelů. Vítr roztrhal mu došky na samém hřebenu; od zimy už mu prší do světnice.

Když zahrčel kočár po vymleté, od zbytkův někdejšího lesa srázně k řece sbíhající cestě, hnul se lidský život na té poušti. Z cihelny vyběhli Venouš a Tonička; Kryštofek se vzchopil a zdvihl podle sebe bidlo jako vojenskou zbraň, z nedalekého roští vyběhl Klemš a za ním dva nádenníci s motykami, rýči a dlouhými kolíky.

„Najděte nějakou větší mohylu! Otevřeme ji,“ přikazoval Jirout svým lidem, pomáhaje dámám sestoupiti na suchý drn.

„Velmi pěkná jest nedaleko odtud, tamto nad šípkovou jeskyní,“ ukazoval Klemš vzhůru směrem k cihelně. A už spěchal s nádenníky napřed, aby svému pánu a dámám s ním přibylým vyhledal cestu nejpohodlnější. Bylo ovšem nesnadno nalézti takovou, po které by dámy dobře stoupati mohly. Skaliska, trní, výmoly, pahejlí, každý krok nové obtíže, nové překážky.

„Já už si nějak pomohu,“ pravila paní nadrevidentová, když Jirout před ní klestil cestu. „Jen, prosím, přispějte trochu Bertince.“

Konečně byli všichni na místě. Dámy v toilettě nemálo deranžované. Po obou stranách potoka táhly se míchaným, už silně probraným lesem větší a menší drnem porostlé kopečky, hustě za sebou. U největšího z nich Klemš zarazil motyku a čekal, až panstvo přišlo za ním. Nádenníci dali se podle návodu Jiroutova do práce, aby co možná brzy se dostali na klenbu a neporouchali ji. Dámy usedly na blízká skaliska.

Začalo poprchávati.

*

„Nic neškodí,“ pravila paní nadrevidentová, „už obětujeme dnešní toilettu.“

Berta přece vstala a hledala před drobným deštěm útočiště pod rozklenutým bukem opodál pracovníkův.

Půda byla tvrdá jako kost; motyky sotva se mohly do ní dostati. „Ti nebožtíci jsou zde jako zapečetěni,“ pravil slabší nádenník, zdvihaje topůrko k mocnější ráně.

„Jak oni změknou, jen až na ně přijde trochu dnešního deště,“ mínil druhý. „Od rána se chystalo, teď se nad námi usadí na několik dní.“

„Jsem také tou radou, milostpaní, abychom otevření mohyly odložili na některý jiný den, až bude jistější čas,“ obrátil se Jirout k paní nadrevidentové. „Déšť houstne, spustí-li se liják, bude s dámámi zle; v lese prší dvakrát.“

A hodil starostlivě okem po lehkých letních šatech, jimiž obě oděny byly. Malé slunečníky sotva že by mohly zachrániti hlavu.

„Vytrváme zde, pane nadlesní,“ odvětila paní Hrdličková, „abyste seznal, že nejsme tak choulostivy, jak snad se vám zdá.“

Kopalo se dále, o vnitřní kamenné klenbě ještě nebylo ani stopy; země zněla stále tupě. Déšť byl silnější a silnější, už promokaly koruny kmenův, paní nadrevidentová hrdinsky stála v lijáku, Berta krčila se ke kmeni, pátrajíc, kde by byla nějaká hustší koruna. Už padaly na na ni kapky dešťové, a kdykoliv zavál vítr, sypaly se na ni hustěji se zeleného stropu. „Milostpaní, račte se zachrániti do cihelny,“ radil opět Jirout, „není naděje, že přestane, a práce bude trvati ještě třeba hodinu.“

„Promokneme naskrz,“ mrzutě podotkla Berta, „kdo ví, jest-li to opravdu mohyla, do čeho se dobýváme, a konečně snad bude úplně prázdná! Matinko, utecme odtud. Mě už studí.“

„Skorem se mi zdá, že kopáme jen do obyčejné hromady země,“ zasmál se nádenník. „Když jsme tenkráte

kopali pro pány z Prahy, dunělo to pod motykami, jakmile jsme sloupli drn a odhodili několik lopat půdy.“

„Počkáme ještě chvilku,“ pravila paní nadrevidentová, „bylo by přece škoda, kdybychom tu byli bývali nadarmo.“

„Ani pláště jsem dnes nevzal s sebou,“ litoval Jirout, „abych jím nyní mohl buď milostpaní buď slečně posloužiti . . .“

Náhle se zatměla obloha, zdvihl se prudký vichr, několik blesků po sobě švihlo lesem, hrom zaburácel četnou ozvěnou, nový náraz vichřice, déšť se spustil zmocněnými proudy. Po kmenech sbíhala voda, bouře hučela, stověké kmeny zaúpěly, ohýbajíce se ve svých kořenech. Mrak sahal až k zemi, postavy všech osob mizely v mrákotách přívalu.

„Zle jest! Zle!“ vzkřikla paní nadrevidentová, držíc se borového kmene, s něhož lila se po ní voda hrkotem.

„Strhla se nad námi mračna!“ zděšeně zvolali dělníci.

„Držte se všichni stromův!“ poroučel Jirout, rozhlížeje se, kde kdo stojí.

„Zalknu se!“ zaúpěla paní nadrevidentová, sklánějíc hlavu podle kmene, aby proudy vodní ji nezalily.

„Pane nadlesní, pro bůh, zachraňte mé dítě!“ vzkřikla ještě a sklesla k zemi. Voda řinoucí se s povýšenějších míst šla přes ni.

„Klemši!“ zazněl hlas Jiroutův hukotem bouře, „zdvihněte honem paní a hleďte ji pomocí dělníků dostati do cihelny!“

Sám pak nadlesní ještě v pravý čas přiskočil k slečně Bertě, kterou už také opouštěly síly; oči už měla zavřeny, ústa hledala vzduch, na smrt bledá tvář se obracela k zemi.

Jakmile ucítila, že se jí někdo dotknul, dívka oběma rukama křečovitě objala jeho šíji a přitiskla svůj obličej k jeho prsoum. Jirout ovinul kolem chvějící se postavy

jedno své pružné a pevné rámě, druhým zachycuje se za stromy, s nichž prameny vodní vždy děsněji šuměly.

Nové blesky šlehly lesem; v jejich záři Jirout spatřil, jak Klemš a nádenníci zdvihají paní nadrevidentovou; hlava její zvrátila se zpět, když ji vzali do náruče.

„Jen k cihelně!“ přikazoval Jirout, sám sotva odolávaje návalu rozkaceného živlu. Připjal k sobě slečnu Bertu ještě těsněji, cítil na sobě všechny tvary jejího půvabně urostlého těla. Zdvojenou silou ji pojal a potácel se s ní, jak myslil, také k cihelně. Vichr a proudy vodní hnaly jej po stráni hložím a kamením, až ani nevida před sebou na dva kroky, uváznul na mocném kořání, do něhož zasáhla jeho ruka. Obemknul svou podporu, a smyknuv Bertu za sebou, otočil se jako kolem nějakého sloupu, prorazil jako nějakou vodní stěnu a už sotva dechu popadaje, stanul v prostranné kamenné klenbě, v jeskyni.

Po dlouhých šípkových prutech, které přes její vchod hluboko visely, splýval vodopád; šedý závoj jeho oddělil dvě zachráněné bytosti od hrůzy přírodní.

IX.

Minula dvě léta.

Opět dodělávaly se žně na Všelibsku. Už sklízely se ovsy, nať vadla a noci se chladily.

Krajina Všelibská leží dosti vysoko u pohraničných hor v jižních Čechách; však úroda bývá tu znamenitá, jen když červenec a srpen mají dosti vedra. I letos oba tyto měsíce při dostatečné vláze byly velice parny. Stodoly dvorské opět nepostačovaly a Porges strojil se požádati knížete za přistavení nových; neboť od předloňského neštěstí, při němž ovšem ztratil jen několik set zlatých, pohlíží na své jmění, které není ani pod střechou ani pod zámkem, s největší obavou. A posud toliko jedenkráte za celých pět let, co na Všelibsku hospodaří, měl jen prostřední úrodu, tak že

do stodol ještě něco by se bývalo vešlo; ostatní čtyři léta sklízel mnohem více, než dříve knížecí úřadníci!

Půjde-li to tak dále, Porges ani neví, zdali po vypršení dvanáctého roku ještě vůbec se bude ucházeti o nový nájem. Už nyní, co také loděnice mu přinesla nové veliké starosti, nemá po všechen čas ani nejmenšího oddechu, hlavně ovšem proto ne, poněvadž Ráchelka už mu nemůže v hospodářství tak pomáhati, jako dříve.

Od onoho pádu na velikém nádvoří ještě se úplně nesebrala, při nejmenším unavení pokašlává, často stěžuje sobě na píchání v levém boku, dostává kratší dech, hlas její ještě více sípá a laloch jako by se nějak tratil. Však Porges pevně doufá, že městský lékař, jehož hned po žních chce přivézti, s takovou, dle jeho domnění obyčejnou chorobou ženskou bude zkrátka hotov.

Na domácího doktora zámeckého už zhola nic nedá, co ani s Litoltickým kovářem dohromady nemohl Moricka vyléčiti. Nezbývalof, než dopraviti chlapce do Pražské nemocnice. Tam řekli, že posavadní léčení bylo velice pochybené, že zlomená kost se rozkvasila na několika místech a že bude co dělati, aby noha se zachovala.

Déle než tři čtvrti roku Moricek ztrávil v Pražské nemocnici, než se mu noha zavřela; ale — ochroml! Od letošního jara až do nedávna vynášeli jej na žíněnce před domek, aby ležel na nejprudším slunci. Před čtrnácti dny Váca mu udělal velmi pěkné berličky a učí jej nyní o nich po dvoře choditi.

Porges, za ta dvě léta tak ztučnělý, že na krátké šíji už se mu udělal třetí laloch, jenž nyní ve žních stále pokryt velikými krůpějemi potu, přes dva spodní sádelnaté válečky rosolovitě se třásl nad umaštěným límcem kabátovým, už po některou chvíli ve svém nádvorním domečku bubnoval na zaprášené okno, kudy paprsky sklánějícího slunce jen s velikým namáháním vnikaly do vnitř; díval se na syna, jak pod návodem Vácovým už dovede obejíti oba dvory.

Pak se obrátil k ženě, která hlavu na prsa spuštěnu už od samého oběda seděla na odestlaném lůžku, a pravil:

„Kdyby nás nebylo potkalo neštěstí s Morickem, mohli bychom se svým životem ve Všelibech býti dosti spokojeni."

„Ach, což všechny peníze jsou nám platny," zabědovala paní Ráchelka, spínajíc před sebou ruce, „když máme přece jen na věky zkažené dítě, jediné dítě!"

„Bylo by mu hůře, kdyby musil počíti ničím, jako my jsme počali," namítal Porges. „Konečně," připojil, máchnuv rukou, „lépe než Váca bude přece choditi, a když bude nejhůře, dá se posaditi do kočáru. Bude na něj míti."

A zadíval se opět do hospodářského dvora, kde pracovitá čeleď se hemžila mezi koni a voly, vypřahovanými, aby byli vedeni k plnému žlabu, a mezi kravami, vracejícími se z tučné pastvy k večernímu dojení. Jsou tu ještě všichni staří známí: Pivoňka, Soukup a Krupička se svými ženami; šafář a šafářka, stále bezdětní. Na místě Sýkory jest tu nyní už třetí chasník.

„Všecko mělo a mohlo býti jináče," s novým povzdechem ozvala se paní Ráchelka, pokyvujíc hlavou. „Nemyslila jsem si Moricka nikdy jinak, než jako krásně urostlého pána v nádherném kočáře po boku spanilé dámy, aspoň baronky!"

„Toho ještě se dočkáš," těšil svou ženu Porges, vida, že opět se dala do pláče. „Mimo schromlou nohu Moricek jest úplně zdráv; až jen trochu se sebere a naučí se dobře o berlích choditi, půjde zase do města studovat, aby dohnal dvě léta, o která se opozdil v nemoci, a ostatní," dodal hlasem plným vnitřní spokojenosti, „ostatní dodělají peníze! Chvála bohu, Ráchelko, máme na ně teď novou továrnu. Loděnice bude dobrá. Krásný, nejlepší kousek, poslední dobrý kousek Všelibského starého lesa jest náš. Jen mě mrzí," pokračoval přecházeje podle Ráchelky krátkým pokojíkem, „jen mě mrzí, že jsem se při tom poněkud rozkmotřil s nadlesním. Co jsem se k němu proto nachodil,

co jsem se ho naprosil, jak jsem mu dával na srozuměnou, že to od něho nechci zadarmo, i sami nadrevidentovic přimlouvali se za mne; nic platno. Neměl pro mne než vyhýbavou odpověď, a když konečně přijela jeho sestra, ta pyšná stará panna, která sotva hlavou pohne, když ji člověk pozdraví, a když jejím působením spojení nadlesního s Hrdličkovými náhle se přerušilo: tu také se dostalo rozhodné zamítnutí mému návrhu a nezbývalo než zajeti do Vídně k ústřednímu řediteli knížecích statkův. Byl věru svrchovaný čas. O několik dní později, a byl bych propásl nejvýnosnější věc na celém Všelibsku. Ústřední ředitel už mi okazoval několik podání, která ho stran loďového dříví zdejšího a stran dalšího trvání zdejší loděnice byla došla. Viděl jsem na vlastní oči všechny cifry. Bůh ví, proč ti lidé podávali tolik peněz, a tučná provise pro ředitele ještě mimo to! Což dělati? Musil jsem podati ještě více a ředitelovi vyplatiti desetiletou odměnu v hotovosti napřed. Tak jsem všechny překážky rázem zlomil. Ústřední ředitel měl potom, jak víš, jakousi mrzutost s knížetem, že obchází Všelibského nadlesního a prodává o vlastní újmě; ale z toho on si nic nedělá. Obtěžká svou tobolku a je dobře."

„Za to nadlesní nikdy ti neodpustí, že jsi proti jeho vůli svou věc provedl," mínila paní Ráchelka s přízvukem opravdové starostlivosti, nýbrž jakési sklíčenosti.

„Odpustí, neodpustí," úsměšně opakoval Porges, stanuv před ženou. „Nebudu ho už nikdy za nic prositi. Nemám s ním vůbec zhola nic co dělat. Má poslední cesta k němu byla, když jsem mu letos na jaře přinesl cedulku, na níž ústřední ředitel mu oznamoval, že jsem už koupil les u loděnice, aby mi jej vydal. To se stalo, a když od té doby se potkáme, nemáme spolu co mluvit. Já jej pozdravím; on mi poděkuje, nebo nepoděkuje, nevšímám si toho. Vím, že mu nejsem vhod, ale zároveň jsem přesvědčen, že mi nemůže nikde uškoditi. Do hospodářství mu nic není, a mám v tom ohledu také takovou smlouvu, že pokladna

knížecí by se octla na rozpacích. kdyby měla zaplatiti její zrušení. Na to jsem, má milá Ráchel, hned pomýšlel, aby mě nemohli z dvora vypověděti, až jim ukážu, jak se s ním musí zatočit, aby z něho byl větší užitek, než jaký zámečtí páni vykazovali knížeti. Nadlesní s mou smlouvou ani nehne, ta jest dobře ukována. Ale to ti musím o něm říci, že jest velmi chytrý člověk a že by dovedl ze Všelibského panství něco udělati. Jeho polní hospodářství v lese daří se už výborně. Lesníci otvírají na to oči a už přestávají tropiti si z toho smích. V okolních vesnicích ubývá žebrákův a zlodějův; nadlesní z nich dělá pracovité rolníky, rozdělil mezi ně zanedbanou lesní půdu; oni ji vzdělávají, pěstují, ošetřují a hlídají knížeti zadarmo les, a při tom mají také výživu, které jim co rok bude přibývati. V tom ohledu musím říci, že Jirout způsobil za krátký čas svého zdejšího pobytu i knížeti i lidem mnoho dobrého. Sám jsem se od něho něčemu naučil. Až co nejdříve už si vezmu zpustlé lesíky Vaňka z Bystré a Proskovce z Rybařic, zařídím je dle jeho návodu."

A rychle pokročiv ke stolu, vyňal z přihrádky knihu, aby se podíval, jak dlouho ještě to může trvati, než Vaňka a Proskovce z jejich zadlužených živností vystrčí na náves.

„Přece bysi měl hledět, abysi s nadlesním měl dobrou vůli," pokašlávajíc Ráchelka vyrušila svého muže z přemýšlení, do něhož se byl zabral nad účty svých řečených dvou dlužníkův. „Jistě, že by ti potom dal ty lesíky sám do pořádku."

Porges nadzdvihl hlavu, aby odpověděl, že rozumný člověk má potřebí dobrou věc jen viděti, aby ji dovedl ihned napodobit, když ani dříve nezaklepav vešel do světnice rolník vysokého vzrostu, že hlavou téměř dotýkal se nízkého stropu. Na vychrtlém hubeném těle dlouhá režná halena, vysoké těžké boty samý příštipek, zapadlá tvář už dávno neholena, prošedivělým strništěm pokryta a velice zachmuřena. Temné oči z hlubokých důlkův zimničně světelkující.

Rolník opřel se zády o zamčené dvéře a některou chvíli mlčky se díval na Porgesa a jeho ženu.

„Čím vám můžeme sloužiti, pane Zavadile?“ uvítal jej konečně Porges, hlasem poněkud stísněným, nahlížeje oknem na dvůr, jsou li na blízku nějací lidé.

„Přicházím se ptát,“ zavzněl hřmotný drsný hlas malou světnicí, „jak to se mnou dále bude?“ A dvé palčivých očí utkvělo na zavalité postavě Porgesově.

„Jak pravíte, pane Zavadile?“ nutil se nájemce knížecího dvora a vlastník několika selských živností k vlídné otázce, jako by prvnímu vyjádření svého neočekávaného a patrně velmi nemilého hosta nebyl porozuměl.

„Jsem tu, abych s vámi promluvil snad poslední slovo!“ zahřměl ještě důrazněji příchozí, ještě před pěti lety zámožný osadník, nyní nájemník na svém někdejším statku ve Vrbinách, Josef Zavadil.

„Přicházíte mi tedy zaplatit, pane Zavadile?“ pokračoval Porges týmž vlídným přízvukem a přehodiv v knize, kterouž stále v ruce držel, několik listův, položil ji před sebou na stůl a pravil: „Zde se podívejte, že můj účet s vaším se úplně shoduje. Jste mi všeho všudy dlužen poloviční nájem a celou císařskou daň, kterou jsem za vás zaplatil.“

„Já že jsem vám ještě něco dlužen?“ vzkřikl Zavadil, dupnuv tak silně, až okna zařinčela a Ráchelka na lůžku mžikem se skácela ke zdi. „Vždyť jste mi celou letošní úrodu vzal a nenechal mi než několik brázd bramborův. Z toho mám se ženou a s pěti dětmi celý rok být živ? Koně a krávy, vůz a pluh už jste mi také zabavil. A teď že jsem vám ještě polovici letošního nájmu a všechnu daň za ten rok dlužen? Povídám vám, nezacházejte se mnou tak ukrutně a špatně! Nedohánějte mě k zoufalství! Jsem v tom tisíckrát hůř nežli žebrák, a vy, jen vy jste mě do té bídy uvrhl. Proklínám hodinu, kdy jsem s vámi poprvé se sešel. Vraťte mi z letošní veliké úrody aspoň, co vám

zbylo po zaplacení nájemného a daní, abych s rodinou nezahynul hlady!“

Poslední slova zněla z úzkých hubených prsou rolníkových jako z hrobu.

„Nač se tak rozčilujete, pane Zavadile?“ chlácholivým, důvěrným hlasem odvětil Porges. „Kdybych já byl tak zhurta nakvašený jako vy, kam pak bychom se dostali? Pojďte blíže ke stolu, promluvíme spolu pokojně a po přátelsku jako vždycky, a všechno se srovná. Máte-li s sebou knížku, kam jsem vám vždycky před vašima očima zapsal naši pořádnost, vyndejte ji a podívejte se, zdali jsem vám ve své knize připsal jen o jediný krejcar více. Ale i to všechno se může ještě změnit. Jen se dříve umoudřete.“

Přiskočil sám k nešťastné oběti své, aby ji utišil a odvedl z hrozivého postavení, kteréž proti němu zaujala.

„Radím vám, nepřibližujte se ke mně,“ zarazil jej Zavadil v prostřed cestě ke dveřím, o kteréž sám posud pevně se opíral, „jestliže dříve neřeknete, že mi dáte, zač jsem vás požádal! Není to nic v přirovnání s tím, oč jste mě připravil!“

A potřásl kostnatou rukou nad samou hlavou Porgesovou.

Otevřevši oči, Ráchelka shledla tuto scénu.

„Porges! Porges!“ zvolala zděšena, a oči její opět se zamkly. „Dej tomu zlému člověku, co chce, jen ať nezabije tebe a potom také mě. Bože, kam jsme se dostali! Jaký je tu zlý, špatný lid!“

„Já mu dám ještě více než chce,“ pospíšil sobě Porges upokojiti bouři v levo i v pravo. A již bera Zavadila za ruku, uváděl jej jako zkroceného lva ke stolku a posadil vedle sebe.

„Abyste seznal, jak mi křivdíte, prohlašuje mě za svého nepřítele,“ pokračoval a táhl k sobě po špinavém stole knihu svých hlavních účtův, „zničím zde všechno, c

pod vaším jménem stojí.“ I vytrhl list se jménem Zavadilovým a sežmoliv jej mezi oběma dlaněma, zahodil pod stůl.

„Nejste mi nic dlužen! A ještě máte něco u mne uloženo, co vám ihned vyplatím, poslechnete-li mé dobré rady.“

„Povězte, co mám udělat!“ zvolal Zavadil, dychtivě vytřeštiv zrak na Porgesa. „Jsem už odhodlán ke všemu, než to řeknete, jen když nebudu musit jíti s celou rodinou na žebrotu. To jest pomyšlení, co se mi rovná smrti. Aby na mne ukazovali prstem: Hle, Zavadil z Vrbin, měl krásný statek za osmnáct, nebo i za dvacet tisíc a teď otírá cizí kliky! Raději bych na tom místě padl, než abych takovou řeč někdy zaslechl!“ a udeřil oběma pěstmi o stůl tak silně, že Porges leknutím se chytil za stolici, na níž seděl.

„Není možno promluvit s vámi rozumné slovo, když se pořád tak sápete!“

„To jest tím, že vás mám tak blízko.“ Zavadil šlehl opět rozpáleným okem po Porgesovi. „Jak se na vás podívám, vidím všechno neštěstí, do kterého jste mě uvrhl . . .“

„Máte pravdu, teď sám nelituju ničeho více, nežli že jsem vám půjčoval, když jste si přišel dlužit, a že jsem vám čekal, když jste nemohl platit. To jest tak po celém světě: dluhy se dělají velmi vesele; ale platí se velmi smutně. Mohl byste dnes míti ještě deset statkův a přijíti ke mně pro jediný krejcar, řekl bych vám: Pane Zavadile, jsme přátelé, nerad bych si udělal z vás nepřítele, nepůjčím vám nic.“

„Proč jste to neřekl před sedmi lety? Proč jste mi tenkráte půjčil peníze, sotva že jsem se o nich napolo zmínil?“

„Jak bych se byl směl opovážiti a nepůjčiti vám několik set zlatých do karet a na jinou hospodní útratu! Celé Vrbiny mě ujišťovaly, že vám mohu půjčit ještě desetkrát tolik a že nepřijdu ani o krejcar.“

„A přišel jste u mne o jediný trojník?“ rozhorlil se opět Zavadil.

„Přišel, nepřišel, jak se díváme na peníze. Neměl jsem nikdy v úmyslu, kupovati selské statky. Není z toho žádný užitek, peníze leží v tom jako mrtvy. Vydal jsem se k vůli vám a jiným osadníkům v okolí ze všech peněz, které se měly množiti v obchodě. Abych nepřišel o půjčku, uvázal jsem si na krk chalupy, pole, luka a lesy, které sám nemohu spravovati a v nichž rok co rok tratím, co zde v náramných klopotách vydělám. Dejte mi dnes, co jsem vám půjčil, a statek jest opět váš. Nechci ani žádné úroky. Já vás nepřipravil o nic. Jsou tu zákony, které jsem já nedělal a které pořádně ani neznám, ty rozhodly mezi námi. Na ty naříkejte, nikoliv na mne, jenž vám chci ještě nyní pomoci pokud možná.“ Zavadil upjal na něho opět svůj tázavý zrak.

„Opakuju, že mi dnes nejste nic dlužen,“ a rozevřel knihu, kde list s jménem Zavadilovým byl vytržen. „Však jen nemíti dluhův, bylo by pro vás velmi málo. Znám vás, pane Zavadile, jako svého bratra. Pán bůh ví, že jest mi vás upřímně líto a že vám chci pomoci a pomohu. Jste člověk velmi podnikavý, umíte se výborně vpraviti do všelikých poměrův; máte hlavu pořád plnu všelijakých plánův. Ale pro takové lidi nejsou ani Čechy, ba není ani Evropa. Věřte mi, pane Zavadile, dal bych za to nevím co, kdybych měl vaši ráznou, podnikavou povahu! Té chvíle bych se sebral a odejel bych se vším všudy za moře, do Ameriky. To jest země, pro vás jako schválně stvořena. Zde už stěží doděláte se nějakého štěstí, tam po něm jen sáhnete, poněvadž na lidi vašeho druhu čeká.“

A poklepnuv mu na rameno, zvolal s nadšením: „Ať žije Amerika! Nová naše vlasť. Vystěhujte se do Ameriky!“

„Já že bych se měl vystěhovat?“ Udiveně vzkřikl Zavadil a chytil se za šedivějící hlavu. „Já že bych měl opustiti zemi, v které jsem se zrodil a sestárl? Já že bych

měl vyvésti ženu a děti z této země do neznámých koutův světa?“

„Pane Zavadile,“ přerušil mu Porges řeč, „nechte takových fantasií; do nich nic není. Mám vás za rozumného člověka. Co se budete bláznit za zemí, která vás nechává v starostech, ano v bídě. Nemá každý člověk všude štěstí. Tomu kyne zde, onomu onde. Záleží na tom, nekapricírovat se na jistou krajinu. Ručím vám za to, že v Americe jako znova oživnete a že tam najdete své štěstí.“

Zavadil složil mdlou hlavu v obě dlaně a těžko oddychuje mlčky naslouchal slovům Porgesovým.

„Ani nemohu si pomysliti, že bych měl žíti a umříti jinde než v Čechách!“ vyrazil ze sebe po malé chvíli.

„Tak mluvili už mnozí před vámi a dnes žehnají té hodině, kdy vstoupili na loď, která je odvážela od břehův evropských, aby je složila v nové, krásnější vlasti zámořské. Amerika už nyní jest útočištěm pro valnou část zejména našich nejbližších krajanův v Čechách, a za několik let důležitost její pro nás teprv se objeví. Nebudete první, který se tam odstěhuje, ani poslední, který tam najdete štěstí, za nímž zde marně se pachtíte. Slyšíte, že od jara až do zimy téměř den co den někdo ze zdejších vesnic se tam ubírá, nemoha ve zdejších poměrech déle vytrvati. Pamatujete se na Karla Nováka ze Zákop? Ten také myslil, bůh ví co zlého mu radím, když jsem mu řekl: Pane Nováku, seberte ještě, kde co máte a jeďte do Ameriky. Dnes vám mohu říci, že byl v tom tak, jako vy, ale po krátkém zdráhání poslechl, a zeptejte se ho dnes, chce-li z Ameriky zpátky do Čech, že za něho zaplatíte cestu! Přijel tam s několika zlatými, výborně spekuloval a dnes má v New-Yorku jednu z nejpřednějších továren. A nevyrábí nic jiného, než samé kobylky na housle. Ale jaké kobylky! Nikdo v Americe nedovede je ani napodobiti. To všechno za půl druhého roku, co tam jest. Všechny americké noviny píší o Karlu Novákovi a dělají mu slávu. Ráchel, kde pak máme

ty americké noviny, co jest v nich vyobrazena továrna pana Nováka ze Zákop? . . .“

„Tam ve stolku je všechno,“ z hluboka zasípala žena, už pokojnější, vidouc, že Zavadil tiše sedí.

Porges jal se rozhrabávati balíky všelikých německých, obrázkových novin, až našel krásný zámek v gothickém slohu s mnoha věžmi a věžičkami, s parkem a s vysokým hustým lesem kolkolem.

Bylo to sídlo nějakého anglického velmože ve Švýcarech, ale Porges chvatně rozkládaje scuchaný sešit před svým hostem, povýšeným hlasem zvolal: „Zde se podívejte, pane Zavadile, to jest továrna Karla Nováka ze Zákop v New-Yorku. Nevypadá-li to tak, jako by si to byl dal stavět podle vzoru Labutínského zámku? Hleďte, jak si pamatoval každý stupánek a výklenek! Místo řeky má ovšem jen rybník; ale lesy kolkolem jsou ještě krásnější než Labutínské. A z toho všeho krásného dříví nebude dělati nic než kobylky na housle! Co se tu v Čechách naklopotil s pluhem a motykou, myslil chuďas, že musí býti rolníkem! Nutil se k tomu, ale neměl pro ten stav ani schopnosti. Proto přišel na mizinu. Teprve v Americe seznal, že má vlohy pro průmyslníka. Teď po půldruhém roce je už celým milionářem. Zkuste to za ním, pane Zavadile! Kdo ví, jaké štěstí tam najdete . . . Novák si to dříve také nemohl pomyslit! . . .“

A podstrkoval udivenému rolníku krásné obrazy až pod oči, sám sleduje účinek svých slov na jeho tváři.

„Což je o to!“ vzdychl sobě Zavadil, patře s rostoucím zalíbením na obrázek. „Hezké to jest, mnohem hezčí než naše chalupa ve Vrbinách. Ale co se poštěstilo Novákovi, povede se jednomu ze sta tisíc. Kde pak bych já . . .“

„Nic nepochybujte,“ dodával mu mysli Porges, vida, že ubohý ptáček jde na lep. „Jen žádné rozpaky. Štěstí se musí chytit oběma rukama. A pro vás bude všechno mnohem snadnější, než bylo pro Nováka . . . Jsem s ním

stále ve spojení, teprv minulý týden mi zase psal, vyptává se na některé obchodníky Pražské, kteří by rádi od něho kupovali zboží. Dám vám k němu poručení, kdyby snad už se nechtěl na vás pamatovati. To víte, takoví velicí páni pak brzy zapomínají na své chudé známé. Ale mně k vůli udělá pro vás všecko a jistě vám něco dobrého a výnosného poradí. Dám vám krásnou rekomandaci k němu . . .“

„Ale kde vzít peníze na takovou cestu?“ Zavadil pokyvoval hlavou nad obrazem, ovšem neporozuměv připojenému německému textu.

„Ani o ty nebude zle!“ Porges přisedl ještě blíže k svému hostu. „Máte ještě trochu brambor na poli, ve stáji koně, dvě krávy a pak něco kolářského harampátí. Koupím to od vás všechno a dobře zaplatím, abyste měl netoliko pro celou rodinu na cestu až do Ameriky, ale aby vám ještě něco zůstalo v kapse aspoň pro první počátek, až tam přijedete. Do Prahy vás dám také zadarmo dovezt se vším, co tam vezmete s sebou. Však není mnoho času na rozmýšlení. Zde potřebujete každý den na živobytí a na moři jest právě teď nejpohodlnější plavba. Zde máte vyobrazení velikých korábův, které převážejí z Evropy do šťastnější Ameriky.“

Při tom vyňal ze stolku několik jiných sešitův, samé prospekty přímořských společností, jež dopravují vystěhovalce evropské do cizích světův. Bylť Porges po mnoho let také horlivým jednatelem a náhončím těchto novověkých obchodníkův s lidským masem a neštěstím mezi dobromyslným a lehkověrným lidem českým.

Zavadil byl návrhem a dobrotou Porgesovou náhle oslněn a dojat, že už úplně zapomněl, s jakou náladou duchovní před půl hodinou sem vlastně vstoupil. Tvář jeho se jasnila, oko zářilo ohněm, však už nikoliv zoufalství, ale radosti a naděje. Do vetchého, znuzačeného těla jako by byla vjela nová síla životní. Po některé chvíli, když Porges skvělými barvami mu byl ještě vylíčil všechno blaho

amerického občana a opět slíbil, že mu zaplatí ještě každé stéblo slámy tak draze, jako by bylo ze zlata, jen aby mu pomohl ze zdejší, evropské bídy, rolník všecek rozplývaje se tušením blízkého a jistého štěstí v nové, lepší vlasti zámořské, nemohl ani najíti dosti slov, jimiž by vyjádřil své díky za takové dobrodiní.

„A kdy bych mohl opravdu odtud?“ zvolal, vstávaje k odchodu.

„Sám pojedu zejtra k hejtmanství a opatřím vám pas. Peníze mám pohromadě, vy sbijte si ze silných prken několik truhel podle této míry, jak lodě nařizují, a než se sejde neděle s nedělí, můžete sedět na břehu mořském.“

„Tu má ruka! Pojedu do Ameriky! . . . Jen co tomu řekne má stará? A děti? . . .“

„Kdo pak dá co na ženské, když se jedná o takové důležité věci? Vy jste pán v domě, co budete *vy* chtít, to se musí státi . . . Tu máte závdavek na věci, které od vás ujmu. Zejtra odpoledne, až se budu vraceti z hejtmanství, zastavím se u vás, abychom ujednali, co vám dám.“ Vtiskl mu několik zlatek do dlani a zavřel za ním dvéře.

„Zase kousek práce odbyto!“ pravil, mna sobě radostně ruce a pohlížeje za odcházejícím rolníkem, jenž maje jíti hlavními vraty na úvoz, kudy se jede do Vrbin, zabočil nádvorní brankou dolů do vsi.

„Jde na kořalku, aby si dodal kuráž proti ženě. Ve střízlivém stavu by při ní sotva něco pořídil. Ti lidé se musejí na všechno opit . . . Však to jest pro nás dobré, že se opíjejí. Kdyby byli vždycky střízliví, nepořídili bychom s nimi také nic.“

„A myslíš, že opravdu se vystěhuje?“ Ráchelka zvolna opět se vzpřimovala na svém lůžku.

„Spadl by mi zase jeden kámen se srdce, kdyby to stalo. Když už k ničemu nejsou, nerad mám ty lidi blízku. Také se stále o tom mluví, když tak v hadre a v bídě obcházejí krajem, že kdysi bývali zámožni a

že jejich statky patří nám. Každou chvíli se člověk s nimi někde potká na silnici, v poli nebo v lese, dívají se, jako kdyby se jim bůh ví co nespravedlivého bylo stalo .... zůstávají pak velmi nepříjemné poměry z někdejší známosti. Když teď mám potkati Lhoteckého Součka, jak na dvoukolové káře s psem, v němž bysi zdaleka všechna žebra spočítala, rozváží ode vsi ke vsi kolomaz, naložené okurky, křen a koláčky bílé hlíny: jdu mu na čtvrt hodiny z cesty, a kdybych si měl nevím jak v polích zajít. A kolem té opuštěné pazderny pod Králskem, kde s povolením obecního představenstva nedávno se usadil Záruba, sbíraje po okolí zdechliny, aby prodával jejich kůže a živil sebe i celou rodinu jejich masem, nešel bych, ani kdybych jeho chalupu ještě jednou mohl dostati. To se mi líbil nebožtík Novák ze Zákop. Jakmile jsem se mu jen zmínil o Americe, hned byl při tom, prodal mi lacino celou úrodu ještě na stojatě, sebral rodinu, a když jednou ráno v Zákopech se probudili, milý Novák už byl daleko za Prahou, pospíchaje k Bremám. Byl bych mu přál, aby aspoň do Ameriky byl dojel. Snad by se tam přece byl zachytil. Ale moře nemá žádné trámy. Tu" — a znova rozevřel právě to číslo obrázkového časopisu německého, v němž před chvílí byl ukazoval Zavadilovi nádhernou továrnu v New-Yorku, „tu jsem si schoval vypsání strašné bouře, která v červenci minulého roku na šírém moři zachvátila a ztroskotala loď Neptun, plavící se s nákladem vystěhovalcův do Ameriky. Utopili se všichni; zde jsou jejich jména. Karel Novák se ženou a třemi dětmi jest mezi nimi. Zavadil jej může v Americe hledat! Ale jen ať jde za ním. Amerika jest pro nás znamenitá země! ..."

Hodil noviny do stolku, uložil knihu s hlavními účty do přihrádky a přitlačiv si placatou čepici ještě hloub do týla, tak že stinidlo od čela kolmo vzhůru stálo, bral se ke dveřím, aby se podíval, co se děje na dvoře. Však tu ozval se v síni jako klepot dřevěnými paličkami o kamení,

a Moricek houpaje se o jedné noze mezi dubovými, nahoře měkkou koží obšitými a dole mosazným plechem okovanými berličkami, setkal se s otcem právě ve dveřích. Váca jej byl doprovodil až k síni a díval se, až jej spatřil v bezpečnosti.

„Za týden bude běhat jako čamrda,“ prohodil pro sebe a belhal se obtížně zpátky na zámecký dvůr.

„Váco! Váco!“ volal za ním Porges. „Počkejte. Pojďte si k nám odpočinout. Jste moc hodný, Váco, že Moricka učíte chodit. Dobře, že tu teď ve dvoře někdo jest, kdo to umí.“

Vida pak Vácu odcházeti, aniž by se obrátil, myslil, že neslyší, a vyběhl na práh síně a volal za ním hlasitěji:

„Váco, už dávno něco pro vás schovávám, pojďte si pro to!“ A zpět do domku: „Ráchel, honem přines mé zimní rukavice, Vácovi budou ještě dobré. Jsou v zadním pokoji pod postelí.“

„Už tam nejsou!“ se smíchem oznamoval Moricek. „Našel jsem je tam dnes ráno. Byly celé od molův rozežrány. Nalil jsem do nich vařící vody a Ořech je pak tahal po dvoře!“

„Ráchel!“ Porges ustoupil do světnice. „U nás posledním časem se zmáhá nepořádek a nehospodářství. Pes roztrhá moje rukavice!“

„Pes! pes!“ s úšklebným posuňkem odmítá Ráchelka. „Vždyť slyšíš, že to udělali moli.“

„Mol! mol!“ opakoval týmž přízvukem po své ženě Porges. „Co to mluvíš? Mol sní dvě veliké rukavice! Nosil jsem je patnáct let a nesnědl ani jednu. Teď snědl dvě! Nesváďějte na mola, když uděláte škodu!“

„Je, co musím slyšeti od vlastního muže? Že jsem mu snědla chlupaté rukavice? Pán bůh ví, raději nebudu jíst pranic celý týden a koupím ti nové.“

„Co bych dělal s novými? Ty přece nedám Vácovi presentem?“

„Tu jsou zase ty staré,“ zvolal Moricek, smíchy prohybaje se v berlích a ukazuje na Ořecha, který, ocásek vzhůru, přiběhl ze dvora za ním, v tlamě tkaničku, na níž po každé straně vedle sebe vlekl po zemi scvrklou, silně opelichanou beránčí rukavici.

Porges kopl psa do slabiny tak zlostně, že ten mžikem pustil svou kořist a kvikaje táhl se pod Ráchelčinu postel.

Moricek se škaredil za otcem, jenž zdvihnuv veteš odnášel ji do zadní světnice, mumlaje cestou: „To se ještě spraví! . . .“

X.

Váca sice slyšel, když Porges jej volal; ale jeho opovržení k tomu člověku bylo příliš veliké, že ani se neobrátil, aby mu řekl, že s ním do nejdelší smrti už nebude mluviti. Poseděv čtyři měsíce ve vyšetřovací vazbě, vrátil se sice beze vší úhony ano beze všeho soudu k nesmírné radosti celé krajiny na svobodu do Všelib, ale na domnělého původce svého uvěznění, což pokládal za velikou hanbu, zanevřel s veškerou silou svého rozhorleného citu, a pak často od té doby říkával, kdyby našel Porgesa někde na cestě ležeti s provazem kolem krku, zadrhnul by mu ho s největším potěšením. Tato nesmířitelná zášť proti otci ovšem mu nevadila, aby zmrzačenému synovi jeho prokazoval se ochoten, kdekoliv jen mohl. Moric býval mu kdysi také nevýslovně protiven svou drzostí a směšnou pánovitostí; ale podobné neštěstí jako by mezi nimi bylo způsobilo jakýsi přátelský poměr. Také Moric pohlíží nyní na Vácu zcela jinak než před dvěma lety. Nebojí se ho a chová se k němu velmi zdvořile; vyhledává jeho společnost a bývá u něho více než u vlastních rodičův. Procházejí se spolu po zámeckém dvoře, sedávají spolu buď ve stínu svislých vrb vedle studně, nebo na

lávce před ratejnou, nebo, a to bývá Morickovi nejmilejší, u Váci v komoře.

Váca totiž na stará kolena se dožil vlastního, stálého bytu; říkával žertovně, že patří ve Všelibech k dvorskému panstvu.

Nadlesní Jirout, jehožto svědectví porazilo a vyvrátilo všechna Porgesova udání o Vácovu pobuřujícím a útočném chování, a jehožto soukromá přímluva zrychlila vyřízení soudní činnosti pro obžalovaného, vzal totiž ubohého mrzáka i na dále pod svou ochranu. Přihodilo se, když Váca z vězení vyšel, že se uprázdnil v přízemí zámeckém ve Všelibech byt po ponocném, jenž provdav dceru do sousední vesnice za chalupníka, v několika nědělích po svatbě zemřel. Nový ponocný, svobodný, obstarožný nádenník, jenž Jiroutovi při lesní práci zvláště se byl zalíbil, dostal jednu uprázdněnou komoru; druhou nadlesní daroval Vácovi, ale musil mu ji také ještě zaříditi, totiž postaviti mu tam postel se slamou, stolek a stolici; neboť Váca neměl na světě ničeho, než velice sešlý vojenský šat na sobě a v torbách mimo housle trochu oblázkových kamínkův, jimiž zažehnával bouřku, rušil čáry utkané kolem dobytka, vyplašoval můru ze stavení, léčil souchotiny, udobřoval milence atd. Však ani když měl svůj vlastní domov, Vácovi nechtělo se v něm líbiti. Potulný či spíše volný život vězel mu příliš v krvi, a prošlo několik měsícův, než zvykl stálému sídlu svému.

Okolní občané na kolik hodin také s tím nebyli spokojeni, že starý jejich známý a vždy vítaný host, hlavní prostředník mezi nimi a ostatním světem, vždy veselý společník, nevyčerpatelný vypravovatel podivných a zajímavých příhod, upřímný a zkušený rádce pro každý stav a pro všelikou příčinu, ať už šlo o pohřeb nebo o svatbu, o koupi koně nebo nedělní parády, o milostné vzkázání nebo sousedské pozvání na posvícení, o řemeslo pro syna nebo službu pro dceru, že Váca už nemá putovati na jejic

vozích po krajině, nýbrž usaditi se pevně ve Všelibském zámku. Vzkazovali mu ze všech stran, aby je přece zase navštívil, že se u nich to a to stalo: prosili, aby jen řekl, kdy bude chtíti neb moci k nim přijeti, že pro něho pošlou vůz schválně.

Bylo to veliké pokušení pro Vácu; ale on mu přece odolal. Vědělť, kdyby zase nyní vsedl na vůz, že by se nevrátil do Všelib ani hned tak, a nadlesní neměl dostati o něm mínění, jako by spořádaného, usedlého živobytí ani nebyl schopen.

Váca od půldruha roku neopustil Všelibský dvůr.

Aby to nevypadalo, že jej jako nějakého žebráka živí, Jirout vykázal mu práci, nebo vlastně jen dohled při ní.

Když loni hned časně po jaře konečně přijela do Všelib slečna Ludmila, sestra nadlesního, ujala se zanedbané zahrady, jíž bratr její užívati měl, a tu naskytlo se pro Vácu, jenž na krátko před tím po svém propuštění z vazby sem se byl vrátil, vhodné zaměstnání. Rozumělť pěstování zelenin a květin; věděl, kde co pěkného a vzácného na okolí k tomu dostati; společně s kočím, který nyní jen málokdy zapřahal, poněvadž nadlesní mnoho pracoval v kanceláři a do blízkých lesův docházel pěšky, zřídil milostslečně zahradu, že z ní měla opravdovou radost. Co kuchyň vyžadovala, bylo tu vše v hojnosti a pěkném výboru zasázeno, a vonného květu skvělo se zde v širokých obrubách podle všech cestiček i v samotných záhoncích od června až do října tolik, že lidé v úvoze vesnickém se zastavovali, patříce na tu krásu. Zahrady zámeckých pánův, nadrevidenta, obou revidentův, doktora ano i faráře, sousedíce v levo a v pravo se zahradou nadlesního, vypadaly nyní velmi chudě, prázdně, zanedbaně.

Váca měl velikou radost, když zaslechl, jak každý, kdokoliv tudy šel, chválil úpravnost, čistotu i pořádek Jiroutovy zahrady, v čemž on také měl svou platnou zá-

sluhu, ačkoliv hlavně jen radou, stálým dozorem, pletím plevele, odklízením svadlého listí, uřezáváním suchých větviček, přivazováním plnokvětých slabých stonkův a lodyh k tyčkám, vždy jako usoustruhovaným, nasypáváním stejnozrnného písku na cestičkách, vyzdobováním besídky a podobnými lehkými pracemi přispívati mohl.

I Jirout chválil jeho zahradnické umění, rád pozoruje, jak co den pevněji přivyká svému novému životu. Aby na něm tu změnu dokonale provedl, také jej přestrojil. Dal mu svůj sice obnošený, ale ještě velmi dobrý plášť se zelenými výložky a měkký plstěný klobouk se zelenou šňůrkou. Více z vlastního staršího šatstva mu dáti nemohl, poněvadž Váca byl mnohem větší a silnější. To pak opatřil pro něho od Klemše, a tak Váca nyní vypadal jako třetí člen lesního úřadu ve Všelibech. Lidé přáli mu veliké štěstí, které jej potkalo, a on sám nemůže si své nynější živobytí ani dosti nachváliti. Říkává, že se měl na světě vždycky dobře, až na tu zlost a hanbu, kterou mu způsobil Porges; ale teď že žije zrovna jako v nebi.

Jen jedna věc kalila jeho spokojenost. Pomyšlení na Pavlíka.

Na základě odůvodněných podezření soud uznal mladého Sýkoru za vinna zločinem žhářství a odsoudil jej do těžkého žaláře na půl třetího roku. Odvezli jej do Prahy, kde ještě déle než půl roku má tráviti mezi lupiči, vrahy a nejhoršími zlosyny.

„Ubohý hoch,“ často vzdechl sobě Váca, „trpí za mne! . . .“

Jinak neměl ve svém životě už toužebnějšího přání, než získati sobě spokojené, vlídné oko nadlesního a zvláště jeho sestry. Když se domníval, že se mu něco povedlo, co je těší, pak mřížovaným oknem jeho přízemní komůrky zámecké zaznívaly v hlubokém tichu nočním táhlé zvuky houslí. Ale jako by byly něčím pokryty nebo přitlumo-

vány. Hrávalť Váca už toliko pro sebe, a nechtěl, aby někdo jej slyšel.

Sedával pod večer třeba dlouho do noci s dvorskou chasou, nebo se svým nejbližším sousedem ponocným; ale ani malé děvče Pivoňkovic, jediné nyní dítě dvorské čeledi, ani starší druhové jeho nemohli jej přiměti, aby někdy přinesl s sebou z komory housle a nějakou písničku jim zahrál. Omlouval se, že mu to již nejde . . .

XI.

Bylo krásné odpoledne.

Obloha se skvěla temně modrou barvou, ani nejmenší mráček neplul po ní. Slunce sesýlalo plný svůj žár, aby pozdní ovoce už brzy dozrálo. Mělоť na spěch, neboť sněžné nitě a chumáče babího léta už poletovaly nad krajinou a zavěsovaly se po stromech.

Slečna Ludmila, štíhlá postava prostředního vzrostu, oděna šedým mohairovým šatem velice skromného střihu, husté kaštanové vlasy podvázány modrou hedbávnou stužkou, zaměstnávala se ve své zadradě u přítomnosti Váci sklízením a ukládáním zelin pro domácí potřebu na zimu. Chtěla do večera míti pěkné zásoby pohromadě, aby překvapila bratra, jenž hned po ránu odjel do Labutína k jednání, jak pravil, velmi důležitému se samým knížetem. Pracovalť doma už po několik dní velmi pilně v kanceláři a vezl s sebou dnes silný balík listin.

Ludmila očekávala jej s jakousi zvláštní dychtivostí, vrátí-li se s tváří uspokojenou nebo starostlivou. Spozorovala na něm při ranním odjezdu jakési neobyčejné rozčilení; však nikdy nedotýkajíc se úřadních jeho starostí, čekala, až sám jí o nich něco poví.

Chvíle po chvíli míjela, dva záhonky cibule, petržele a mrkve už byly vyklizeny, úroda v úhledných svazcích ležela narovnána vysoko v trávníku vedle besídky. Váca

mínil, že snad zavolá služku, aby to odnášela do sklepa. Však slečna odvětila, že se počká, až bratr uvidí, jak to všechno krásně vypadá. Dnes že už nic více vybírati nebudou, aby si Váca také odpočinul.

Rukávy až nad lokte vyhrnuty a ruce zatřísněny sama usedla v obloukovitém vchodu laťové besídky, na níž divoké víno už dostávalo žluté a červené listí, a rozhlížela se po zahradě, co ještě tu kvete.

Jiřinky a astry stály v plném květu nejrozmanitějších barev, nejblíže k besídce cesty byly vroubeny bujnou resedou, jejížto vůně naplňovala celou zahradu. Opodál měsíčné růže v hustém skupení vedle rozprchávajících se květů ještě nasazovaly nová poupata, aby zahrada až do nejpozdějších dní letních měla svou ozdobu.

Bledá tvář slečny Ludmily, několikahodinnou prací slabě do růžova zbarvena, skvěla se vnitřním uspokojením, nebo aspoň utišením. Z nejnižších hlubin mysli vystupovaly na ni upomínky.

Ach, jaké trampoty prošly tou myslí, než dospěla k nynějšímu svému klidu! Jakých svízelův zakusila Ludmila, než se dostala do tohoto přístavu tichého, pokojného života! Jak dlouho toužila po takovémto osamělém koutku ve volné přírodě!

Ludmila končila třicátý rok svého věku. V Praze už o ní dávno říkali, že jest stará panna. To jí netrápilo ani sebe méně. Že by se někdy také mohla nebo měla vdávati, na to posud ani nepomyslila. Nepřeje si nic jiného, než čeho od minulého roku dosáhla: tichý, pokojný život ve vlastní skromné domácnosti . . .

Rozpomíná se, co všechno předcházelo, než tato její touha se vyplnila. Vidí se jako sedmi- osmileté děv v úhledném jednopatrovém domku, na pokraji rozsáhlý vysokých lesův, asi půl hodiny od města, jemuž tyto l patřily. Otec její byl zde nadlesním. Však Ludmila nepamatuje se na něj jinak, leda na churavého a chř

noucího. Jen zřídka, když byla nejprudší letní vedra, opíraje se o matku, obtížně sestupoval ze svého pokoje v prvním patře dolů na dvůr, aby se tu usadil v nakupených poduškách a vyhřál se žhavými paprsky slunečními. Ó, jaký zármutek měla ubohá, dobrá matka, když choroba otcova stále se horšila a když za krátko už ani z postele hnouti se nemohl, tím méně z pokoje a z domu. Jaké klopoty a kruté starosti dolehly na chudáčka, aby dva její starší synové, tenkráte už meškající na studiích v Praze, nemusili opustiti školy a vrátiti se domů na vesnické řemeslo! Služba otcova na penězích byla velmi malá, hlavní výživa rodiny musila se zjednati z polního hospodářství, kteréž mu obec v okolí lesního domku byla dala k užívání. Jaké nesnáze a trampoty rozhostily se v jejich domácnosti, když ubohá matka nevěděla. nač dříve myslit, kde dříve býti, koho dříve opatřiti: či těžce nemocného, ano už zvolna umírajícího otce, či dva syny studující v Praze, či dvě mladší děti, Ludmilu a Emila doma, či kuchyň, či stodolu, či chlév, či pole a luka! Všude všechno spočívalo na ní a kde nemohla dohlednout, pomoci, poručit, poradit, všude stesk, nářek a škoda. Čeládka stála a odbíhala od práce, kde mohla, dělníci na poli nepospíchali, když nad nimi nikdo nestál. Ludmila neustále vidí před sebou tu nebohou matku, jak silou téměř nadlidskou překonávala všechnu práci, všechny starosti, jak obsloužila každého, opatřila všechno, a přitom ani slzy, ani vzdechu, ani zasesknutí! S tváří stále přívětivou, s okem vždy jasným vyřizovala desateru věc najednou, byla všude, nikdo jí ani na chvíli nepohřešoval. Jen pozdě v noci, když Ludmila na své postýlce v sousedním pokoji někdy se probudila, viděla, jak matka, klečíc vedle lůžka otcova na zemi pod velikým křížem, upírá smutný zrak svůj na obraz Spasitelův, a jak její rty křečovitě se potrhují. Ráno pak spatřila ji opět s lahodnou tváří, která na každého se usmívala a celý dům osvěžovala, jako když sluníčko

svítí . . . Však i slunce se zahalí v černý mrak . . . Nadešly podzimní mlhy, otci bylo hůř a hůře. Jednou v noci matka zbudila ze spaní Emila i Ludmilu, pláčíc přinesla je k lůžku nemocného. Ludmila podnes cítí, jak otec jí položil ledovou ruku svou na hlavičku a pohladil ji po tvářičce. Bylo to naposledy, co ruka jeho se jí dotkla. Ráno děti viděly matku, jak přebolestně štkajíc hledí na otce. Bylť mrtev . . . Těžko vzpomínati, co pak se dálo! Teprv nadešlo zlo, veliké zlo. V domě nebylo ani krejcaru, když se prodala letošní úroda a zaplatilo se lékařům, lékárníkovi, kněžím, hrobaři a tak dále. Štěstí ještě, že za oba bratry v Praze bylo na měsíc napřed zaplaceno, jinak byli by musili zůstati po otcově pohřbu doma . . . Nový nadlesní oznámil matce, že se přistěhuje za čtyři neděle. Bylo potřebí pomýšleti, kam se hnout. Koně, krávy, vozy a malé zásoby ve stodole a na senníku nakvap se musily prodati s velikou škodou; za čtrnáct dní přišel přípis z města, že vzhledem k dobrým a věrným službám, kteréž nebožtík otec při zvelebení a správě lesův obci prokázal, ačkoliv ještě nebyl dosloužil se ještě práva pense, uděluje se jeho rodině ze zvláštní milosti roční podpora tří set zlatých až do zletilosti nejmladšího dítěte . . . Zároveň se nařizovalo, aby celý lesní domek do čtrnácti dnův úplně se vyklidil, poněvadž nově jmenovaný nadlesní nastoupí své místo . . . . Přečetši tento přípis, matka sklesla na lůžko, chytila svou hlavu do obou dlaní a hořce plakala. Však jako božským prstem dotknuta, náhle se vzpřímila, s nevýslovnou láskou k sobě přivinula obě vedle ní plačící dítky, Ludmilu a Emila, a od té chvíle tvář její opět zářila hlubokým klidem a nebeskou lahodou. Ludmila posud nemůže sobě mysliti světici v žádné jiné podobě, než jakou měla její matka . . . Poslední večer před stěhováním z myslivny přišel nějaký tlustý pán z města, rozloučit se prý s matkou jménem celé obce. Pravil, že pense ovšem není veliká, ale že nebožtík otec snad

přece měl z lesa nějaký užitek mimo svou službu .... také prý se v městě obecně myslí, že rodina jest dobře zaopatřena ... Ludmila tenkráte poprvé viděla matku se rozhorliti. Nedadouc pánu z města domluviti, vdova vstala a hlasem srdcelomným, jak Ludmila jej od matky dříve ani později nikdy neslyšela, vyzvala hosta, aby té chvíle odešel ... Uměla snášeti opuštěnost, chudobu, bídu; ale s pohrdáním odmítla pomluvu, která zlehčovala památku drahého, poctivého otce ... Přestěhovali se do Prahy, aby rodina byla všecka pohromadě a starší synové aby mohli pokračovati ve studiích. Bylo jim všem zápasiti s nedostatkem. Pět osob ani při sebe větším uskrovnění nemůže v hlavním městě slušně žíti z ročních tří set zlatých. Nouze ano znenáhla i hlad rozhostily se v chudičkém příbytku ubohé vdovy, která sama jedině obstarávala veškeru domácnost ve všech jejích částech. Menší děti už také měly potřebí pro školu více obuvi a šatstva, než na venkově, matka usilovala, aby rodina po nadlesním aspoň na zevnějšek vypadala slušně. Sama spokojila se kouskem suchého chleba, nýbrž mnohdy ani toho si nedopřála, jen aby děti její nechodily v hadrech a měly, čeho škola nevyhnutelně vyžadovala. Vidouce nadlidské namáhání matčino, starší synové přitiskli se jednoho večera k jejím nohám a objímajíce je s pláčem prosili, aby drahá roditelka přece poněkud více šetřila svého života, že oni raději přestanou studovat a půjdou ihned se učit jakémukoliv řemeslu, kde by dostali stravu a mohli míti záplatovaný oděv. Matka pojala oba syny do náruče, zlíbala je, ale pravila, že toho nedopustí, že tu bídu přece nějak přemohou, žeby přece bylo škoda, aby majíce už jen dvě léta studovati, s té dráhy sběhli ...

Žilo se s utajeným dechem dále. Starší bratři vynasnažovali se už po některý čas, aby dostali nějaké soukromé vyučování, a tím aspoň na oděv a knihy si vydělali, že by se matce poněkud ulehčilo. Konečně se jim to po-

dařilo. Domácí pán, u něhož bydleli ve sklepním bytu, zámožný žid, majitel velmi výnosného obchodu, měl syna, který jsa ve školách s nejstarším z bratří Jiroutův, neprospíval. Vladimír Jirout s největší radostí přijal nabídnutí domácího pána, aby s mladým Winterbergem opakoval a připravil jej ke zkouškám. Trávil s ním nejméně dvě hodiny denně a koncem měsíce dostal od domácího pána tři zlaté. Byl to krvavý výdělek, ale bratr počítal, že za rok školní přece dostane třicet zlatých. Sdělil ostatním dětem radostné tajemství, že z toho neutratí ani krejcaru, ale že matce na zimu koupí teplý šat a obuv. Vidouc namáhání svého syna za odměnu tak nepatrnou, matka několikrát se chystala zapověděti mu to soukromé vyučování; ale vždy ji od toho zdržovalo pomyšlení, že domácí by byl uražen a že by jim dal výpověď. A stěhovati se z jeho domu s tím zbytkem polámaného a odřeného nábytku, když všechno jen poněkud lepší už dávno bylo prodáno, to zdálo se jí před jinými lidmi nemožností. Byla chuďas ráda, že se před světem skryli, že nikdo o nich neví. Vladimír tedy vyučoval mladého Winterberga dále. Také mladší Václav, výborný kreslíř, našel místo za domácího učitele. Sestra domácího pána, žijíc půl hodiny za branou v pěkném zámečku, měla dvě dospívající dcerušky, které chtěly část svého prázdného času vyplniti nějakým pěstováním umění. Už marně pokoušejíce se po několik let na pianě, rozhodly se, že budou kresliti. Václav docházel k nim každý den na hodinu. Po měsíci přinesl domů čtyři zlaté; bohatá paní mu pravila, že mu dává více, než její bratr platí, poněvadž prý cestou k nim více roztrhá boty . . .

Nešťastná to byla myšlénka, kteréž oba bratři se tu věnovali se vší mladistvou horlivostí . . . Nasazovali ne-
na vlastní pokroky ve studiích . . . Při tom stále slab
nedostatečná strava . . . Za půl roku před samými zkou
škami počal pokašlávati Vladimír a na podzim ulehl Václ
na zánět plic . . . Bylo potřebí lékaře, ošetřování vyžad

valo značnějších útrat, když přišlo čtvrtletí pense, rozešly se peníze jako pára, nebylo čím zaplatiti činži. Domácí pán vzkázal vdově, že jí půjčí netoliko na zapravení čtvrtletní činže, ale i ještě něco více, dá-li mu pro jistotu svůj pensijní arch v zástavu. Jinak žeby jí nemohl v domě na dále nechati, nýbrž že by ji dal na zejtří vystěhovat, poněvadž nemůže ve svém domě míti nikoho zadarmo . . . Co počíti? . . . Oba synové už leželi. Lékař prohlásil, že se v nich vyvinuje nějaká dědičná choroba, podnícená týmiž příčinami: přetížením sil a zanedbáváním potřebné výživy . . . Nevědouc sobě jiné rady, opuštěná, ubohá vdova odhodlala se k nejhoršímu, co kdy ji mohlo potkati . . . vydala domácímu pánu svůj pensijní arch, aby sobě za činži a malou půjčku vybíral její pensi . . .

Pan Winterberg navštívil ji sám, když poprvé bylo potřebí podepsati kvitanci. Pravil, že udělal celé rodině dobrodiní jen proto, poněvadž osobně znal nebožtíka nadlesního Jirouta, když kupoval ve —ských lesích dříví . . . Dále nemožno zpomínati . . . Nejkrutější bída sevřela celou rodinu . . . Onemocnělým synům vedlo se co den hůře. První lékař pravil, že mají po otci tuberkule plic, že jen silná, dobrá strava a čerstvý, zdravý vzduch by je mohl udržeti ještě některý čas na živě . . . On že tu nic není platen . . . Matka šla domácího pána prosit, aby jí poskytl ještě nějakou půjčku na srážku její pense, žeby ráda umírajícím dětem zjednala ještě poslední ulehčení. On odmítl její prosbu, že prý beztoho se přenáhlil první půjčkou a že bude míti ze staré známosti s nebožtíkem Jiroutem jen škodu . . . Zimy přibývalo, ve sklepním bytu nebylo čím topit . . . Přibývalo i hrůzy . . . Na dvou lůžkách očekávali dva bratři poslední své vzdechnutí. Matka jejich všecka vysílena a tak sešlá, že by ji byl nikdo nepoznal, potácela se mezi nimi, jen zřídka kdy už zalomíc rukama . . . Někteří chudí lidé ustrnuli se nad ní. Přinesli rochu dříví a uhlí, když udeřily silné mrazy, a strčili do

kuchyně bochník chleba, mírku bramborův a košík s rozličným vařivem . . . Ludmila a Emil, nemohouce už choditi do školy, poněvadž byli bosi, po dlouhém čase opět do syta se najedli . . . Nemocní bratři nežádali už nic jiného, leda chvílemi krapet studené vody. Matka nepožila z darův dobrých lidí ani sousta . . .

Za několik dní po vánočních svátcích skonali bratři v několika hodinách po sobě . . . Někdo z chudších nájemníkův učinil v novinách vyzvání k lidumilům, aby přispěli na pohřeb . . . Matku hned ze hřbitova dopravili do všeobecné nemocnice — —

Mrákoty obestřely smysly Ludmiliny. Paměť její zapadla v rozechvění dávných bolestí . . .

Rachot kočáru, vjíždějícího na dvůr zámecký, probudil dívku ze snův. Za malou chvilku vstoupil do zahrady Jirout s veselou, rozjařenou tváří, a spěšným krokem stanul u besídky. Ani sobě ještě nevšimnuv zadumání sestřina, vyňal z náprsní kapsy psaní s velikou pečetí. Hodil je do besídky na stůl: „To jest výpověď od knížete pro Porgesa!“

XII.

Kvapně vyjasňujíc bledou tvář, aby bratr nepoznal, kam v mysli své opět se byla zabrala, Ludmila už tulila se k němu a vzdvihla svůj udivený zrak. On jednou rukou ji objal a druhou sáhl po listu s knížecí pečetí.

„Vřele vytoužené ovoce mé dvouleté činnosti zdejší!“ radostně zvolal, potřásaje listem nad sebou v pramenech paprskův slunečních, kteréž prořidlými a pestře se barvícími listy divokého vína se rozlévaly po besídce.

„Překvapuješ mě, milý Emile!“ ozvala se Ludmila, usedajíc naproti němu při besídkovém stolku. „Copak vlastně se stalo?“

„Nezmínil jsem se ti nikdy ani jediným slovem,“ vece Jirout hlasem, plným neobyčejného vzrušení, „jaký úkol

jsem sobě ve Všelibech vytknul hned první den svého zdejšího pobytu. I tobě zůstalo tajemstvím, k čemu čelilo všechno mé úsilí o rychlé, důkladné a všestranné zvelebení lesního hospodářství a přívěskův jeho na tomto statku. Nepracoval jsem posud nikdy s takovou bedlivostí a s napjetím všech sil svých, jako v těchto dvou prošlých letech zde. Víš, že jsem si nedopřál téměř ani oddechu, že pro mne nikdy nebylo, co se nazývá úřední hodiny, že jsem nikdy nedbal ani svého zdraví, tím méně pohodlí, jen abych odstranil všechny nepořádky a nešvary, v jakých lesnictví zdejší vězelo, i abych položil pevné základy pro příští užitky z něho. Nyní poznáš, proč jsem nasazoval noci na studium i polní správy a dvorského hospodářství, proč jsem vyhledával společnost rolníkův, jichžto statky vzkvétají, proč ubíraje se do lesa, pilně jsem sobě všímal všeho a prozkoumával všechno, co cestou jsem viděl pracovati na polích, proč zvláště jsem se přičiňoval, aby mi neušlo nic, jak Porges na polích, na lukách i ve dvoře všechno upravuje a ze všeho těžiti dovede. Byl jsem tu v praktické škole polního hospodářství a prošel jsem ji s dobrým prospěchem. Dnes vím, jaký výtěžek Všelibský dvůr přičinlivému a opatrnému hospodáři poskytuje. Nájemné, které z něho platí Porges, jest ovšem skvělé, když se porovná se schodkem, jejž vykazovala dřívější správa knížecí; ale v poměru k užitku, jenž nájemci zbývá a který v některé stránce, zejména ve správě lučin ještě se zvýší, když se užije všech prostředkův a výhod, kteréž celé panství podává, jest přece ještě velice mírné. Kdyby se mi můj záměr nebyl zdařil, tajil bych osten z jeho zmaru dále v sobě samém. Dnes s radostí zdvojenou přináším ti zprávu, že jsem zvítězil. Jsi první, která to ode mne slyšíš. Za rok Porges bude se stěhovati ze Všelibského dvora. Tento list s podpisem samého knížete mu to oznamuje. Ještě dnes jej dostane . . .“

A malé jiskrné oči nadlesního vzplály mladistvým ohněm.

Ludmila naslouchala jeho rozjařenému hlasu s rostoucí dychtivostí. Ale obličej její jevil tím více vážné starostlivosti, čím radostněji zářila tvář jeho. Když pak domluvil, ona smutně na něho hleděla a mlčela. To jej zarazilo.

„Ty se netěšíš se mnou?“ tázal se jí zpoly rozpačitě, zpoly vyčítavě.

„Nemohu se radovati z toho, co k ničemu dobrému nepovede!“ s povzdechem odvětila Ludmila. „Jako bych byla tušila, že něco zlého na nás se chystá, právě než jsi přijel, procítila jsem veškeru nešťastnou minulost naši.“

„Pro bůh, Ludmilo! Co to mluvíš? Co se ti tu stalo?“ Pln srdečné starostlivosti pravil Jirout a vztyčil přes stolek obě ruce k drahé sestře.

„O mne tu nejde, ale o tebe,“ něžným, téměř mateřským hlasem odvětila Ludmila, skládajíc obě své ruce v jeho. „Obávám se, že tu budeš míti život čím dále tím nepříjemnější.“ A po kratičkém pomlčení pokračovala: „Už často jsem sobě sama dělala trpké výčitky, že jsem tě hned v prvních dnech svého příjezdu odtrhla od rodiny nadrevidentův. Stalo se to více ze sobectví, než z jiné vážné příčiny. Pojal mě strach, abych tě po odloučení téměř dvacítiletém snad zase náhle neztratila. Bývá už tak pravidlem ve světě, když žena jedněmi dveřmi vstupuje do domu, že sestra druhými odchází z něho. Ale jsou výminky. A nyní se mi zdá, že jsem Bertě přece poněkud ublížila. Také vlastně proti ní nevím ničeho, co by jí při muži uškoditi mohlo. Vším byla vinna její matka, která také nyní čím dále tím nepřátelštěji k nám, totiž ke mně se chová. Ta mi nikdy nezapomene, že jsem tě vysvobodila z její moci. A vězel jsi v ní hluboko! Až jsem se lekla, když jsem seznala, jak tě za několik měsíců svými lstmi a nástrahami opředla. Vždyť už vlastně ona zde byla nadlesní, nikoliv ty . . .“

„Nedotýkej se věcí, dávno odbytých a skončených,“ Jirout přerušil řeč sestřinu, poněvadž mu tyto upomínky byly velice nepříjemny. „Já jsem nikdy neměl ani nejmenšího pomyšlení, že bych sobě Bertu vzal. Také bych byl vícekráte k Hrdličkovům nevstoupil a s nimi vůbec nikdy nemluvil, kdybych hned o první návštěvě své, kterou jsem u nich přec z pouhé zdvořilosti udělati musil, nebyl od paní nadrevidentové slyšel, že její dcera už je nevěstou, nýbrž že má blízko před svatbou.“

„To byly jen nástrahy na tebe,“ usmívajíc se pokyvovala Ludmila hlavou.

„Nyní těm pletkám také lépe rozumím, ale ani tenkráte by mě nebyly strhly,“ chlubil se Jirout. „Nejvíce mě tehdy ovšem mrzelo, že řeči o mém domnělém sňatku se slečnou Hrdličkovou už se dostaly až k samému knížeti, a že on při nejbližším setkání se se mnou jaksi mrzutě prohodil otázku, pravda-li, co se mu o mně doneslo? Té chvíle jsem prohledl, kam zámecké panstvo bije, a byl jsem pevně odhodlán, že vícekrát nevstoupím přes jejich práh.“

Poslední slova Jirout pronesl se zvláštním důrazem, jen aby Ludmila neustále se nedomnívala, že teprv ona udělala jeho spojení s nadrevidentovic konec. Ale toto přesvědčení bratr v ní nikdy nevyvrátí, a byť sebe opravdověji dokazoval, že nikdy by se nebyl stal zetěm paní nadrevidentové, třeba by Ludmila nebyla přijela.

„Můj zlatý bratře,“ srdečně zasmála se, „ty jsi byl tak pevně utkán svatebními sítěmi paní nadrevidentové, že ani sám bysi je byl nepřetrhal, ani by tě z nich nebyl vyvedl kníže, třeba mu byly přispěly na pomoc celé Všeliby i s okolím, kde už také obecně se věřilo, že povedeš slečnu Bertu k oltáři. Ty jsi ovšem přestal k Hrdličkovům chodit, ale tím jsi ničeho nepořídil, když paní nadrevidentová i s dcerou přicházely k tobě, do tvého bytu nepřetržitě dále a když už se zde chovaly tak, že nade vším roz-

kazovaly a vším vládly, jako by všechno bylo jejich. Tu byl věru už svrchovaný čas, že jsem přijela, a postřehnuvši hned v prvních dnech, jak to s tebou vypadá, že jsem při první takové palčivé příležitosti byla ochladila horlivost paní nadrevidentové mrazivou poznámkou, kterak myslím, že můj bratr jest posud svoboden a že jsem přijela, abych vzdala povinné díky za všechnu péči a laskavost, kterouž mu kdokoliv za mé nepřítomnosti byl prokázal. Co dále následovalo, musilo paní nadrevidentovou přesvědčiti, že jsem jejím záměrům správně porozuměla. Nepřátelství z toho vzniklé beru však ráda všechno na sebe a nechci, abysi snad ty nebo někdo jiný se domníval, že k vůli mně vůbec se nesmíš ženiti. Kdyby se ti líbila, Emile, zcela upřímně k tobě mluvím, vezmi si třeba Bertu. Co na tom, že paní nadrevidentová svou neopatrností mezi vás se vpletla? Vzal bysi sobě přece jen dceru, nikoliv její matku. A Bertička jest posud mladé hezké děvče. Také bych skorem věřila, že tě má opravdu ráda. Často jsem spozorovala, jak toužebně po tobě pokukuje, a když při tom není její matka, i mně se uklání a jaksi bolestně se usmívá... Snad bysi, Emilku, přece s ní byl šťasten...“

„Kdybych nevěřil, že pouze žertuješ, hněval bych se na tebe pro tato slova,“ s vážnou tváří odvětil Jirout.

„Nežertuji,“ pokračovala Ludmila, hladíc osmahlé ruce bratrovy. „Ani nedám nic na řeči, co jsme potom, když už bylo jaksi po všem, o panu Hrdličkovi a jeho choti uslyšeli. Lid mluví asi o každém panském úředníku podobně, a od Lobingrův to byla bezpochyby pouhá závisť. Ostatně, slečna Sídy, aćkoliv o něco starší, kdyby se ti líbila, byla by pro tebe také zcela způsobná. V domác hospodářství, jak vidím, i mnohem vycvičenější...“

„Ale teď už toho mám, Ludmilko, opravdu dost rozhorleně zvolal Jirout, vymkl své ruce ze sestřiných chtěl vstáti. „Proč mě právě dnes, když jsem přijel s

vinou tak důležitou a pro mne tak radostnou, chceš rozmrzeti těmito vzpomínkami a návrhy?"

„Chtěla jsem tě toliko upozorniti na dvě věci," omlouvala se Ludmila, prosíc svým srdečným pohledem bratra, aby opět se posadil a ji klidně vyslechl. „Předně, milý bratře, chceš-li vůbec se ženiti, abysi s tím dlouho neodkládal. Máš věru už čas, a musím se ti přiznati, že jsem si tě myslila poněkud odvážnějšího k ženským. Ty opravdu čekáš, až některá přijde a odvede tě k oltáři. A za druhé chci tě prositi, abysi sobě zdejší život zbytečně nestěžoval a nestrpčoval. Máš nepříjemností ano nepřátelství zde už dosti. Nepřidělávej si nového. Kdybych byla měla jen nejmenší tušení, že proti Porgesovi chystáš takovou ránu, byla bych tě zajisté uprosila, abysi toho nechal. A ještě dnes, můžeš-li, přičiň se, aby kníže tento list odvolal, nebo raději ani ho neposýlej Porgesovi, bezpochyby, že kníže sám už této chvíle lituje svého přenáhlení a bude ti zejtra velice povděčen, že jsi mu ušetřil skutek, jehožto odčinění by mu způsobilo mnoho nesnází . . ."

„Sestro!" vyrazil ze sebe Jirout téměř bolestně, „proč mě děsíš svými pochybnostmi? Proč podtrhuješ pode mnou půdu, na které jsem věřil, že skalopevně stojím?" A upřev na Ludmilu svůj zimničně rozechvěný zrak, jal se oběma rukama kvapně ohmatávati všechny své kapsy, až z vnitřní náprsní vyňal a po stole chvatně rozhodil hrst papírův, v nichž jen hemžilo se číslicemi.

„Zde jsou všechny mé výpočty, založené na dvouleté svědomité práci a na nezvratných domyslech. Kníže je zkoumal a shledal správny. Co může nájemce, může bohdá vlastník také. Zavolejme třeba Porgesa samého, jsem jist, že musí potvrditi, co jsem tuto napsal. Ludmilo, já se neklamu, ani nechci klamati knížete . . ."

„Upokoj se, milý bratře," Ludmila chlácholila Jirouta, jehož jak živa ještě neviděla v podobném rozčilení. „Ne-

pochybuju o dokonalé správnosti tvých výpočtů, nejméně pak o tvé svědomitosti a poctivosti. Ale neměj mi za zlé, když předně nemám úplné důvěry v panskou přízeň, za druhé, že se obávám nepřátelství, kteréž jsi proti sobě vzbudil jednak v Porgesovi, jednak v ústředním řediteli, a za třetí, že se strachuji o tvé zdraví, ano o tvůj život, když k posavadním starostem a pracem přijímáš na sebe ještě jiné a snad i větší . . .“

Jirout nemohl popříti, že ve slovích sestřiných leží mnoho, velmi mnoho pravdy. Zamlčel se na chvíli, zvolna opět sebral své papíry, položil na ně knížecí list, a stisknuv všechno svou pravicí, pravil pevným, vlídným hlasem:

„Ještě tu tiše dlí šíp, jejž mám vložiti na tetivu. Však vložím jej a spustím . . . Jsem sobě dobře vědom, čeho jsem se odvážil; ale už necouvnu, nemohu couvnouti. Moje, naše existence jest v sázce, nemám po své straně nic, leda své vzdělání a svou poctivost; s tou zbraní však doufám vůči knížeti i vůči ústřednímu řediteli i vůči veškerému zdejšímu panstvu dvorskému úplně vystačiti. Nezapírám, že k tomu, co tento list v sobě posud tají, vedla mě zášť proti židovstvu, kteréž se chová v této zemi právě tak, jako ve všech jiných, a nyní jako od věků, porušujíc nahoru, utlačujíc dolů, vyssávajíc na obě strany. Kolem každého Semity jako kolem dravce vzniká společenská poušť. Pracovný lid dvorský, zámecké panstvo zdejší a občanstvo na dalekém okolí Všelibském jest toho důkazem. A konečně“ — a hlas jeho počal zachvívati se hořem, náhle ale tím mocněji probuzeným . . . „myslíš, Ludmilo, že Porges byl by se k naší rodině choval lépe, šlechetněji, lidštěji, než Winterberg? . . . Myslíš, že by pod jeho ochranou a z jeho dobrodiní nebyla matka naše zemřela hladem, a že by ji společně s mrtvolami nejopuštěnějších lidí na světě nebyli vyvezli z nemocnice a pohřbili za tmavé noci ve společné jámě, tak že ani nevíme, kde drahý popel její tlí? . . .“

Ludmila vzkřikla, jakoby jí někdo srdce kleštěmi sevřel, přitiskla obě ruce na tvář, a dala se do usadavého pláče . . .

„Snad ani nemám potřebí, připomínati tobě, čí nesvědomitá vydíravost sklátila oba naše ubohé bratry v předčasnou zkázu a čí ničemnost vybírala ještě po několik let na splácení připsaných dluhův žebráckou pensi nás obou sirotkův, tak že bychom bez milosrdenství té dobré duše, kterou jsi pak sama až do smrti vděčně ošetřovala, byli zahynuli nejkrutější bídou? . . . Nepoznali jsme semitské plémě jinak, leda ze stránky ohyzdné, nýbrž děsné . . . . Chceš se ještě přimlouvati za Porgesa? . . . Nepřátelství jeho nemůže k nám už dosáhnouti. Nemůže tu býti řeči o jiném, leda máme-li my šetřiti jeho . . .“

„Dělej s ním co chceš!“ štkajíc odvětila Ludmila.

Nadlesní vyšel před besídku a rozhlédl se. Spatřil Vácu v horním koutě zahrady mezi odčesanými makovinami. Zavolal na něho, aby se šel podívat, jest-li Klemš už doma.

„Právě sem teď pan adjunkt přichází vesnickým úvozem,“ Váca s povýšeného místa ukazoval svou berlí k zahradní brance.

V nejbližším okamžiku Klemš už slavnostně odnášel k Porgesovi v každé ruce veliký papír: v pravé vlastnoruční list knížecí, v levé listinu, psanou Jiroutem, aby nájemce Všelibského dvora vlastnoručně na ní potvrdil, že tento knížecí přípis dnes řádně dostal.

Nádvorním parkem nadrevident Hrdlička s rodinou ubíral se na podvečerní procházku do své zahrádky, která sousedila se zahradou nadlesního. Setkav se v samých vratech s Klemšem, který, jakoby nesl velebnou svátost, opatrně měřil každý krok, pokynul mu, aby okázal, komu a co nese.

Klemš zapýřil se v osmahlé tváři až po čelo, když těsně k němu přistoupili z levé strany slečna Berta, z pravé

milostpaní a z předu pan nadrevident. Mlčky obrátil vztyčený list adresou k panu Hrdličkovi. Ten jen se zajikl. Kvapně sáhl po klobouku, aby jej sňal, uklonil se před listem a napínaje obočí zašeptal:

„Jeho jasnost píše Porgesovi!... Co se to děje?... A pan nadlesní přinesl tento list?“

Klemš uctivě pokynul hlavou. Ohlednuv se kolem sebe po dvoře, není-li někde Jirout, nadrevident sáhl po druhém papíru, jejž adjunkt nesl a kvapně okem přeletěv jeho obsah, podržel jej v ruce a odbýval choť i dceru svou:

„Jděte zatím samy napřed; té chvíle přijdu za vámi, jen doprovodím pana adjunkta k Porgesovům.“

Porges před půl hodinou se vrátil domů. Sedí u stolku a píše na velikém archu, toliko na pravé polovici. Péro mu skřípá a stříká kolem sebe při každém ráznějším tahu. A Porges by dnes měl potřebí péra, které by už něco vydrželo. Pořáde namáčí a přece nemůže se dostati s místa. Jak by také ubohý husí brk mohl postačiti bouři jeho myšlének a uvésti je ve formu, která by při soudě nalezla žádoucího vyřízení. Nač vůbec toho zdržování úřady soudními? Kdyby Porges směl, vyhnal by Zavadila i s ženou a dětmi z jejich, či už dávno ze svého — statku té chvíle. Tím časem má se nutiti, aby nepochybil v žádném paragrafu, ani nepochybil v žádném článku pořadu práva a zachoval chladnost při věcech, z nichž mu rozkypěla všechna krev v žilách. Toho přece se nenadál, že v té žebrotě ještě zbylo tolik smělosti! Hned z rána jel do krajského města, aby pro Zavadila a celou rodinu jeho opatřil vystěhovalský pas do Ameriky. Kdyby neměl v úřadech tolik dobrých známostí, jeho žádost nebyla by došla vyřízení tak rychlého. Utratil den času a peníze, jen aby se zbavil další přítomnosti rodiny, která ve svém ochuzení počíná mu býti velice nepohodlna. Nenadál se, že po včerejšku potká se při svém návrhu, aby odešla do Ameriky

ještě s nějakým odporem. Doufal, že Zavadil v domácnosti své všechno ostatní spravil. Pospíchal k němu už pod večer s dychtivostí, aby s ním konečné vyjednal odevzdání veškerých zbytkův někdejší jeho živnosti. Ale sotva že vstoupil k němu do světnice, přesvědčil se, že tenkráte přeceňoval účinek kořalky. Zavadil ležel se zavázanou hlavou v posteli, po světnici hrály sobě děti s troskami kuchyňského náčiní, a z vedlejší komory právě vystoupila Zavadilová s takovým výrazem v tváři, že Porges hned couvnul stranou ke kamnům. Ale té chvíle už litoval, že raději nevstoupil do síně. Zavadilová, vylomený lenoch od stolice nad sebou držíc, hnala se proti němu s pokřikem, že mu dá Ameriku, aby měl nač pamatovat. Oni že nepůjdou odtud, ať prý každý vidí, jaké taškářství on na nich spáchal. I láteřila, zuřila a vyhrožovala, hned obrácena proti svému muži, jenž už všecek zalezl pod peřinu, hned dorážejíc proti Porgesovi, jehož nazvala nejhorším ďáblem. Tu nebylo nač čekati. Jakmile rozlícená žena opět se otočila k posteli, aby svému „starému oslu“ připověděla, že mu nasolí ještě více než včera, opováží-li se před ní slovo Amerika jen vysloviti, Porges užil té vhodné příležitosti a vyklouzl ze dveří. Pospíchaje potrhaným plotem na náves, slyšel za sebou ještě zpoustu nejhorších nadávek, z nichž každá by postačila, zadati proti Zavadilové žalobu pro urážku na cti. Ale Porges nikdy se nezabýval takovými malichernostmi. Nemá k tomu času. Musí se dostati dříve k nějakému konci. Má už dávno v kapse soudní nálezy, že pro nezaplacené nájemné a jiné dluhy jest v právu, zabaviti a vzíti sobě všechno, cokoliv Josef Zavadil a jeho manželka ve Vrbinách ještě nazývají svým, buď na poli, nebo na dvoře, ve světnici, ve stodole atd. Není jiného potřebí, nežli podati žádost k soudu, aby jeho zakročením tato poslední exekuce proti rodině Zavadilův se provedla. Nájem pozemkův právě doprchává; nechtěla-li do Ameriky, ať Zavadilová chodí s dětmi po žebrotě v Čechách . . .

„Ani hodinu nebudu trpěti tu luzu pod střechou, jakmile dojde rozhodnutí soudní. A to zde jistě bude za tři, za čtyři dni. Mé věci nikdy se neodkládají!“ obrátil se od stolku k své ženě, která unavivši se za dne šukáním po dvoře a v domě, už zase odpočívala na posteli. Právě dopisoval své jméno, kolem jehož počátečního písmene kaňky paprskovitě se rozletěly po celém archu, když Ráchelka sebou na lůžku trhla, oznamujíc, že k nim na dvůr vešli pan nadrevident a Klemš, a že se zdá, jakoby přicházeli k jich domku.

Porges ani neměl času dopsati měsíc a den na své žádosti k soudu, chtěl jen posypati, aby mohl před příchozími ukryti, co má zůstati tajemstvím, pokud to nebude hotovo; však ve spěchu přehmátl se a polil celý spis inkoustem, tak že osudná čerň se stolu i na zem kapala, když na dvéře silně se zaklepalo a do světnice vstoupil napřed Klemš s listem knížecím a za ním nadrevident, posud drže v ruce dodací listinu Jiroutovu.

„Od jeho jasnosti panu Porgesovi!“ Klemš s úřadní vážností vyřizoval rozkaz svého pána.

„A já vlastně přicházím se podívat, jak se vede paní Porgesové,“ ohlašoval se pan Hrdlička. „Slyšeli jsme, že poněkud churaví, také jsme viděli, že dosti obtížně chodí po dvoře. Moje choť i dcera litují velice, že nemohou samy přijíti, aby poradily, co paní Porgesová by měla dělati, aby se opět uzdravila. Vyslaly mě za sebe, a tak setkal jsem se právě s panem adjunktem, abych měl také malou zásluhu v dodání listu od našeho nejmilostivéjšího knížete pána Zde, pane Porgese, potvrďte, že jste to převzácné vyznamenání řádně přijal.“

Předstoupil před Klemše, aby Porgesovi, jenž už chvilku se díval do rozpečetěného listu, podal druhý papír. Ale v tom okamžení Porges pustil knížecí přípis na zemi a zachytiv se stolku, zvolna svezl se podle něho na stolici.

„Na to jsem nebyl připraven,“ pravil jako pro sebe, skládaje hlavu do dlaně.

„Bože! nám se stalo jistě zas veliké neštěstí!“ vidouc muže svého tak nenadále zdrceného, Ráchelka s bědováním vyskočila s lůžka.

„Od knížete pána list, a tak smutný obsah! To ani není možno!“

Pln zvědavosti nadrevident zároveň s Klemšem zdvihal se země přípis knížecí, a vytrhnuv mu jej z ruky, sám i s druhou listinou pokládal jej na stůl před Porgesa.

Ten plachým okem nahledl do ní a odstrčil ji daleko od sebe.

„Ten arch vezmu s sebou zpět; jen honem jej podpište,“ doléhal Klemš, vida, že se tu něco děje, do čehož není radno se plésti, ba o čem bude nejlépe ani nevěděti.

I sám podával ještě namočené péro Porgesovi a přisunul k němu odstrčený papír, žádaje opět, aby podpisem svým potvrdil, že on panský rozkaz správně vyřídil.

V tom okamžení Ráchelka už stanula z druhé strany Porgesovy, vytrhla mu péro z ruky a zahodila do kouta, chraplavým hlasem přikazujíc:

„Nic nepodpisuj, když jest to něco zlého a když se ti to nelíbí. Kdo by tě mohl nutit? . . .“

Klemš byl na rozpacích, co by měl počíti. Tázavě pohledl na nadrevidenta, jenž už se nemohl dočkati, aby konečně se dověděl, co Porgesovi způsobilo tak veliký zármutek. Zdvihl se země péro, podal je nájemci, jenž posud jako omráčen tu seděl, a velice vlídně k němu promluvil:

„Nedělejte panu adjunktovi, který věru za nic nemůže, zbytečnou mrzutost. Vždyť se nejedná o nic, než abyste mu potvrdil, že vám tento list dodal, jak bylo jeho povinností. A to jest pravda. Stran obsahu doručeného listu máte pak volnost dělati, co budete chtíti.“

Tato slova úředníkova dodala Porgesovi opět pokojné rozvahy. Klemš odešel s potvrzením; nadrevident zůstal.

„Snad není tak zle,“ prohodil, aby přiměl Porgesa k nějakému sdělení. „Snad jste se zmýlil při čtení? Snad vám mohu v něčem poradit, nebo pomoci?“

„Zde račte čísti sám,“ nájemce mu podal knížecí list. „A prosím pomalu a nahlas.“

List nebyl dlouhý. Kníže psal, že ve smyslu smlouvy dává Samueli Porgesovi na rok výpověď ze Všelibského svého dvora. Nadlesní Jirout že má rozkaz, přijati od něho všechno v takovém stavu, pořádku a množství, jak mu to při nastoupení nájmu odevzdáno bylo, a knížecí pokladna v Labutíně že mu po řádném odevzdání vyplatí jeho kauci a dvouroční nájemné jakožto smluvené pokuty.

„Máme velikého nepřítele, který nám to udělal!“ zabědovala Ráchelka, když doslechla poslední slovo listu, jejž nadrevident vážně vracel na stůl.

„To jest msta nadlesního za ten kousek lesa u loděnice,“ pravil Porges.

„Já ti vždycky radila, buď s tím pánem za dobré, jest to mocný pán a může ti ublížiti, bude-li chtít,“ jala se trpce vyčítati Ráchelka, lomíc rukama a vrávorajíc zpět na lůžko. „Teď to máme. Vyhánějí nás ze dvora, jako bychom zde byli něco ukradli. Bože, čeho jsme se dočkali! Všechno se obrací proti nám!“ A zachytivši se pelestí, s pláčem sklesla na podušky.

„Teď není čas lamentovat,“ vzchopil se Porges. „Třeba jednati. Ještě tu jsme, a není dokázáno, že po roce zde nebudeme ještě. Ale, jsme-li panu nadlesnímu na Všelibsku nepohodlní, neuděláme mu to k vůli, abychom odtud odešli. Les u loděnice jest náš, ta koupě ani se nemůže zrušiti, odtamtud nás nevytiskne. Když bude nejhůře, přestěhujeme se do Vrbin na vlastní statek. Zavadil musí nyní na všechen způsob pryč!“

A obrátiv se k nadrevidentovi, jenž tu stál pln radostného úžasu nad nenadálou a velikou novinou, tázal se ho:

„Co byste mi ráčil raditi? Mám jíti k panu nadlesnímu, nebo utéci se k ústřednímu řediteli, nebo snad nejlépe zajeti do Labutína a vymoci sobě slyšení u knížete pána, aby tato výpověď se zrušila a odvolala?“

„To jest náramně těžká věc,“ odvětil nadrevident, dělaje velmi starostlivou a soustrastnou tvář, avšak zároveň ohlédaje se, kam položil svůj klobouk. „Když kníže pán sám píše, tu asi mnoho se v tom nezmění ... Ostatně víte nejlépe, až jak daleko sahají vaše práva ... Snad by konečně kníže pán v cestě milosti ...“ a už drže klobouk v ruce, lehce uklonil se jen tak na neurčito mezi Porgesa a Ráchelku i ustupoval ke dveřím.

„Milost?“ zvolal Porges rozhorlen. „Nikoliv, za tu nepůjdu žebrat u nikoho, ani u knížete ne.“

„Máš pravdu, Samueli!“ přisvědčovala Ráchelka, urovnávajíc se na lůžku. „Nikdy jsme nikoho za milost neprosili. Raději hned zejtra si dojeď k advokátovi, třeba až do Prahy, tam jsou chytřejší než ve venkovském městě, a nekoukej na pár krejcarů ... Když tou cestou nic nepořídíš, pak víš, že se nedá nic dělati ...“

Nadrevident ještě jednou ve dveřích blahosklonně nachýliv své tělo do vnitř nízké světnice, přál paní Ráchelce brzkého zdraví a zrychleným krokem pospíchal za svými dámami do zahrádky, aby jim pověděl novinu, která zajisté ve Všelibech a na dalekém okolí způsobí mocné pohnutí, a která, když věc se opatrně navleče, i v jejich životě může ještě býti pramenem netušené změny.

XIII.

Kníže Marov byl se svým nejnovějším úředníkem na Všelibech velice spokojen a klonil se k němu s důvěrou čím dále tím větší. Návrhy jeho na zvelebení Všelibského lesnictví, schválené před dvěma lety, nabývaly pro milovníka krásných lesův zajímavosti stále rostoucí.

S neobyčejnou bedlivostí stopoval rozvoj a postup všech novot a oprav, k jichžto provádění udělil Jiroutovi plnou moc, odpoutav v tom ohledu lesní úřad Všelibský od vševládného vlivu ústředního ředitelství Vídeňského. Chtěl učiniti pokus z počátku v malém, nebylo-li by možno, tímto způsobem zabrániti stále zjevnějšímu klesání rozsáhlého majetku rodinného. Nebyl při tom netrpěliv; chtěl dopřáti dosti času, aby nová soustava lesní správy na malém panství Všelibském mohla se rozložiti se vším pohodlím a zapustiti mocné kořeny k dalšímu rozkvětu svému. Z dlouhé životní zkušenosti věděl, že není tak snadno, odkliditi dávné, zastaralé zvyky a zjednati průchod myšlénkám novým. Sám předkládal Jiroutovi, plnému dalekosáhlých záměrův opravních, všechny obtíže, s kterými ve skutečnosti se potká, a velice střízlivě přijímal naděje, kteréž mu mladý, důmyslný a pro svůj obor zanícený lesník vštípiti chtěl. Bez opovědi, neočekávaně zajížděl sobě do Všelibských hájenství, aby ohledal vykonané opravy, nové podniky a první zárodky díla, které mělo celému zdejšímu majetku panskému teprve v budoucnosti dodati zcela jiného vzezření a nové, rozmnožené ceny. Poznal všude působení ducha, jenž umí dáti každé hmotě na jejím místě nejvhodnější tvar a vykázati jí nejvlastnější úkol.

Bylo mu nemalým potěšením, stopovati každý Jiroutův záměr, a nepochyboval, že při nepřetržité péči a opatrnosti šťastně se provede všechno, čehož zdravé símě se ujímalo a klíčilo.

Sám nezasahoval do ničeho, aby důmyslný a neunavný úřadník nikde nebyl zdržován zřeteli jinými, než které plynou z věci samy. Na sklonku druhého roku měl nejúplnější přesvědčení, že Jirout důvěru jeho skvěle ospravedlnil.

Všeliby už nyní dostávaly jinou tvářnost. V lesích už nebylo ani jediného planého, neužitečného místečka; staré pouště zmizely, zanedbané paseky, holé, vyprahlé stráně ošatily se setbou žitnou, ano místy i pšeničnou, v jejímžto

ochranném lůně výborně se dařilo útlým sazeničkám smrkovým, jedlovým, dubovým, modřínovým atd. Vzdělavatelé těchto lesních polností byli s výtěžkem své práce velice spokojeni. Už letos ochotně zapravují první nájemné a nelekají se, že v příštích letech budou platiti ještě něco více.

A mimo to, že po vesničkách, mezi lesy roztroušených, tím způsobem ubylo nouze a žebroty, a že někdejší chudina se cítila i mravně povznesena vykonáváním práce pro sebe samu, knížecí důchod neměl se zvelebováním Všelibských lesův ani nejmenších útrat. Všechna lesní práce pořizovala se od nájemcův pasečných polností zdarma a k tomu ještě mnohem lépe, než druhdy za peníze. Každý nájemník na svém dílci pěstoval sazeničky lesního stromoví jako oko v hlavě. Kypřil kolem nich půdu, s největší opatrností požínal kolem nich svou sklizeň, když dlouho nepršelo, modlil se za déšť více k vůli nim, než k vůli svému osení, jen aby nepovadly a neuschly, a on pak nemusil na jejich místě vysazovati, znova piplati jiné. Už objevovala se mezi těmito novými hospodáři i žárlivost, kdo z nich vypěstuje ve svém obilí lepší panský les.

Při tom velice získal i ostatní knížecí majetek, postavený pod správou Jiroutovou. Kdokoliv vzdělával své najaté políčko v lese, vyhledával v tom zvláštní svou čest, když daleko své role neviděl žádné škody lesní. Nájemníci lesních polností byli zároveň dobrovolní a velice přísní hlídači lesa.

Také onomu nařízení Jiroutovu, že za každou škodu lesní ručí hajný, už dokonale se zvyklo na celém Všelibsku, když vyšlo na jevo, že se provozuje do opravdy. Nyní už skorem rok nevyskytl se v lese žádný úředně nevyznamenaný pařízek, nejznámější druhdy škůdcové lesní, kteří s panským dřívím téměř obchod si zařídili, nyní už ani jednou nohou nevkročují do lesa.

„Co bychom okrádali ubohého hajného?“ říkávají mezi sebou, „chuďas by to musil za nás zaplatiti!“

A les má pokoj, a hajní mají pokoj, a úřad soudní, který za dřívějších let nikdy nebyl hotov s vyslýcháním, pokutováním a žalařováním lesních zlodějův Všelibských, nyní se diví, že odtamtud už nepřichází ani jediná žaloba tohoto obsahu.

Předseda soudu při své nedávné návštěvě na Labutíně nemohl opominouti a vyslovil v té příčině knížeti Marovu své blahopřání k tomuto národohospodářskému i mravnímu pokroku tamějšího obyvatelstva.

„Také jedna zásluha Jiroutova,“ radostně dojat odvětil kníže. „Ten mladý muž nás tu za krátký čas všechny předělal . . .“

Proto Jirout měl vlastně zabezpečeno svolení knížecí i stran nájmu Všelibského dvora už dříve, než podal své dotyčné konečné návrhy. Včerejší porada, odbývaná v té věci na Labutíně, měla už toliko formální důležitost, aby kníže nabyl celkového obrazu o zlepšeních, která ve Všelibském lesnictví už se stala, a přijal ujištění, že táž změna jest možna i v tamějším hospodářství polním.

„Jsem ti ze srdce povděčen, že jsi osvobodil Všeliby od skvrny, která na nich po pět let lpěla,“ podal Jiroutovi ruku, propouštěje jej, aby zatím vyřídil první část svých návrhův, totiž onu, která se týkala roční výpovědi Porgesovy, spojené s výplatou dvanácti tisíc odškodného z důchodů knížecích.

„O ostatním musím ještě přemýšleti. Překvapil jsi mě něčím novým. Byla by tím v základech změněna celá soustava netoliko naší pozemkové správy, ale i našich společenských řádův. Nechci dnes říci, že by se mi nelíbilo, k čemu radíš; naopak vidím v tom opravdu způsob, snad jediný, k vyléčení chorob, jimiž trpí naše novověká společnost; ale posı jsem myslil, že se to může týkati toliko továren, těchı semenišť národohospodářských a mravních neduhův, jin naše doba zachvácena jest. Aby cosi podobného se provec také ve správě pozemkův, nemohu v první chvíli přisvědčı

však ani hned tomu neodpírám. Musíme o tom ještě několikráte spolu jednati. Zatím budeš míti co dělati s přijímáním dvora a s přípravami k dalsímu řízení jeho. Podle úspěchův, kterých jsi dosáhl na nově založených. polích v lesích, těším se, co uděláš z ornice už staré."

„Nebude při tom mnoho nové práce," ukláněje se, skromně odvětil Jirout. „Vaše jasnost ráčí se brzy přesvědčiti, že ve hlavním proudu věci půjdou dále samy. Dobrý, zkušený šafář, dobrá a přičinlivá čeládka jsou tu mnohem důležitější než správce nebo ředitel. A v tom ohledu dovoluju si, vaši jasnost ještě jednou co nejuctivěji prositi, abyste ráčili mým návrhům uděliti nejmilostivější schválení . . ."

„Víš, co mě v nich nejvíce zaráží?" kníže zdržel nadlesního ještě v samých dveřích. „Zdá se mi, že bych už nebyl neobmezeným vlastníkem a pánem na svých statcích, že bych se o ně jaksi už rozdělil s lidem pracovným. Na to nepřistoupím nikdy, a kdybych při nynějších břemenech berních nemohl z výtěžku svého majetku leda suchý chléb jísti. A pak . . ." a důstojná postava stařičkého aristokrata vzpřímila a zaskvěla se v upomínkách na dávnou slávu stavovskou, „nechci, aby se ukazovalo na mne, že jsem ochránce nebo snad i člen sociální demokracie. To jest rovněž taková hlíza na těle naší novověké společnosti, jako panství Semitův. Nerad bych, abychom se na Všelibech jedné zbavili a druhou si nasadili . . . Proto tě napomínám k opatrnosti . . . Jsem přítel oprav, ale nikoliv zmatkův."

„Jen v tom směru nesou se také všechny mé návrhy v nejvěrnější službě vaší jasnosti," omlouval se Jirout, poněkud zaražen posledními slovy svého velitele.

„Důvěřuji ti úplně," ujišťoval jej kníže a přátelsky stiskl mu ruku na rozchod.

XIV.

Zpráva, že Porges dostal od samého knížete náhlou výpoveď ze Všelibského dvora a že už za rok musí z něho se stěhovati, rozletěla se bleskem netoliko po Všelibech, ale i po dalekém okolí a způsobila všude nejmocnější pohnutí. Toho zajisté nenadál se nikdo, ani lidé dvorští, ani panstvo zámecké, ani četní dlužníci Porgesovi, ani kdokoliv nájemce knížecího dvora Všelibského buď osobně nebo pouze dle doslechu znali.

A znali jej všichni obyvatelé této krajiny na několik hodin cesty. A každý byl by spíše přísahal na spásu své duše, že Porges za krátký čas najme si ještě druhý a třetí dvůr Labutínského knížete, konečně snad i celé panství jeho, nežli že před vypršením smluvené lhůty bude musiti opustiti nynější svou stanici, nýbrž že kníže raději ještě mu zaplatí značnou pokutu, jen aby se ho zbavil.

Všude pátralo se po příčinách tohoto neočekávaného převratu. Vědělo se vesměs, že Všelibský dvůr dříve byl knížeti toliko na škodu, a Porges že za něj sám nabídl šest tisíc ročně, že platí velmi správně a má netoliko v zámeckém úřadnictvu Všelibském, nýbrž i kolem osoby knížecí na Labutíně a nejvíce v ústředním ředitelstvu Vídeňském velikou přízeň a podporu.

Pocity, s kterými nenadálá novina po krajině se přijímala a šířila, byly celkem radostné. Vzrůstající bohatství Porgesovo už dávno vzbuzovalo závist i u těch, kdož utíkali se k němu o drahou pomoc, aneb kdož k němu někdy sami přispěli. To byli Porgesovi dlužníci v okolních vesnicích a pak společnost revidentův v zámku Všelibském.

Škodolibost těchto ovšem mírnila se zvláště při n[illegible] revidentovi vznikající obavou, že Porges, jako když uchá se o Všeliby poprvé, bude nyní opět jeho pomocí a p[illegible] mluvou chtít odvrátiti od sebe skutečné provedení vel[illegible] nemilé výpovědi. Ale co bylo možno před dávnými a je[illegible]

před pěti lety udělati ve spojení s ústředním ředitelem někomu k vůli tak, aby z toho pro knížete pošel zdánlivý prospěch, neb aspoň ne zjevná škoda, však pro jednatele vždycky jistý užitek, na to nyní už naprosto není lze ani pomysliti. Jest tu Jirout, k němuž patrně se kloní s důvěrou panskou i valná část moci, kterou jindy vládl toliko ústřední ředitel. Výpověď Porgesovi, která vyšla z osobního rozhodnutí knížete, jakož patrno z vlastnoručního písma jeho, znamená také důležitý obrat ve vnitřní nejvyšší správě knížecích statkův a vybízí k největší opatrnosti. Ústřední ředitel zajisté neví o ní do té chvíle, ale Jirout sám zhotovil k ní dodací listinu. Ten mladý člověk rychle přerůstá hlavy ostatním starým a zkušeným úřadníkům knížecím. Není radno, pustiti se s ním do boje pro věc už patrně ztracenou. Lépe bude, ucházeti se o jeho přízeň. Že mezi ženskými pošlo z klepův trochu mrzutostí, a že proto i Jirout přestal navštěvovati jejich dům, co na tom? Ovšem, škoda pro Bertu, že sešlo s jejího sňatku s mladým úřadníkem, jemuž, jak z posavadního průběhu jeho činnosti doufati lze, kyne krásná budoucnost, a už nejen na Všelibsku, ale jistě na Labutíně, snad i při ústřední správě Vídeňské; ale jest tu jiná, nová situace a otázka pro rodinu Hrdličkovic neméně důležitá.

Největší radost, že Porges za rok musí vrátiti Všeliby, měli dvorští lidé. Pojednou zdálo se jim, že spatřili konec své tolikaleté trýzně, a těšili se, že za krátko jim opět bude lépe. Neboť kníže pán zajisté nebude se k nim chovati tak tvrdě a necitelně jako Porges. Zvláště počali sobě dělati mnoho krásných nadějí, když se dověděli od Váci, že stran dvora má nyní všechno na starosti také pan nadlesní.

„Sám bůh nám toho osvoboditele poslal,“ radovali se mezi sebou, ujišťujíce se navzájem, že Porges už od první chvíle, co nový nadlesní sem přijel, nedovoluje sobě proti nim mnohé krutosti, kterých dříve snášeli musili, zvláště

že vydává deputát správně, třeba by byl ničeho nepřidal. A od toho ohně jakoby byl vůbec poněkud zkrotl i ve slovích i ve skutcích. Není už dávno tak divoký, jaký byl z počátku, ale když vůbec přestane nad nimi panovati, že jim bude tak blaze, jakoby se znovu narodili.

Vždyť bylo zlého s ním dost. Tu Váca neprávně žalařován po několik měsícův; tu Sýkorovic na hodinu propuštěni z práce, a když se všechno náležitě uváží, přece jen on jest tím vinen, že Pavlík se dostal do kriminálu a že tam posud sedí. Kdyby nebylo pana nadlesního, pán bůh ví, neseděl-li by tam Váca také, a Sýkorovic by snad bloudili světem po žebrotě ... Jen kdyby sám se stal hospodářským správcem; už by sobě ničeho více na světě nepřáli! To by byla radost, poslouchati ho a pracovati pod jeho vedením. Teprv by ukázali, co umějí. Každou hrudu, každé stéblo by chovali jako v bavlnce, pole a luka by musily vypadati jako z cukru, ani prášek by nesměl přijíti na zmar. A dobytek by tak pěstovali, že by jen tancoval. Z lásky k panu nadlesnímu by udělali ze Všelib, co ani nikdo neví, že z nich může býti. A kníže pán by se přesvědčil, že nemohl šťastněji jednati, než když mu celé zdejší panství se vším všudy odevzdá. Což snad pan nadlesní už nedokázal, že dovede udělati dobrá pole z holých suchoparův, kde jen metlice se dařila, a lesních bařin, jichžto kyselé trávy žádné zvíře ani se netklo?

Ať se někdo podívá na Všelibské lesy teď; podiví se, co se z nich stalo za krátký čas. A bez krejcaru vydání. Proto, že Jirout má srdce k lidu ... To jest, co ostatním knížecím úřadům scházelo a co ovšem zcela marně bylo hledati u Porgesa ... Pro takového pána člověk udělá z radosti více než za peníze ... Jen aby jim zůstal za správce! ... Kdyby mu tak mohli pověděti, aby se přitom ničeho nebál, že znají všechna pole a luka jako své děti a umějí jim vyhověti, on že bude moci na to jen se dívati ...

Porges byl chytrý dost; ale přece neví, kde co by mohlo se dělati jinak, lépe, aby z toho byl ještě lepší užitek. Oni to vědí, vždyť jsou při tom celý svůj život, ale nač by to jemu byli povídali? ... Nahrabal si tu peněz dost; co oni z toho mají? ... Však pracují pro něho veseli dále, těšíce se, že rok jen se mihne.

XV.

Porges vrátil se z Prahy se zachmuřenou tváří. Zašel tam k několika advokátům, naskrze k takovým, které jeho známí soukmenovci byli mu schválili jakožto právníky, umějící z každého paragrafu udělati co sami chtějí: ale žádný z nich nemohl mu raditi, aby výpovědi knížecí se opřel. Jest dle všech ustanovení vzájemné smlouvy sepsána a dodána. Nelze ani při nejlepší vůli hnouti jí, tím méně ji zvrátiti a odkliditi. Raději zachovati se podle ní správně, aby knížeti se nedala ani nejmenší příčina, zadržeti kauci nebo snad i odepříti výplatu pokuty, pro Porgesa vždy velmi vzácné a krásné. Stran lesa u loděnice nebylo naprosto čeho se obávati. Porges měl nezrušitelné právo v tom lese i na jeho břehu, pokud tam bude jediná třísťka jeho. A tohoto práva chce nyní užívati takovou měrou, že kníže, či vlastně Jirout, který jej ke všemu navádí, věru nebude míti z toho žádné potěšení. Ve smlouvě není určena doba, až do které Porges musí les pokácet a odklidit. Ústřední ředitel — zapomněl na toto důležité ustanovení. Nyní páni mohou čekati, kdy Porges bude se svým lesem hotov, aby jim vrátil půdu. Když nebude míti Všelibský dvůr, bez toho musí své obchody ve zdejší krajině zaříditi jinak. Usadí se na svém statku po Zavadilovi ve Vrbinách, — soudní vyřízení, aby Zavadil bez prodlení opustil někdejší své hospodářství i se vším, co mu na něm Porges ještě právně zabavil, musí přijíti do chvíle; — ale bude to u porovnání se Všeliby všechno nepoměrně menší, i kdyby

si přibral statky po Novákovi a pak Vaňkův z Bystré a Proskočův z Rybařic do vlastní správy, a to ovšem neudělá, poněvadž tyto osady leží příliš daleko od sebe, aby mohl všude ke všemu přihlížeti. Odstěhuje se i do Vrbin jen na tak dlouho, až všechny své požadavky ve zdejší krajině sežene dohromady, k čemu nyní přikročí se zrychlenou horlivostí. Pak všechny zabrané selské statky rozdrobí, po kousku draze prodá a s hotovými penězi se odebéře do Prahy, aby si tam zřídil obchod bankovní a směnkářský. Ale tím časem nechá svůj les u Všelibské loděnice růsti dále. Však on se vyplatí. Páni jej rádi koupí za zdvojenou cenu zpět . . .

V těchto myšlénkách zabrán Porges trhavým krokem pocházel po své světnici. Ráchelka co den churavější seděla v staré ošumělé lenošce u okna a vyhřívala se v slunečních paprscích; Moricek opíral se o její klín a vyřezával z lípového dřeva panáky, jak Váca jej byl těchto dnův naučil.

„Také musíme nyní brzy skončit své účty se zámeckými,“ Porges přerušil své mlčení a pohlížeje k nemocné ženě, pocházel z jednoho kouta do druhého. „Těm neodpustíme ani jediného krejcaru. Máš všechno řádně zapsáno?“ A když Ráchelka, prudkým kašlem zachvácena jen několikrát hlavou pokyvla, pokračoval sám dále. „Čekati jim nebudeme, ani už se pro ně nic nekoupí. Jsem zvědav, jak zaplatí.“

„U Lobingrův toho není mnoho, platili každý měsíc něco. Ale u Hrdličkův nedali už přes dvě léta na splátku ani krejcaru, a — když jsme jim také připsali na účet ty hedbávné svatební šaty Bertiny . . .“ nový těžký záchvat kašle udusil slabou řeč Ráchelčinu.

„Toť se rozumí, že je musejí zaplatiti sami,“ přisvědčoval Porges . . . Ještě téhož dne Pivoňka nesl z ná dvorního domku do zámku dvě umouněná psaníčka. Jedn k Lobingrovům, druhé k Hrdličkovům; v onom byl vlož

účet na sto šedesát tři zlaté, v tomto na sedm set třicet pět zlatých; oba měly se do čtrnácti dnův hotově vyrovnati, poněvadž už dávno k placení dospěly.

Slečna Sídy třesoucíma rukama položila účet i s přípisem svému otci na psací stolek a jako stěna zbledlá odešla do kuchyně, aby ani nebyla při tom, až otec to překvapení nalezne.

Paní nadrevidentová s tváří náhle vzplanulou hnětla Porgesův list některou chvíli mezi dlaněmi, pak jej hodila do kamen, kvapně prošla všemi pokoji, rychle se ustrojia do největši své nádhery, pokropila od hlavy až k patě voňavkami, nasypala do kapes čerstvého libovonného prášku a s trpkou výčitkou prohodila k Bertě, která na to vše s největším udivením patřila, že nyní ještě se pokusí napraviti, co ona svou *nepřičinlivostí* pokazila.

„Přijde-li otec dříve než se vrátím, ať za mnou nechodí. Není také k ničemu.“ A trhnuvši dveřmi, majestátným krokem odešla.

Berta udivením ani se nemohla vzpamatovati. Teprv za chvíli přitiskla horké čelo k chladnému oknu a dala se do pláče.

XVI.

Jirout byl ve své zámecké kanceláři návštěvou paní nadrevidentové nemálo překvaven. Nemluvilť s ní už déle než půl druhého roku. Ona přestala choditi do lesa, a když on byl ve své úřadovně, nesestoupila nikdy do prvního poschodí. Nemohla-li se mu vyhnouti z daleka na dvoře nebo v stromořadí na silnici, jen lehkým pohnutím hlavy a ledovým pohledem odvětila k jeho němému pozdravu.

„Přicházím k panu nadlesnímu,“ jala se mluviti slavnostním hlasem, když Jirout na několik krokův od svého psacího stolku jí byl vyšel vstříc, „přicházím k panu nadlesnímu,“ a opětovala hlubokou poklonou a líbezným úsmě-

vem jeho zdvořilé uvítání, „abych mu vyslovila nejupřímnější blahopřání ke znamenitým úspěchům, jimiž působení jeho ve Všelibech za dobu tak krátkou korunováno jest, jakož i ke skvělé přízni, kterouž kníže pán jeho zásluhy odměňuje.“

„Milostiva paní,“ odpověděl Jirout, nabízeje svému hostu místo na prostičké kožené pohovce vedle svého stolku, „vaše velice lichotná slova uvádějí mě v rozpaky. Činil jsem a stále konám co úřadník toliko svou povinnost. Čím mohu milostivé paní posloužiti?“ skončil otázkou, plnou úřadní odměřenosti a opravdovosti.

„Přicházím skutečně s prosbou, pane nadlesní,“ paní nadrevidentová naklonila se na pohovce k Jiroutovu stolku a vložila do svého hlasu zvláštní něhu. „Však nežli se odvážím vznésti ji k vám, musím se dotknouti něčeho z nedávné minulosti.“ A po lehounkém vzdechnutí, rozprášivši kolem sebe kapesním šátkem mrak libě omamující vůně, mluvila teskně dále: „Do dneška nemohu vypátrati, čí řeči vlastně způsobily ono nedorozumění, kteréž vám, pane nadlesní, bylo tak velice nepříjemno. A do této chvíle netoužila jsem po ničem více než po vhodné příležitosti, abych vám projevila svou nejhlubší lítost nade vším, co z onoho neblahého nedorozumění následovalo.“

„Milostivá paní,“ Jirout přerušil její řeč, „neračte vzpomínati věcí, kteréž, jak zcela pravdivě jste poznamenala, měly vznik svůj v pouhém nedorozumění. Čím mohu dnes býti k službám?“ tázal se opět, aby dal na jevo, že si nepřeje pokračování tohoto hovoru.

„Kdyby dva mladí a ještě k tomu hezcí lidé, proto že se spolu několikráte pobavili, už také se musili vzíti, pane nadlesní, toť by se každý obával jen podívati se na druhého. Ani láska nevede nutně ke sňatku, což pak pouhá zábava. Opravdu se potud divím, jak se mohly takové všetečné řeči o panu nadlesním a naší Bertince v lidských hlavách zroditi. Pan nadlesní jistě nečekal teprv, až při-

jede do Všelib, aby sobě poněkud všiml mladých děvčat, a příště ještě s několika se pobaví, než jedné zadá své srdce. A Bertinka má na vdavky ještě dosti času . . ."

„Ráčila jste si něco přáti, milostivá paní," Jirout upomenul ji po třetí . . .

„Ach ano, málem bych byla zapomněla samou radostí, že pan nadlesní už se nehněvá pro věc, ve které jsme neměli ani nejmenší viny."

„Nikdy mi ani ve snách nenapadlo, abych na někoho ze ctěné rodiny pana nadrevidenta pročkoliv se hněval," už všecek netrpěliv prohodil Jirout.

„Nuže, nevzpomínejme už těch titěrností! Na nové přátelství!" paní nadrevidentová s tváří plnou vycvičeného úsměvu vztyčila k němu svou v nové žluté rukavičce těsně spjatou ruku.

Jirout bezděky dotknul se jí dvěma prsty, však ona kvapně jej zachytila za celou ruku, přisunula se k němu ještě blíže a měkkým, tklivým hlasem šeptala: „Přicházím prosit za svého muže. On se obával, že byste jej oslyšel... Všeliby budou míti potřebí nového hospodářského správce... Vím, že slovo vaše rozhodne... Dokažte, že jste náš přítel, navrhněte knížeti Hrdličku . . . do smrti vám budeme všichni žehnati... Snažně prosím, udělejte také nám něco k vůli . . . Jste ke všem lidem, i k neznámým, tak velmi dobrý . . ." a pevně tisknouc jeho ruku, hleděla mu prosebně do očí.

„Milostpaní," vymknul Jirout svou ruku z jejích, „s tím nemám já zhola nic co dělati. Račte se s přáním svým obrátiti přímo k jeho jasnosti. Mohu-li snad něčím jiným sloužiti, s největším potěšením . . ." A vstal podle svého stolku.

„Neoslyšte mě, pane nadlesní, opakuju svou nejuctivější prosbu," vstala a malebně sepjala před ním své ruce na prsou. „Úřadníka hospodářského přece bude potřebí. A odněkud jinud přece se nepovolá, když jest tu dosti

domácích. To by byla náramná hanba pro veškero úřadnictvo knížecí. Z domácích pak jsou jediní k tomu na řadě mimo mého muže revident Lobinger a revident Pokorný. Všichni už dříve po mnoho let spravovali knížecí dvory. Ráčíte už bezpochyby věděti, že Hrdlička měl pod svým dozorem i Všelibský dvůr. Proto by se náleželo, aby se navrátil na své staré místo, které by nebyl ztratil, kdyby nebylo bývalo Lobingra; ten vlastně hospodářskému úřednictvu knížecímu v Čechách všechno zkazil a teď bezpochyby přece ke správcovství Všelibskému také hlásiti se bude. To jest člověk, na kterého nemusím pana nadlesního zvláště upozorniti. Syn Labutínského vrátného byl jakožto kaprál u pěchoty doma na dovolené, když na Labutíně návštěvou u důchodního meškala neť ústředního ředitele Vídeňského. Mezi mladými lidmi se něco přihodilo, a mladý Lobinger byl zaopatřen. Vzal si tu příbuznou ústředního ředitele, a z kaprála u pěchoty stal se pojezdný na Labutínsku, pak za několik let správce ve Vrbinách. Nerozuměl hospodářství ani za mák; na polích rostlo, že to mohl na hrábích do stodol odnésti, a co sklidil, ani neuměl prodat. Jeho dvůr byl stále pasivní, až kníže jej dal do nájmu, a při té příležitosti i Všelibský, který by ovšem byl mohl větší užitek vydávati, kdyby Hrdlička byl věděl, že kníže pán sobě přeje, aby se hospodařilo jako nyní, že čeládka umírá hlady. Ale tenkrát jsme myslili, že u kavalíra úřadníci i chasa mohou býti poněkud lépe živi . . .“

„Milostpaní, neráčíte si ode mne už nic jiného přáti?“ zvolal Jirout, když v proudu řeči se zastavila, aby nabrala dechu. A už drže klobouk v ruce, uklonil se jí co nejzdvořileji . . ,

Zdrcena opouštěla kancelář lesního úřadu. Teprv až v přízemí se vzpamatovala, že měla jíti do druhého poschodí . . . Přišed domů, Jirout nalezl tam jinou návštěvu Pan Lobinger na něho už čekal a zatím bavil slečnu Lud-

milu stěžováním sobě na pana Hrdličku, jak v úřadě sám po celý rok nic nedělá a jen oběma revidentům všechno nakládá. Přišel také prosit Jirouta, kdyby mohl dostati obnovené správcovské místo ve Všelibech, jinak že pod nesvědomitým týráním se strany Hrdličkovy se musí brzy zbláznit.

„Ten člověk co správce nejvíce uškodil panu knížeti. Nadělal si tisíce. A přece, kdykoliv jel do Labutína, vzal si na sebe vždycky nejhorší kabát a boty, na nichž příštipky byly přišity červeným hedbávím. Jednou dokonce prosil knížete pána za něco starého. Ale druhý den na to kníže pán potkal jej a jeho dámy v ekypáži a v největší nádheře. Paní nadrevidentová co správcová musila dostávati z panských dvorů tolik hus, kachen, kuřat, kapounův, krocanův, selátek, kolik jich nikdy nepřišlo do knížecí kuchyně. Šafářky musily jen pro ni se starat a shánět... Pak ovšem nebylo divu, že dvory nic nevynášely . . .“

„Neračte se déle zdržovati, pane revidente,“ Jirout odbyl i tohoto prosebníka, „pro úřadní věci bývám v kanceláři,“ a obrátiv se k Ludmile ptal se, chce-li s ním po obědě jeti do lesa.

XVII.

Hned prostřed února odešel po řece první led, nyní koncem března leží na ní druhý a ještě pevný. Kdyby těchto dnův nebyla se přistěhovala káňata, ještě by se nevědělo, že přece konečně bude jaro.

Byl mlhavý, sychravý den. Obloha jako olovem potažena; od včerejška taje. Úvozy samá plískanice. Na dvoře bláto a kaluže.

A v takový čas, kdy jindy nádvoří vypadalo jako vymřelé, dnes jest tu zvláštní život. Přišlo i z vesnice množství lidí, aby se podívali na něco, čeho také nikdy nebyli by se nadáli.

Obě vrátně panské stodoly do kořán otevřeny, a na mlatě už plno drahocenného nábytku s aksamítovým povlakem, zrcadel se zlatými rámci, obrazův, lamp atd. a dvorská chasa ještě stále přináší toho plné ruce. Všecko ze zámku. Hrdličkovic nemohli Porgesovi zaplatiti své dluhy, vymohl si na ně právo exekuce a stoje ve vysokých juchtových botách a v tlustém šedém kalmuku u prostřed dvora, počítá, aby nescházel ani jediný kus, jejž má na archu poznamenaný . . . Lobingrovic zaplatili v čas, ač také teprv na žalobu.

Ze zámeckého panstva nebylo nikoho ani viděti. Bylo už po čtvrté hodině odpoledne. Ráchelka choulila se k teplým kamnům; schřadla za tu zimu na polovičku své někdejší otylosti. Moricek vedle ní skřípá na housle. Váca už od podzimku učí jej hráti na ně.

„Nech toho vrzání!“ mrzutě vzkřikl od stolu Porges. „Zrovna k smrti se mi to rovná.“

„Ale přej mu trochu toho hraní,“ přimlouvala se Ráchelka; „jest to jediná jeho radost.“

„Všechno mě v tom dvoře už mrzí,“ po chvíli vzchopiv se od stolu, opět pravil Porges. „Nejraději bych odtud už byl pryč.“

„Však se ještě dočkáš,“ mínila chlácholivě Ráchelka.

„Půjdu do mlýna,“ rozhodl se. „Mám tam za hřídel už od listopadu.“ A sáhl po čepici.

„Dnes zůstaň už doma,“ zdržovala jej Ráchelka, „bude brzy noc, a v takovém nečase!“ —

Odešel. Dal se silnicí, raději si zajde. Nedaleko vesnice potkal Zavadila a jeho ženu, oba v hadrech a téměř bosí, každý na zádech krosnu. Roznášejí po okolí hliněné nádobí na prodej. Ona v klíně nesla asi dvouleté dítě Šli na noc do Všelib, kde ostatní jejich dvě menší dět, celý den jsou zavřeny v tmavé komoře. Větší musily jíti do světa sloužit. Za chvíli jel kolem něho z Labutína domů Jirout. Vezl s sebou nové důležité rozhodnutí kní

žecí. Po dlouhém přemýšlení kníže schválil jeho návrh, že Všelibský dvůr bude odváděti do panské pokladny dále právě tolik, co platil Porges; o větší užitek že kníže se rozdělí se svou dvorskou čeládkou . . . Mimo to byl Klemš povýšen za samostatného lesního. U samé hajnice na přívoze přešel mu přes cestu Záruba z Králska. Brodil se plískanicí, nesa těžký pytel na zádech. Řádilť v této krajině už celou zimu mor mezi drůbeží . . .

„Toť dnes už jsem se potkal skorem se všemi, kdož mi nepříjemni jsou," Porges zamumlal do sebe a sestupoval podle hajnice k řece. Byla prostředkem prosekána a otevřena k vůli přívozu. Asi dvacet krokův níže k mlýnu vedla přes ni začernalá cestička.

„Mám vás převezti?" volal na něho Krištofek z hajnice.

„Já přejdu," odsekl mu Porges.

Byl v polovici řeky, když tu s druhého břehu stoupal na led malý, ramenatý člověk — Pavlík. Jest už měsíc doma a nikde nemůže dostati práci. Všude se ho bojí, že byl v kriminále; nikde ho nechtějí vzíti do domu. Musí býti rodičům v cihelně na obtíž. Šel dnes zkusit své štěstí ještě jednou do mlýna. Vrací se s nepořízenou. Odbyli ho, že musejí šetřit, aby zaplatili Porgesovi dluh.

Oba muži se potkali na téže cestičce. Spatřiv před sebou Porgesa, Pavlík zakročil mu cestu a chvilku se na něho díval. Tím projel mráz; chtěl se obrátit. Pavlík jej chytil za prsa:

„Jdeš pro peníze do mlýna? Také máme spolu vyrovnati malou pořádnost." A zatřásl jím. „Snad se polepšíš, když budeš pokřtěn?"

Porges vzkřikl z plna hrdla. Ale v tom okamžení už ležel na zemi a Pavlík vlekl jej rychle za nohy k otevřené řece.

„Jen tak trošku!" divoce smál se Pavlík.

Smrtelný strach dodal Porgesovi síly. Odkopl Pavlíka a vzchopil se na nohy. Ale ten už opět jej držel v náručí,

aby jej svrhl do vody. Však Porges chytil se ho na vzájem, a po krátkém zápase oba překotili se do řeky, tam, kde byla právě nejhlubší... Proud stáhl je pod led... Z cihelny viděli Sýkorovic ten děsný výjev. Ale než sběhli dolů, bylo na ledě pusto a ticho. Za dva dni led po silném lijáku se hnul a rozvodněná řeka vyvrhla pod mlýnem obě mrtvoly na břeh. Držely se posud křečovitě za hrdla.

Jirout a Ludmila seděli pospolu a rozmlouvali o příbězích posledních dnův. Tu přišel Pivoňka s listem. Ráchelka pro živého boha prosila a zaklínala nadlesního, aby se smiloval nad ní na smrt nemocnou vdovou a jejím ubohým sirotkem a ujal se jich co poručník...

„Uděláš to, viď?“ Ludmila prosebně pohleděla na bratra. On skládaje list, mlčky pokývnul hlavou.

Když na hrobech Pavlíkově a Porgesově se zelenala tráva, Klemš uváděl do svého úhledného lesního domku svou ženu: Bertu Hrdličkovu.

